

DET KONGELIGE
NÆRINGS- OG HANDELSDEPARTEMENT

Meld. St. 13

(2010–2011)

Melding til Stortinget

Aktivt eierskap

– norsk statlig eierskap i en global økonomi

DET KONGELIGE
NÆRINGS- OG HANDELSDEPARTEMENT

Meld. St. 13

(2010–2011)

Melding til Stortinget

Aktivt eierskap

– norsk statlig eierskap i en global økonomi

Innhold

1	Innledning	5	5	Regjeringens eierskaps-	
				politikk	35
2	Omfang og utvikling av		5.1	Bakgrunn og innledning	35
	statens direkte eierskap	7	5.2	Hvorfor staten bør eie – mål med	
2.1	Omfang	8		statens eierskap	36
2.1.1	Statens ulike eierskap		5.2.1	Overordnede begrunnelser for	
	i selskaper	8		statlig eierskap	36
2.1.2	Historisk overblikk på statens		5.2.2	Målene med eierskapet i det	
	direkte eierskap	9		enkelte selskap – kategorisering	
2.1.3	Omfanget av statens direkte			av selskapene i det direkte	
	eierskap	10		eierskapet	39
2.2	Utviklingstrekk knyttet til statens		5.3	Hva staten bør eie	41
	direkte eierskap siden 2006	11	5.3.1	Relevante endringer	
2.2.1	Transaksjoner og endringer			i næringslivet	41
	i statens eierskap	11	5.3.2	Regjeringens erfaringer og	
2.2.2	Avkastning og verdiutvikling			praksis	41
	i statens portefølje siden forrige		5.3.3	Behov for fleksibilitet	
	eierskapsmelding	14		i eksisterende selskapsportefølje ..	44
2.2.3	Utviklingstrekk i næringslivet og		5.3.4	Endring i statens eierandeler	45
	innenfor eierskapsutøvelse	15	5.3.5	Etablering av nytt statlig	
				eierskap	46
3	Statens eierskapsforvaltning ...	23	5.4	Eierskapsutøvelsen	48
3.1	Statens ulike roller	23	5.4.1	Regjeringens forventninger til	
3.2	Rammer for statens eierskaps-			utbytte og avkastning	49
	utøvelse	23	5.4.2	Regjeringens forventninger til	
3.2.1	Konstitusjonelle rammer	23		selskapenes samfunnsansvar	52
3.2.2	Statsrådets myndighet		5.4.3	Regjeringens forventninger til	
	i selskapet	24		forskning, utvikling, innovasjon	
3.2.3	Forvaltningen av selskapet	25		og kompetanse	63
3.2.4	Andre rammer	25	5.4.4	Regjeringens forventninger til	
3.2.5	Hvordan eierkontrollen påvirkes			lederlønn	65
	ut fra ulike eierandeler	26	5.4.5	Sammensetning av styret og	
3.3	Eierstyringsprinsipper	27		regjeringens forventninger til	
3.3.1	Statens prinsipper for godt			styret	66
	eierskap	27	5.4.6	Regjeringens forventninger til	
3.3.2	Norsk anbefaling for eierstyring			mangfold og likestilling	68
	og selskapsledelse	28	5.4.7	Statens prinsipper for eierstyring .	69
3.3.3	OECDs retningslinjer for statlig		5.4.8	Åpenhet om statens eierskap	70
	eide selskaper	28	5.4.9	Organisering av statens eierskap .	71
3.4	Kontakten med selskapene	29			
4	Statlig eierskap i andre land ...	31	6	Om selskapene i statens	
4.1	Generelt	31	6.1	direkte eierskap	74
4.2	OECDs arbeid med utvikling			Kategori 1 – Selskaper med	
	av statlig eierskap	31	6.1.1	forretningsmessige mål	74
4.3	OECDs utadrettede arbeid	32	6.1.2	Argentum Fondsinvesteringer AS	74
4.4	Noen forvaltningsmodeller	32	6.1.3	Baneservice AS	75
4.4.1	Sverige	33	6.1.4	Cermaq ASA	77
4.4.2	Danmark	33	6.1.5	Entra Eiendom AS	78
4.4.3	Finland	33	6.1.6	Flytoget AS	80
4.4.4	Frankrike	34	6.1.7	Mesta Konsern AS	81
4.4.5	Storbritannia	34	6.1.8	SAS AB	82
				Secora AS	84

6.1.9	Veterinærmedisinsk Oppdragssenter AS (VESO)	85	6.4.7	Innovasjon Norge	121
6.2	Kategori 2 – Selskaper med forretningsmessige mål og nasjonal forankring av hovedkontorfunksjoner	86	6.4.8	Kings Bay AS	122
6.2.1	Aker Holding AS	86	6.4.9	Kompetansesenteret for IT i helse- og sosialsektoren AS (KITH)	123
6.2.2	DnB NOR ASA	88	6.4.10	Nofima AS	125
6.2.3	Kongsberg Gruppen ASA	90	6.4.11	Norfund	126
6.2.4	Nammo AS	91	6.4.12	Norsk Eiendomsinformasjon AS ..	127
6.2.5	Norsk Hydro ASA	93	6.4.13	Norsk Helsenet SF	129
6.2.6	Statoil ASA	94	6.4.14	Norsk Rikskringkasting AS (NRK)	130
6.2.7	Telenor ASA	96	6.4.15	Norsk Samfunnsvitenskaplig Datatjeneste AS (NSD)	132
6.2.8	Yara International ASA	98	6.4.16	Norsk Tipping AS	133
6.3	Kategori 3 – Selskaper med forretningsmessige mål og andre spesifikt definerte mål	100	6.4.17	Petoro AS	135
6.3.1	Eksportfinans ASA	100	6.4.18	Simula Research Laboratory AS ...	136
6.3.2	Electronic Chart Centre AS (ECC)	101	6.4.19	Siva SF	138
6.3.3	Kommunalbanken AS	103	6.4.20	Statnett SF	139
6.3.4	NSB AS	104	6.4.21	Statskog SF	141
6.3.5	Posten Norge AS	106	6.4.22	Uninett AS	143
6.3.6	Statkraft SF	108	6.4.23	Universitetscenteret på Svalbard AS (UNIS)	145
6.3.7	Store Norske Spitsbergen Kulkompani AS	111	6.4.24	AS Vinmonopolet	146
6.4	Kategori 4 – Selskaper med sektorpolitiske mål	113	6.4.25	Regionale helseforetak	148
6.4.1	Avinor AS	113	7	Økonomiske og administrative konsekvenser	153
6.4.2	Bjørnøen AS	115	Vedlegg		
6.4.3	Eksportutvalget for Fisk AS (EFF)	116	1	Retningslinjer for ansettelses- vilkår for ledere i statlige foretak og selskaper (fastsatt av Regjeringen Stoltenberg II 31.3.2011)	154
6.4.4	Enova SF	117			
6.4.5	Gassco AS	118			
6.4.6	Gassnova SF	119			

DET KONGELIGE
NÆRINGS- OG HANDELSDEPARTEMENT

Meld. St. 13

(2010–2011)

Melding til Stortinget

Aktivt eierskap

– norsk statlig eierskap i en global økonomi

*Tilråding fra Nærings- og handelsdepartementet av 1. april 2011,
godkjent i statsråd samme dag.
(Regjeringen Stoltenberg II)*

1 Innledning

Staten spiller en viktig rolle i utviklingen av norsk næringsliv. Samspillet mellom et konkurransedyktig og nyskapende næringsliv og en aktivt medvirkende stat er et sentralt kjennetegn ved den norske samfunnsmodellen. Vi har lyktes bedre enn mange andre land hvor staten spiller en mer tilbaketrasket rolle.

Et omfattende statlig eierskap er et viktig bidrag til den gode næringsutviklingen i Norge. Det statlige eierskapet skal forvaltes på en aktiv og profesjonell måte, der langsiktighet, forutsigbarhet og samfunnsansvar er kjennetegn i en strategi for økt verdiskaping, industriell utvikling og trygge arbeidsplasser i Norge og internasjonalt.

Det er bredt engasjementet rundt den statlige eierskapspolitikken. Det er både forståelig og nyttig, først og fremst fordi staten er en såpass betydelig eier i norsk næringsliv. *Hvorfor* staten eier, *hva* staten eier og *hvordan* staten forvalter eierskapet er under kontinuerlig vurdering av fagmiljøer og analytikere, blant politikere og i mediene.

Som eier forvalter staten store verdier på vegne av fellesskapet. Verdien av statens eierskap

i selskapene som omtales i denne meldingen, anslås til om lag 600 mrd. kroner ved utgangen av 2010. De statseide selskapene som er børsnotert, var verdsatt til om lag 500 mrd. kroner. Det tilsvarer om lag en tredjedel av verdiene på Oslo Børs.

Selskapene skaper betydelige verdier og sysselsetter mange. Derfor er også det brede engasjementet for eierskapspolitikken nyttig – fordi det skjerper eierskapsutøvelsen og stiller krav til staten som eier.

Det er fire år siden regjeringen lanserte St.meld. nr. 13 (2006–2007) Et aktivt og langsiktig eierskap. I denne meldingen¹ videreføres de viktigste hovedtrekkene fra den foregående meldingen. Statens prinsipper for god eierstyring ligger fast, med ansvarsdelingen mellom styre og eier som et bærende element. Regjeringen vil fortsatt

¹ Denne meldingen omhandler statens eierskap i de fleste selskaper som forvaltes direkte av departementene. Det henvises til Meld. St. 3 (2009–2010) Statsrekneskapen 2009 der det gis en komplett oversikt over statens direkte eierskap.

uttrykke klare mål med eierskapet i det enkelte selskap for å skape forutsigbarhet i eierskapsstyringen – overfor selskapene og andre aksjonærer.

Samtidig har det skjedd endringer i løpet av de siste årene som krever oppdateringer i den statlige eierskapspolitikken. Denne meldingen bygger på de gode prinsippene fra forrige melding, erfaringene vi har gjort og endringer som er skjedd siden den gangen.

Konsekvensene av globalisering, endringer i god praksis for eierskapsutøvelse og samfunnsansvar er tema som vil berøres mer inngående i denne meldingen.

Internasjonalisering, tøffere konkurranse og tydeligere forventninger til samfunnsansvar stiller krav til en ytterligere profesjonalisering av eierskapsutøvelsen. Derfor varsles det i denne meldingen at den statlige eierskapsforvaltningen vil bli styrket.

Denne meldingen belyser behovet for mer fleksibilitet i det statlige eierskapet. Staten skal være en profesjonell og langsiktig eier som bidrar til selskapenes lønnsomhet og industrielle utvikling. Samtidig må staten – i likhet med gode private eiere – også være en dynamisk eier. Det statlige eierskapet må reflektere selskapets utvikling og hvilke eiermessige ressurser det er behov for. Eierskapet må vurderes i lys av om statlig eierskap er et egnet virkemiddel for å nå relevante samfunnsoppgaver.

Regjeringen mener at staten fortsatt skal være en vesentlig eier i viktige norske selskaper og vil opprettholde det statlige eierskapet på om lag samme nivå som i dag. Staten skal fortsette å bidra til en god og stabil utvikling av norsk næringsliv. Med de grepene som tas i denne meldingen – økt profesjonalisering av eierskapsforvaltningen, fleksibilitet i eierskapet og en bred gjennomgang av eierskapspolitikken – skal regjeringen sikre at det statlige eierskapet forvaltes best mulig.

Som eier har staten klare forventninger til at selskapene tar samfunnsansvar og at de er ledende

på sine felt. Regjeringen mener at en god håndtering av samfunnsansvar vil bidra til selskapenes lønnsomhet på sikt. I denne meldingen vil regjeringen bidra til en tydeliggjøring og forsterket sat-sing knyttet til samfunnsansvar.

Denne meldingen varsler også en innstramning i retningslinjene for ledernes lønsvilkår i selskapene med statlig eierandel. Lederlønninger i selskapene med statlig eierandel har samlet sett ikke utviklet seg i tråd med regjeringens mål om moderasjon. Meldingen innebærer derfor krav om økt innsyn i lønnsfastsettelsen i de heleide selskapene gjennom rapporteringskrav og krav til foreleggelse for generalforsamlingen, slik det i dag gjøres for allmennaksjeselskapene. I tillegg innføres innstramminger knyttet til hvilke pensjonsytelser selskapene bør ha i sine avtaler med topplederne.

Kapittel 2 gir en oversikt over omfang og utvikling i statens eierskap de siste årene og en beskrivelse av utviklingstrekk i næringslivet og i eierskapsutøvelse globalt. En del av temaene som tas opp har særlig relevans for utøvelsen av statens eierskap i selskaper med i hovedsak forretningsmessige målsetninger (kommersielle selskap i kategori 1–3), mens andre tema også er relevante for selskapene med sektorpolitiske mål (kategori 4). Kapittel 3 gjennomgår hvordan eierskapsforvaltningen er innrettet, hvilke rammer som følger av rettsregler og rollefordeling og hvilke eierstyringsprinsipper regjeringen legger vekt på i eierutøvelsen. Kapittel 4 gir en kort omtale av eierforvaltningen i enkelte andre land. I kapittel 5 presenteres regjeringens eierskapspolitikk, med utgangspunkt i hvorfor staten eier, hva staten skal eie og hvordan staten skal eie. I kapittel 6 gis det en gjennomgang av selskapene omfattet av meldingen med vekt på beskrivelse av virksomheten, økonomisk utvikling, samfunnsansvar og statens mål med eierskapet. Til slutt i kapittel 7 redegjøres det for fremleggets administrative og økonomiske konsekvenser.

2 Omfang og utvikling av statens direkte eierskap

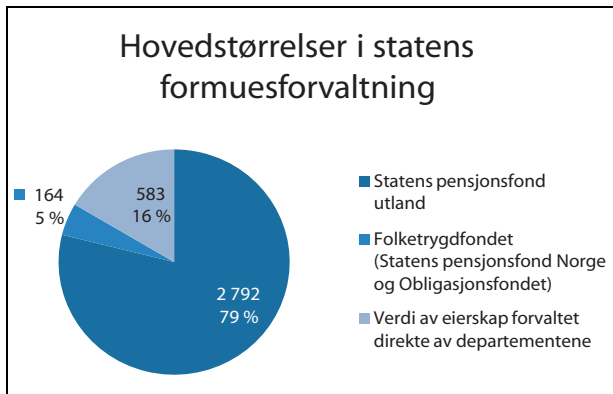
Tabell 2.1 under gir en oversikt over selskapene som er omtalt i meldingen. Dette er i hovedsak alle de forretningsmessige selskapene, samt de

største selskapene med sektorpolitiske mål. Utvalget er det samme som årlig omtales i Statens eierberetning.

Tabell 2.1 Selskapene omtalt i meldingen

Fiskeri- og kystdepartementet	Eierandel	Nærings- og handelsdepartementet	Eierandel
Ekspertutvalget for fisk AS	100 %	Aker Holding AS	30 %
Nofima AS	56,8 %	Argentum Fondsinvesteringer AS	100 %
		Bjørnøen AS	100 %
Helse- og omsorgsdepartementet	Eierandel	Cermaq ASA	43,5 %
AS Vinmonopolet	100 %	DnB NOR ASA	34 %
Helse Midt-Norge RHF	100 %	Ekspertfinans ASA	15 %
Helse Nord RHF	100 %	Electronic Chart Centre AS	100 %
Helse Vest RHF	100 %	Entra Eiendom AS	100 %
Helse Sør-Øst RHF	100 %	Flytoget AS	100 %
Kompetansesenter for IT i helse- og sosialsektoren AS ¹	70 %	Innovasjon Norge	51 %
Norsk Helsenet SF	100 %	Kings Bay AS	100 %
		Kongsberg Gruppen ASA	50 %
Kommunal- og regionaldepartementet	Eierandel	Mesta AS	100 %
Kommunalbanken AS	100 %	Nammo AS	50 %
		Norsk Hydro ASA	34,3 %
Kulturdepartementet	Eierandel	Norsk Eiendomsinformasjon AS	100 %
Norsk Rikskringkasting AS	100 %	SAS AB	14,3 %
Norsk Tipping AS	100 %	Secora AS	100 %
		SIVA SF	100 %
Kunnskapsdepartementet	Eierandel	Statkraft SF	100 %
Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS	100 %	Store Norske Spitsbergen Kulkompani AS	99,9 %
Simula Research Laboratory AS	100 %	Telenor ASA	54 %
Uninett AS	100 %	Yara International ASA	36,2 %
Universitetssenteret på Svalbard (UNIS)	100 %		
		Olje- og energidepartementet	Eierandel
Landbruks- og matdepartementet	Eierandel	Gassco AS	100 %
Statskog SF	100 %	Gassnova SF	100 %
Veterinærmedisinsk Oppdragscenter AS	39,9 %	Petoro AS	100 %
		Enova SF	100 %
Samferdselsdepartementet	Eierandel	Statnett SF	100 %
Avinor AS	100 %	Statoil ASA	67 %
Baneservice AS	100 %		
NSB AS	100 %	Utenriksdepartementet	Eierandel
Posten Norge AS	100 %	Norfund	100 %

¹ KITH AS er også eid 10,5 pst. av Arbeids- og inkluderingsdepartementet

Figur 2.1 Hovedstørrelser i statens formuesforvaltning per 30.6.2010. Mrd. kroner og prosent.

Kilde: Statens pensjonsfond utland, Folketrygdfondet, Nærings- og handelsdepartementet

2.1 Omfang

2.1.1 Statens ulike eierskap i selskaper

Staten har investeringer i selskaper i Norge og utlandet også ut over det direkte eierskapet som denne meldingen omfatter. De vesentligste institusjonene og forvaltningsmiljøene for statens formuesplassering i selskaper er Norges Bank (Statens pensjonsfond utland (SPU)), Folketrygdfondet (Statens pensjonsfond Norge (SPN)) og Statens obligasjonsfond) og det direkte statlige eierskapet som forvaltes av de ulike departementene. Politikken som omtales i denne meldingen, gjelder kun det direkte statlige eierskapet.

Som det fremgår av figur 2.2, utgjør eierskapet gjennom Statens pensjonsfond utland og Statens pensjonsfond Norge til sammen nær 85 pst. av statens eierskap i selskaper, mens det direkte eierskapet som forvaltes av departementene, utgjør resten.

Begrunnelsen for statens investeringer gjennom Statens pensjonsfond utland og Norge (SPU og SPN), og det direkte eierskapet som forvaltes av departementene, er vesentlig forskjellig. Disse eierskapsformene har ulike mål, og det er ulike statlige institusjoner som forvalter eierskapet. Statens investeringer gjennom SPU er finansielle investeringer som forvaltes av Norges Bank som et ledd i forvaltningen av Norges petroleumsformue. Disse investeringene er begrenset til utenlandske selskaper og kan ikke overstige 10 pst. eierandel i et selskap. Investeringer gjennom SPN er også finansielt motivert og forvaltes av Folketrygdfondet. SPN er underlagt restriksjoner om kun å investere i Norden og kan ikke ha eierande-

ler større enn 15 pst. i noe selskaper i Norge og større enn 5 pst. i noe selskaper i Norden.

Statens direkte eierskap som forvaltes av departementene, er i hovedsak større strategiske eierposisjoner i norske selskaper. Disse forvaltes ikke ut fra et finansielt porteføljeperspektiv, men ut fra et strategisk og industrielt perspektiv i kommersielle selskaper og ut fra sektorpolitiske mål for andre selskaper. Eierskapet varierer fra store eierposter i flere av landets største børsnoterte selskaper, til fondsbaserte selskaper som Argentum Fondsinvesteringer AS og Investinor AS¹, til heleide infrastrukturselskaper med sektorpolitiske formål og tilnærmet monopol som Avinor AS og Statnett SF, og til mindre sektorpolitiske selskaper med spesielle oppgaver som Kings Bay AS og Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS (NSD).

Eierskap i norsk næringsliv i dag

Det foreligger lite nyere forskning på omfanget av det statlige eierskapet sett i sammenheng med det private eierskapet i Norge. Kun et fåtall av aksjeselskapene i Norge er notert på Oslo Børs. De fleste analyser som er foretatt omfatter kun de børsnoterte selskapene. En nylig publisert bok «Eieren, styret og ledelsen. Corporate Governance i Norge»², er imidlertid drøyt 94 000 norske aksjeselskaper analysert. Her vises det til at tre fjerdedeler av eiendelene og bortimot 90 pst. av sysselsettingen i aksjeselskapene i undersøkelsen er i selskaper som ikke er notert på børs. Av de undersøkte selskapene er to tredjedeler selskaper som er familieeid med mer enn 50 pst. av aksjene.

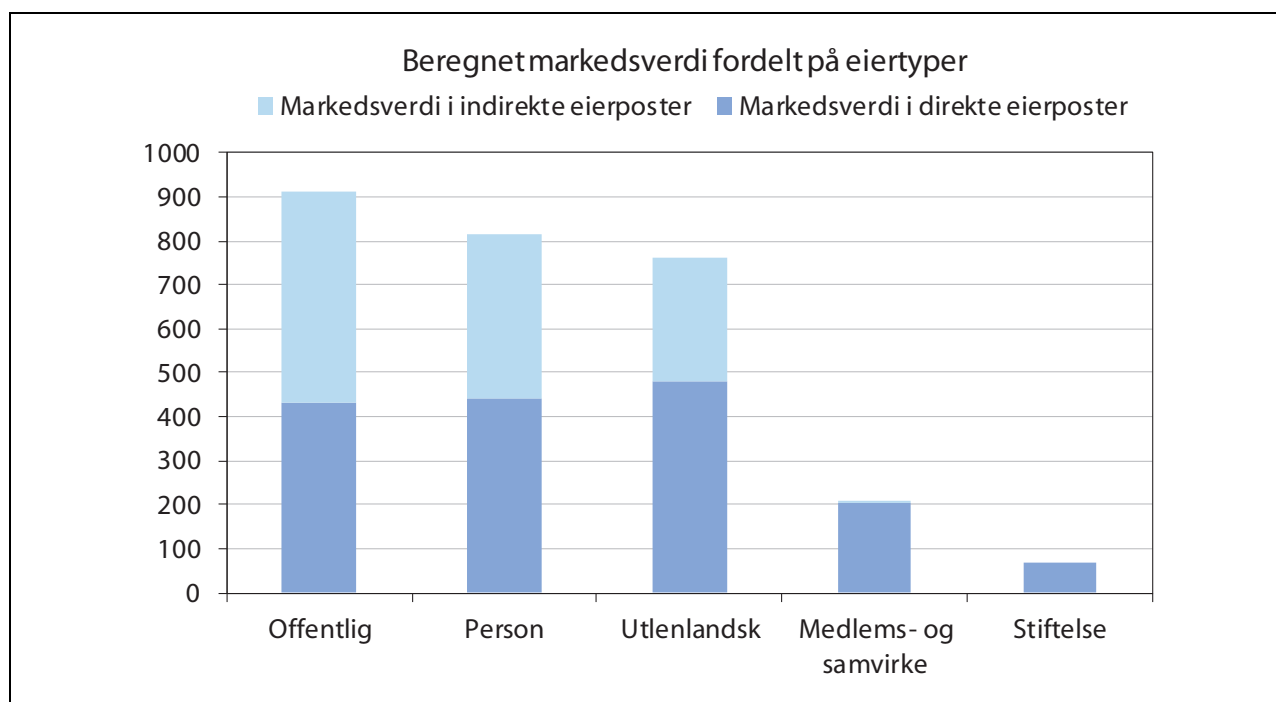
Det foreligger ikke oppdaterte tall på den totale verdiskapingen i norsk næringsliv fordelt på eierskap. Tall fra 2003³ anslår verdien av selskaper i norsk næringsliv til 2 700 mrd. kroner. Av dette utgjorde statens eierskap ca. 33 pst., mens privateide selskaper utgjorde 30 pst. Det øvrige næringslivet var eid av utenlandsk kapital med 28 pst., samvirkeorganisasjoner med 7 pst. og stiftelser med 2 pst.

Tall for eierandeler på Oslo Børs viser i perioden 2003 til 2010 en forskyvning fra offentlig eierskap til utenlandsk eie. Offentlige eiere og foretak har i perioden fra utgangen av 2003 til utgangen

¹ Indirekte som datterselskap til Innovasjon Norge.

² Øyvind Bøhren, «Eieren, styret og ledelsen. Corporate Governance i Norge», Fagbokforlaget 2011.

³ Erik W. Jakobsen, Leo Grünfeld: «Hvem eier Norge? Eierkap og verdiskaping i et grenseløst næringsliv», Universitetsforlaget 2003

Figur 2.2 Eierskap i norsk næringsliv fordelt på eiertyper. Mrd. kroner

Kilde: Erik W. Jakobsen, Leo Grünfeld: Hvem eier Norge? Eierskap og verdiskaping i et grenseløst næringsliv, Universitetsforlaget 2003.

av 2010 redusert sin eierandel på børsen fra 42 pst. til 35 pst. mens andelen for utenlandske eiere har økt fra 28 pst til 35 pst. Øvrige eiergrupper har samlet holdt seg rundt 30 pst. Det offentlige, inkludert statlig eide selskaper, er blant de største eiergrupperingene i norsk næringsliv. Statens eierskap er særlig synlig i de børsnoterte selskapene hvor statens eierandeler (inkludert mindre andeler eiet av kommuner og statsforetak) utgjorde 35,3 pst. av egenkapitalinstrumentene på Oslo Børs ved utgangen av 2010. Som anslagene over viser, eksisterer det også et omfattende privat eierskap i Norge som spiller en sentral rolle for utviklingen av norsk næringsliv og verdiskaping.

2.1.2 Historisk overblikk på statens direkte eierskap

Staten har gjennom hele etterkrigstiden hatt et betydelig direkte eierskap i norske selskaper. Bakgrunnen for statlig eierskap i norske selskaper har variert i takt med at samfunnet og det politiske landskapet har endret seg. En fellesnevner for det statlige eierskapet har ofte vært ønsket om å ivareta ulike samfunnsmessige eller politiske hensyn. Innenfor denne rammen har enkeltbedrifter ofte blitt statseide som følge av tidsbestemte

vurderinger og beslutninger knyttet til det enkelte selskap.

I en periode etter annen verdenskrig var tilgangen på kapital fra utlandet begrenset, blant annet på grunn av kapitalrestriksjoner mellom land. Et begrenset privat kapitalmarked i Norge samt et politisk ønske om industribygging, gjorde at staten bidro med langsiktig kapital til industriutvikling. Statens rolle i industrireisningen etter andre verdenskrig må sees i lys av dette. Statens engasjement i selskap som Årdal og Sunndal Verk (1947), Olivin⁴ (1948) og Norsk Jernverk (1955), ble begrunnet med svikt i kapitalmarkedet knyttet til nyetablering og risikoinvesteringer.

Da utvinning av olje og gass startet på 1970-tallet var ønsket om et sterkere eierskap i utvinningsen av naturressursene begrunnelsen for statens eierskap i Statoil og et økt eierskap i Norsk Hydro. Senere ble også Petoro AS etablert for å forvalte statens direkte økonomiske engasjement i petroleumssektoren, og Gassco AS for å være operatør for gassrørledninger og transportrelaterte gassbehandlingsanlegg.

Under bankkrisen på 1990-tallet var statens overtakelse av aksjer i en rekke banker nødvendig for å unngå konkurs i samfunnskritiske finansin-

⁴ Selskap som drev med utvinning av mineralet Olivin.

stisjoner. De fleste av disse ble senere privatisert gjennom flere nedslag, men staten har beholdt en eierandel på 34 pst. i DnB NOR ASA.

Et politisk ønske om nasjonal næringsutvikling samt ivaretagelse av virksomheter som ble ansett som strategisk viktige, har medført et betydelig statlig engasjement innenfor virksomheter av svært ulik karakter. Sikkerhets- og beredskaps-hensyn lå til grunn for statens engasjement i Raufoss Ammunisjonsfabrikker (senere Raufoss ASA som i 1998 skilte ut ammunisjonsvirksomheten og dannet det nordiske ammunisjonskonsernet Nammo), Kongsberg Våpenfabrikk (avviklet 1987, men der selskapets forsvarsvirksomhet ble videreført og nå inngår i Kongsberg Gruppen) og Horten Verft (akkord 1987). Også Norsk Jernverk (omdannet 1988) og Norsk Koksverk (nedlagt 1988) er eksempler på ønske om å bygge opp nasjonal industri.

Virksomheters tilknytningsform til staten har også endret seg over tid, blant annet ved at statlige forvaltningsvirksomheter er blitt etablert som selvstendige selskaper og tilpasset markeder med konkurranse. Dette har manifestert seg gjennom utskilling av statlige etater til selskaper. Viktige selskapsdannelser har vært omdanningen av Telenor AS i 1994 og opprettelsen av statsforetakene Statkraft og Statnett i 1992. Andre eksempler på slike selskapsdannelser er Flytoget AS utskilt fra NSB, Entra Eiendom AS utskilt fra Statsbygg, Cermaq ASA med bakgrunn i Statens kornforretning, omdanningen av forvaltningsbedriften Postverket til dagens Posten Norge AS, Mesta Konsern AS⁵ utskilt fra Statens vegvesen og Secora AS⁶ utskilt fra Kystverket.

Staten har i flere sammenhenger valgt å bli eier i virksomheter av sektorpolitiske årsaker. Det er blant annet dette som ligger til grunn for den statlige overtagelsen av sykehusene. Målet er å legge grunnlaget for en helhetlig styring av spesialisthelsetjenesten blant annet gjennom lovfesting av et tydelig statlig ansvar. Det statlige eierskapet på dette området skal også legge til rette for bedre utnyttelse av de ressursene som settes inn i sektoren, og derved sikre bedre helsetjenester til befolkningen.

Omtalen over illustrerer at statens direkte eierskap i etterkrigstiden har bakgrunn i ulike mål og behov knyttet til samfunnsmessige og politiske utviklingstrekk.

2.1.3 Omfanget av statens direkte eierskap

Som nevnt over, omfatter statens eierskap som forvaltes av departementene, i hovedsak større strategiske eierposisjoner som ikke forvaltes ut fra et finansielt porteføljeperspektiv, men ut fra et strategisk og industrielt perspektiv i kommersielle selskaper og ut fra et sektorpolitisk perspektiv for andre selskaper. Eierskapet varierer fra store eierposter i flere av landets største børsnoterte selskaper til heleide selskaper med rene sektorpolitiske oppgaver. Selskapsrettslig er disse virksomhetene organisert som aksjeselskap, allmennaksjeselskap, statsforetak, helseforetak eller andre typer særlovsselskap. Hvert år utgis Statens eierberetning hvor det gis en oversikt over statens direkte eierskap som forvaltes av departementene⁷.

Staten har ulike mål med eierskapet i de enkelte selskapene. For å tydeliggjøre hva som er målene med statens eierskap i det enkelte selskap, plasserte regjeringen i eierskapsmeldingen fra 2006 alle selskapene i fire ulike kategorier som videreføres her:

1. Selskaper med forretningsmessige mål
2. Selskaper med forretningsmessige mål og nasjonal forankring av hovedkontor
3. Selskaper med forretningsmessige mål og andre spesifikt definerte mål
4. Selskaper med sektorpolitiske mål

Forvaltningen av selskapene med forretningsmessige mål (kategori 1–3)

Eierforvaltningen av selskapene i kategori 1–3 har som ett av hovedformålene å maksimere verdien av statens aksjer og å bidra til en god industriell utvikling av selskapene. I tillegg har det statlige eierskapet i noen av disse selskapene andre hovedmål, som eksempelvis nasjonal forankring av hovedkontor eller andre spesifikt definerte mål.

Som et ledd i profesjonaliseringen av den statlige eierskapsutøvelsen de siste årene, har det vært en bevisst strategi at forvaltningen av selskapene hvor ett av hovedmålene med det statlige eierskapet er forretningsmessig drift, i utgangspunktet skal forvaltes av Eierskapsavdelingen i Nærings- og handelsdepartementet.

Ved utgangen av 2010 forvaltet Nærings- og handelsdepartementet ved Eierskapsavdelingen statens eierinteresser i totalt 21 selskaper⁸. De

⁵ Entreprenørselskap innenfor bygging, drift og vedlikehold av vei.

⁶ Maritimt entreprenørselskap.

⁷ www.eierberetningen.no.

⁸ Av disse har staten sektorpolitiske målsettinger med sitt eierskap i Bjørnøen AS og Kings Bay AS.

siste selskapene hvor forvaltningen av statens eierskap har blitt overført til Nærings- og handelsdepartementet, ved Eierskapsavdelingen, er Secora AS (2008, fra Fiskeri- og kystdepartementet) og Norsk Eiendomsinformasjon AS (2010, fra Justis- og politidepartementet). Overføringen av forvaltningen av eierskapet i disse selskapene ble gjort som en følge av at selskapene var kommet langt i sin utvikling som kommersielle og forretningsmessige aktører, og at staten ikke lenger har noen sektorpolitiske mål med eierskapet.

Det statlige eierskapet i de andre selskapene hvor ett av hovedmålene er forretningsmessig drift forvaltes av Kommunal- og regionaldepartementet (Kommunalbanken AS), Landbruks- og matdepartementet (Veterinærmedisinsk Oppdrags-senter AS), Olje- og energidepartementet (Statoil ASA) og Samferdselsdepartementet (Baneservice AS, NSB AS og Posten Norge AS).

Statens eierandeler i de børsnoterte allmennaksjeselskapene Statoil ASA, Telenor ASA, Norsk Hydro ASA, Yara International ASA, Kongsberg Gruppen ASA, Cermaq ASA, DnB NOR ASA og SAS AB utgjør verdimesig en vesentlig del av denne gruppen med forretningsmessig orienterte selskaper. Statens aksjer i disse selskapene hadde samlet en verdi på om lag 504 mrd. kroner ved utgangen 2010. Av de unoterte selskapene i kategori 1–3 er Statkraft SF det mest verdifulle selskapet. Selskapet er i dag et av Norges største selskaper målt i verdi.

Forvaltningen av selskapene med sektorpolitiske mål (kategori 4)

De sektorpolitiske selskapene er selskaper med statlig eierandel som har sektorpolitiske og samfunnmessige mål, og hvor hovedmålene med statens eierskap ikke er forretningsmessige. Disse selskapene forvaltes av de enkelte departementene som har ansvaret for sektorpolitikken på de ulike områdene. Eksempelvis forvaltes det statlige eierskapet i Statnett SF og Statskog SF av henholdsvis Olje- og energidepartementet og Landbruks- og matdepartementet. Eksempler på mål som ligger til grunn for det statlige eierskapet i de sektorpolitiske selskapene, er å eie, drive og utvikle et landsomfattende nett av lufthavner (Avinor AS), begrense tilgjengeligheten til alkoholholdige drikkevarer (AS Vinmonopolet) og å yte gode og likeverdige spesialisthelsetjenester til alle som trenger det (de regionale helseforetakene).

Selv om de sektorpolitiske selskapene ikke har forretningsmessige hovedmål så står bedrifts-

økonomiske resultater og effektiv ressursinnsats likevel sentralt i disse selskapene. De bedriftsøkonomiske resultatene i disse selskapene må avveies mot sektorpolitiske mål. Staten er som eier opptatt av å oppnå sektorpolitiske og samfunnmessige mål på en mest mulig ressurseffektiv måte.

Graden av kommersiell orientering varierer i de sektorpolitiske selskapene. Eksempelvis opererer NRK AS i markeder som er preget av konkurranse, mens AS Vinmonopolet forvalter et monopol.

Størrelsesmessig er det de regionale helseforetakene som dominerer blant de ikke-kommersielle virksomhetene. Helseforetakene sysselsetter rundt 110 000 mennesker og har inntekter for over 100 mrd. kroner i året.

2.2 Utviklingstrekk knyttet til statens direkte eierskap siden 2006

2.2.1 Transaksjoner og endringer i statens eierskap

Fusjoner

Styrene i Statoil ASA og Norsk Hydro ASA meddelte i desember 2006 at de var enige om å anbefale en sammenslåing av Norsk Hydros petroleumsvirksomhet og Statoil ASA. Bakgrunnen for fusjonen var å etablere en sterk internasjonal aktør med solid teknologisk kompetanse. Regjeringen la frem saken for Stortinget i St.prp. nr. 60 (2006–2007). Stortinget sluttet seg til anbefalingene i juni 2007 og ga Olje- og energidepartementet og Nærings- og handelsdepartementet fullmakt til å stemme for transaksjonene på selskapenes ekstraordinære generalforsamlinger som fant sted 5. juli 2007. Fusjonen ble gjennomført med virkning fra 1. oktober 2007. Staten eide da 62,5 pst. av aksjene i det nye selskapet *StatoilHydro ASA*. Staten kjøpte aksjer i StatoilHydro ASA i markedet i perioden fra 2. juni 2008 til og med 5. mars 2009, og eier etter dette 67 pst. av selskapet. Totalt ble det kjøpt aksjer for om lag 19,3 mrd. kroner. Selskapet endret sitt navn til Statoil ASA i 2009.

Nofima AS ble etablert 1. januar 2008 som en fusjon av tidligere Akvaforsk AS, Fiskeriforskning AS, Matforsk AS og Norconserv AS, jf. St.prp. nr. 69 (2006–2007). Staten eier 56,8 pst. av det fusjonerte selskapet.

Salg av aksjer

Etter at SIVA SF solgte sin eierandel på 49 pst. i *Veterinærmedisinsk Oppdragscenter AS* (VESO AS) til Aquanova Invest AS besluttet staten å gi de nye eierne mulighet for å kjøpe seg opp til aksjonærmajoritet i selskapet. Dette ble gjort av hensyn til VESOs muligheter for framtidig industriell utvikling. Det ble derfor gjennomført en rettet emisjon, som medførte at Aquanova Invest AS oppnådde en eierandel på 60,1 pst., jf. St.prp. nr. 22 (2008–2009). Med grunnlag i en tidligere avtale ble statens eierandel i 2010 redusert til 34 pst.

I november 2008 benyttet staten sin rett til å selge sin gjenværende eierandel på 50 pst. i *BaneTele AS* til Bredbåndssalliansen, jf. St.prp. nr. 35 (2008–2009).

I 2010 ble statens eierandel på 53,4 pst. i *ITAS amb AS* overdratt til Industri Lambertseter AS, jf. St.prp. nr. 20 (2005–2006).

Kjøp av aksjer

I 2007 inngikk staten en avtale med Aker ASA, Investor AB og SAAB AB om felles eierskap i Aker Solutions ASA gjennom *Aker Holding AS*, jf. St.prp. nr. 88 (2006–2007). Statens andel av eierskapet i Aker Holding AS er 30 pst. Aker Holdings eneste virksomhet er å eie aksjer i Aker Solutions ASA. Hensikten med kjøpet var å sikre et langsiktig, strategisk eierskap i teknologi- og industrikonsernet Aker Solutions ASA.

Etter at Kommunekreditt ble kjøpt av KLP våren 2009, ble det vurdert som hensiktsmessig at staten kjøpte KLPs andel på 20 pst. i *Kommunalbanken AS*, jf. St.prp. nr. 79 (2008–2009). Statens, ved Kommunal- og regionaldepartementet, gjennomførte kjøpet av aksjene i juni 2009 til en pris på 531 mill. kroner. Kommunalbanken AS ble med dette heleid av staten.

Eiertransaksjoner knyttet til selskapenes tilbakekjøp av egne aksjer omtales i kapittel 5.4.1.

Egenkapitalutvidelser

Norfund finansieres av kapitalbevilgninger over statsbudsjettet, og fondets egenkapital har blitt styrket gjennom årlige tilskudd over statsbudsjettet i perioden 1997–2011. Samlet har Norfunds egenkapital blitt tilført om lag 6,3 mrd. kroner i denne perioden.

Kommunalbanken AS fikk i 2007 og 2008 styrket egenkapitalen med til sammen 100 mill. kroner fordi banken hadde hatt sterk utlånsvekst i flere år og dermed fått redusert kjernekapitaldek-

ningen. Uten styrking av egenkapitalen hadde Kommunalbanken måttet redusere utlånsveksten.

I begynnelsen av 2009 ble det gjennomført en aksjekapitalutvidelse på 1,2 mrd. kroner i *Eksportfinans ASA*, hvor staten deltok proratarisk med sin eierandel på 15 pst. og tegnet seg for aksjer tilsvarende 180 mill. kroner, jf. St.prp. nr. 33 (2007–2008). Dette kom som følge av at uroen i de internasjonale kapitalmarkedene hadde påført Eksportfinans et urealisert kurstap i verdipapirporteføljen.

SAS AB presenterte i februar 2009 sin nye strategi, Core SAS. Den nye strategien innebar blant annet en styrking av selskapets kapital situasjon, og det ble i april 2009 gjennomført en aksjekapitalutvidelse i SAS AB for rundt 6 mrd. svenske kroner. Statens deltok proratarisk med sin eierandel på 14,3 pst. og tegnet seg for nye aksjer tilsvarende 709 mill. norske kroner. Saken ble behandlet i Stortinget 12. mars 2009, jf. St.prp. nr. 41 (2008–2009). Styret i SAS AB foreslo i forlengelsen av sin nye strategi, Core SAS, en ny aksjekapitalutvidelse i selskapet i februar 2010. Styret besluttet også å be generalforsamlingen om fullmakt til å kunne ta opp et konvertibelt obligasjonslån på inntil 2 mrd. svenske kroner. Statens deltok proratarisk i kapitalutvidelsen med sin eierandel på 14,3 pst., tegnet seg for nye aksjer tilsvarende 583 mill. norske kroner og støttet forslaget om fullmakt til styret vedrørende opptak av et konvertibelt obligasjonslån, jf. Prop. 79 S (2009–2010) og Prop. 89 S (2009–2010). Styret utstedte et konvertibelt obligasjonslån i april 2010 på 1,6 mrd. svenske kroner. Dersom lånet blir konvertert til aksjer i sin helhet, noe som først kan gjøres i 2015, vil den norske stats eierandel kunne bli redusert med om lag 1,5 prosentpoeng, og den samlede statlige eierandelen (Sverige, Danmark og Norge) reduseres fra 50 pst. ned mot 45 pst.

Argentum Fondsinvesteringer AS ble våren 2009 tilført 2 mrd. kroner i ny egenkapital til investeringer i aktive eierfond, jf. St.prp. nr. 37 (2008–2009). Dette var ett av flere tiltak som regjeringen lanserte i forbindelse med den internasjonale finanskrisen.

Etter forslag fra styret i *DnB NOR ASA* ble det høsten 2009 gjennomført en aksjekapitalutvidelse i selskapet med 13,9 mrd. kroner gjennom en garantert fortrinnsrettsemisjon. Statens deltok proratarisk med sin eierandel på 34 pst. og tegnet seg for aksjer tilsvarende 4,7 mrd. kroner. Saken ble behandlet i Stortinget 17. november 2009, jf. Prop. 22 S (2009–2010).

Staten deltok i juni 2010 med 4,4 mrd. kroner i aksjekapitalutvidelse i *Norsk Hydro ASA* i forbin-

delse med oppkjøp av Vale S.A. sin aluminiums- virksomhet, jf. Prop. 131 S (2009–2010). I forbindelse med transaksjonen ble det også vedtatt en rettet emisjon mot Vale S.A. som medførte en utvanning av statens eierandel som redegjort for i Prop. 131 S (2009–2010). Statens eierandel ble ved gjennomføring av overtakelsen 28. februar 2011 redusert til 34,26 pst. Regjeringen har en ambisjon om å øke eierandelen opp mot 40 pst. Transaksjonen endrer Norsk Hydros strategiske posisjon og gir selskapet den råvarebaserte ressursbasen som synes nødvendig for å ta en aktiv rolle i den raskt voksende aluminiumindustrien.

I forbindelse med nysalderingen av statsbudsjettet for 2010, ble egenkapitalen i *Statkraft SF* utvidet med 14 mrd. kroner, jf. Prop. 24 S (2010–2011). Styrkingen av kapitalsituasjonen gir et robust finansielt grunnlag for at selskapet fremover kan fortsette sin offensive satsing innenfor miljøvennlig fornybar energi, både i Norge og internasjonalt.

Omorganiseringer på konsernnivå

Mesta Konsern AS ble stiftet 21. mai 2008 som ledd i en fisjonering av Mesta AS. Virksomheten ble organisert i morselskapet Mesta Konsern AS og åtte datterselskaper. Den nye konsernstrukturen ble innført 1. september 2008.

Nytableringer

Gassnova SF ble opprettet ved kongelig resolusjon av 29. juni 2007. Eierskapet ble tillagt Olje- og energidepartementet. Gassnova var før dette et forvaltningsorgan.

Regjeringen foreslo i statsbudsjettet for 2008 å opprette et nytt statlig investeringsselskap med en egenkapital på 2,2 mrd. kroner. Statens Investeringsselskap AS ble stiftet 21. februar 2008 som et datterselskap til Innovasjon Norge. Selskapet har senere endret navn til *Investinor AS*.

Norsk Helsenett SF ble stiftet 1. juni 2009 og eierskapet ble lagt til Helse- og omsorgsdepartementet, jf. St.prp. nr. 67 (2008–2009). Selskapet overtok senere samme år den samlede virksomheten til Norsk Helsenett AS med tilhørende rettigheter og plikter. Norsk Helsenett AS var frem til da eid av de fire regionale helseforetakene.

Avviklinger

Stortinget vedtok i juni 2007 å avvikle *Statskonsult AS*. Fra 1. januar 2008 ble det etablert et nytt forvaltningsorgan, Direktoratet for forvaltning og

IKT, bestående av medarbeidere i Statkonsult AS, Norge.no og E-handelssekretariatet. Dette var et ledd i å styrke arbeidet med fornying, IKT, ledelse, organisering og omstilling, informasjonspolitikk, innkjøpspolitikk og kompetanseutvikling.

På ordinær generalforsamling i *Venturefondet AS* i april 2007 ble det besluttet å nedsette selskapets egenkapital med 75. mill. kroner. Kapitalnedsettelsen var et ledd i strategien med å avvikle selskapet, jf. Innst. S. nr. 163 (2006–2007). På ordinær generalforsamling 16. april 2009 ble det besluttet å oppløse *Venturefondet AS*, jf. Prop. 1 S og Innst. 5 S (2010–2011). Samtlige poster i selskapets portefølje er nå avviklet.

Andre eierforhold

Raufoss ASA ble strøket fra notering på Oslo Børs våren 2004, og selskapet ble besluttet oppløst samme år. Før selskapet ble vedtatt oppløst var alle gjenværende driftsmidler solgt til industrielle eiere som i stor grad viderefører virksomheten på Raufoss. Raufoss ASA er fremdeles under avvikling.

I St.meld. nr. 46 (2003–2004), *Om SIVAs framtidige virksomhet*, ble det foreslått å tilføre SIVA egenkapital på 150 mill. kroner over noen år, til nedbetaling av statskasssegjeld, jf. Innst. S. nr. 30 (2004–2005). I tråd med dette ble det i 2005, 2006, og i 2007 gjennomført konvertering av 50 mill. kroner fra statskasssegjeld til innskuddskapital.

Eksportutvalget for fisk AS (EFF) ble omdannet til aksjeselskap 1. september 2005. EFF er fiskeri- og havbruksnæringens felles markedsorganisasjon. Driften av selskapet finansieres fullt ut av fiskeri- og havbruksnæringen gjennom en markedsavgift, hjemlet i lov om eksportavgift på fiskevarer.

Store Norske Spitsbergen Kulkompani AS ble i juni 2007 tilført 250 mill. kroner i form av et ansvarlig lån. Lånet var knyttet til konsekvensene av brannen i Svea Nord-gruva i 2005 og avklaringen av forsikringsoppgjøret i den forbindelse, jf. St.prp. nr. 69. Lånet er senere tilbakebetalt, jf. St.prp. nr. 29 (2006–2007).

I 2008 ble det gitt fullmakt til at staten kunne delta med 750 mill. kroner i en porteføljegarantiaftale for *Eksportfinans ASA*, jf. St.prp. nr. 62 (2007–2008). Et flertall av aksjonærene valgte å delta i denne avtalen for å sikre selskapet mot ytterligere verdifall i deler av verdipapirporteføljen.

Staten forpliktet seg til å yte lån på markedsmessige vilkår til *Eksportfinans ASA* fram til 31. desember 2010, jf. St.prp. nr. 32 (2008–2009). Dette hadde sammenheng med selskapets utfordringer med å få tilgang til langsiktig finansiering pga.

Tabell 2.2 Oversikt over utviklingen av statens verdier i børsnoterte selskaper 31.12.2005–31.12.2010. Mill. kroner

Selskap	Statlig eierandel 31.12.2010	Verdi av statens eierandel 31.12.2005	Verdi av statens eierandel 31.12.2010	Verditilvekst på statens hånd	Realisert på statens hånd i perioden ¹	Akkumulert utbytte til staten i perioden ²	Netto verdiutvikling på statens hånd i perioden ³
Cermaq ASA	43,54 %	2 205	3 624	1 419	-	397	1 817
DnB NOR ASA	34,00 %	32 727	45 356	12 629	108	6 417	19 154
Kongsberg Gruppen ASA	50,00 %	1 860	7 980	6 120	-	348	6 468
Norsk Hydro ASA ⁴	43,82 %	78 644	30 205	-48 439	-992	8 315	-41 116
SAS AB	14,29 %	2 045	917	-1 129	-1 294	-	-2 423
Statoil ASA	67,00 %	238 035	296 104	58 069	-16 857	71 712	112 925
Telenor ASA	53,97 %	61 013	84 816	23 803	2 113	9 429	35 345
Yara International ASA	36,21 %	11 198	35 299	24 101	1 101	1 910	27 112
Sum børsnoterte selskaper		427 727	504 301	76 574	-15 821	98 529	159 282

¹ Sum av kjøp/salg av aksjer, kapitalinnskudd og/eller oppgjør for slettede aksjer på statens hånd

² Inkludert utbytter på statens hånd avsatt for regnskapsterminen 2009, utbetalt i 2010

³ Inklusive endringer i aksjeholdninger

⁴ Verdilinjene for Norsk Hydro ASA 2010 er regnet med det antall aksjer som var gjeldende etter fortrinnsrettsemisjonen

finansskrisen. Tilgangen til lån ble gitt for å sikre at norske eksportbedrifter fortsatt kunne få tilbud om finansiering av eksportkontrakter som kvalifiserer for statlig støttede lån fra Eksportfinans.

Det ble i 2009 bevilget 150 mill. kroner til *Avinor AS* som en del av en tiltakspakke, jf. St.prp. nr. 91 (2008–2009). Tiltakspakken innebar statlig tilskudd, nullutbytte og avdragsfrihet på statlige lån for å medvirke til at selskapet gjennomfører nødvendige sikkerhetsinvesteringer. For å bidra ytterligere til dette ble det i 2010 gitt en engangsbevilgning på 50 mill. kroner, avdragsfrihet på statslån og null i utbytte, jf. prop. 1 S (2009–2010).

Stortinget ga i mai 2007 ved behandlingen av St.meld. nr. 12 (2006–2007) Regionale fortrinn – regional framtid, sin tilslutning til regjeringens forslag om å dele eierskapet til *Innovasjon Norge* mellom staten og fylkeskommunene, jf. Innst. S. nr. 166 (2006–2007). Nødvendige lovendringer ble sanksjonert i januar 2009. Fra 1. januar 2010 ble endringen i eierskapet gjennomført, jf. Ot.prp. nr. 10 og Innst. O. nr. 30 (2008–2009). Før dette var *Innovasjon Norge* heleid av staten.

Mesta Konsern AS betalte 4. juni 2010 tilbake 129 mill. kroner til staten som følge av vedtak fra EFTAs Overvåkingsorgan om at selskapet hadde mottatt midler i strid med regelverket om statsstøtte.

Omorganiseringer i de regionale helseforetakene

Regjeringen besluttet i januar 2007 å slå sammen de tidligere helseregionene Helse Sør og Helse Øst, jf. St.prp. nr. 44 og Innst. S. nr. 167 (2006–2007). Bakgrunnen var behovet for bedre ressursutnyttelse og samordning av spesialisthelsetjenesten mellom de to helseregionene, spesielt i hovedstadsområdet. Det nye regionale helseforetaket *Helse Sør-Øst RHF* ble etablert med virkning fra 1. juni 2007.

2.2.2 Avkastning og verdiutvikling i statens portefølje siden forrige eierskapsmelding

Børsnoterte selskaper

Verdien av statens eierandeler på Oslo Børs direkte forvaltet av departementene var ved utgangen av 2010 504 mrd. kroner, mot 428 mrd. kroner ved utgangen av 2005, dvs. en økning på 76 mrd. kroner i perioden, jf. tabell 2.2⁹. Staten har i samme periode mottatt 98,5 mrd. kroner i utbytte fra de børsnoterte selskapene, samt nettoinvestert

⁹ I tallene for 2010 er statens indirekte eierandel i *Aker Solutions ASA*, gjennom *Aker Holding AS*, ikke inkludert.

Figur 2.3 Verdien av statens aksjer i Yara International ASA har i perioden 2005–2010 økt med 315 pst.

Foto: Yara International ASA og Sebastian Braum

15,8 mrd. kroner i form av kjøp/salg av aksjer, kapitalinnskudd og/eller oppgjør for slettede aksjer på statens hånd¹⁰. Samlet sett gir dette en avkastning på statens samlede portefølje på 37,2 pst., tilsvarende en gjennomsnittlig årlig avkastning på 6,5 pst.¹¹ Avkastningen på statens portefølje har dermed vært høyere enn på hovedindeksen på Oslo Børs, som i samme periode steg med 32,2 pst., tilsvarende en gjennomsnittlig årlig avkastning på 5,7 pst.

Øvrige selskaper med forretningsmessige målsettinger

Tabell 2.3 viser et utvalg av øvrige selskaper med kommersielt formål og noen av de største selskapene med sektorpolitiske mål. Dette er selskaper som ikke verdsettes i kapitalmarkedet og hvor anslagene for selskapenes verdi for enkelthets skyld anslås med selskapenes bokførte egenkapital fratrukket minoritetsinteresser¹².

Statens samlede verdier i disse selskapene utgjorde 87,2 mrd. kroner per 30.6.2010, mot 60,7 mrd. kroner per 31.12.2005. Staten har i samme periode mottatt 36,3 mrd. kroner i utbytte fra disse selskapene, samt nettoinvestert 7,4 mrd. kroner i form av kjøp/salg av aksjer, kapitalinnskudd og/eller oppgjør for slettede aksjer. Samlet gir dette en avkastning på 91,3 pst. basert på regnskapsmessige størrelser, tilsvarende en gjennomsnittlig årlig avkastning på 13,9 pst.

¹⁰ Som et ledd i flere av selskapenes tilbakekjøpsprogram av aksjer med tilhørende sletting, har staten slettet aksjer pro-ratarisk for å opprettholde sin eierandel.

¹¹ I beregningen er det antatt at utbyttet ikke reinvesteres.

¹² Siste tilgjengelige tall er per 30.6.2010.

2.2.3 Utviklingstrekk i næringslivet og innenfor eierskapsutøvelse

Omtalen i dette avsnittet er særlig knyttet til eierskapet i de forretningsmessige selskapene. For selskaper som i hovedsak har sektorpolitiske mål, er det nedsatt en interdepartemental arbeidsgruppe som ser nærmere på styringsformer overfor disse selskapene. Dette arbeidet er forventet ferdigstilt i 2011.

Tradisjonelt har staten vært eier i norske selskaper som har hatt sin virksomhet i Norge, og hvor selskapenes strategiske, økonomiske og industrielle utvikling innenfor rammen av de målene staten har hatt med sitt eierskap, har stått i fokus.

I de siste årene har mange av selskapene med forretningsmessige mål blitt mer internasjonale i sin virksomhet som et resultat av et mer globalt handelsmønster, samtidig som teknologi- og industriutviklingen skjer stadig raskere. Eksempler på problemstillinger som har fått økt oppmerksomhet i kjølvannet av denne utviklingen er prinsipper for eierstyring og selskapsledelse (corporate governance), selskapenes samfunnsansvar og lønns- og insentivordninger. Et fellestrekk for disse problemstillingene er at de anses å være viktige for selskapenes økonomiske utvikling, både på kort og lang sikt, og at de slik sett representerer en utvikling hvor eiere har fått et bredere perspektiv på hva som bidrar til selskapenes industrielle og økonomiske utvikling.

Dette er ikke en utvikling som er ny siden forrige eierskapsmelding ble lagt frem i 2006, men tempoet i disse endringene er forsterket de siste årene, og har påvirket hvordan eiere, herunder staten, håndterer sitt eierskap.

Konsulentselskapet McKinsey & Co har på oppdrag fra Nærings- og handelsdepartementet utarbeidet en rapport om generelle trekk når det gjelder den internasjonale utviklingen innenfor eierskapsutøvelse både for statlige og private aktører, som et utgangspunkt for å videreutvikle statens eieroppfølging¹³.

Rapporten peker på sentrale, globale utviklingstrekk:

- Raskere utviklingstakt i næringslivet, i form av teknologisk utvikling og internasjonalisering, gjør det mer krevende for både eiere og styrer å bidra til verdiskaping for sitt selskap. Hyppigere endringer og økte krav til omstilling, fordrer en aktiv eier som støtter selskapets utvik-

¹³ McKinsey & Company: Statlig eierskap, Rapport til Nærings- og handelsdepartementet, 2011.

Tabell 2.3 Oversikt over utviklingen av statens verdier i utvalgte unoterte selskaper 31.12.2005–30.06.2010. Mill. kroner

Selskap	Statlig eierandel 30.06.2010	Verdi av statens eierandel 31.12.2005	Verdi av statens eierandel 30.06.2010	Verditilvekst på statens hånd	Realisert på statens hånd i perioden ¹	Akkumulert utbytte til staten i perioden ²	Netto verdiutvikling på statens hånd i perioden ³
Aker Holding AS ⁴	30 %	–	1 006	1 006	-4 819	238	-3 575
Argentum							
Fondsinvesteringer AS	100 %	3 080	5 679	2 599	-2 000	384	983
Baneservice AS ⁴	100 %	163	164	1	–	27	28
BaneTele AS ⁵	0 %	131	–	-131	715	–	584
Eksporffinans ASA	15 %	387	733	346	-180	155	321
Electronic Chart Centre AS	100 %	12	19	7	–	4	11
Entra Eiendom AS	100 %	7 170	6 518	-652	–	519	-133
Flytoget AS	100 %	734	969	235	–	269	504
Kommunalbanken AS ⁶	100 %	809	3 925	3 116	-963	302	2 455
Mesta AS	100 %	2 252	1 341	-911	129	77	-705
Nammo AS	100 %	306	1 435	1 129	-62	282	1 349
NSB AS ⁴	100 %	6 176	6 572	396	–	1 214	1 610
Posten Norge AS	100 %	4 739	5 819	1 080	–	1 085	2 165
Secora AS	100 %	52	61	9	–	2	11
Statkraft SF	100 %	34 061	51 524	17 463	–	31 326	48 789
Store Norske Spitsbergen Kulkompani AS	100 %	518	1 434	916	-329	385	972
Venturefondet AS ⁷	0 %	96	–	-96	100	–	4
Veterinærmedisinsk Oppdragssenter AS ⁴	40 %	18	7	-11	–	12	1
Sum unoterte selskaper		60 704	87 205	26 501	-7 410	36 281	55 372

¹ Sum av kjøp/salg av aksjer, kapitalinnskudd og/eller oppgjør for slettede aksjer på statens hånd

² Inkludert utbytter på statens hånd avsatt for regnskapsterminen 2009, utbetalt i 2010

³ Inklusive endringer i aksjebeholdning

⁴ Aker Holding AS, Baneservice AS, NSB AS og Veterinærmedisinsk Oppdragssenter AS utarbeider ikke halvårstall. Verdi per 31.12.2009 er derfor benyttet

⁵ Høsten 2006 ble det gjennomført en rettet emisjon på 625 mill. kroner som ga Bredbåndssalliansen en 50 pst. eierandel i BaneTele AS. I november 2008 benyttet staten sin rett til å selge den gjenværende delen av selskapet til Bredbåndssalliansen

⁶ Etter at Kommunekreditt ble oppkjøpt av KLP våren 2009, kjøpte staten, ved Kommunal- og regionaldepartementet, KLP sin andel på 20 pst. av Kommunalbanken. 26. juni 2009 ble Kommunalbanken AS heleid av staten

⁷ Målet for statens eierskap i Venturefondet de siste årene har vært å avvikle fondet. I denne sammenhengen ble det i 2007 tilbakeført 75 mill. kroner gjennom en kapitalnedsettelse, og i 2010 utbetalt et avviklingsproveny på 24,7 mill. kroner

ling gjennom å være i stand til å fatte raske beslutninger. Det blir i økende grad viktig for en eier å ha et dynamisk perspektiv på verdiutviklingen i hvert enkelt selskap. Eiere må definere hvordan de ønsker å skape verdi i sin eier-

rolle. Dette krever en betydelig ressursinnsats, blant annet for å sikre tilstrekkelig kunnskap om hvert enkelt selskap i porteføljen og det markedet det opererer i.

- Et økt innslag av passive institusjonelle eiere med små eierandeler i et stort antall selskap har medført at mange selskap kan oppfattes som «eierløse». Dette skaper økt rom for og forventning til aktivt eierskap fra store eiere, enten de er statlige eller private. En viktig implikasjon for en statlig eier med betydelige eierandeler er, i tillegg til å utvikle en egen strategisk analyse for hvert selskap og å bruke denne i dialogen med selskapet, å sikre kompetente og velfungerende styrer gjennom en profesjonell prosess for evaluering og valg.
- I tiden etter skandalene i blant annet Enron og WorldCom har det vært satt søkelys på betydningen av korrekt eierstyring og selskapsledelse. Svakheterne på dette området, som også ble demonstrert under finanskrisen, forsterket fokuset ytterligere. Selskaper med ledelse eller eiere som markedet ikke mener oppfyller kravene til god eierstyring og selskapsledelse, straffes i markedet og får sine verdier redusert. Av hensyn til legitimiteten for det statlige eierskapet er det av avgjørende betydning at det statlige eierskapet oppfyller allment aksepterte krav til god eierstyring og at eierskapet er organisert på en måte som tydelig skiller eierrollen fra statens øvrige roller overfor selskapene den eier. Det må videre være full åpenhet rundt målene med det statlige eierskap.

Hvert av disse punktene utdypes nedenfor. I tillegg diskuteres hvordan ulike eiertyper søker å bidra til best mulig utvikling i sine selskaper. Fremstillingen bygger på McKinseys rapport.

2.2.3.1 Raskere global industri- og teknologiutvikling

Raskere globale endringer når det gjelder teknologi og innovasjon leder til redusert forventet levetid for selskaper og gjør det vanskeligere for selskaper å opprettholde strategiske posisjoner over tid. Selskapene må ha en høy endringstakt. En sterk posisjon i dag er i mindre grad enn tidligere en garanti for en sterk posisjon i morgen.

Ny teknologi vinner stadig raskere innpass på markedene. Mens det tok om lag 60 år fra telefonen ble lansert til man nådde 60 pst. penetrasjon av mulige brukere, og nærmere 130 år inntil 100 pst. penetrasjon, brukte mobiltelefonen bare om lag 25 år på å nå en tilsvarende penetrasjon, jf. figur 2.4 som viser hvor mye raskere nye teknologier i dag når konsumentene.

Nedbygging av handelshindringer øker samtidig med den internasjonale konkurransen i

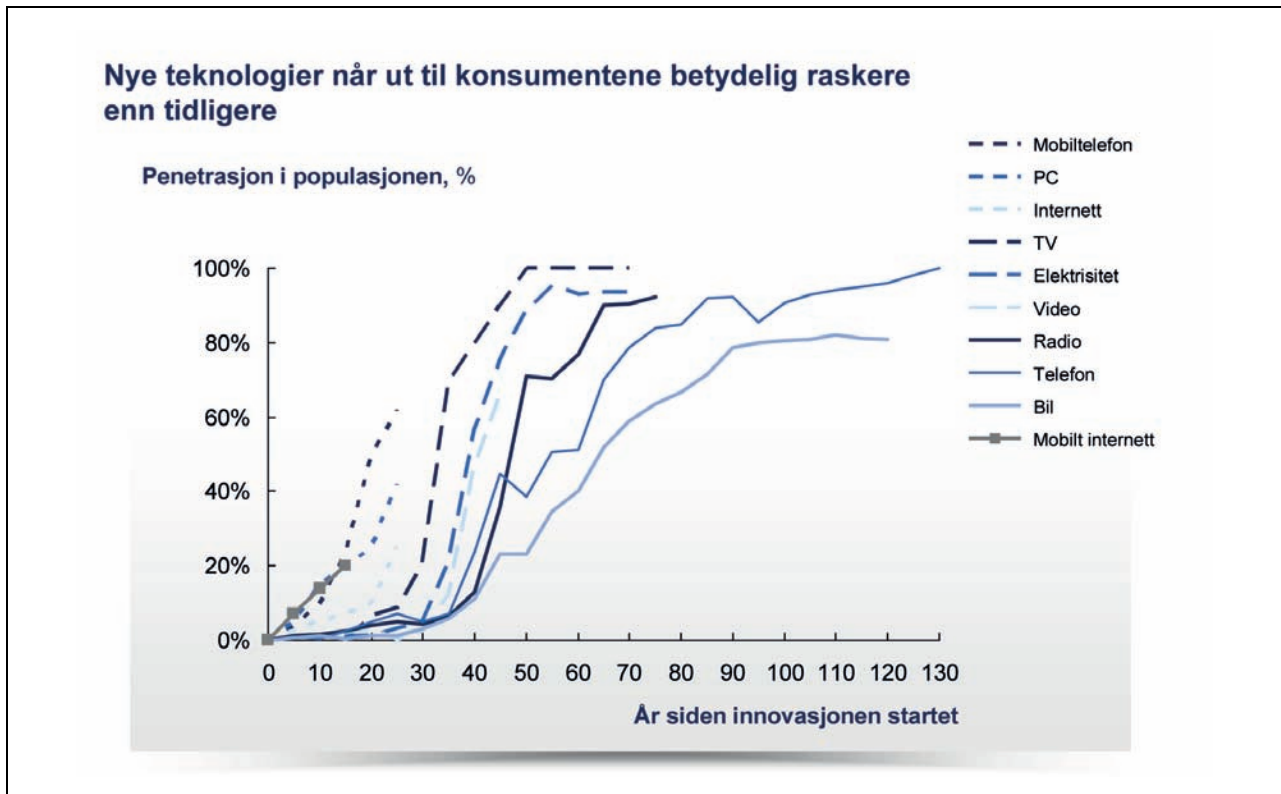
mange bransjer. Dette medfører at også bedrifter som bare produserer for hjemmemarkedet eksponeres for internasjonal konkurranse. Indirekte kan derfor utviklingen i kostnadsnivå i eksporterende land påvirke konkurransedyktigheten for selskaper som bare produserer for et nasjonalt marked. Og endelig vil en stadig større del av verdiskapingen i verden skje i fremvoksende økonomier. Figur 2.5 illustrerer dette.

Disse kreftene treffer ikke alle selskaper like hardt, enkelte bransjer forblir i hovedsak nasjonale og endringstakten er heller ikke like høy i alle næringer. Det store flertall av selskapene i Nærings- og handelsdepartementets portefølje er allikevel eksponert for disse trendene i noen grad. Det vil bli stadig viktigere for mange selskaper å forholde seg aktivt til fremvoksende økonomier. Kunnskap om og erfaring fra tradisjonelle kjerne-markeder er ikke lenger tilstrekkelig. Utviklings-trekkene har betydelige implikasjoner for selskaperens ledelse, styre og eiere.

Selskapene må ha god evne til omstilling og evne til å ta raske beslutninger når forretningsmuligheter oppstår. For selskaperens daglige ledelse betyr dette at det kreves fortløpende vurderinger og utredninger av potensielle strategiske beslutninger. En god ledelse må derfor ha fokus på den eksterne utvikling og trender i tillegg til sitt fokus på daglig drift. Internasjonal erfaring og nettverk blir stadig viktigere.

Styret må løpende ha et aktivt forhold til strategiske spørsmål og endringer i konkurranseforutsetningene. Dette krever en grunnleggende forståelse for selskapets drift, markedene selskapet opererer i og de trender som påvirker selskapet. Ansettelse av administrerende direktør vil som alltid være en sentral oppgave. Riktig styresammensetning er derfor svært viktig. Styret bør ha kompetanse som er relevant for dagens virksomhet i selskapet. Det innebærer også kunnskap om nærliggende bransjer som kan tenkes å forme selskapets utvikling i betydelig grad. Internasjonal erfaring og innsikt representert i styret blir også svært viktig for stadig flere selskaper.

McKinsey peker på at eierne må forvente å måtte ta stilling til større strategiskift og investeringer oftere enn før. For ikke å være prisgitt selskapets egne vurderinger, fordrer dette at eiere utvikler egne perspektiver på de viktigste utviklingstrekk og muligheter for egne selskaper. Egne perspektiver på selskapets utvikling er nødvendig selv om man som eier ikke ønsker å være aktiv i forhold til selskaperens industrielle og strategiske utvikling. Uten slike perspektiver er det vanskelig å ta stilling til viktige eierspørsmål –

Figur 2.4 Ny teknologi – penetrasjon i populasjonen per år etter innovasjonen startet. Prosent.

Kilde: Corporate Angels, <http://www.corpangels.com/blogs/innovation/corporate-america-designed-to-fall-part-1/>

som for eksempel oppkjøp og emisjoner – på en rask og samtidig forsvarlig måte. Gitt kompleksiteten i beslutninger og tempoet i omstilling blir eierne på tross av dette stadig mer avhengige av å kunne støtte seg på et kompetent og uavhengig styre.

Siden det må forventes store verdiendringer mellom selskaper, hvor noen selskap stiger kraftig i verdi mens andre faller sterkt, blir det også stadig mer krevende for en eier å ha et statisk syn på sitt eierskap. Eierne som aktivt kjøper og selger eierandeler i et stort antall selskaper, såkalte porteføljeforvaltere, vil søke eiereksponering mot fremtidige vinnere samtidig som de reduserer sin kapitalbinding i selskaper og industrier som ikke vurderes som fremtidsrettet. Eierne med et mer langsiktig perspektiv på sitt eierskap må på sin side sørge for at de er en pådriver for selskapets utvikling heller enn en bremsekloss. Aktuelle spørsmål kan være riktig tidspunkt og form på internasjonalisering, oppkjøp eller sammenslåing med andre bedrifter. På tross av et langsiktig perspektiv på selve eierskapet i et selskap, kan man vanskelig tillate seg å ha et statisk syn på målene for selskapet. McKinsey peker på at også langsik-

tige eiere bør ha en strategi for hva man ønsker med sitt eierskap i hvert enkelt selskap.

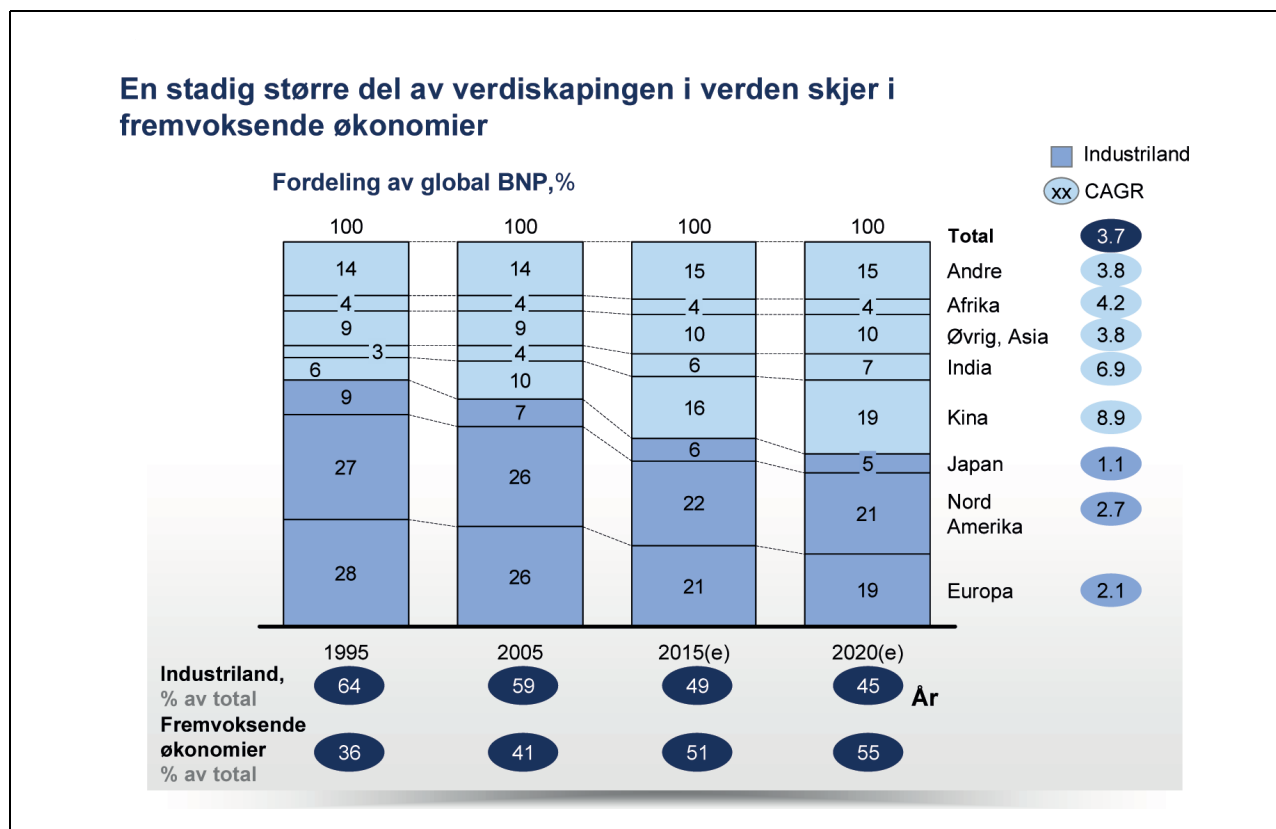
2.2.3.2 Mer fragmentert eierskap i større børsnoterte virksomheter

I de fleste private børsnoterte bedrifter er eierskapet spredd på et høyt antall institusjonelle investorer. Statens pensjonsfond utland hadde eksempelvis en gjennomsnittlig eierandel i hvert av sine selskaper på ca. 1 pst. i 2009 og er likevel ofte blant selskapenes 20 største aksjonærer. I gjennomsnitt eier de ti største aksjonærene i hvert enkelt selskap på børsene i New York og London henholdsvis 29¹⁴ pst. og 30¹⁵ pst. av de ti største selskapene, jf. figur 2.6.

Institusjonelle eiere, som pensjonsfond og verdipapirfond, har typisk spredd sine investeringer på et stort antall selskaper og er derfor i liten grad

¹⁴ Inkluderer familieselskapet Wal-Mart hvor de 10 største eierne gjennomsnittlig eier 56 pst. av selskapene.

¹⁵ Inkluderer bankene Royal Bank of Scotland og Lloyds hvor de 10 største eierne gjennomsnittlig eier henholdsvis 73 pst. og 48 pst. av selskapene. I begge disse bankene har den britiske stat kommet inn som største eier som en følge av nødvendig støtte under finanskrisen.

Figur 2.5 Utvikling i fordeling av verdiskaping globalt i ulike markeder. Prosent.

Kilde: McKinsey Global Insight; McKinsey-analyse

aktive overfor det enkelte selskap når det gjelder oppfølging av strategisk og finansiell utvikling. De stemmer passivt «med føttene» og selger seg ut av selskaper de ikke tror vil gi en attraktiv avkastning. Denne utviklingen har fått mange til å omtale slike bedrifter som «eierløse». Dette påståtte fraværet av aktivt eierskap – som kunne vært en motvekt til selskapsledelser med potensielt kortsiktige økonomiske insentiver – fremheves som en mulig forklaring på finanskrisen.

Det regjeringsoppnevnte Walker-utvalget i Storbritannia drøftet disse problemstillingene og foreslo økte krav til eiere og styrever som egnede virkemidler. Etter utvalgets oppfatning bør det oppmuntres til og forventes av styremedlemmer at de utfordrer selskapsledelsens strategiforslag. I større, kompliserte selskaper beskrives styrelederrollen som en rolle som krever 2/3 årsverk. Styret bør gjennomføre en periodisk egenevaluering og offentliggjøre resultatene av denne.

Å stille krav om aktivt eierskap til eiere med meget små eierandeler i et selskap er langt fra ukomplisert. Selv Norges Bank, som forvalter av Statens pensjonsfond utland, ett av verdens største fond, kan vanskelig forsvare å bruke betyde-

lige ressurser på aktivt eierskap i alle sine ca. 8000 selskapsinvesteringer. På den annen side er «gratispassasjer»-problematikken åpenbar om man ikke stiller krav til alle eiere. Som eier av for eksempel 0,5 pst. av aksjene i et selskap bærer man i ytterste konsekvens hele kostnaden ved aktivt eierskap, men mottar kun 0,5 pst. av gevinsten.

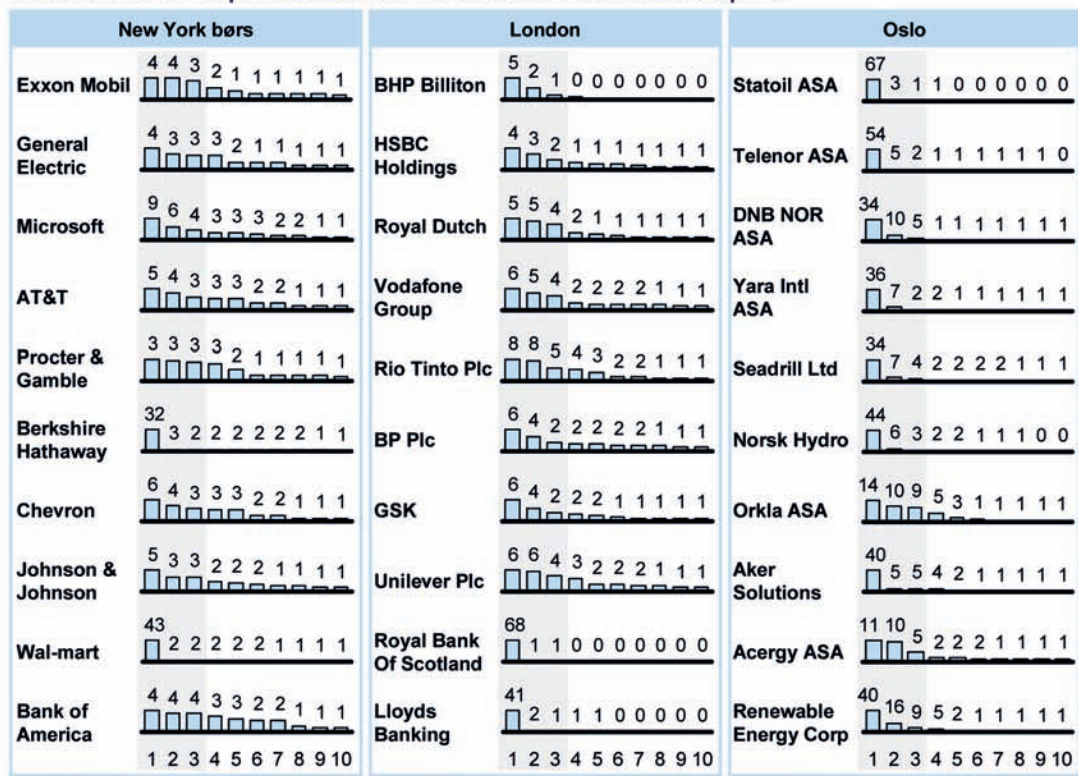
En annen respons på fenomenet «eierløse» selskaper er fremveksten av meget aktive eiere, eksempelvis gruppen som gjerne omtales Private Equity. Slike eiere fokuserer på et begrenset antall selskaper og påvirker selskapene aktivt. Det finnes empirisk dokumentasjon på at de beste av disse Eiermiljøene lykkes i å skape merverdier gjennom å utøve aktivt eierskap.

Det synes å være en utvikling mot en polarisering hvor eiere enten blir helt passive overfor et stort antall selskaper i en bredt diversifisert portefølje eller meget aktive overfor et begrenset antall bedrifter hvor de har større eierandeler.

Konsekvensen av fragmenteringen av eierstrukturen er at eiere med betydelige eierandeler, som staten oftest har i sitt direkte eierskap, i begrenset grad kan forvente at de øvrige eiere

Eierskapet i de største børsnoterte selskapene er fragmentert

Eierandel for de respektive ti største eierne av de ti største selskapene

Figur 2.6 Eierskap for de ti største aksjonærene i de ti største børsnoterte selskapene på utvalgte børs. Prosent.

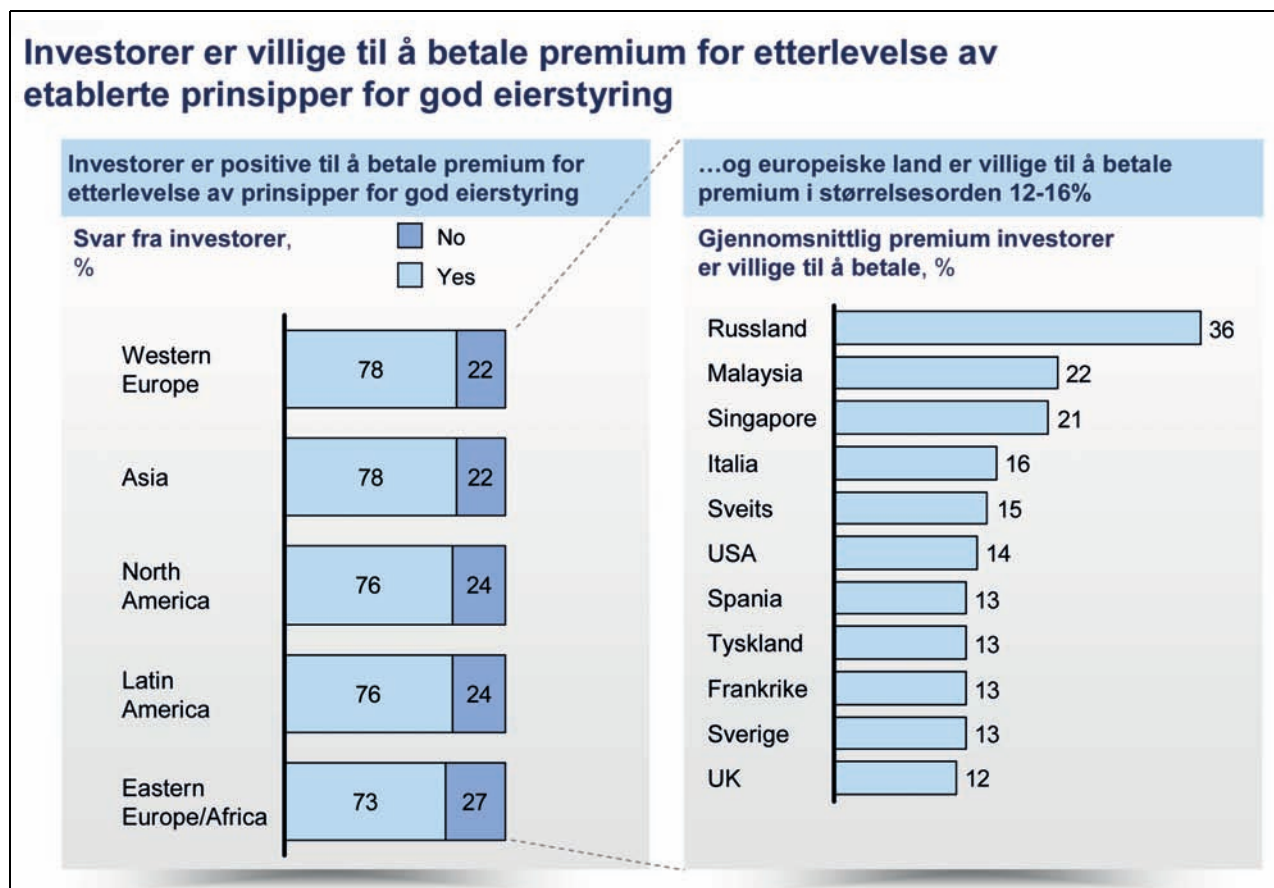
Kilde: The 2008 Institutional Investment Report, Bloomberg

utøver aktivt eierskap. Om staten ikke selv utøver slikt eierskap, risikerer den derfor å bli helt avhengig av at selskapsledelsen og styret treffer beslutninger i tråd med eiernes interesse med hensyn på utvikling av selskapet, risikoen i virksomheten og avkastning på egenkapitalen. Uten å forholde seg aktivt til selskapene, kan staten sette seg i en posisjon hvor det skapes et eiermessig tomrom i bedrifter hvor den er en betydelig eier. Dette vil kunne kritiseres av mindre eiere som ikke har samme innflytelse og mulighet for å utøve aktivt eierskap. Som en eier med betydelige eierandeler bør staten ifølge McKinsey derfor utvikle egne perspektiv på selskapene den har investert i. Perspektiver bør ligge til grunn for vurderinger av egnet styresammensetning og for når og hvordan man som eier velger å utfordre selskapenes ledelse. Når staten lykkes i sitt aktive eierskap, kan det utgjøre et fortrinn sammenlignet med selskaper som kun har institusjonelle, passive eiere.

2.2.3.3 Økt fokus på Corporate Governance

Debatten rundt eierstyring og selskapsledelse (Corporate Governance) akselererte i kjølvannet av selskaps- og regnskapsskandalene på slutten av 1990- og begynnelsen av 2000-tallet. Begivenhetene førte til krav om styrking av internkontroll og rapportering i selskaper, større grad av åpenhet knyttet til selskapenes ledelsesmessige forhold (blant annet avlønning av ledelsen), krav om bedre regnskapsmessige opplysninger, og krav knyttet til uavhengighet og kontroll med selskapenes revisorer. Kravene resulterte i omfattende rammeloavgivning i enkelte land, og en rekke ikke-bindende anbefalinger, bl.a. OECDs prinsipper for eierstyring og selskapsledelse fra 2004. I etterkant har finanskrisen bidratt til ytterligere skjerpet fokus på denne tematikken.

Norsk utvalg for eierstyring og selskapsledelse (NUES) utarbeidet i 2004 «Norsk anbefaling om eierstyring og selskapsledelse», som senere

Figur 2.7 Betalingsvillighet blant investorer for etterlevelse av etablerte prinsipper for god eierstyring. Andel som er villige til å betale premie og gjennomsnittlig prosentvis premie.

Kilde: McKinsey Global Investor Opinion Survey on Corporate Governance, 2002

har blitt oppdatert ved flere anledninger. Anbefalingen er basert på, og er hovedsakelig i samsvar med, de viktigste tilsvarende internasjonale initiativer, og har blant annet som formål å bidra til å klargjøre rollefordelingen mellom aksjeeiere, styre og daglig ledelse ut over det som følger av lovgivningen. Staten har utviklet og publisert egne prinsipper for sin eierskapsutøvelse, men har også støttet NUES-anbefalingen.

Det sterke fokuset på eierstyring og selskapsledelse har som konsekvens at eiere som ikke følger de anerkjente prinsippene, blir gjenstand for sterk kritikk og verdiene i selskaper der slike eiere har betydelige eierposisjoner blir med stor sannsynlighet skadelidende, jf. figur 2.7.

Dersom staten ikke oppfattes som en eier som følger regler for god eierstyring og selskapsledelse, kan det ikke bare føre til at verdiene i selskapene staten eier blir skadelidende, men gitt statens størrelse i det norske aksjemarkedet kan tilliten til det norske aksjemarkedet svekkes med resulterende verdifall for markedet som helhet. Det er følgelig av stor betydning at staten som eier

fullt ut etterlever etablerte prinsipper for god eierstyring.

Strategier for ulike eiertyper

Ulike eiere utøver sin eierrolle på ulike måter. En av skillelinjene er graden av aktiv involvering og på hvilken måte eier involverer seg. McKinsey peker på at det grovt sett kan skilles mellom tre hovedkategorier av eiere: Institusjonelle og overveiende passive eiere (eksempelvis Yale og Hermes), langsiktige strategiske investorer (eksempelvis Investor (Sverige, privat) og Temasek (Singapore, statlig)) og eiere med fokus på operasjonell involvering (eksempelvis Private Equity selskaper). Det finnes flere eksempler på at eiere har vært fremgangsrike innenfor hver og en av disse modellene. Hver eierkategori har ulike metoder for å bidra til verdiskaping.

Institusjonelle investorer fokuserer typisk på investeringsstrategi og selskapsstyring (governance) og er således relativt passive eiere, ofte med mange små eierandeler i et stort antall sel-

skaper. De beste blant disse institusjonene skaper verdi gjennom fordeling av sine investeringer basert på dyp kompetanse og innsikt, tydelige retningslinjer for eierskap og styring i porteføljeselskapene, samt ved å selge eierposter som ikke lever opp til eiernes forventninger. Denne typen investorer kan aktivt påvirke selskapene der man er blant de største aksjonærene gjennom for eksempel stemmegivning i generalforsamlingen og dialoger med styreleder i forbindelse med strukturendringer eller andre hendelser av stor betydning for fremtidig avkastning.

Langsiktige strategiske investorer har ofte en portefølje med et antall kjerneselskaper – gjerne med høye eierandeler – som de følger tett, også for å kunne utvikle en industrisektor i et langsiktig perspektiv. Noen av disse eiermiljøene utøver betydelig strategisk innflytelse og tar initiativ for å påvirke viktige strategiske beslutninger og oppkjøp. Eier søker ofte aktivt å bidra til å drive en fusjons- og oppkjøpsagenda og fastsetter og følger opp finansielle mål. Slike eiere er sterkt delaktig i utnevnelsen av styret og arbeider med et nettverk av profesjonelle bedriftsledere og styremedlemmer. McKinsey peker på Investor, de statlige enhetene Temasek (Singapore) og Khazanah (Malaysia), Orkla, Industrivärden og Kinnevik

som eksempler på langsiktige og strategiske eiere.

Eiere med fokus på operasjonell involvering engasjerer seg aktivt både i den strategiske agendaen og mht. operasjonelle forbedringer i samarbeid med selskapsledelsen. De går typisk tungt inn i verdiskapingsprosessen i det enkelte selskap og utnytter synergier mellom selskaper i porteføljen, for eksempel i fellestjenester og IT. Eksempler på eiere med en aktiv operasjonell involvering er General Electric (GE) og mange av Private Equity («PE»)-fondene, som Blackstone. PE-fondenes investeringsansvarlige for det enkelte selskap sitter som oftest i selskapenes styre for å følge agendaen og utviklingen i selskapene fortløpende.

McKinsey viser til at staten som eier ville kunne hente mye fra enkelte strategier som benyttes av dyktige institusjonelle investorer eller langsiktige strategiske investorer for å utvikle sin eierforvaltning. Likevel er det viktig å være tydelig på styrets rolle og ansvar, og at statsråden og departementet ikke er ansvarlig for forretningsmessige avgjørelser tatt av styret. Derfor er heller ikke departementene representert med egne medlemmer i styrene.

3 Statens eierskapsforvaltning

3.1 Statens ulike roller

Staten har mange ulike roller i samfunnet. Det er viktig med en bevisst holdning til ulikhetene i statens roller som politikkkutformer, markedsregulator, myndighetsutøver og rollen staten har som eier. Staten må være tydelig på hvilken rolle den har, og at det er ulike muligheter og begrensninger i de forskjellige rollene. Statlig myndighetsutøvelse skjer normalt gjennom å utforme regelverk (lover og forskrifter), ved å knytte betingelser til lovhjemlede konsesjoner, gjennom bevilgninger, ved å inngå avtaler, samt ved å fatte vedtak i enkeltsaker. En beslektet form for myndighetsutøvelse er bruk av økonomiske virkemidler som kjøp av tjenester og avgiftspålegg. Staten vil også kunne øve innflytelse gjennom en dialog med både offentlige og private selskaper, blant annet når det gjelder forventninger knyttet til næringslivets selvregulering og samfunnsansvar. Staten har også rollen med å føre tilsyn og være klageorgan i samfunnet. Disse rollene er ofte skilt fra øvrige myndighetsoppgaver for å skape mer tillit til beslutningsprosessene.

Regjeringen mener at skillene er viktige for å sikre legitimitet til disse rollene og for å skape tillit til staten som eier. Dersom sektorregulerende myndighet, ansvar for sektortilsyn og eierskap til selskap ligger under samme departement gir dette en mulighet til å utøve en helhetlig politikk, men det kan også gi en risiko for at det lettere kan føre til en sammenblanding av roller. Sentralisering av den delen av eierskapsforvaltningen hvor formålet med det statlige eierskapet i hovedsak er forretningsmessig, sammen med åpenhet i forvaltningen, har bidratt til å redusere rollekonfliktene, samt rendyrke, effektivisere og profesjonalisere eierskapsforvaltningen. Størstedelen av statens forretningsmessige eierskap forvaltes i dag av Nærings- og handelsdepartementet. Det finnes viktige unntak, som for eksempel Statoil ASA og Posten Norge AS, som av særskilte grunner forvaltes av sektordepartementene.

I selskapene med forretningsmessige mål utøver staten sin eierrolle gjennom generalforsamlingen, med respekt for den rolledelingen mellom

eier, styre og daglig ledelse som selskapslovgivningen bygger på. De sentrale prinsippene for statens eierstyring er beskrevet i 5.4.7.

For en rekke av de selskapene hvor staten er eier, er imidlertid sektorpolitiske mål viktig. Flere av disse selskapene er gitt ansvar for naturlige monopoler (Avinor AS, Statnett SF) eller regulatoriske monopoler (AS Vinmonopolet, Norsk Tipping AS). Andre selskaper er i sin helhet finansiert over statsbudsjettet (Enova SF, Petoro AS) eller via særavgifter (NRK AS). I slike tilfeller, hvor innslaget av markedsstyring er mer begrenset og hvor ikke-økonomiske mål kobles mot kravet til effektiv ressursbruk, kan det oppstå mer sammensatte styringsproblemer, og det kan være mer krevende å skille rollen som politisk sektoransvarlig fra eierrollen. Beslutning om å legge disse virksomhetene i egne juridiske enheter (aksjeselskap, statsforetak) utenfor forvaltningen, tilsier likevel at prinsippene for eierstyring (jf 5.4.7) også skal ligge til grunn for eierforvaltningen her¹.

3.2 Rammer for statens eierskapsutøvelse

3.2.1 Konstitusjonelle rammer

Grunnloven § 3 fastslår at den utøvende makt er hos Kongen, som i praksis innebærer regjeringen. Stortinget kan likevel gi generelle retningslinjer og instruere regjeringen i enkeltsaker, i form av plenarvedtak eller lovvedtak.

Det statlige eierskapet reguleres også av Grunnloven § 19:

«Kongen vaager over, at Statens Eiendomme og Regalier anvendes og bestyres paa den af Stortinget bestemte og for Almenvæsenet nyttigste Maade.»

¹ Det er nedsatt en interdepartemental arbeidsgruppe under Fornyings- og administrasjonsdepartementet (FAD) som ser nærmere på bruk av styringsformer overfor selskaper som i hovedsak har sektorpolitiske oppgaver. Rammene for bruk av eierstyring er et sentralt tema for arbeidsgruppen, som forventes å slutføre sitt arbeid ved halvårsskiftet 2011.

Det er således regjeringen som forvalter statens aksjer og eierskap i statsforetak og særlovselskap mv. Bestemmelsen gir Stortinget en uttrykkelig hjemmel til å instruere regjeringen i saker som angår det statlige eierskapet.

I henhold til Grunnloven § 12 tredje ledd er forvaltningen av eierskapet delegert til det departement selskapet hører inn under. Statsrådets forvaltning av eierskapet utøves under konstitusjonelt og parlamentarisk ansvar.

Stortingets bevilgningsmyndighet innebærer at det må innhentes samtykke fra Stortinget ved endringer av statens eierandeler i et selskap (kjøp og salg av aksjer) og vedtak om kapitalforhøyelse.

Statlige selskaper vil normalt selv kunne kjøpe og selge aksjer i andre selskaper og kjøpe opp eller avhende deler av virksomhet, når dette er et naturlig ledd i tilpasningen av selskapets formålsbestemte virksomhet, uten at Stortingets samtykke er påkrevd. Imidlertid må det i statsaksjeselskaper (selskaper hvor staten er eneaksjonær) innhentes samtykke fra Stortinget for beslutninger som i vesentlig grad vil endre statens engasjement eller virksomhetens karakter. I deleide selskaper vurderes av og til saker som må bringes frem for generalforsamlingen (for eksempel fusjon eller fusjon av virksomhet). Avhengig av statens eierandel i selskapet vil det kunne være nødvendig å legge frem også slike saker for Stortinget, jf. Innst. S. nr. 277 (1976–1977).

Riksrevisjonen fører kontroll med statsrådets (departementets) forvaltning av det statlige eierskapet, og rapporterer til Stortinget om denne.

3.2.2 Statsrådets myndighet i selskapet

Det rettslige grunnlaget for statsrådets eiermyndighet i et aksjeselskap er aksjeloven § 5-1 som lyder:

«Gjennom generalforsamlingen utøver aksjeeierne den øverste myndighet i selskapet.»

Tilsvarende bestemmelse gjelder for allmennaksjeselskapene, statsforetakene og for de sentrale særlovselskapene. Hva angår statsforetakene er «generalforsamlingen» byttet ut med «foretaksrådet», men realiteten er den samme. I det følgende benyttes generalforsamlingen som betegnelse for begge møteformene.

En generalforsamling er et møte som avholdes i samsvar med nærmere regler fastsatt i selskapslovgivningen. Selskapets daglige leder, medlemmer av styret, eventuelt medlemmer av bedriftsforsamlingen samt selskapets revisor skal innkal-

les og har rett til å være til stede og til å uttale seg i generalforsamlingen. Styreleder og daglig leder plikter å være til stede. Dessuten skal Riksrevisjonen varsles om møter i generalforsamlingen, og har rett til å være til stede. Det skal føres protokoll fra generalforsamlingen. En daglig leder, styremedlem eller medlem av bedriftsforsamlingen som er uenig i en beslutning som treffes av den eller de som representerer selskapets aksjer, skal kreve sin dissens tilført protokollen.

Reglene om protokollasjon og varsling av Riksrevisjonen gir grunnlag for konstitusjonell kontroll med forvaltningen av statens eierskap.

Bestemmelsen i aksjeloven/allmennaksjeloven § 5-1 innebærer at statsråden gjennom generalforsamlingen står i et overordningsforhold til styret i statsaksjeselskaper, og kan gi instruksjoner som styret har plikt til å følge. Dette kan være generelle instruksjoner eller spesielle instruksjoner for den enkelte sak. Staten har tradisjonelt vært varsom med å instruere selskapene i enkeltsaker. Dette henger for det første sammen med at det bryter med og undergraver den rolledelingen og ansvarsdelingen som selskapslovgivningen har lagt opp til, jf. kapittel 3.2.3. En instruks på generalforsamling kan få som konsekvens at styret trekker seg fra vervet i stedet for å bøye seg for den. For det andre vil aktiv bruk av instruksjonsmyndigheten på generalforsamlingen kunne ha sider mot det konstitusjonelle ansvaret regjeringen har overfor Stortinget ved at regjeringen tar mer ansvar for disposisjoner som normalt ligger hos styret i selskapene. En aktiv bruk av instruksjonsmyndigheten kan også ha sider mot mulig erstatningsansvar overfor tredjeparter.

En annen konsekvens av aksjeloven/allmennaksjeloven § 5-1 er at statsråden i egenskap av generalforsamling ikke har noen myndighet i selskapet når ikke generalforsamlingsformen benyttes.

I deleide selskaper er det i tillegg til det som er omtalt ovenfor, ytterligere begrensninger av hensynet til de andre aksjeeierne og aksjelovens likhetsprinsipp, jf. aksjeloven/allmennaksjeloven § 5-21. Dette betyr at staten, selv som flertallsaksjeeier, ikke kan begunstige seg selv på bekostning av de øvrige aksjeeierne i selskapet. Kravet om likebehandling av aksjonærene begrenser blant annet muligheten for fri utveksling av informasjon mellom selskapet og departementet. Aksjelovgivningen gir også klare føringer på statens styringsdialog med børsnoterte selskaper. Dette forhindrer imidlertid ikke at det i tillegg til ordinær eierdialog kan tas opp forhold som er av samfunnsmessig betydning i eierdialogen som

staten har med selskapene, på lik linje med andre aksjonærer og andre interessenter for øvrig.

3.2.3 Forvaltningen av selskapet

Selskapenes ledelse består av styret og daglig leder. Aksjeselskapsformen og de andre selskapsformene som brukes for statens selskaper bygger på en klar rollefordeling mellom eieren og selskapsledelsen. I henhold til aksjeloven/allmennaksjeloven § 6-12 og tilsvarende bestemmelser i de andre selskapslovene hører forvaltningen av selskapet under styret og daglig leder, dvs. selskapets ledelse. Dette innebærer at den daglige forretningsmessige ledelsen av selskapet og ansvaret for denne ligger hos selskapsledelsen. Det er styret og daglig leder som skal utøve forvaltningen ut i fra selskapets og eiernes interesse. Innenfor de generelle og spesielle rammer som Stortinget fastsetter for virksomheten, ivaretar staten som eier sine interesser gjennom generalforsamling/foretaksmøte. Styremedlemmene og daglig leder er ved sin forvaltning av selskapet underlagt et personlig erstatnings- og strafferettslig ansvar slik det fremgår av aksjelovgivningen.

3.2.4 Andre rammer

Ut over rammene som følger av Grunnloven, den generelle forvaltningsretten og selskapslovgivningen, er det i hovedsak konkurranseretten og børs- og verdipapirretten som stiller krav til eierskapsutøvelsen. Andre sentrale rettslige rammer følger av EØS-regelverket, blant annet reglene om offentlig støtte.

Offentlig eierskap og EØS-avtalen

EØS-avtalen er i utgangspunktet nøytral med hensyn til offentlig og privat eierskap, jf. artikkel 125 og 59 (2). Forbudet mot offentlig støtte i EØS-avtalens 61 (1) gjelder således også overfor offentlige eide foretak. Dette setter skranker for regjeringens muligheter til å vektlegge ikke-kommersielle hensyn i eierskapsutøvelsen. For å avgjøre når offentlige midler som tilføres et foretak innebærer offentlig støtte, har EU-domstolen og Europakommisjonen utviklet det såkalte markedsinvestorprinsippet. Dersom det offentlige tilfører kapital på andre vilkår enn hva en sammenlignbar privat investor antas å ville ha stilt, kan det tyde på at tilførselen innebærer en økonomisk fordel for det aktuelle foretaket som kan være i strid med reglene om offentlig støtte. Dette innebærer at

staten må kreve normal markedsmessig avkastning på kapital som er innskutt i et foretak som opererer i konkurranse med andre. EFTAs Overvåkingorgan (ESA) påser at statsstøtteregelverket overholdes i Norge.

Konkurranseregelverket

I utgangspunktet vil endringer i statlig eierskap også kunne omfatte forhold som vil bli behandlet av norske eller andre konkurransemyndigheter. Dette gjelder blant annet foretakssammenslutninger som konkurransemyndighetene i henhold til konkurransereglene for foretak skal føre kontroll med. I slike saker vil regjeringen foreslå for Stortinget at det tas forbehold om slike myndigheters behandling, slik at sakene ikke behandles på noen spesiell måte som følge av det statlige eierskapet².

Reglement for økonomistyring i staten

I § 10 i Reglement for økonomistyring i staten fremgår det at:

«Virksomheter som har overordnet ansvar for statsaksjeselskaper, statsforetak, særlovsselskaper eller andre selvstendige rettssubjekt som staten eier helt eller delvis, skal utarbeide skriftlige retningslinjer om hvordan styrings- og kontrollmyndigheten skal utøves overfor hvert enkelt selskap eller grupper av selskaper. Gjenpart av retningslinjene skal sendes Riksrevisjonen.

Staten skal, innenfor gjeldende lover og regler, forvalte sine eierinteresser i samsvar med overordnede prinsipper for god eierstyring med særlig vekt på:

- a. *at den valgte selskapsform, selskapets vedtekter, finansiering og styresammensetning er hensiktsmessig i forhold til selskapets formål og eierskap*
- b. *at utøvelsen av eierskapet sikrer likebehandling av alle eiere og understøtter en klar fordeling av myndighet og ansvar mellom eiervirksomheten og styret*
- c. *at målene fastsatt for selskapet oppnås*
- d. *at styret fungerer tilfredsstillende*

Styring, oppfølging og kontroll samt tilhørende retningslinjer skal tilpasses statens eierandel, selskapets egenart og risiko og vesentlighet.»

² Fornynings-, administrasjons- og kirke departementet har ansvaret for de sektorovergrepene virkemidlene i konkurransepolitikken, herunder konkurranselovgivningen for foretak og regelverk om offentlig støtte. Departementet er også ankeinstans for konkurransepolitiske saker, det være seg saker knyttet til private eller statlige selskaper.

Et viktig prinsipp i aksjeselskaper, statsforetak og særlovselskaper er at statens økonomiske ansvar er begrenset til innskutt egenkapital.

3.2.5 Hvordan eierkontrollen påvirkes ut fra ulike eierandeler

Når Stortinget har bestemt at staten skal delta på eiersiden i et selskap som er en selvstendig juridisk enhet, har dette konsekvenser for hvordan politiske føringer og andre mål må kommuniseres, og hvordan og i hvilken grad det kan gripes inn i virksomhetens drift.

Styring av et statsforetak, aksjeselskap og særlovsselskap skiller seg fra styring av organer innenfor det statlige forvaltningssystemet. Eierne (herunder staten som aksjonær) må forholde seg til den lovbestemte rollefordeling mellom generalforsamling/foretaksmøte, styret og daglig ledelse. Gjennom å organisere virksomheter som selvstendige rettssubjekter, som statsforetak eller aksjeselskaper, fraskriver staten seg i utgangspunktet muligheten til direkte å påvirke den løpende driften.

Gjennom deltakelse i nominasjonsprosesser og valg til styrende organer, fastlegging av selskaps formål og øvrige vedtekter, og gjennom å trekke opp rammer for virksomheten på generalforsamlingen kan staten som eier likevel øve innflytelse på selskapets virksomhet. Innflytelsen vil avhenge av størrelsen på statens eierandel.

I det følgende omtales hva en eier oppnår av innflytelse i et selskap med noen aktuelle eierandeler, og hvordan dette påvirker eierstyringen.

3.2.5.1 Heleide selskaper

Aksjeselskaper som staten eier 100 pst., kalles for statsaksjeselskaper (eller statsallmennaksjeselskaper)³. De alminnelige reglene i aksjelovgivningen gjelder også for statsaksjeselskapene. I tillegg er det gitt enkelte særregler som gir staten en utvidet kontroll med eierskapet, jf. aksjeloven/allmennaksjeloven § 20-4 til § 20-7. Enkelte heleide statlige virksomheter er også organisert som statsforetak eller særlovselskap. Statsforetakene er for alle praktiske formål regulert på samme måte som statsaksjeselskap.

De viktigste forskjellene for statsaksjeselskapene, sammenlignet med alminnelige aksjeselskaper, er for det første at generalforsamlingen velger de aksjonærvalgte medlemmene til styret, selv om selskapet har bedriftsforsamling, jf. aksjeloven/

allmennaksjeloven § 20-4 nr.1⁴. Videre er Kongen i Statsråd gitt en adgang til å overprøve bedriftsforsamlingens/styrets beslutninger i saker der vesentlige samfunnsmessige hensyn kan tilsi omgjøring, jf. aksjeloven/allmennaksjeloven § 20-4 nr. 2. I statsaksjeselskaper er generalforsamlingen heller ikke bundet av styrets eller bedriftsforsamlingens forslag om utdeling av utbytte, jf. aksjeloven/allmennaksjeloven § 20-4 nr.4.

Det er plikt til representasjon av begge kjønn i styrene til statsaksjeselskaper og deres heleide datterselskaper, jf. aksjeloven § 20-6. Tilsvarende gjelder statsforetak og allmennaksjeselskaper i sin alminnelighet, jf. statsforetaksloven § 19 og allmennaksjeloven §§ 6-11a og 20-6. Riksrevisjonen har også utvidet rett til kontroll med statsrådets forvaltning av statens aksjeinteresser, jf. aksjeloven/allmennaksjeloven § 20-7.

I heleide selskaper kan eier, gjennom vedtak på generalforsamlingen, pålegge selskapet forpliktelser som kan redusere selskapets økonomiske resultater, uten at dette kommer i konflikt med aksjeloven/allmennaksjeloven § 5-21 (misbruk av generalforsamlingens myndighet), jf. også aksjeloven/allmennaksjeloven § 6-28 (misbruk av posisjon i selskapet mv).

Statens økonomiske ansvar i aksjeselskaper, statsforetak og særlovselskap er i utgangspunktet begrenset til innskutt egenkapital. Går imidlertid eier for langt i å styre selskapet i forretningsmessige saker, kan det føre til at kreditorene retter krav mot staten på erstatningsrettslig grunnlag eller etter selskapsrettslige regler om gjennomskjæring av ansvarsformen. Blant annet av denne grunn legges det til grunn at selskapene skal kompenseres dersom de pålegges å gjennomføre investeringer eller annen virksomhet som styret ikke finner forretningsmessig forsvarlig. Dette må skje innenfor de rammer som er fastsatt gjennom relevante lovreguleringer og annet regelverk.

3.2.5.2 Deleide selskaper

Når staten eier et selskap sammen med andre legger aksjelovgivningen begrensninger på hva slags type beslutninger generalforsamlingen kan fatte, jf. aksjeloven/allmennaksjeloven § 5-21 om misbruk av generalforsamlingens myndighet. Formålet med bestemmelsen er å sikre minoritetsaksjonærenes rettigheter i forhold til majoriteten. Bestemmelsen forbyr generalforsamlingen å treffe noen beslutning som er egnet til å gi visse

³ Staten har per i dag ingen statsallmennaksjeselskaper

⁴ Staten har pr i dag ikke bedriftsforsamling i statsaksje/allmennaksjeselskap

aksjeeiere eller andre en urimelig fordel på andre aksjeeieres eller selskapets bekostning. Staten er i de fleste selskaper den har eierinteresser i, en dominerende aksjonær og staten kan ikke utøve eierskapet i selskapene uten å ta hensyn til minoritetseiernes interesser. Dette blir særlig relevant i selskaper der statens eierskap kan være begrunnet ut fra andre formål enn forretningsmessige, men også dersom staten pålegger selskaper oppgaver som naturlig ikke ligger til selskapet. Om realiseringen av andre statlige formål er en slik urimelig fordel i forhold til andre aksjeeiere i selskapet, må bero på en helhetlig vurdering der det må tas hensyn til flere elementer. I utgangspunktet er det derfor klare grenser for hvilke politiske mål som kan ivaretas gjennom eierstyring i deleide selskaper.

Avhengig av størrelsen på statens eierandel vil likevel en rekke viktige mål kunne ivaretas, som blant annet kan være å sikre hovedkontorfunksjoner, kontroll med naturressurser mv.

Følgende eierandelsgrenser er sentrale i aksjelovgivningen:

9/10

Dersom en aksjonær eier over ni tideler av aksjekapitalen og stemmene i et aksjeselskap, kan vedkommende majoritetsaksjonær tvangsutløse de øvrige aksjonærene i selskapet.

2/3

En eierandel på over to tredeler av aksjekapitalen sikrer kontroll over beslutninger som krever tilsvarende flertall i henhold til aksjelovgivningen. Vedtak om endring av et selskaps vedtekter forutsetter minst to tredeler av stemmene/aksjene. Det samme gjelder beslutninger om fusjon eller fisjon, vedtak om forhøyelse/nedsettelse av aksjekapitalen, opptak av konvertible lån, vedtak om omdanning og vedtak om oppløsning. Dette er en sentral grense dersom det er viktig å sikre kontroll med disse beslutningene.

1/2

En eierandel på over halvparten av stemmene sikrer kontroll med beslutninger som krever alminnelig flertall på generalforsamling. Dette er beslutninger som godkjenning av årsregnskap og vedtak om utdeling av utbytte. Valg av medlemmer til styret og bedriftsforsamling krever også alminnelig flertall. Styret velges imidlertid av bedriftsforsamlingen dersom dette organet er etablert.

1/3

En eierandel på over en tredel av stemmene og kapitalen gir såkalt negativ kontroll med beslutninger som krever to tredelers flertall. En slik eierandel sikrer at eier kan motsette seg vesentlige beslutninger som for eksempel flytting av hovedkontor, utvidelse av aksjekapitalen, vedtektsendring mv., jf. avsnittet om to tredelers flertall.

3.2.5.3 Tilbudsplikt

Etter verdipapirhandelloven⁵ § 6-1 første ledd inntreffer tilbudsplikt for den som gjennom erverv blir eier av aksjer som representerer mer enn 1/3 av stemmene i et norsk børsnotert selskap. Det oppstår gjentatt tilbudsplikt for den som gjennom erverv blir eier av aksjer som representerer 40 pst. eller mer av selskapet, og tilsvarende ved 50 pst. og mer⁶. Dette medfører at beslutning om å øke statens eierandel i et selskap over disse terskelverdiene vil medføre at tilbudsplikt utløses og med det at staten kan få en utilsiktet høy eierandel.

3.3 Eierstyringsprinsipper

God eierstyring og selskapsledelse har stor betydning for landets samlede økonomiske effektivitet og konkurransedyktighet. Prinsippene for god eierstyring og selskapsledelse innebærer blant annet en klargjøring av roller og sikrer ryddighet i beslutningsprosessene. God eierstyring og selskapsledelse bidrar til å redusere risikoen ved virksomheten og har betydning for markedets tillit til selskapene. Langsiktig verdiskaping i selskaper skjer best gjennom gode, åpne prosesser mellom ledelse, styre og eierne, der partene er sine roller og sitt ansvar bevisst.

Staten er en betydelig eier i Norge, og selskaper med statlige eierandeler utgjør en betydelig del av det norske kapitalmarkedet og norsk verdiskaping. Måten staten som eier opptrer på kan dermed ha stor betydning for offentlighetens og investorers tillit til det norske kapitalmarkedet.

3.3.1 Statens prinsipper for godt eierskap

Staten har utformet egne hovedprinsipper for godt eierskap. Disse prinsippene retter seg mot alle statlige selskaper enten de er heleide eller

⁵ Lov 29. juni 2007 nr. 75 om verdipapirhandel

⁶ Verdipapirhandelloven § 6-6 første ledd

Boks 3.1 Statens prinsipper for godt eierskap

1. Aksjonærer skal likebehandles.
2. Det skal være åpenhet knyttet til statens eierskap i selskapene.
3. Eierbeslutninger og vedtak skal foregå på generalforsamlingen.
4. Staten vil, eventuelt sammen med andre eiere, sette resultatmål for selskapene, styret er ansvarlig for realiseringen av målene.
5. Kapitalstrukturen i selskapet skal være tilpasset formålet med eierskapet og selskapets situasjon.
6. Styresammensettingen skal være kjenne-tegnet av kompetanse, kapasitet og mangfold ut fra det enkelte selskapets egenart.
7. Lønns- og insentivordninger bør utformes slik at de fremmer verdiskapingen i selskapene og fremstår som rimelige.
8. Styret skal ivareta en uavhengig kontroll-funksjon overfor selskapets ledelse på vegne av eierne.
9. Styret bør ha en plan for eget arbeid og arbeide aktivt med egen kompetanseutvikling. Styrets virksomhet skal evalueres.
10. Selskapet skal være bevisst sitt samfunns-ansvar.

deleide. Dette er prinsipper som er i tråd med allment aksepterte eierstyringsprinsipper. Prinsippene omhandler vesentlige forhold som likebehandling av aksjonærer, åpenhet, uavhengighet, styresammensetting og styrets rolle mv. Det vises for øvrig til nærmere omtale under kapittel 5.4.7.

3.3.2 Norsk anbefaling for eierstyring og selskapsledelse

Norsk utvalg for eierstyring og selskapsledelse (NUES)⁷ er et utvalg bestående av ulike interessegrupper for eiere, utstedere av aksjer og Oslo Børs⁸. Formålet med utvalget er å utarbeide og løpende oppdatere en anbefaling for eierstyring og selskapsledelse som kan bidra til størst mulig verdiskaping i børsnoterte selskaper til det beste

⁷ www.nues.no

⁸ Aksjonærforeningen i Norge, Den norske Revisorforening, Eierforum (der også Nærings- og handelsdepartementet er representert), Finansnærings Fellesorganisasjon, Norske Finansanalytikeres Forening, Pensjonskasseforeningen, Næringslivets Hovedorganisasjon, Oslo Børs og Verdipapirfondenes Forening

Boks 3.2 Norsk anbefaling for eierstyring og selskapsledelse

Anbefalinger knytter seg til følgende områder:

1. Redegjørelse for eierstyring og selskapsledelse
2. Virksomhet
3. Selskapskapital og utbytte
4. Likebehandling av aksjeeiere og transaksjoner med nærstående
5. Fri omsettelighet
6. Generalforsamling
7. Valgkomité
8. Bedriftsforsamling og styre, sammensetting og uavhengighet
9. Styrets arbeid
10. Risikostyring og intern kontroll
11. Godtgjørelse til styret
12. Godtgjørelse til ledende ansatte
13. Informasjon og kommunikasjon
14. Selskapsovertakelse
15. Revisor

Kilde: www.nues.no

for aksjonærer, ansatte, andre interessenter og øvrige samfunnsinteresser. Anbefalingen skal bidra til å styrke tilliten til norske selskaper og det norske aksjemarkedet. NUES la 21. oktober 2010 fram en revidert versjon av Norsk anbefaling for eierstyring og selskapsledelse.

Oslo Børs har krav om at selskaper som er notert på Oslo Børs, årlig skal utarbeide en redegjørelse i samsvar med den norske anbefalingen. Redegjørelsen skal baseres på et «følg eller forklar»-prinsipp, som innebærer at anbefalingens enkelte punkter enten følges, eller at det forklares hvorfor selskapet har valgt en annen løsning. Staten forventer som eier at de børsnoterte selskapene med statlig eierandel benytter prinsippene nedfelt i NUES.

3.3.3 OECDs retningslinjer for statlig eide selskaper

I 2005 utga OECD retningslinjer for statlig eide selskaper⁹. Nærings- og handelsdepartementet bidro aktivt i utarbeidelsen av retningslinjene. Bakgrunnen for retningslinjene er at god eierstyring

⁹ OECD 2005 «Guidelines on Corporate Governance of State-Owned Enterprises»

ring av statlig selskaper gir bedre økonomisk utvikling, og det er ansett som hensiktsmessig med en felles standard for god praksis for statlig eierskapsforvaltning. I 2010 har OECD fulgt opp med en praktisk veileder til retningslinjene på utvalgte områder¹⁰.

Hovedhensikten med retningslinjene har vært å bidra til at statlig eide selskaper får en mer avklart juridisk status og styringsform som er lik tilsvarende private virksomheter. En annen viktig hensikt er å skille mellom statens ulike roller som politisk myndighet, tilsyns-/kontrollorgan og som eier av selskaper. Et tredje poeng er å styrke styrets rolle i statlige selskaper, hvor kompetanse og integritet er sentralt. Åpenhet rundt eierskapet og respekten for minoritetsaksjonærer er også viktige områder som retningslinjene omhandler.

3.4 Kontakten med selskapene

Eierdepartementenes oppgaver innebærer oppfølging av selskapenes økonomiske resultater og utvikling for øvrig. Oppfølging av selskap med sektorpolitiske mål vil også knytte seg til om økonomiske ressurser benyttes effektivt i forhold til rammer og formål, men vil ofte ha et bredere fokus knyttet til det enkelte selskapets sektorpolitiske formål og oppgaver.

Regelmessige kontaktmøter med selskapets ledelse er en sentral del av oppfølgingen i de fleste eierdepartementene. For Nærings- og handelsdepartementets del avholdes det kvartalsvise møter samt årlige møter om samfunnsansvar med alle selskapene. Temaene for møtene med selskapene kan dreie seg om gjennomgang av den økonomiske utviklingen, kommunikasjon av statens avkastnings- og utbytteforventninger, orientering om strategiske spørsmål knyttet til selskapene og problemstillinger knyttet til samfunnsansvar. Slike møter med selskapets ledelse skjer på linje med hva som er vanlig mellom børsnoterte selskap og større investorer. Møtene håndteres innenfor rammene som er gitt i selskaps- og verdipapirlovgivningen, ikke minst hva gjelder hensynet til likebehandling av aksjonærer.

Rammene omkring eierstyring er ikke til hinder for at staten, som andre aksjonærer, i møter tar opp forhold som selskapene bør vurdere i tilknytning til sin virksomhet og utvikling. De synspunkter staten gir uttrykk for i slike møter, er å betrakte som innspill til selskapets administrasjon

og styre. Styret har ansvar for å forvalte selskapet til beste for alle aksjonærer og må foreta de konkrete avveininger og beslutninger. Saker som krever tilslutning fra eierne, må tas opp på generalforsamlingen og få sin avgjørelse gjennom aksjonærdemokratiet på ordinær måte.

Staten som aksjonær får i utgangspunktet ikke tilgang til mer informasjon enn det som er offentlig tilgjengelig for andre aksjonærer. Under spesielle omstendigheter hvor det er påkrevd at staten medvirker for å kunne gjennomføre transaksjoner som for eksempel fisjon, fusjon og lignende saker vil det imidlertid tidvis være nødvendig å gi departementet innsideinformasjon. Dette skjer da etter vurdering og initiativ fra selskapets side. Staten er i slike tilfeller underlagt de alminnelige reglene i verdipapirlovgivningen for behandling av slik informasjon.

Særskilt om oppfølgingen av samfunnsansvar

Regjeringen uttrykte i St.meld. nr. 13 (2006–2007) Et aktivt og langsiktig eierskap, noen generelle forventninger til selskapenes arbeid med samfunnsansvar, samt forventninger på ni konkrete områder omtalt som tverrgående hensyn. Dette ble gjort ut fra en overbevisning om at på sikt vil disse faktorene påvirke selskapets utviklingsmuligheter og lønnsomhet, og også eiernes avkastning. Statens holdning til samfunnsansvar i selskaper der staten er eier, er uttrykt som forventninger og ikke som absolutte krav.

Staten har ikke benyttet selskapenes generalforsamling eller foretaksmøte som arena for å behandle samfunnsansvarssaker. Det vurderes som en mer hensiktsmessig form at regjeringens forventninger på dette feltet blir fulgt opp og kommunisert i eierdialogen som eierdepartementene har med selskaper der staten eier. Selskapenes arbeid med samfunnsansvar er en naturlig del av oppfølgingen av selskaper der staten er eier, som kommer i tillegg til oppmerksomheten om økonomiske resultater og forretningsmessig utvikling. Nærings- og handelsdepartementet har etablert en praksis hvor det i tillegg til diskusjon om slike tema i de ordnære kvartalsmøtene også arrangeres et eget årlig møte konsentrert om oppfølging av samfunnsansvar.

Statens retningslinjer for lederlønn

De gjeldende retningslinjene for statens holdning til lederlønn ble fastsatt og offentliggjort i desember 2006. De gir uttrykk for statens holdning til lederlønninger i selskaper med statlig eier

¹⁰ OECD 2010 «Accountability and transparency – a guide to state ownership».

skap. Nærings- og handelsdepartementet over- sendte 1. januar 2007 de nye retningslinjene for statens holdning til lederlønn til samtlige selska- per hvor departementet forvaltet eierinteresser. På generalforsamlingene og foretaksmøtene våren 2007 i de heleide selskapene underlagt Nærings- og handelsdepartementet ble det i for- bindelse med behandlingen av årsregnskapet for 2006 vedtatt protokolltilførsler der det ble vist til at regjeringen hadde utarbeidet retningslinjer for statens holdning til lederlønn og at disse ble over- sendt selskapene i januar 2007. Det ble i protokoll- tilførslene sagt at retningslinjene er ment å være en veiledning til selskapets styre om hvilken poli- tikk for lederlønninger staten som eier ønsker i selskapene.

Med bakgrunn i blant annet lederlønnsutvik- lingen de siste årene, har regjeringen justert inn- holdet i statens retningslinjer for lederlønn med virkning fra 1. april 2011. De nye retningslinjenes formelle status er at retningslinjene fortsatt er en veiledning til selskapenes styre om hvilken poli- tikk for lederlønninger staten som eier ønsker i selskapene.

Eierdepartementene følger opp statens ret- ningslinjer for lederlønn i forbindelse med forbe- redelser og gjennomføring av de årlige generalfor- samlingene og foretaksmøtene i selskaper med statlig eierskap.

4 Statlig eierskap i andre land

4.1 Generelt

Det siste tiåret har det skjedd en sterk formuesoppbygning på statlig hånd i en del land. Dette har vært mulig gjennom store handelsoverskudd, enten som følge av eksport av olje, som for eksempel Norge, eller gjennom mer generelle handelsoverskudd, som for eksempel Kina.

McKinsey's Global Institute (MGI) har publisert flere analyser av såkalte Sovereign Wealth Funds som en raskt voksende maktfaktor i internasjonale kapitalmarkeder¹. Flere statlige investerings- og pensjonsfond har langsiktige eierperspektiver og ekspansive agendaer. Enkelte stater anvender også sitt eierskap og sine finansielle midler som et virkemiddel for å ivareta nasjonale interesser. Statseide selskaper i Midt-Østen bruker dels sine finansielle ressurser for å fremme industriutvikling i eget land, dels for å sikre eierinteresser i globalt ledende selskaper og dels for å sikre tilgang på strategiske ressurser. Singapore investerer i næringsklynger og satser store ressurser på å bygge opp en livskraftig industri innenfor farmasi og bioteknologi. Gjennom det statseide selskapet Temasek arbeider myndighetene i Singapore aktivt med operasjonell og strategisk utvikling av et antall viktige Singapore-selskaper. I scenarier for økonomisk utvikling i verdensøkonomien er dette en utvikling som forventes å fortsette.

I mange OECD-land representerer verdiskapingen i statseide selskaper mellom 5 og 25 pst. av brutto nasjonalprodukt (BNP), og opp til 10 pst. av sysselsettingen. I Norge har det gjennom lang tid vært relativ bred politisk støtte for å beholde et betydelig statlig eierskap i det som anses som strategisk viktige bedrifter. En rekke øst-europeiske stater har en betydelig portefølje av stats-eide kommersielle selskaper, som følge av nasjonalisering og utviklingen etter den annen verdenskrig. Mange av disse landene, eksempelvis Polen, har i de siste årene satt i gang omfattende privatiseringsprosesser.

I mange land utenfor OECD dominerer statlige eide selskaper næringslivet. Deres andel av verdiskapingen er mange steder større enn i OECD-land. I Asia representerer statlig eid virksomhet mer enn 30 pst. av all aksjekapital, noe som gjør at kvaliteten på statens eierskapsutøvelse blir av interesse for en stor mengde minoritetsaksjonærer. Kina har et betydelig statlig eierskap der de fleste børsnoterte selskaper har staten inne på eiersiden. Videre eier sentrale myndigheter og regionale myndigheter et stort antall selskaper. Kina sikrer eksempelvis deler av sin råvaretilgang gjennom internasjonale oppkjøp som de statseide selskapene foretar. I land som Brasil og India er også det statlige eierskapet betydelig. I Russland er staten en betydelig eier, særlig innenfor industriproduksjon og i banksektoren. Føderale og regionale myndigheters eierandel summerer seg til ca. 25 pst. av all virksomhet i disse sektorene. Det foreligger begrenset informasjon om statlig eierskap i land utenfor OECD, noe som gjør det vanskelig å få en fullgod oversikt over hva statene eier totalt sett, og hvordan dette forvaltes. OECD og statene selv har søkelys på hvordan statene i disse landene utøver sitt eierskap der målsettingen er å bedre forvaltningen av det statlige eierskapet.

I de følgende avsnittene vil det redegjøres for hvordan statlig eierskap forvaltes i enkelte OECD-land.

4.2 OECDs arbeid med utvikling av statlig eierskap

OECD har lenge hatt et pågående arbeid med å utvikle og påvirke utøvelsen av eierskap og selskapsledelse (corporate governance) i medlemslandene. Nærings- og handelsdepartementet deltar i arbeidet gjennom OECDs *Corporate Governance Committee* og dens arbeidsgruppe knyttet til statlig eierskap; *Working Party on State Ownership and Privatisation Practices*. Departementet har over en lengre periode støttet arbeidet til arbeidsgruppen finansielt. Departementet har også bidratt i OECDs utadrettede virksomhet

¹ McKinsey & Company: *Statlig eierskap*, Rapport til Nærings- og handelsdepartementet, 2011.

med faglig bistand til forskjellige regionale nettverk for forbedring av eierskapsforvaltningen.

Privatisering av slike statlige eierinteresser var lenge ansett som et prioritert område i OECD; både for å forbedre effektiviteten i disse virksomhetene og fordi nedslag av økonomisk betydning ble viktig som ledd i å bedre budsjettbalansen i en del land. Siden årtusenskiftet har flere land, særlig de nordiske, kommunisert at de ikke uten videre vil privatisere all statlig forretningsdrift. Dette skyldes at selskapene er en viktig del av landenes næringsliv med god inntjening. Økonomiske og nasjonale hensyn kan også tilsi at staten beholder betydelige eierinteresser i viktige nasjonale selskaper. Arbeidsgruppens virksomhet ble derfor utvidet til også å omfatte god eierstyring og selskapsledelse av statlig eide selskaper og det ble utarbeidet retningslinjer for forvaltningen på dette feltet. Retningslinjene ble fullført og vedtatt av OECDs råd våren 2005².

4.3 OECDs utadrettede arbeid

OECD la våren 2005 fram anbefalte retningslinjer for forvaltningen av statlige selskaper, som fikk tilslutning fra OECDs øverste organ. Retningslinjene er mottatt med positiv interesse i mange land utenfor OECD. En del land utenfor OECD har en betydelig statlig forretningssektor og er interessert i saksfeltet. Det er således grupper som arbeider med corporate governance-spørsmål i Russland, Asia, Latin-Amerika og det sydlige Afrika, samt i Nord-Afrika/Midt-Østen.

De såkalte BRICS-landene; Brasil, Russland, India, Kina og Sør-Afrika, har alle betydelige økonomier i verdenssammenheng, og flere av landene er aktuelle for OECD-medlemskap. De har fått anledning til å delta på OECD-møter om statlig eierskap og selskapsledelse. Statlig eid forretningsvirksomhet utgjør et betydelig innslag i landenes næringsliv, mens det totale omfanget av statlig eierskap har vært vanskelig å kartlegge, blant annet fordi eierskapet forvaltes av så vel sentrale som regionale statlige myndigheter.

Arbeidsgruppen har nå startet et arbeid med å kartlegge omfang og sammensetning av statlige selskaper i OECD og i andre land (*State-Owned Enterprises in the World Economy*). Det er et krevende arbeid, ettersom kvaliteten på rapporteringen varierer. Utviklingen av nasjonale pensjonsfond/investeringsfond i en del land (*Sovereign*

Pension/Wealth Funds) skaper også definisjonsproblemer.

Norske myndigheter har i senere år ved en rekke anledninger hatt besøk av studiegrupper fra det sentrale kinesiske forvaltningsorganet *The State-owned Assets Supervision and Administration Commission of the State Council* (SASAC). Gjennom besøk i Nærings- og handelsdepartementet og hos norske selskaper med statlig eierandel har de satt seg inn i den norske modellen for å forvalte statlige eierinteresser.

4.4 Noen forvaltningsmodeller

Organiseringen av statens direkte eierskap varierer i nokså stor grad innenfor OECD-området. Det har imidlertid, etter konkurransefremmende reguleringsreformer og globalisering av økonomien over tid, vært en trend i retning av sentralisering av eierskapsforvaltningen innenfor det enkeltes lands statsadministrasjon. I dette kapitlet gis en kort omtale av forvaltningen i noen utvalgte land i OECD³.

Sverige og Finland har mange likhetstrekk med Norge, både med hensyn til omfanget av statens eierskap, mål med eierskapet og innretning av eierskapsforvaltningen. Også Danmark har mange likhetstrekk med Norge, men omfanget av statens direkte eierskap er relativt sett mindre. I Frankrike har staten et omfattende eierskap, men forvaltningsmodellen er annerledes enn i Norge. Storbritannia har gått langt i å redusere statens eierskap, men har fremdeles betydelige forretningsvirksomheter under statlig forvaltning.

Samtlige land har utarbeidet felles retningslinjer for eierskapsforvaltningen og har etablert en sentral samordnings- og kompetansenhet for eierstyringen i staten. I Norge og Storbritannia er enheten tilknyttet Næringsdepartementet, i Danmark og Sverige er den tilknyttet Finansdepartementet, i Finland er det Statsministerens kontor som forvalter eierandeler både direkte og indirekte gjennom et eget holdingselskap. I Frankrike er det etablert et eget spesialorgan for eierskapet knyttet til departementet for økonomi, industri og sysselsetting.

² OECD Guidelines on Corporate Governance of State-Owned Enterprises.

³ OECDs publikasjon *Corporate Governance of State-Owned Enterprises. A Survey of OECD Countries* fra 2005 gir en samlet oversikt over utviklingen av statlig eierskap innen OECD-området. Selv om det er gjennomført betydelige endringer i forvaltningen i flere land etter dette, gir publikasjonen fremdeles en god oversikt over sentrale trender og utviklingstrekk.

4.4.1 Sverige

Staten er en betydelig foretakseier i Sverige, og hadde per september 2010 eierandeler i 57 selskaper. Selskapsporteføljen omfatter 43 heleide og 14 deleide selskaper, hvorav tre børsnoterte: Nordea, SAS og TeliaSonera. Verdien av eierandelene ble anslått til ca. 620 mrd. svenske kroner i mai 2010. For regnskapsåret 2009 ble det utbetalt 20,8 mrd. svenske kroner i utbytte, mot 21,8 mrd. svenske kroner året før⁴.

Mesteparten av kompetanse og ressurser i den statlige eierskapsforvaltningen er samlet i en egen eieravdeling i Finansdepartementet. Enheten ble overført fra Næringsdepartementet i 2010. Enheten for statlig eierskap ble etablert i 1998 og forvalter i alt 33 selskaper. Avdelingen har i underkant av 30 ansatte.

I den svenske statens eierpolitikk framgår det at regjeringen aktivt skal følge og forvalte statens eierandeler slik at verdiutviklingen blir best mulig og, når det er aktuelt, at særskilte samfunnsinteresser innfris. Dette skjer gjennom fastsettelse, oppfølging og evaluering av økonomiske mål, herunder samfunnsøkonomiske mål, samt andre særskilte mål. På samme måte som i Norge betones skillet mellom konkurranseutsatte selskaper som opererer på markedsmessige vilkår og selskaper med i hovedsak særskilt definerte samfunnsoppdrag med tilknyttede samfunnsøkonomiske og særskilte mål.

Finansministeren har et koordinerende ansvar for en enhetlig eierskapsforvaltning og nominering av styremedlemmer til selskaper med statlig eierandel. Den svenske staten er representert i en del selskapers styrer med embetsverk og politikere. Dette gjelder imidlertid ikke i børsnoterte selskaper. Sverige har den samme praksis som Norge når det gjelder deltakelse i valgkomiteer i børsnoterte selskaper.

4.4.2 Danmark

Finansministeriet og Trafikkministeriet er de største eierdepartementene og forvalter henholdsvis tretten og syv selskaper. Seks selskaper forvaltes av fire andre departementer.

Elleve av selskapene er statlige aksjeselskaper, noe som betyr at staten eier mer enn 50 pst. av aksjene. I de andre selskapene eier staten under 1

og opptil 50 pst. Tre selskaper er børsnoterte (København Lufthavne, SAS og Skælskør Bank). Dertil kommer to selskaper som er såkalte selvstendige offentlige virksomheter (DSB, Energinet.dk) som er heleid av staten og to interessentselskaper som eies sammen med kommuner⁵. I økonomisk betydning er det noen få selskaper som dominerer. DONG Energy, Danske Spil, Finansiell Stabilitet og DSB (Danske Statsbaner) stod for 87 pst. av den totale omsetningen til de statlige aksjeselskapene og selvstendige offentlige virksomhetene i 2009. Mesteparten av kapitalen er også bundet i tre av disse selskapene (DONG Energy, Finansiell Stabilitet og DSB) og i Sund og Bælt Holding og Energinet.dk. I de andre selskapene med staten som deleier er det København Lufthavne, Posten Norden og SAS som dominerer bildet både økonomisk, og når det gjelder antall medarbeidere.

Styringsmodellen er generelt den samme for alle selskaper⁶. Selskapene skal drives på en måte som gjør det prinsipielt mulig å inkludere private i eierkretsen. Selskapene drives på armlengdes avstand. Styret har ansvar for virksomhetens drift, og som i Norge er politikere og embetsmenn ikke valgbar til styret i selskapene.

4.4.3 Finland

Statens eierskapsforvaltning er hjemlet i en egen eierskapsforvaltningslov som trådte i kraft i begynnelsen av 2008. Loven regulerer statens eierutøvelse i alle selskaper, børsnoterte så vel som unoterte. Loven slår fast full likestilling når det gjelder normer og rammebetingelser mellom selskaper med staten som eier og andre selskaper med en annen eierskapsbase i Finland.

Avdeling for eierstyring tilknyttet Statsministerens kontor ble etablert 1. mai 2007. Sentralenheten for statens eierforvaltning var før dette tilknyttet Næringsdepartementet. Ved utgangen av 2009 var det i alt 52 selskaper med aksjeposter under statlig forvaltning. De aller fleste selskapene forvaltes av avdelingen for eierstyring, mens åtte ikke-strategiske aksjeposter i børsnoterte selskaper ble lagt inn i et nyopprettet heleid holdingaksjeselskap (Solidium Oy). 15 selskaper med spesi-

⁵ Opplysningene er hentet fra Statens selskaper 2010, Finansministeriets hjemmeside: <http://www.fm.dk/>.

⁶ Styringsmodellen beskrives i to publikasjoner: Statlige aktieselskaper: Tilsyn, ansvar og styring (2003) og Staten som aktionær (Finansministeriet, Trafikkministeriet og Økonomi- og Erhvervsministeriet, 2004).

⁴ Opplysningene er hentet fra Verksamhetsberättelse för företag med statlig ägande 2009: Finansdepartementets hjemmeside på: <http://www.regeringen.se>.

aloppgaver forvaltes av andre departementsenheter⁷. Avdelingen for eierstyring har 22 ansatte.

Ved inngangen til 2010 var markedsverdien av statens børsnoterte aksjeportefølje 18,2 mrd. euro, opp fra 14,1 mrd. euro på samme tidspunkt året før. Markedsverdien av statens aksjer i de tre børsnoterte selskapene som staten forvalter direkte var 10,4 mrd. euro, mens aksjene eiet indirekte gjennom Solidium Oy var verdt 7,8 mrd. euro.

4.4.4 Frankrike

Med virkning fra 2004 ble det opprettet et spesialorgan – Agence des participations de l'État (APE) – som sorterer under det franske Økonomidepartementet. Organet ble opprettet for å ivareta aksjønærrollen innenfor rammene av det franske regelverket og i henhold til regjeringens retningslinjer. Hovedoppgaven er å optimalisere verdien av statens eierandeler.

APE forvalter en variert statlig portefølje som omfatter minoritetsandeler og store statskontrollerte selskaper. APE samarbeider med andre departementer, koordinerer strategi og retningslinjer for staten som aksjeeier, og er hovedrådgiver for departementet i alle saker som gjelder statens rolle som aksjonær.

Ansaret omfatter sentrale problemstillinger som strategi, investeringer og finansiering, oppkjøp og sammenslåinger (M&A) og egenkapitaltransaksjoner.

APE er aktiv i selskapenes styre og er regjeringens representant på generalforsamlingene. I 2008 omfattet APEs forvaltningsansvar 55 virksomheter. Det statlige eierskapet er størst innenfor forsvars-, medie-, transport- og energisektorene og omfatter verdier på til sammen 539 mrd. euro (31.12.2008)⁸. APE har rundt 60 ansatte.

⁷ Opplysningene er hentet fra 2009 Annual Report of the Ownership Steering Department in the Prime Minister's Office som er lagt ut på hjemmeside: <http://www.stateownership.fi/>.

⁸ Opplysningene er hentet fra French State as a shareholder 2009 Report: <http://www.apec.minefi.gouv.fr/>.

4.4.5 Storbritannia

Statens sentralenhet for eierskapsforvaltning, The Shareholder Executive, ble etablert i september 2003. Enheten ble først organisert som en enhet ved Statsministerens kontor og senere overført til Nærings- og handelsdepartementet i 2004.

Sentralenhetens ansvarsområde er konsultativt og omfattet i 2009 i alt 28 virksomheter fra store organisasjoner som postvirksomheten Royal Mail til mindre institusjoner som UK Hydrographic Office. Enheten har 64 ansatte.

Samlet verdi av porteføljen beløp seg til ca. 21 mrd. britiske pund. Staten mottok til sammen nær 5,5 mrd. britiske pund i utbytte og andre kapitaloverføringer fra selskapene i 2009⁹.

Sentralenheten for eierskapsforvaltningen er tillagt tre roller:

- Utøver av eierrollen (Executive role), 13 virksomheter
- Rådgiver for andre eierforvaltere i staten (Advisory role), ni virksomheter
- Utøver av eierrollen sammen med annen eierforvalter i staten (Joint role), seks virksomheter

Enheten er også prosjektansvarlig for forvaltning og salg av aktiva (Asset Management & Sales) som er en del av regjeringens driftseffektiviseringsprogram (Operational Efficiency Programme), i samarbeid med Finansdepartementet (HM Treasury). Dette programmet omfattet i 2009 ni aktiva på tvers av departementene, hvorav fem lå innenfor sentralenhetens domene. Det er videre etablert en eiendomsenhet (Property Unit) tilknyttet sentralenheten som gir råd på tvers av departementene i tilknytning til vurdering og salg av overflødig eiendomsmasse.

Da staten ble stor aksjonær i flere britiske banker under finanskrisen ble det opprettet et eget statlig selskap, UK Financial Investments Ltd., som på midlertidig basis forvalter disse særskilte aksjeinteressene.

⁹ Opplysningene er hentet fra Shareholder Executive, HM Government. Annual Report 2008-09: <http://www.bis.gov.uk/shareholderexecutive>.

5 Regjeringens eierskapspolitikk

5.1 Bakgrunn og innledning

Regjeringen mener staten skal utøve et aktivt eierskap preget av langsiktighet, forutsigbarhet og tydelighet. Statens eierskapsforvaltning skal utøves profesjonelt og moderne ved at den tar inn over seg de viktige utviklingstrekkene i norsk og internasjonal økonomi og samfunn. Bedrifter er tjent med gode og aktive eiere. Særlig viktig er det at staten, med sitt omfattende eierskap, er en god og aktiv eier.

Det er fire år siden denne regjeringen lanserte St.meld. nr. 13 (2006–2007) Et aktivt og langsiktig eierskap. Statens prinsipper for god eierstyring ligger fast, med ansvarsdelingen mellom styre og eier som et bærende element. Det settes klare mål for eierskapet i det enkelte selskap. Slik får selskapene og andre aksjonærer en forutsigbar situasjon å forholde seg til.

Men eierskapspolitikken må også videreutvikles. Raskere endringer i næringslivet og nye krav til eierskapsutøvelsen har gitt behov for større fleksibilitet i det statlige eierskapet. Staten må ha en dynamisk tilnærming til eierskapet, slik at virkemidlene hele tiden er tilpasset målene for statens eierskap. Hvor mye staten bør eie i et selskap har sammenheng med om statlig eierskap er egnet som virkemiddel for å nå relevante samfunnsmessige mål, utviklingen til selskapet, bransjen det opererer i og strukturelle forhold.

Samtidig som regjeringen i denne meldingen varsler en større fleksibilitet i statens eierskap, er regjeringen også tydelig på at omfanget av det samlede statlige eierskapet skal opprettholdes om lag på dagens nivå. Det betyr ikke at staten må eie det samme som i dag i hvert enkelt selskap. Likevel er det noen selskaper hvor regjeringen mener det er særlig viktig at eierskapet ikke endres, også blant selskaper som har kommersielle mål. Regjeringen vil opprettholde de statlige eierandelene i bl.a. Telenor, Norsk Hydro, DnB NOR og Statoil, og selskaper som Statkraft, Statnett og Statskog skal fortsatt være heleide av staten. Det fremmes også forslag om at Nærings- og handelsdepartementet får fullmakt til å delta i eventuelle egenkapitalutvidelser dersom dette blir foreslått i Yara

International og Kongsberg Gruppen for å kunne opprettholde statens eierandeler.

Kravene til selskapers samfunnsansvar har utviklet seg både i Norge og internasjonalt de siste årene. På dette feltet er Norge og norske selskaper langt fremme og har et godt utgangspunkt for å ta lederskap. Et strategisk og godt samfunnsansvar bidrar til å styrke den langsiktige posisjonen og konkurranseevnen til selskapene. En statlig eier med tydelige forventninger på dette området vil være med å ytterligere profesjonalisere et slikt arbeid.

Moderasjon i lederes lønnsvilkår var et av målene i forrige eierskapsmelding. Dette har regjeringen bidratt til, blant annet ved å stanse selskapenes akksepsjonsprogrammer som til tider ga svært urimelige utslag. Samlet sett har imidlertid ikke utviklingen i lederlønningene innfridd forventningene om moderasjon. Særlig gjelder dette for lederne i de heleide statlige selskapene. De har i de siste årene hatt en sterkere lønnsutvikling enn lederne i næringslivet for øvrig, ifølge undersøkelser gjort av bl.a. Riksrevisjonen. Regjeringen strammer derfor inn retningslinjene for lederlønn ved å pålegge de heleide selskapene å gi økt innsyn i lønnsfastsettelsen. Dette vil bli gjort gjennom økte krav til rapportering og foreleggelse for generalforsamlingen slik det i dag gjelder for allmennaksjeselskaper. I tillegg forventes det at selskapene strammer inn på hvilke pensjonsytelser selskapene bør ha i sine avtaler med topplederne.

Statens eierskapspolitikk vil i størst mulig grad samordnes med regjeringens øvrige politikk, blant annet knyttet til miljø og forsknings- og utviklingsområdet. Det må imidlertid ikke kunne herske tvil om hvilken rolle staten til enhver tid opptrer i, enten som regulator, tilsynsmyndighet eller eier. Staten vil derfor være tilbakeholden med å bruke eierstyringsvirkemidler der den kan oppnå det samme gjennom andre virkemidler, som for eksempel lovregulering, skatte- og avgiftspolitik, konsesjoner eller kjøp av tjenester.

Den statlige eierskapsutøvelsen vil bli videreutviklet og ytterligere profesjonalisert. Det vil medføre en styrking av eierskapsforvaltningen samt et forsterket samarbeid mellom Eiermiljøene

i de ulike departementene. Et ledd i dette vil være å styrke Nærings- og handelsdepartementets rolle som et kompetanse- og ressursmiljø for den statlige eierskapsutøvelsen.

5.2 Hvorfor staten bør eie – mål med statens eierskap

5.2.1 Overordnede begrunnelser for statlig eierskap

Regjeringen mener det er riktig og viktig at staten bidrar til næringsutvikling i Norge gjennom en betydelig og aktiv eierposisjon i norsk næringsliv. Et statlig eierskap innebærer en forutsigbarhet og mulighet for satsing på langsiktig industriell utvikling og verdiskaping. Statlig eierskap betyr også mye for et sterkt norsk eierskap. Ofte vil de eneste eiermiljøene som er store nok til å overta statens eierandel være utenlandske. En privatisering av det statlige eierskapet vil derfor i mange tilfeller også bety at eierskapet flagges ut av Norge.

Regjeringen legger vekt på at det skal være klarhet om hvorfor staten er eier i ulike selskaper. Dette tydeliggjør statens ambisjoner med eierskapet og gjør det lettere for selskapene å forholde seg til statens interesser som aksjonær. Samtidig gjør klarhet om statens mål det enklere å kommunisere statens forventninger til selskapene og å følge opp disse i eierskapsforvaltningen.

Som den historiske gjennomgangen i kapittel 2.1.2 viser er det ulike begrunnelser som ligger bak utviklingen av det statlige eierskapet og statens direkte eierportefølje slik den er i dag. Gjennomgangen viser også at staten over tid har vært villig til å endre sitt eierskap, når andre virkemidler på en bedre måte har kunnet bidra til å nå statens målsettinger bak eierskapet.

Regjeringen vil peke på noen overordnede hovedbegrunnelser for at staten skal være en betydelig direkte eier i selskaper, i tillegg til den langsiktige verdiskapingen.

Nasjonal forankring av viktige selskaper og nøkkelkompetanse

Regjeringen vil føre en næringspolitikk som legger til rette for et nyskapende, kunnskapsbasert og bærekraftig næringsliv i hele landet. Statlig eierskap skal spille en viktig rolle og være et positivt bidrag i utviklingen av det samlede norske næringslivet. Regjeringen vil derfor gjennom det statlige eierskapet bidra til at norske bedrifter,

teknologi, og virksomheter beholdes og videreutvikles i Norge. For å kunne lykkes med dette er det nødvendig at selskaper som representerer bransjer og nøkkelkompetanse som er av nasjonal betydning, opprettholder sin forankring i Norge og sitt tyngdepunkt i Norge.

Med en eierandel på minst en tredel kan staten som eier sikre at et selskap beholder sitt hovedkontor, og dermed viktige hovedkontorfunksjoner, i Norge. Regjeringen mener at statlig eierskap på denne måten bidrar til et større innslag av langsiktighet og nasjonal forankring av eierskapet i noen av de store norske industrikonsernene.

Beslutninger med konsekvenser for selskapsforretningmessige utvikling fattes som regel ved hovedkontoret og i selskapets styre og bedriftsforsamling. Nasjonal forankring av hovedkontorfunksjoner er derfor et viktig spørsmål både i Norge og i mange andre land. Norsk hovedkontor i selskaper av strategisk betydning kan bidra til å sikre og utvikle spesialisert industriell, teknologisk og finansiell kompetanse. Hovedkontoret er også en arena for å utvikle og trene ledere som senere går ut i øvrige deler av norsk næringsliv. Regjeringen mener at samspillet mellom hovedkontormiljø og ulike nasjonale institusjoner har betydning for næringslivsutviklingen innenfor enkelte sektorer i Norge og bidrar til å styrke regionale næringsmiljøer.

Kontroll med og avkastningen av felles naturressurser

På enkelte områder er andre offentlige virkemidler ikke tilstrekkelig for å sikre råderetten over og inntektene fra landets store naturressurser, spesielt innenfor energi. Regjeringen mener det i disse tilfellene er nødvendig med statlig eierskap. Statoil ASA, Petoro AS, Statkraft SF og Statskog SF er eksempler på at statlig eierskap benyttes som virkemidler ved utnyttelsen av naturressursene til fellesskapets beste.

Målet om at inntektene fra naturressursene skal komme hele befolkningen til gode ivaretas bl.a. gjennom skattesystemet. Statens eierskap i energiselskapene er likevel viktig i regjeringens politikk for at inntektene fra naturressursene skal komme fellesskapet til gode i størst mulig grad. I tillegg gir statlig eierskap i denne typen selskaper god mulighet for kontroll av rammene for selskapenes virksomhet gjennom fastsettelse av formålsparagraf og andre vedtekter.

Boks 5.1 Kongsberg Gruppen – Eksempel på et teknologimiljø med nasjonal forankring og statlig eierskap

Kongsberg Gruppen ASA

Kongsberg Gruppen ASA er et internasjonalt, kunnskapsbasert konsern som leverer høyteknologiske systemer og løsninger til kunder i olje- og gassindustrien, handelsflåten, forsvar og romfart. Kongsbergkonsernet har tre hovedforretningsområder: Kongsberg Maritime, Kongsberg Defence Systems og Kongsberg Protech Systems. Kongsberg Oil & Gas Technologies er et satsingsområde som rapporterer under annen virksomhet. De viktigste kompetanseområdene er signalbehandling, kybernetikk, programvareutvikling og systemintegrering.

Selskapet er notert på Oslo Børs, med staten som største eier med en eierandel på 50 pst. Private aksjonærer og institusjonelle investorer eier resten av aksjene. I 2010 hadde selskapet driftsinntekter på 15,5 mrd. kroner og 5 681 medarbeidere i mer enn 25 land. Markeder utenfor Norge utgjør en stadig større del av inntektene, nå med en andel på over 80 pst. av totalomsetningen. Av de ansatte arbeider ca. 70 pst. i Norge, og hovedkontoret er lokalisert på Kongsberg.

Kongsberg Gruppen har industritradisjoner som strekker seg 200 år tilbake i tid. Konsernet legger vekt på teknologisk nyvinning, langsiktighet, kunnskap og forskning som grunnlag for å utvikle, bygge og levere avanserte produkter som i mange tilfeller er ledende globalt. Dette gjøres i et integrert samarbeid med kunder og ledende forskningsmiljøer. Mye av selskapets kompetanse, inkludert forsknings- og utviklingsmiljøene, har tradisjonelt hatt tilknytning til selskapets hovedkontor. Strategisk viktige beslutninger, herunder om samfunnsansvar på konsernnivå, vil alltid håndteres av selskapets styrende organer, som normalt har tilknytning til hovedkontoret.

Kilde: Nærings- og handelsdepartementet og Kongsberg Gruppen ASA

Kongsberg Gruppen er en hjørnesteinsbedrift i Kongsberg-regionen og bygger på en lang tradisjon for gode ordninger og organisering i arbeidslivet. Dette kjennetegner ofte virksomheter med høy konsentrasjon av fagarbeidere, noe som forsterkes med et tyngre innslag av høyt utdannede ansatte. Kongsberg har i dag et sterkt industrimiljø som består av mange kunnskapsbedrifter, som Kongsberg Gruppen, FMC Technologies, Kongsberg Automotive, Volvo Aero Norge, Dresser Rand, Esko Artwork og Kongsberg Devotek. Flere er globalt ledende på undervannsteknologi, offshore, maritim, bil, fly, forsvar og romfart. Mange av bedriftene har sprunget ut av tidligere sivile divisjoner ved Kongsberg Våpenfabrikk AS. Flere av bedriftene er lokalisert i Kongsberg Teknologipark som huser selskaper som opererer internasjonalt og utvikler høyteknologiske løsninger i verdensklasse. Selskapene i næringsparken sysselsetter 5 500 personer hvorav 70 pst. har høgskole og universitetsutdanning. De 40 selskapene i parken omsetter årlig for rundt 30 mrd. kroner.

Figur 5.1

Foto: Kongsberg Gruppen ASA

Sektorpolitiske hensyn

Regjeringen mener at enkelte oppgaver er så grunnleggende viktige å ivareta at disse bør utføres av offentlige organer eller selskaper som ikke styres av kommersielle interesser. Dette omfatter blant annet sektorpolitiske oppgaver knyttet til

helsesektoren, samferdselssektoren og annen samfunnskritisk infrastruktur. Eksempelvis har AS Vinmonopolet en viktig rolle i gjennomføringen av en ansvarlig alkoholpolitikk.

Som beskrevet i kapittel 3 om statens ulike roller, påhviler det staten som politikktutformer og myndighetsutøver et særskilt ansvar for å ivareta

Boks 5.2 Eksempel på selskap med sektorpolitiske mål – Avinor AS

Avinor AS

Avinor ble dannet i 2003 gjennom en omdanning av forvaltningsbedriften Luftfartsverket til et statsaksjeselskap. Avinor er klassifisert som et kategori 4-selskap, dvs. et selskap der formålet med det statlige eierskapet er å oppnå sektorpolitiske målsetninger. I tråd med de sektorpolitiske målsetningene ligger forvaltningen av eierskapet i Samferdselsdepartementet.

Samfunnsoppdraget til Avinor er å tilby et landsomfattende nett av lufthavner til den sivile luftfarten og en landsdekkende flysikringstjeneste til den sivile og militære luftfarten. Selskapet har ansvaret for 46 lufthavner i hele landet. Bare fire av lufthavnene går jevnlig med overskudd. Det er et mål at virksomheten i Avinor skal være selvfinansierende. Det skjer derfor en relativt omfattende samfinansiering i Avinor gjennom overføringer fra de bedriftsøkonomisk lønnsomme lufthavnene til de bedriftsøkonomisk ulønnsomme.

Omtrent halvparten av inntektene i Avinor stammer fra betaling for tjenester Avinor yter til flyselskapene. Avgiftene blir fastsatt av Samferdselsdepartementet i egenskap av myndighet for luftfarten. Resten av inntektene i Avinor kommer fra kommersiell virksomhet i tilknytning til lufthavnene (parkeringsvirksomhet, hotellvirksomhet, utleie av arealer og avgiftsfritt salg).

Som eier pålegger Samferdselsdepartementet videre Avinor en rekke såkalte *samfunnsoppgaver*.

Kilde: Samferdselsdepartementet

lagte oppgaver. Dette omfatter statistikkproduksjon, planlegging og utredning, bl.a. i forbindelse med arbeidet med Nasjonal transportplan. Avinor har videre et ansvar for å holde lufthavnene åpne for ambulanseflyginger utenfor den ordinære åpningstiden. Avinor skal ellers legge forholdene til rette for personer med redusert funksjonsevne, arbeide for at tilbringertransporten kan skje med kollektive transportmidler, medvirke i det nasjonale arbeidet med samfunnssikkerhet og beredskap, samt bistå redningstjenesten.

I likhet med de andre selskapene med statlig eierandel skal Avinor være ledende i arbeidet med *samfunnsansvar*.

Figur 5.2

Foto: Gaute Bruvik/Avinor

god nasjonal infrastruktur, herunder hovedveier, jernbane, flyplasser, strømmnett og nett for leveranse av elektroniske kommunikasjonstjenester (ekomtjenester) mv. For ekomtjenester er dette eksplisitt uttrykt i ekomloven, hvis formål er å sikre brukerne i hele landet gode, rimelige og fremtidsrettede elektroniske kommunikasjonstjenester gjennom effektiv bruk av samfunnets ressurser ved å legge til rette for bærekraftig konkurranse samt stimulere til næringsutvikling og innovasjon.

Selv om statlige selskaper med sektorpolitiske mål ikke skal styres av kommersielle interesser er det viktig at virksomhetene drives effektivt.

Produksjon ved markedssvikt og forvaltning av monopoler

For et samfunn er det enkelte varer og tjenester som best produseres på en annen måte enn i et marked med fri konkurranse. Dette kan for eksempel være tilfellet ved produksjon av fellesgoder eller produksjon på områder hvor det er naturlige monopoler. Denne begrunnelsen for statlig eierskap må sees i sammenheng med ønsket om å ivareta sektorpolitiske hensyn, jf. omtale over, og i hvert enkelt tilfelle bør det vurderes hvorvidt statlig eierskap gjennom en selskapsform er det mest

hensiktsmessige virkemiddelet, målt mot andre virkemidler og endringer i markedsforholdene.

Staten har således skilt ut statlige virksomheter for å etablere markedsplasser for virksomhet som tidligere er drevet som statlig monopol, der markedet ikke fungerer eller der markedet preges av ufullkommen konkurranse. Slike selskaper vil normalt drives på forretningsmessige vilkår og ha et sterkt fokus på å oppnå god konkurransevne. Omgjøringen av den statlige etaten Televerket til Telenor i 1994 er et eksempel på det å etablere både et selskap og en markeds plass, i dette tilfelle for teletjenester.

Langsiktig eierskap i det norske kapitalmarkedet

Regjeringen mener at staten, som en langsiktig og kapitalsterk eier, gir et viktig bidrag til å styrke langsiktig eierskap i det norske kapitalmarkedet. Staten kan sammen med andre langsiktige investorer, bidra til stabilitet i eierskapet og stimulere til industriell utvikling av norske selskaper og oppbygging av norsk kompetanse over tid. Staten er opptatt av den økonomiske utviklingen i selskapene og krav til denne på kort sikt, men staten har som eier et langsiktig perspektiv på sitt eierskap som vektlegger en god utvikling av selskapene over tid.

5.2.2 Målene med eierskapet i det enkelte selskap – kategorisering av selskapene i det direkte eierskapet

Med bakgrunn i de overordnede begrunnelsene for det direkte statlige eierskapet, jf. omtale i kapittel 5.2.1, og et ønske om å tydeliggjøre eierskapet, klargjorde regjeringen målene med det statlige eierskapet eksplisitt for første gang i St.meld. nr. 13 (2006–2007) Et aktivt og langsiktig eierskap. Selskapene ble delt inn i fire kategorier ut fra statens mål med eierskapet i det enkelte selskap. Regjeringen mener at det har vært nyttig å synliggjøre at staten har forskjellige mål med eierskapet på denne måten og vil videreføre denne praksisen.

Statens særlige mål med eierskapet i det enkelte selskap fremgår av selskapsomtalen i kapittel 6. Disse målene vil også være relevante faktorer dersom regjeringen på et senere tidspunkt vurderer størrelsen på statens eierandel i selskapet.

Regjeringen har valgt å endre kategori plassering av to selskaper. Dette gjelder Cermaq ASA (fra kategori 2 til 1) og Veterinærmedisinsk Oppdragssenter AS (fra kategori 3 til 1). Norsk Eien-

domsinformasjon AS skal videreføres i kategori 4, men vil bli flyttet til kategori 1 når overgangsordningen for å sikre drift, vedlikehold og systemutvikling av grunnboken blir avviklet.

De fire kategoriene som ligger til grunn for statens eierengasjement i de ulike virksomhetene er:

1. Selskaper med forretningsmessige mål
2. Selskaper med forretningsmessige mål og nasjonal forankring av hovedkontorfunksjoner.
3. Selskaper med forretningsmessige mål og andre spesifikt definerte mål
4. Selskaper med sektorpolitiske mål

Kategori 1 – Selskaper med forretningsmessige mål

For selskapene i denne kategorien er målet med det statlige eierskapet bedriftsøkonomisk lønnsomhet, høy verdiskaping og størst mulig avkastning over tid. Dette innebærer blant annet at selskapene ikke gis pålegg som svekker selskapenes langsiktige verdiskaping og konkurransekraft.

For enkelte av selskapene i kategori 1 kan det være aktuelt med endringer i statens eierandel dersom det kan bidra til at selskapet får en bedre industriell og kommersiell utvikling og at statens verdier ivaretas på en god måte. I relevante tilfeller kan mulige tiltak bestå i statlig nedsalg, støtte til industrielle løsninger eller andre grep som innebærer at staten går ned i eierandel eller selger seg ut av et selskap. Det kan også være situasjoner som tilsier at statens eierandel bør økes eller at staten bør bidra med kapital ved oppkjøp eller fusjoner slik at statens eierandel opprettholdes.

Kategori 2 – Selskaper med forretningsmessige mål og nasjonal forankring av hovedkontorfunksjoner

Statens eierskap i denne selskapskategorien er forretningsmessig motivert, men med den tilleggsdimensjon at det sikrer en norsk forankring av selskapets hovedkontor og tilhørende hovedkontorfunksjoner som for eksempel forskning, innovasjon og teknologiutvikling. Regjeringen er opptatt av at nasjonal forankring av hovedkontorfunksjoner bidrar til å sikre og utvikle spesialisert industriell, teknologisk og finansiell kompetanse, og er også en viktig arena for å utvikle og trene ledere, som senere går ut i øvrige deler av norsk næringsliv. Regjeringen mener at samspillet mellom hovedkontormiljø og ulike nasjonale institusjoner har betydning for næringslivsutviklingen innenfor enkelte sektorer i Norge. Hovedkontor og medfølgende sentral beslutningsmyndighet i

Norge bidrar til at selskapene utnytter produktions- og investeringsmulighetene i Norge med de positive effekter det har for næringsutvikling og FoU-virksomhet. Det gir nær kontakt til samarbeidspartnere i det øvrige næringslivet, til forsknings- og utdanningsinstitusjoner, og gir selskapene mulighet til nær dialog med offentlige myndigheter.

Gjennom etterspørsel etter tjenester og kompetanse kan hovedkontorer ha betydningsfulle indirekte verdiskapningseffekter. Tilstedeværelse av flere hovedkontorer kan bidra til utvikling av ulike typer spesialisert tjenestevirksomhet.

Det legges til grunn at selskapene skal utvikle seg på fullt ut forretningsmessig grunnlag, gitt en forankring av hovedkontoret i Norge. Selskapenes kjøp og salg eller opprettelse og nedleggelse av virksomheter innenlands og utenlands forutsettes således gjort på forretningsmessig basis. Dette er også saker som naturlig hører hjemme under selskapets ledelse i henhold til selskapslovgivningen.

Operasjonalisering av eierstyring og selskapsledelse for disse selskapene vil være den samme

som i kategori 1. Det er kun lagt til en tilleggsdimensjon om at selskapene skal ha hovedkontorfunksjoner i Norge. Dette sikres ved en eierandel på over en tredel.

Statens eierandeler i selskapene i kategori 2 skal ligge fast, med mindre det i spesielle situasjoner vurderes som hensiktsmessig å endre på eierandelen. Eksempler på slike situasjoner kan være en fusjon eller en emisjon for å muliggjøre internasjonal vekst gjennom eksempelvis oppkjøp i utlandet.

Kategori 3 – Selskaper med forretningsmessige mål og andre spesifikt definerte mål

Ivaretagelsen av spesifikt definerte mål gjennom eierskap til selskaper er over tid i økende grad blitt overtatt av alminnelige reguleringsinstrumenter som lover og forskrifter, konsesjonsregler og gjennom forretningsmessige, statlige kjøp fra selskapene. Kjennetegnet ved kategori 3 er imidlertid at det foreligger mål ut over bedriftsøkonomisk lønnsomhet som skal ivaretas gjennom eier-

Figur 5.3 Rockheim er nasjonalmuseet for pop og rock i Norge lokalisert i Trondheim. Bygget eies av Entra Eiendom AS som er heleid av staten. Selskapet er kategorisert under kategori 1.

Foto: Rockheim/Geir Mogen

Figur 5.4 Statoil ASA er kategorisert under kategori 2. Bildet er fra helikopterdekket på Kvitebjørn.

Foto: Kjetil Alsvik/Statoil

skapet i et selskap. For enkelte selskaper kan situasjonen være nokså lik kategori 2, i den forstand at det ikke er behov for særskilt oppfølging i eierskapsforvaltningen for å realisere spesifikt definerede mål. Målene realiseres ved at selskapet driver sin virksomhet på forretningsmessig basis innenfor den aktuelle sektor. Dette gjelder for eksempel der målet med eierskapet er å sikre kontroll med at det fortsatt foregår produksjon av varer og tjenester av betydning for nasjonal sikkerhet eller for å ivareta nasjonal suverenitet. Det samme gjelder der målet med statlig eierskap er å sikre nasjonalt eierskap til naturressurser og

ønsker om å korrigere svikt i kapitalmarkedene ved å bidra til konkurranse, kapital m.m.

Selskapene i kategori 3 skal normalt ikke skille seg fra de forretningsmessige selskapene i kategori 1 og 2 med hensyn til utøvelse av god eierstyring og selskapsledelse.

Statens eierandeler i selskapene i kategori 3 skal normalt ligge fast. Det kan likevel i spesielle situasjoner vurderes som hensiktsmessig å endre eierandelen. Slike situasjoner kan for eksempel være dersom målene på et område oppnås mer effektivt ved at regulatoriske tiltak erstatter eierskap som virkemiddel.

Figur 5.5 Posten Norge AS er kategorisert under kategori 3. Bildet viser postomdeling.

Foto: Stine Gabrielsen

Kategori 4 – Selskaper med sektorpolitiske mål

Statens eierskap i selskapene i denne kategorien har hovedsakelig sektorpolitiske formål. Kvalitative eller kvantitative mål for slike selskaper bør tilpasses formålet med eierskapet i det enkelte selskap. Dette krever avveininger og vurderinger som må gjøres av de ansvarlige politiske myndigheter. Målene bør oppnås på en effektiv måte. Som eier vil staten fokusere på at de sektorpolitiske målene nås mest mulig effektivt og med kostnadsdekning, og der det er mulig med et eventuelt regnskapsmessig overskudd.

Statens eierandeler i selskapene i kategori 4 skal ligge fast, med mindre det i helt spesielle situasjoner vurderes som hensiktsmessig å endre på eierandelen. I praksis vil slike situasjoner oppstå svært sjelden.

Figur 5.6 Kings Bay AS er kategorisert under kategori 4. Bildet viser Ny-Ålesund på Spitsbergen der selskapet er lokalisert.

Foto: Aina Holst

5.3 Hva staten bør eie

Det er som beskrevet over ulike grunner til at staten er eier i viktige norske selskap. Regjeringen mener det er riktig at staten fortsatt skal eie i de fleste selskapene staten eier i dag. Regjeringen mener også at det totale omfanget av statens eierskap skal være på om lag samme nivå som i dag. Innenfor denne rammen er det ikke nødvendigvis hensiktsmessig at staten skal ha uendrede eierandeler i hvert enkelt selskap i all fremtid. Det må med jevne mellomrom gjøres vurderinger av om begrunnelsen for statlig eierskap fortsatt er til stede. Samtidig må det vurderes om økt statlig eierskap eller tilførsel av statlig kapital kan være hensiktsmessig i noen tilfeller.

5.3.1 Relevante endringer i næringslivet

Raske globale endringer når det gjelder teknologi og innovasjon og et økt globalt handelsmønster gjør det krevende for selskaper å opprettholde sine strategiske posisjoner over tid. Selskapene må ha vilje og evne til å endre seg for å kunne opprettholde eller styrke sin verdiskaping. Som drøftet mer inngående i kapittel 2.2.3, er en sterk posisjon i dag i stadig mindre grad en garanti for en sterk posisjon i fremtiden. Nedbygging av handelshindringer gir mer konkurranse over landegrensene i mange bransjer. Dette berører naturligvis de selskapene som opererer globalt og har stor grad av internasjonal virksomhet. Men også bedrifter som produserer for hjemmemarkedet og som tradisjonelt har vært beskyttet, møter i større grad økt konkurranse.

Høyere endringstakt i næringslivet vil kreve at selskaper i sterkere grad enn før forholder seg til raske og omfattende omstillinger. Slike omstillinger krever medvirkning fra eierne, for eksempel gjennom tilførsel av kapital, ved oppkjøp, fusjoner og salg m.m. Regjeringen legger vekt på at staten som eier evner å opptre slik at selskapene kan utnytte sine utviklings- og forretningsmuligheter, samtidig som statens aksjonærverdier ivaretas på en forsvarlig måte. Dette betyr at staten må kunne ta stilling til forslag som fremmes av selskapene, og at vedtak kan fattes raskt nok til at selskapene kan realisere aktuelle tiltak gitt at Stortinget gir sin tilslutning.

5.3.2 Regjeringens erfaringer og praksis

Regjeringen slo i St.meld. nr. 13 (2006–2007) fast at «Staten skal med sitt eierskap bidra til selskaperes langsiktige vekst og industrielle utvikling».

Endringer i eierstruktur og finansiering er en naturlig del av et selskaps utvikling. Basert på dette har regjeringen valgt å støtte opp om og delta i en rekke transaksjoner de seneste år. Eksempelene nedenfor illustrerer situasjoner der staten har valgt å bidra til utviklingen:

- For å styrke finansieringen av et selskap, kan det være hensiktsmessig å skyte inn ny egenkapital (for eksempel SAS i 2009 og 2010, DnB NOR i 2009 og Statkraft i 2010). Hvis staten ikke deltar i kapitalutvidelser i selskapene, vil statens eierandel kunne bli redusert eller selskapet ikke få anledning til å utvikle seg i tråd med sitt potensial.
- I forbindelse med sammenslåing med andre selskaper, kan hele eller deler av oppgjøret skje i aksjer. I så fall vil eksisterende eiere få redusert sin eierandel (for eksempel ved Norsk Hydros kjøp av aluminiumsvirksomheten til brasilianske Vale i 2010/2011). Redusert eierandel kan avhjelpes ved at staten kan øke sin eierandel igjen i etterkant. Grensene for at tilbudsplikt utløses legger visse begrensninger på mulighetene. Staten kan ikke kjøpe seg opp over slike grenser uten å måtte gi forpliktende tilbud om å kjøpe alle aksjene.
- Bruk av enkelte typer finansielle instrumenter, bl.a. konvertible lån, kan innebære fremtidig utstedelse av nye aksjer med mulighet for tilsvarende utvanning (for eksempel SAS i 2010).
- Mindre endringer i eierandel kan komme gjennom utstedelse av nye aksjer i forbindelse med aksjeprogrammer for ledelse og ansatte. Ofte gjennomføres imidlertid slike programmer gjennom tilsvarende kjøp av aksjer i markedet, slik at aksjonærer som ikke selger aksjer til selskapet til et slikt formål ikke blir vannet ut.
- Det kan være hensiktsmessig at staten på eget initiativ kjøper eller selger aksjer i selskaper. Eksempelvis kan det være riktig at et selskap i en viss fase får private eiere med bransjekompetanse og industrielle ambisjoner (for eksempel BaneTele, 2008) eller at et selskap børsnoteres for bl.a. å forbedre tilgangen til kapital (for eksempel Telenor, 2000).

Staten har siden 2006 investert om lag 58 mrd. kroner, fratrukket inntekter fra salg av aksjer, for å opprettholde eller øke statens direkte eierskap. De øvrige transaksjonene er alle omtalt i kapittel 2 og illustrerer hvordan regjeringen aktivt har bidratt til selskaperens industrielle utvikling i en rekke tilfeller.

Tabell 5.1 Statens kapitalinnskudd og kjøp og salg av aksjer 2006–2011¹. Mill. kroner.

<i>2011</i>	
Norfund	1 010
<i>2010</i>	
Statkraft SF	14 000
SAS AB	583
Norsk Hydro ASA	4 350
Statskog SF	1 225
Norfund	629
<i>2009</i>	
DnB NOR ASA	4 763
Argentum Fondsinvesteringer AS	2 000
SAS AB	710
BaneTele AS	-715
Statoil ASA	2 162
Kommunalbanken AS	531
Norfund	585
<i>2008</i>	
Statoil ASA	17 137
Investinor AS	2 200
Kommunalbanken AS	373
Eksportfinans ASA	180
Norfund	485
<i>2007</i>	
Gassnova SF	10
SIVA SF	50
Kommunalbanken AS	59
Aker Holding AS	4 927
Norfund	485
<i>2006</i>	
Statkonsult AS	20
Nammo AS	62
Norfund	495
Totalt investert (– salg)	58 316

¹ Tabellen inkluderer ikke statens proveny for sletting av aksjer i forbindelse med tilbakekjøpsprogrammer i børsnoterte selskaper.

5.3.3 Behov for fleksibilitet i eksisterende selskapsportefølje

Regjeringen mener at det er et økende behov for staten som eier å kunne utøve fleksibilitet i eierskapet, ikke for å redusere det samlede statlige eierskapet, men for å kunne møte endringer og situasjoner som krever handling. Et godt eksempel på dette er Norsk Hydros kjøp av aluminiumsvirksomheten til Vale S.A. Statens totale eierskap økte, selv om statens eierandel i Hydro gikk ned. Regjeringen mener at det samlede omfanget av statens eierskap i fremtiden skal ligge på om lag samme nivå som i dag.

Regjeringen mener det kun er aktuelt med økt fleksibilitet i denne forstand i selskap med forretningsmessige mål. Regjeringen vil ikke gå inn for endringer i sitt eierskap i selskaper med sektorpolitiske mål. Disse selskapene skal fortsatt være heleide. Regjeringen vil videre opprettholde eierandelene i viktige selskaper som bl.a. Telenor ASA, Norsk Hydro ASA, DnB NOR ASA og Statoil ASA, samt videreføre at Statkraft SF, Statnett SF og Statskog SF skal være heleid av staten. Samtidig fremmer regjeringen forslag om at Nærings- og handelsdepartementet får fullmakt til å delta i eventuelle egenkapitalutvidelser dersom dette blir foreslått i Yara International ASA og Kongsberg Gruppen ASA for å kunne opprettholde statens eierandeler.

Regjeringen foreslår at den statlige eierandelen i enkelte selskaper med forretningsmessige mål kan reduseres dersom dette er fornuftig for å fremme en god industriell utvikling for selskapet og begrunnelsen for statlig eierskap ikke lenger er tilstede. Samtidig foreslår regjeringen å øke statens kapitaltilførsel til næringsvirksomhet på andre områder. Regjeringen har særlig vurdert behovet for fullmakter til å opprettholde statens eierandeler i enkelte selskaper i forbindelse med eventuelle egenkapitalutvidelser i disse.

Om emisjoner

Selskaper henter ofte inn kapital ved å gjennomføre en aksjekapitalutvidelse (heretter kalt emisjon). Det finnes ulike typer emisjoner, slik som (1) rettet emisjon – mot et definert utvalg/gruppe av investorer, (2) offentlig emisjon – mot alle, (3) fortrinnsrettsemisjon – mot eksisterende aksjonærer, og (4) ansatteemisjon – mot selskapets egne ansatte. Et selskap må ha tillatelse fra generalforsamlingen for å gjennomføre en emisjon.

Den mest benyttede emisjonsformen er en rettet emisjon. Bakgrunnen for dette er at en slik

emisjon ofte kan gjennomføres raskt, og ofte innenfor en allerede gitt fullmakt til styret. Dersom styret ikke har egen fullmakt, må dette forelegges generalforsamlingen. En rettet emisjon er hensiktsmessig der det er nødvendig med rask tilgang til kapital i forbindelse med strategiske transaksjoner. Siden det ikke er krav til utarbeidelse av prospekt kan en slik emisjon gjennomføres raskere enn emisjoner rettet mot aksjonærene eller mot allmennheten.

Vurdering av fullmakter til styrene i statlig eide bedrifter

Aksjonærer i mange private og børsnoterte selskaper har gitt styrene fullmakter til å utstede aksjer ut over den mindre adgang som ofte har ligget i aksjeprogrammer for selskapets ansatte. Både staten og flere andre, særlig institusjonelle, investorer har imidlertid vært forsiktige med å gi styrene fullmakter til å utstede aksjer uten vedtak i generalforsamling og uten at fullmakten er knyttet til et bestemt formål. Regjeringen legger ikke opp til en endring av statens politikk på dette området og vil ikke stemme for forslag på generalforsamlingen i statlig eide selskap som gir styrene fullmakt til kapitalendringer som tradisjonelt tilhører generalforsamlingen.

Regjeringen vil imidlertid fortsatt kunne støtte at staten medvirker til tilbakekjøpsprogrammer (at selskapet kjøper tilbake aksjer i markedet, for så å slette disse, som et supplement til utbytte) under forutsetning av at statens eierandel i selskapet ikke endres som følge av tilbakekjøp.

Vurdering av beslutningsfullmakter til regjeringen

Etter Grunnloven § 19 er det Kongen (regjeringen) som forvalter statens eiendom (herunder aksjer), jf. kapittel 3.2.2. Det faller imidlertid ikke inn under statsrådets myndighet etter § 19 å kunne kjøpe eller selge aksjer i selskaper med statlig eierandel. Dette må ha sitt grunnlag i særskilt fullmakt fra Stortinget. Stortinget har selv ved behandlingen av Dokument nr. 7 (1972–1973) i Innst. S. nr. 277 (1976–1977) lagt til grunn at Stortinget har den reelle avgjørelsen når det gjelder beslutninger som i vesentlig grad vil endre statens engasjement i selskaper hvor staten er eneaksjonær. Det er lagt til grunn at praksisen beskrevet i Innst. S. nr. 277 (1976–1977) også gjelder for deleide selskaper.

Regjeringen foreslo for Stortinget i forbindelse med St.meld. nr. 13 (2006–2007) å trekke tilbake de ubenyttede fullmaktene til salg av aksjer som lå

hos regjeringen fra tidligere stortingsperioder. I dag må regjeringen fremme aktuelle, konkrete forslag om transaksjoner for Stortinget som egne saker.

I kraft av heleierskap eller dominerende eierandeler har staten avgjørende innflytelse på valg av styre, større investeringer, oppkjøp/fusjoner eller restrukturering, innskudd av ny kapital, utbyttepolitikk og kapitalstruktur. Staten bør generelt bidra til en effektiv kapitalstruktur slik at selskapet får muligheter til å realisere god industriell utvikling eller effektiv drift. Samtidig bør selskapene ikke være overkapitaliserte. Det kan lede til mindre effektiv drift, overinvestering og svak avkastning på kapitalen. Fusjoner og fisjoner samt andre strukturelle grep i de kommersielle selskapene bør vurderes med utgangspunkt i forretningsmessige mål og vurderinger. Det tilsier at eierne deltar i avgjørelser om investeringer eller transaksjoner som er betydelige i forhold til selskapets virksomhet. Dynamikken i næringslivet tilsier at beslutninger om kapitaltilførsel eller endringer i eierandeler må fattes med et visst tempo. Finanskrisen har vist at selskaper i gitte situasjoner må kunne agere meget raskt på kapitalens side for å sikre aksjonærverdier eller utnytte industrielle muligheter.

Regjeringen mener at staten som eier bør legge til rette for en rask og mest mulig effektiv behandling av eiersaker. Det er imidlertid etter regjeringens syn ikke nødvendig å gå bort fra prinsippet om at større aksjonærsaker skal underlegges behandling på generalforsamlinger, eller endre den etablerte fullmaktsstrukturen mellom regjering og Storting i eierskapsaker. Innenfor de rammene er det imidlertid regjeringens syn at den i tillegg til fullmakter om å medvirke i industrielle omstruktureringer i enkelte selskaper også kan få fullmakt fra Stortinget til å delta ved emisjoner på visse vilkår. Regjeringen fremmer samtidig med denne stortingsmeldingen en proposisjon for Stortinget der den foreslår at Nærings- og handelsdepartementet ut inneværende stortingsperiode gis fullmakt fra Stortinget til å delta i eventuelle egenkapitalutvidelser i Yara International ASA og Kongsberg Gruppen ASA innenfor gitte begrensede rammer for å kunne opprettholde statens eierandeler.

5.3.4 Endring i statens eierandeler

Profesjonelt eierskap handler ikke bare om å stille forventninger til selskapets strategiske utvikling, kapitalisering og samfunnsansvar, men også om å ha en løpende vurdering av hva staten skal eie og

ikke eie. Enkelte selskaper hvor staten er eier, kan stå i situasjoner hvor eiere med en annen industriell og kommersiell bakgrunn bedre enn staten kan bidra til at selskapene utvikler seg. Regjeringen mener at det vil være hensiktsmessig å be om fullmakter fra Stortinget til å endre statens eierskap i utvalgte selskaper. Regjeringen fremmer derfor samtidig med denne meldingen en egen proposisjon der den ber om slike fullmakter for salg av aksjer i SAS AB og Secora AS. Regjeringen vil komme tilbake til nedslag/børsnotering av Entra Eiendom AS etter at eiendommene er gjennomgått.

SAS AB

SAS er kategorisert som et selskap der staten kun har forretningsmessige mål.

Selskapet har også en viktig rolle i norsk samferdsel, og leverer gjennom samspillet mellom SAS og Widerøe et sømløst rutetilbud innenriks i Norge og mellom Norge og utlandet. De samferdselspolitiske konsekvensene var med i regjeringens vurdering i forbindelse med kapitalutvidelsene i SAS AB i 2009 og 2010.

SAS står fortsatt overfor en rekke utfordringer som selskapet trolig best kan møte med en industriell partner på eiersiden. Den største utfordringen er økende konkurranse, men selskapet har også mindre andel i det interkontinentale flymarkedet enn det som er ønskelig fra et forretningsmessig ståsted. Den økende konkurransen kan tvinge frem en konsolidering i bransjen. Det er i denne sammenheng viktig å aktivt søke en god industriell løsning for SAS, hvor hensynet til verdiene i selskapet, arbeidsplasser og flytilbudet i Norge vil være viktige vurderinger. Regjeringen mener at staten i denne situasjonen bør være åpen for å selge aksjene i SAS AB til en industriell aktør som har et langsiktig perspektiv på sin investering og som kan videreutvikle selskapet på en god måte. Regjeringen forutsetter at et salg av SAS skjer i dialog med våre nordiske partnere i tråd med tradisjonen for nordisk samarbeid når det gjelder eierskapet i SAS. Regjeringen vil i den sammenheng også vurdere hvordan nødvendige samferdselspolitiske interesser skal sikres.

Secora AS

Secora AS er et maritimt entreprenørselskap, etablert i 2005 ved utskillelse av produksjonsenheten til Kystverket. Secora har ca. 115 ansatte og en årlig omsetning på i overkant av 200 mill. kroner.

Figur 5.7 SAS AB – Bildet viser ansatt i bakketjenesten.

Foto: SAS Group

Selskapet er kategorisert som et selskap der staten kun har forretningsmessige mål.

Selskapet opererer i et marked som fullt ut er konkurranseutsatt og selskapet har ikke en størrelse eller karakter som tilsier at det er av strategisk nasjonal betydning. Secora har i dag en betydelig markedsandel i Norge og spisskompetanse knyttet til maritim entreprenørvirksomhet på hard bunn. Secora står imidlertid overfor noen utfordringer med å få til tilstrekkelig lønnsom drift over tid. Selskapets industrielle og kompetansemessige utgangspunkt er etter regjeringens vurdering for begrenset til å ekspandere vesentlig på egen hånd. Det kan være behov for sterkere industrielle eiere for å utnytte selskapets vekstmuligheter og realisere det potensialet som er i Secora i dag. Det kan være hensiktsmessig at selskapet bringes inn i et større miljø som kan bidra til en bedre utvikling enn med staten som eier. Regjeringen har derfor i egen proposisjon bedt Stortinget om fullmakt til å finne en god og bærekraftige løsning for Secora AS gjennom fusjon eller salg av statens aksjer. Ved vurderinger av muligheter vil regjeringen legge vekt på selskapets tilknytning til Nord-Norge.

Entra Eiendom AS

Entra Eiendom ble etablert i 2000 ved Stortingets vedtak om utskillelse av de mest konkurranseutsatte byggene i eiendomsporteføljen til Statsbygg. Selskapet har ca. 170 ansatte, og den regnskapsmessige egenkapitalen er 7,0 mrd. kroner. Selskapet er kategorisert som et selskap der staten kun har forretningsmessige mål.

Entra opererer i en bransje med full konkurranse. Det er selskapets vurdering at statlige virksomheter er viktige kundegrupper som fortsatt vil bli godt betjent selv om Entra Eiendom får et annet eierskap. Regjeringen deler oppfatningen av at statlige leietagere er sentrale i selskapets forretningsmodell. Fullt statlig eierskap synes således ikke nødvendig for å sikre tilbud på lokaler.

Entra Eiendom kan ha behov for mer kapital for å utnytte sitt utviklingspotensial. Siden selskapet arbeider i full konkurranse med andre eiendomsselskap vurderer regjeringen det som gunstig at selskapet finansierer egenkapitalbehovet knyttet til en videre vekst i det private markedet. Selskapet vil kunne ha nytte av å få inn private eiere som er krevende og utviklende når det gjelder selskapets strategi og forretningsmessige løsninger. En god løsning kan være statlig nedsalg som ledd i en strukturell transaksjon og/eller en børsnotering. Før et eventuelt nedsalg vil regjeringen vurdere om enkeltbygg i Entras portefølje bør overtas av Statsbygg på kommersielle vilkår.

5.3.5 Etablering av nytt statlig eierskap

Regjeringen mener at statens direkte eierskap skal være på om lag samme nivå som i dag. Det direkte eierskapet må imidlertid være dynamisk og bidra til en god utvikling i verdiskapingen i norsk næringsliv. Det er viktig at eierskapet ikke er låst med begrunnelse i historiske forhold, men at det er rettet mot selskaper og aktiviteter som har betydning for morgendagens verdiskaping.

Tradisjonelt har statlig eierskap blitt etablert gjennom omdanning av en statlig virksomhet til selskap, gjennom etablering av et nytt selskap, eller gjennom kjøp av hele eller deler av en eksisterende privat virksomhet. I de fleste tilfeller har statlige eierskap blitt etablert tidlig i selskapets historie, eller som følge av en grunnleggende industriell endring eller krise. Regjeringen ser det som naturlig at etablering av nytt statlig eierskap i fremtiden normalt skjer på kommersielt grunnlag, gjerne sammen med private investorer. Dersom det vurderes annet type eierskap må utgangspunktet være at slik eierskap skjer ut fra hensyn til samfunnsøkonomisk lønnsomhet eller nærmere spesifiserte mål, for eksempel sektorpolitiske mål.

Utfordringer ved endring av statlig eierskap i dagens struktur

Regjeringen mener at det innenfor departementsstrukturen er utfordrende å etablere et organ som

skal arbeide aktivt med jevnlig å etablere nye strategiske eierskap.

Det er spesielle utfordringer knyttet til aksjehandel i selskap der staten er eller ønsker å bli eier. Dette knytter seg til fortrolig behandling av informasjon og effektiv opptreden i markedet. Kunnskap om en stor potensiell kjøper eller selger i markedet vil som hovedregel raskt gi seg utslag i markedsprisen på aksjene. Det gjør at staten ved slike vurderinger som hovedregel må ha en høy grad av konfidensialitet, også knyttet til bruk av eksterne rådgivere.

Departementene kan ofte ha informasjon om prosesser rundt rammebetingelser for norsk næringsliv eller spesielle bransjer som ikke er offentlig kjent. Staten som reguleringsmyndighet har myndighet over lover, reguleringer/konsesjoner, tilsyn, offentlig støtte/garantier, offentlig kjøp av tjenester, skatter, avgifter m.v. som påvirker selskapenes økonomi og konkurranseforhold. Utfordringene for staten som eier er likeartet enten det dreier seg om kjøp eller salg av aksjer, og inkluderer varsling om innsideinformasjon, bruk av uavhengige rådgivere, prosedyrer for å sikre konfidensialitet, hensynet til likebehandling av aksjonærer m.v. Dette er likevel forhold som staten kan håndtere innenfor dagens rammer. I enkelte tilfeller kan imidlertid transaksjoner måtte utsettes fordi staten som myndighet har hatt spesiell kunnskap av markedsmessig betydning.

Eierskap med sikte på fremvekst av nytt næringsliv

Gjennom Investinor AS og Argentum Fondsinvesteringer AS er det etablert strukturer for henholdsvis direkte og indirekte statlig eierskap i bedrifter i tidlig fase. I tillegg kommer de statlig støttede såkornfondene. Disse selskapene skal bidra til fremvekst av nytt næringsliv og er sentrale virkemidler i regjeringens innovasjonspolitik.

Som nevnt over kan det være spesielle utfordringer knyttet til aksjehandel i selskaper der staten er eller ønsker å bli eier. Statens direkte eierskapsforvaltning er således ikke strukturert for å kunne arbeide jevnlig med oppkjøp av eierandeler i nye selskaper av særlig næringspolitisk betydning. Dette ivaretas av andre statlige forvaltere som eksempelvis Investinor. Dette utelukker imidlertid ikke at staten gjennom det direkte eierskapet kan gjøre eventuelle oppkjøp i nye selskaper i enkelttilfeller.

Innovasjon Norge er lånegiver til totalt 14 privateide såkornfond som er opprettet i perioden 1997–2008. Ordningen ble evaluert i 2009¹.

Såkornfondene utløser privat kapital og kompetanse til prosjekter i tidlig fase. Evalueringen viser også at de supplerer Investinor AS og Argentum Fondsinvesteringer AS og fyller et rom i tidligere fase, som ikke dekkes av andre offentlige virkemidler. Fondene i såkornordningene står for over 90 pst. av såkornkapitalen under forvaltning. Regjeringen mener at dette viser at det er behov for offentlig engasjement i dette segmentet.

Kapitalen i de eksisterende såkornfondene er i stor grad investert i porteføljeselskaper eller satt av til forvaltning og oppfølgingsinvesteringer i disse selskapene. Det forventes dermed i liten grad nyinvesteringer i tiden framover. Resultatene for fondene for 2006–2008 synes å være bedre enn for fondene for 1998–2000. Det vil være viktig for fremtidige såkornfond å bruke erfaringene fra tidligere fond.

For å stimulere til økte investeringer i såkornfasen, og dermed fremvekst av nye bedrifter, vil regjeringen legge frem forslag om å etablere nye landsdekkende såkornfond. For nye såkornfond skal det vurderes hvordan det kan legges til rette for å gi insentiver for best mulig forvaltning av statens verdier. Regjeringen vil komme tilbake til Stortinget med et forslag til innretning av fondene på egnet måte.

Investinor AS startet sin virksomhet i februar 2008 med en innskutt egenkapital på 2,2 mrd. kroner. Formålet med investeringsselskapet er å bidra til økt verdiskaping gjennom å tilby risikovillig kapital til internasjonalt orienterte konkurransedyktige bedrifter, primært nyetableringer. Investinor skal først og fremst investere i bransjer hvor Norge står sterkt og hvor det vurderes å være vekstpotensial. Investeringer fra Investinor er ettertraktet. Allerede etter to års drift er omlag to tredjedeler av kapitalen disponert. Regjeringen vil legge frem et forslag om tilførsel av ytterligere investeringskapital til Investinor for å sikre at selskapet også fremover kan bidra til fremvekst av nye internasjonalt konkurransedyktige bedrifter. Før tilførsel av kapital vil departementet foreta en gjennomgang av Investinor.

På sikt kan resirkulering av kapital i større grad frigjøre midler til nye investeringer, ved at Investinor avhender eierandeler i enkelt-selskaper til andre eiere. Dersom enkeltbedrifter som Investinor skal selge seg ut av, viser seg å ha et helt spesielt potensial eller av andre grunner er særlig viktige, og der staten kan være en god langsiktig eier,

¹ MENON Business Economics. 2009. Veksthus eller såkorn til spille? Evaluering av ordningene for såkornfond under Innovasjon Norge, Menon-publikasjon, nr. 5.

vil det i hvert enkelt tilfelle tas stilling til en eventuell overdragelse av eierandeler, på kommersielle vilkår, til staten direkte. Et slikt eventuelt kjøp av eierskap vil på ordinær måte forelegges Stortinget.

5.4 Eierskapsutøvelsen

Regjeringen mener at hovedformålet med statens forretningsmessige eierskap (selskapene i kategori 1–3) er å bidra til selskapenes langsiktige verdiskaping, industrielle utvikling og lønnsomhet, med sikte på en best mulig avkastning på statens investeringer. Avkastingskrav og forventninger til utdeling av utbytte skal være en sentral del av dialogen med selskapene. Det er en klar forutsetning at selskapene må være konkurransedyktige over tid for å kunne videreføre og utvikle sin posisjon. Dette vil også legge grunnlaget for selskapssetting og trygge arbeidsplasser. Regjeringen mener at også selskapene med sektorpolitiske mål må drives så effektivt som mulig, samtidig som de ivaretar de sektorpolitiske målene på best mulig måte.

Staten forvalter store verdier i norske selskaper på vegne av samfunnet. Regjeringen mener de store kravene som stilles til staten som eier, innebærer at staten må utøve eierskapet profesjonelt. Dette er avgjørende for å sikre verdiene og slik skape tillit til staten som en stor eier både hos investorer og aktører i næringslivet, og hos innbyggerne gjennom en god avkastning på de midlene som fellesskapet har investert i selskapene.

Regjeringen vil forvalte statens eierskap i tråd med statens etablerte prinsipper for godt eierskap. Disse prinsippene retter seg mot alle statlige selskaper enten de er heleide eller deleide. Rolledelingen mellom styret og eier i henhold til aksjelovene skal ligge til grunn i statens eierskapspolitikk. Statens eierstyringsprinsipper er utformet i tråd med allment aksepterte eierstyringsprinsipper og omhandler vesentlige forhold som likebehandling av aksjonærer, åpenhet, uavhengighet, styresammensetting, styrets rolle, samfunnsansvar mv. Statens prinsipper for god eierstyring suppleres av Norsk anbefaling for eierstyring og selskapsledelse, som retter seg mot børsnoterte selskaper, og av OECDs retningslinjer for eierstyring av statlig eide bedrifter. Det kan likevel være noen forskjeller i hvordan staten utøver sitt eierskap i heleide og deleide selskaper, særlig i selskaper som har særskilte samfunnsoppgaver som del i sektorpolitikken og/eller er finansiert over statsbudsjettet. Det kan i slike tilfeller være behov

for klarere å avgrense virksomheten for selskapet, og å sette noe snevrere rammer for hva styrene kan vedta uten å forelegge dette for eieren.

Regjeringen vil fortsatt ha en aktiv eierskapspolitikk der det formuleres forventninger til styrene om høye ambisjoner for selskapenes utvikling. Den økende globaliseringen og hurtige innovasjons- og teknologiutviklingen gjør at selskaper løpende må vurdere omstillinger av virksomheten. Sammen med klarere forventninger til samfunnsansvar stiller det selskapenes styre og ledelse overfor store utfordringer. Men det stiller også krav til eierne. De må ha oppfatning av hvilke omstillingsutfordringer selskapene står overfor, og kunne ta stilling til viktige strategiske tiltak som strategiske investeringer, oppkjøp eller fusjoner. I denne sammenheng må styrenes sammensetting og kompetanse vurderes, og eierne må foreta endringer når det er nødvendig. Samtidig er det i mange selskaper en fragmentering av det private eierskapet, noe som leder til mindre markert eieraktivitet særlig rettet mot strategiske spørsmål. I slike selskaper vil styret og administrasjonen lett lene seg mot det alminnelige markedet som ofte kan representere et mer kortsiktig perspektiv på selskapene enn det staten har. I en slik situasjon stilles det større krav til staten som eier. Departementene må ha kompetanse til å opprettholde en reell strategisk dialog med selskapene, innenfor de rammer som rolledelingen mellom eier, styre og daglig ledelse tilsier.

Regjeringen mener de økte kravene til staten som eier, jf. drøftingen i kapittel 2, vil medføre at staten må øke kapasiteten i eierskapsforvaltningen fremover for å sikre at regjeringens mål med eierskapet ivaretas gjennom de tiltak som styret og ledelsen i selskapene ber om tilslutning til. I dette ligger det også et behov for å ha høyere beredskap til å møte strategiske beslutninger og løpende kunne følge opp dialogen med selskapene om deres industrielle og økonomiske utvikling. Regjeringen vil legge til rette for at eierdepartementene har nok kapasitet til at staten på en god måte kan forstå både de utfordringer selskapene står overfor og hvordan staten aktivt kan bidra til å videreutvikle selskapene.

Regjeringens forventninger til statlig eide selskaper er i hovedsak redegjort for under de ulike temaene dekket i dette kapitlet. Enkelte forventninger er imidlertid av generell eller overordnet karakter og er derfor beskrevet i denne innledende delen.

Regjeringen forventer at statlig eide selskaper har langsiktige strategier for utviklingen av virksomhet i Norge, i tillegg til eventuelle internasjonale

nale satsinger, som kan bidra positivt med arbeidsplasser og verdiskaping i lokalsamfunnene. Dette gjelder særlig i regioner der virksomheten er basert på lokale naturressurser. Omstillinger i mindre lokalsamfunn er særlig krevende og forutsetter derfor tett dialog med både ansatte og lokalsamfunn. Det påhviler staten som politikkutformer og myndighetsutøver et særskilt ansvar for å ivareta god nasjonal infrastruktur, herunder hovedveier, jernbane, flyplasser, strømmnett og nett for leveranse av elektroniske kommunikasjonstjenester (ekomtjenester) mv. Tilknyttet sistnevnte infrastruktur er dette eksplisitt sagt i ekomloven, hvis formål er å sikre brukerne i hele landet gode, rimelige og fremtidsrettede ekomtjenester gjennom effektiv bruk av samfunnets ressurser ved å legge til rette for bærekraftig konkurranse samt stimulere til næringsutvikling og innovasjon.

Regjeringen vil derfor:

- Forvente at statlige eide selskaper gjennom eierskapsdialogen redegjør for sin langsiktige forretningsmessige strategi for utvikling av virksomhet i Norge, i tillegg til eventuelle internasjonale satsinger, som kan bidra positivt til lokalsamfunnene med arbeidsplasser og verdiskaping. Dette gjelder særlig i regioner der virksomheten er basert på lokale naturressurser. Videre vil staten også gjennom eierdialogen be de relevante selskaper informere om oppfølgingen av lov 4. juli 2003 nr. 83 om elektronisk kommunikasjon.

I arbeidet med internasjonalt samfunnsansvar forventer regjeringen at selskaper med statlig eierskap følger med på og vurderer områder som er under utvikling. Et eksempel på dette er arbeidet som gjøres med å utvikle systemer for land-for-land-rapportering (LLR). Dette er et arbeid som regjeringen mener er viktig og som kan bidra til å synliggjøre hvordan flernasjonale selskaper blant annet opererer i utviklingsland. LLR er et tiltak for økt åpenhet, som innebærer at flernasjonale selskaper pålegges å inkludere operasjonell informasjon for den enkelte jurisdiksjon der de er etablert, i sine årsrapporter. LLR er under vurdering blant annet i OECD, i organer som fastsetter internasjonale regnskapsstandarder og i enkeltland. USA har innført et slikt lovkrav for utvinningsindustrien som trolig trer i kraft i 2012. Europakommisjonen vurderer også om det er hensiktsmessig å pålegge børsnoterte selskaper å innta i årsrapporten nøkkelinformasjon om selskapets aktiviteter i tredjeland. Regjeringen mener det er fornuftig å se an utviklingen i EU, men vil vurdere om det kan være grunnlag for å innføre slike regler i

Norge, enten som ledd i prosessen med eventuelle nye EU-regler på området, eller på selvstendig grunnlag.

Et annet eksempel der selskapene kan være ledende i utviklingen er knyttet til FNs arbeid med menneskerettigheter. FNs menneskerettighetsråd fikk seg forelagt rammeverket «Protect, Respect and Remedy» i 2008. Det er nylig lagt frem et utkast til retningslinjer for operasjonisering av rammeverket i dokumentet «Guiding Principles for the Implementation of the United Nations' 'Protect, Respect and Remedy' Framework». Retningslinjene er ikke rettslig bindende, men inneholder anbefalinger til myndigheter, næringsliv og det sivile samfunn om hvordan man kan håndtere utfordringer knyttet til menneskerettigheter og næringsliv.

5.4.1 Regjeringens forventninger til utbytte og avkastning

5.4.1.1 Avkastning

Verdien av statens direkte eierskap i norsk næringsliv er betydelig. Staten har investert i aksjeselskaper og statsforetak i form av aksjeinnskudd, innskuddskapital og tilbakeholdt overskudd i virksomheten. Regjeringen har et langsiktig perspektiv på disse investeringene og ønsker å bidra til industriell vekst, sysselsetting og positiv verdiutvikling. Et viktig mål er at selskapene oppnår langsiktig avkastning på investert kapital. For børsnoterte selskaper vil dette ofte måles gjennom avkastningen på markedsverdien av egenkapitalen. For selskaper der staten har forretningsmessige mål med eierskapet er slik avkastning det sentrale hensynet i eierskapsforvaltningen. Eierne kan fremme verdiskaping i selskapene blant annet ved å stille klare avkastningskrav overfor styret.

Det følger av statens økonomireglement at det skal utformes avkastningsmål til selskaper med statlig eierandel. Med avkastningsmål menes den avkastning som en investor kan forvente å få på sine aksjer i et selskap over tid, i lys av den risiko investoren utsetter seg for. Avkastningsmål kan også kalles referanseavkastning, uttrykker hva en investor kan forvente av en investering i en annen aksje eller portefølje med tilsvarende systematisk risiko. Staten har spesifikke avkastningsmål for det enkelte selskap, det vil si forventninger til langsiktig avkastning på sine eierposter i form av utbytte og verdistigning. Slike avkastningsmål reflekterer også et ønske fra regjeringens side om

at selskapene skal ha en hensiktsmessig kapitalstruktur, da denne kan påvirke avkastningen.

For enkelte selskaper der det foreligger andre spesifikt definerte mål, kan det være aktuelt å se avkastningen også i lys av disse målene. EØS-avtalen setter imidlertid rammer for fastsettelsen av avkastningskrav, slik at denne ikke skal gi grunnlag for konkurransevridning. Staten må forvente normal markedsmessig avkastning på kapital som er innskutt i et foretak som opererer i konkurranse med andre. For selskaper med sektorpolitiske mål og som ikke opererer i et marked eller forvalter et monopol, vil en referanseavkastning ha mindre betydning. Her kan avkastningsforventninger erstattes av andre mål som eksempelvis effektivitetsmål.

Regjeringens forventninger til selskapenes ivaretagelse av samfunnsansvar påvirker imidlertid ikke avkastningsmålene. Selskapenes arbeid med slike forhold forventes å utføres på en strategisk måte slik at det skaper grunnlag for en like god eller bedre avkastning på lang sikt og innenfor den horisonten avkastningsmålene gjelder for.

Hva som utgjør markedsmessig avkastning på investert kapital, fastsettes ut fra selskapsspesifikke forhold og er summen av risikofri rente og et risikotillegg for det enkelte selskap. Statens avkastningsmål bør være på linje med andre investorers.

En mye brukt modell for å beregne avkastningsmål for selskaper med forretningsmessige mål er kapitalverdimodellen, jf. boks 5.3. Avkastningsmålet er spesielt relevant for å vurdere selskapenes prestasjoner over flere år (typisk 3–5 år) og kan være mindre relevant på kort sikt (ett år). Det bør derfor suppleres med andre tall som viser selskapets utvikling, resultater og nøkkeltall sammenlignet med andre. Regjeringen har forventninger om at selskapene skal ligge i et øvre sjikt i slike sammenhenger.

Kapitalverdimodellen gir et mål for den avkastningen som bør forventes på en selskapsplasse- ring i forhold til den risikoen denne tilfører investors portefølje.

Avkastning blir i stor grad avgjort av utvikling i markedsverdier. For unoterte selskaper foreligger ikke informasjon om dette i markedet og en

Boks 5.3 Kapitalverdimodellen (før skatt)

I henhold til kapitalverdimodellen kan avkastningsmål uttrykkes ved formelen

$$R_i = R_f + \beta_i (R_m - R_f).$$

Følgende er forklaringer til elementene i modellen og hvordan staten normalt beregner disse.

R_i angir avkastningsmålet til selskap i og representerer avkastningen man kan få ved en alternativ plassering av kapitalen i aktiva med lik systematisk risiko.

R_f angir risikofri rente. Dette representerer den avkastningen investor kan få på kapital plassert i et risikofritt aktivum. Her kan man benytte effektiv rente på Oslo Børs' indeks for statsobligasjoner med 5 eller 10 års gjenværende løpetid. I perioder hvor denne renten er unormalt lav eller høy kan det være hensiktsmessig å benytte en normalisert risikofri rente på anslagsvis 5 prosent.

β_i angir selskapets «betaverdi», som er graden av samvariasjon mellom avkastningen til selskap i og avkastningen på markedsporteføljen. For børsnoterte selskaper estimeres β_i med utgangspunkt i utviklingen i et selskaps aksjekurs i forhold til utviklingen i markedet. For nor-

ske børsnoterte selskaper brukes normalt hovedindeksen på Oslo Børs. For ikke-børsnoterte selskaper har man ikke informasjon om selskapets virkelige verdi, og β kan da estimeres som et gjennomsnitt av sammenlignbare børsnoterte selskapers β , som justeres i forhold til forskjeller i gjeldsgrad. I begge tilfeller legges det til grunn at historiske tall gir et godt bilde av fremtidig utvikling. For å korrigere for historiske målefeil og for at β kan ha en tendens til over tid å bevege seg mot markedssnittet, blant annet fordi selskaper måler seg mot hverandre, kan den anslåtte β normaliseres ved denne formelen: $\beta_{normalisert} = (1/3) + (2/3)\beta$.

R_m angir årlig avkastning på markedsporteføljen. $R_m - R_f$ angir markedets risikopremie, det vil si forskjellen mellom forventet avkastning på den diversifiserte markedsporteføljen og forventet avkastning på det sikre risikofrie aktivumet. Risikopremien i markedet kan variere betydelig. I perioder hvor denne premien er unormalt høy eller lav kan det være hensiktsmessig å benytte en normalisert markedspremie på anslagsvis 5 prosent. Dette kan for eksempel skje i kombinasjon med at også risikofri rente er normalisert.

må foreta særskilte analyser basert på tilgjengelig informasjon. Det kan være vanskelig å finne hensiktsmessige børsnoterte selskaper og bransjer å sammenligne med, men det kan foretas verddivurderinger av selskapene. Ved verddivurderinger benyttes som regel eksterne finansielle rådgivere. Verdiane av de unoterte selskapene kan være betydelige, og slike verddivurderinger er et viktig verktøy for at staten som eier skal kunne vurdere den økonomiske utviklingen i sin portefølje.

Vurderingen av avkastning gjøres ut fra en gjennomsnittsbetraktning over flere år. Avkastningsmålene som staten setter gjelder i utgangspunktet som et gjennomsnitt for en periode på tre til fem år, og revideres normalt hvert tredje til femte år. Det kan også være aktuelt med hyppigere justeringer, for eksempel dersom selskapenes risikoprofil endres betydelig. I oppfølgingen av avkastningsmålene sees det også hen til generell markedsutvikling. For børsnoterte selskaper sees det dessuten hen til bransjeindekser.

Det fastsettes ikke avkastningsmål for selskaper som ikke er basert på forretningsmessig drift, eller som er avhengig av statstilskudd til videreføring av driften. Disse selskapene følger i stedet statens bevilgningsregelverk med hensyn til bevilgninger og rapportering. Regjeringen forventer likevel at driften i slike selskaper skal være effektiv.

5.4.1.2 Utbytte

Som eier gir staten uttrykk for synspunkter og forventninger til selskapets utbyttepolitikk. Regjeringen vil generelt støtte en utbyttepolitikk som fremmer langsiktig verdiskaping i selskaper som har forretningsmessige mål. Statens utbytteforventninger skal reflektere hva staten som eier mener er en riktig balanse mellom utbytte og tilbakeholdt overskudd for å nå målet om høyest mulig verdiskaping over tid. De forventninger om utbytte som staten uttrykker overfor det enkelte selskap, skal være forutsigbare og normalt ligge fast over en periode på flere år. Over tid kan imidlertid selskapets situasjon endre seg og gjøre det naturlig å endre utbyttepolitikken.

Et sentralt hensyn ved fastsetting av utbytte er at selskapet bør ha en egenkapital som er tilpasset virksomhetens mål, strategi og risikoprofil. Selskaper hvor staten er aksjonær skal kunne drive sin virksomhet etter samme rammevilkår som selskaper de konkurrerer med. Dette innebærer blant annet at utbytteforventningene bør utformes slik at de ikke bidrar til at selskaper hvor staten er

aksjonær får konkurransemessige fordeler eller ulemper sammenlignet med privateide selskaper.

Enkelte statseide selskaper er, ved siden av ordinær forretningsdrift, pålagt sektorpolitiske oppgaver som kan være ulønnsomme for selskapet. I slike tilfeller skal selskapene normalt kompenseres særskilt for dokumenterte ekstrakostnader, og ikke indirekte gjennom redusert utbytte fra selskapet. Enkelte sektorpolitiske selskaper har vedtektsfestet at de ikke skal betale utbytte. Andre selskaper som er avhengig av tilskudd/årlige bevilgninger betaler normalt ikke utbytte.

De ansvarlige eierdepartementene utarbeider langsiktige utbytteforventninger overfor selskaper med forretningsmessige mål. Eierdepartementet kommuniserer forventningene til styret. Forventningene gjelder som et gjennomsnitt over en periode på tre til fem år, eventuelt for en lengre periode der det anses relevant. Statens langsiktige utbytteforventning til det enkelte selskap formuleres normalt som en prosentsats av regnskapsmessig årsresultat etter minoritetsinteresser. For noen selskaper korrigerer man årsresultatet for enkelte poster for å beregne utbyttegrunnlaget. Dette er særlig aktuelt for selskaper hvor urealiserte verdiendringer på balanseposter gir store utslag på årsresultatet.

Ved fastsettelse av statens langsiktige utbytteforventninger for det enkelte selskap foretas det en systematisk gjennomgang av hovedsakelig følgende elementer:

- Selskapets strategi
- Selskapets modenhet
- Konjunkturer og bransjeforhold
- Selskapets kapitalstruktur og kapitalavkastning
- Selskapets investeringshistorikk
- Nødvendigheten av å fremme kapitaldisiplin
- Selskapets konkurrenter

I tillegg til de langsiktige utbytteforventningene utarbeider de ansvarlige eierdepartementene også forventninger til det årlige utbyttet. For de årlige utbytteforventningene gjennomgås de samme momentene som nevnt over med den hensikt å vurdere hvorvidt utbytteforventningen det enkelte år bør avvike fra de langsiktige utbytteforventningene.

Ved fastsettelse av statens årlige utbytteforventninger vurderes i tillegg følgende forhold:

- Tilbakekjøpsprogram for egne aksjer
- Bedriftsøkonomisk lønnsomhet
- Ønske om konstant eller konstant økende utbytte i kroner pr aksje

- Risikoen for mulig ulønnsomme beslutninger i selskapene
- Likviditetssituasjon
- Kjente, lønnsomme investeringsbehov i nær fremtid knyttet til eksisterende virksomhet
- Andre særskilte forhold som har særlig betydning for det enkelte selskaps utbytteevne

Eierdepartementet har dialog med selskapets ledelse om utbytteforventningene for et gitt år, slik at styret i selskapet er informert om statens forventninger før styrets forslag til det årlige utbytte fremmes for generalforsamlingen og vedtas.

Staten som aksjonær står ikke fritt til å bestemme utbytteneivået i deleide selskaper. Ifølge aksjeloven/allmennaksjeloven kan generalforsamlingen ikke vedta et høyere utbytte enn det styret foreslår eller godtar. Innenfor rammen av dette kan generalforsamlingen fastsette det høyeste beløp som kan utdeles. Det er imidlertid fullt legitimt for staten som eier å gi uttrykk for hvilke forventninger som stilles til utbytte, og gjerne også hvilke vurderinger disse bygger på.

Tilbakekjøp av aksjer

Selskapers kjøp av egne aksjer for sletting (tilbakekjøp av aksjer) i kombinasjon med utbytteutdeling kan være en effektiv og fleksibel måte å tilpasse selskapets egenkapital til selskapets behov.

Et tilbakekjøpsprogram er en form for anvendelse av overskudd og bør sees i sammenheng med kapital situasjonen i selskapet. Egenkapital som selskaper ikke ser hensiktsmessig anvendelse for, føres slik tilbake til aksjemarkedet gjennom eiere som velger å selge sine aksjer. Ved at de aksjene som kjøpes blir permanent slettet, endres ikke de underliggende verdiene som ligger bak hver av de gjenværende aksjene. Ved tilbakekjøpsprogram har selskapene dermed et virkemiddel for optimalisering av selskapenes kapitalstruktur.

Børsnoterte selskaper med statlig eierandel bør ha tilsvarende mulighet som andre selskaper til å benytte tilbakekjøp av aksjer som supplement til den ordinære utbyttepolitikken. Det understrekes her at staten som eier ser på tilbakekjøpsavtaler som et supplement og ikke som et alternativ til utbytte. Forespørsler fra selskaper om hvorvidt det er aktuelt for staten å delta i tilbakekjøpsavtaler vurderes konkret i hvert enkelt tilfelle. I selskaper hvor staten er eier, er det ansett som ønskelig at tilbakekjøp av egne aksjer med etterfølgende sletting ikke skal medføre en endring av

statens eierandel. Det er i samråd med de aktuelle selskapene utviklet et avtaleopplegg for dette som innebærer at staten i forbindelse med selskapers tilbakekjøpsprogram opprettholder sin eierandel ved at det korrekte antallet aksjer selges til selskapet. De avtaler som inngås skal være offentlig kjent, slik at andre aksjonærer får samme informasjon.

5.4.2 Regjeringens forventninger til selskapenes samfunnsansvar

Staten vil være en aktiv pådriver i arbeidet med samfunnsansvar og bruke det statlige eierskapet til å øke selskapenes ivaretagelse av samfunnsansvar. Regjeringen har derfor lagt frem en egen stortingsmelding om dette, St.meld. nr. 10 (2008–2009) Næringslivets samfunnsansvar i en global økonomi. I denne har regjeringen uttrykt en forståelse for bedrifters samfunnsansvar slik:

«Bedrifter integrerer sosiale og miljømessige hensyn i sin daglige drift og i forhold til sine interessenter. Samfunnsansvar innebærer hva bedriftene gjør på en frivillig basis ut over å overholde eksisterende lover og regler i det landet man opererer.»

Denne forståelsen av selskapers samfunnsansvar vil regjeringen skal gjelde for de statlig eide selskaper som for alle andre selskaper i Norge. Kjerne i begrepet omhandler hvilket ansvar selskaper forventes å påta seg for mennesker, samfunn og miljø som påvirkes av virksomheten.

Forståelsen av hva som ligger i begrepet samfunnsansvar, og hva det innebærer for bedriftenes virksomheter både i Norge og globalt, utvikler seg raskt. Historisk tok mange bedrifter, og særlig de med en viss størrelse, et bredt ansvar for de ansatte og deres familier, bygde boliger, sto for skoler og sørget for helsestell. Etter hvert som dette ble offentlige oppgaver, kom gaver og støtte til humanitære og kulturelle aktiviteter mer i sentrum. Tendensen i den senere tid er at samfunnsansvar knyttes mer opp mot bedriftens egen virksomhet og leveranse kjede.

Utgangspunktet for de statlige selskapenes samfunnsansvar er at selskapet skal være lønnsomt over tid og bidra til gode og trygge arbeidsplasser, skatteinntekter og verdiskaping. Selskapers samfunnsansvar består også i å utvikle varer og tjenester, produksjonsmåter og forretningspraksis som fremmer en positiv utvikling. Regjeringens forventninger om samfunnsansvar innebærer ikke særskilte krav som gjør det vanskeligere

Figur 5.8 Bildet viser salg av Easypaisa som er Pakistans første finansielle tjeneste som tilbys utenfor bankenes filialnettverk av Telenor Pakistan.

Foto: Telenor Group

for selskapene å operere innenfor de rammer som følger av selskapslovgivningen, eierstyringsprinsipper eller av øvrige rammer selskapene er underlagt. Der staten vurderer visse virksomheter som skadelig, skal det som hovedregel reguleres gjennom lover og forskrifter eller økonomiske virkemidler som gjelder alle selskaper, og ikke reguleres gjennom statlig eierskap.

Det påhviler alle selskaper et ansvar for å ta samfunnsansvar og å ha dette integrert i virksomheten og strategier. Regjeringen forventer at de statlig eide selskapene går foran og arbeider systematisk med sitt samfunnsansvar og er ledende på sine områder. Regjeringen vil tydeliggjøre sine forventninger til selskapenes arbeid med samfunnsansvar for å bidra til dette. Regjeringens forventninger til samfunnsansvar omfatter alle statlig eide selskaper uavhengig av statens mål med eierskapet.

Regjeringen mener at selskaper som skjøtter sitt samfunnsansvar på en god og fremtidsrettet måte også viser at de har en strategisk orientert tilnærming til samfunnsansvar. Dette mener regjeringen bidrar til å styrke det enkelte selskaps konkurransedyktighet over tid og derved også til høy-

est mulig avkastning for staten som eier. Regjeringen mener at slike selskaper evner å gripe de forretningsmuligheter som oppstår, samtidig som de gjennom ansvarlighet reduserer risikoen for uheldige hendelser som kan svekke selskapets markedsposisjon og omdømme. Regjeringen mener at slike selskaper vil stå i fremste rekke for å få tilgang på den mest kompetente arbeidskraften, de mest lojale kundene og til lokalsamfunn som legger til rette for virksomheten. Dette vil understøtte en langsiktig verdiskaping og dermed god avkastning til staten som eier.

Selskaper med sektorpolitiske mål skal ofte ivareta særskilte samfunnsoppgaver uten å ha et klart kommersielt mål. Slike samfunnsoppgaver er noe annet enn det som betegnes som selskapenes samfunnsansvar. For eksempel innebærer samfunnsoppdraget til Posten Norge at selskapet arbeider for å innfri de kravene til formidlingstilbud av posttjenester som stilles gjennom postlov og konsesjonsvilkår. Også for disse selskapene gjelder det å være sitt samfunnsansvar bevisst ved utførelsen av sin virksomhet, det vil si tiltak som går ut over samfunnsoppdraget.

5.4.2.1 *Sammenhengen mellom forventningene til statens direkte eierskap og forventningene til investeringer gjennom Statens pensjonsfond*

Det er regjeringens mål at forventningene staten har som direkte eier til selskapers arbeid med samfunnsansvar, skal være mest mulig omforent med forventningene som stilles til selskaper staten har eierandeler i gjennom Statens pensjonsfond (Statens pensjonsfond utland (SPU) og Statens pensjonsfond Norge (SPN)). Regjeringen vil tydeliggjøre forventningene staten har i det direkte eierskapet til selskapenes arbeid med samfunnsansvar og bygge på den samme plattformen som i forvaltningen av Statens pensjonsfond. Denne plattformen springer ut av internasjonale konvensjoner, prinsipper og retningslinjer som FNs Global Compact, OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper og ILO-konvensjonene. Samtidig er det vesentlige ulikheter mellom forvaltningen av statens direkte eierskap og statens investeringsvirksomhet gjennom Statens pensjonsfond som gjør at regjeringen ikke vil innføre likelydende retningslinjer for utøvelsen av eierskapet i de ulike eierrollene.

Et hovedskille mellom statens direkte eierskap og statens investeringsvirksomhet gjennom Statens pensjonsfond er at staten i det første tilfellet er en strategisk eier med store eierandeler i de enkelte selskapene, mens man gjennom Statens pensjonsfond er en finansiell investor og minoritetsaksjonær. Den underliggende eierrollen påvirker hvilke virkemidler man har til rådighet og hvorledes virkemidlene brukes. Som strategisk eier har man stor tyngde og større muligheter for oppfølging og påvirkning av selskapene gjennom både styring og dialog. I rollen som bredt diversifisert, finansiell investor vil muligheten til påvirkning i porteføljeselskapene være mindre.

SPU har investeringer i omtrent 8000 bedrifter og i de fleste markeder verden over. Det er Norges Bank som forvalter SPU på vegne av staten ved Finansdepartementet. Finansdepartementet har gitt retningslinjer for ansvarlig forvaltningspraksis og eierskapsutøvelse som del av forvaltningsmandatet til Norges Bank. Som forvalter av små eierposter i mange selskaper fokuserer Norges Bank på noen utvalgte områder som de oppfatter som særlig relevante for den langsiktige avkastningen, både relatert til god selskapsstyring og til selskapers samfunnsansvar, herunder håndtering av miljømessige og sosiale faktorer. Norges Bank har i sin eierskapsutøvelse definert tre hovedområder knyttet til samfunnsansvar hvor

de har utarbeidet forventningsdokumenter; klimændring, vannforvaltning og barns rettigheter. Norges Bank følger opp disse områdene i dialogen med selskaper som oppfattes å være særlig sårbare for risiko og/eller muligheter på disse områdene. Finansdepartementet har også fastsatt Retningslinjer for observasjon og utelukkelse fra Statens pensjonsfond utlands investeringsunivers. Disse retningslinjene innebærer at SPU ikke skal være investert i selskaper som produserer våpen som bryter med grunnleggende humanitære prinsipper eller som produserer tobakk. Selskaper kan også bli satt til observasjon eller utelukket fra SPU på bakgrunn av grov uetisk atferd, herunder grove krenkelser av menneskerettighetene, alvorlig miljøskade og grov korrupsjon. Finansdepartementet beslutter observasjon eller uttrekk av selskaper basert på råd fra Etikkrådet for SPU.

Det er Folketrygdfondet som forvalter SPN på vegne av staten ved Finansdepartementet. SPN investerer i omtrent 50 norske og 100 nordiske selskaper. Folketrygdfondets investeringsvirksomhet er regulert av retningslinjer gitt av Finansdepartementet. Folketrygdfondet legger etiske prinsipper til grunn for forvaltningen av investeringsvirksomheten i SPN. Folketrygdfondet vurderer selskapenes håndtering av utfordringer knyttet til god selskapsstyring, menneskerettigheter, korrupsjon, miljø og andre mulige brudd på grunnleggende etiske normer. Folketrygdfondet vurderer hvilke retningslinjer selskapet selv har nedfelt, hvordan disse retningslinjene blir fulgt opp gjennom konkrete tiltak og hvordan selskapet rapporterer om miljø- og samfunnmessige forhold.

Som direkte eier forvalter staten langsiktig eierskap i omtrent 50 norske selskaper. Det gir mulighet til å følge opp hvert enkelt selskap på en mer direkte og regelmessig måte enn det som er mulig i Statens pensjonsfonds omfattende portefølje, blant annet ved tett eierdialog med alle selskapene. Videre vil det faktum at staten er en så stor eier i selskapene med direkte eierskap måtte antas å ha som konsekvens at statens uttrykte forventninger tillegges stor vekt av selskapene.

I forvaltningen av statens direkte eierskap og av Statens pensjonsfond benyttes eierdialogen som viktigste virkemiddel i spørsmål knyttet til samfunnsansvar. SPU har i tillegg andre mekanismer knyttet til sin forvaltning som omfatter muligheten for å sette et selskap til observasjon eller å utelukke selskapet når det anses å foreligge risiko for grov uetisk atferd og dersom eierdialog ikke kan antas å føre frem. For statens direkte eierskap er ikke uttrekk eller observasjon tilgjengelige vir-

kemidler. Det vil derfor være naturlige grunner til at virkemidlene som brukes, bredden i de forventningene som stilles, og måten forvaltningen følger opp selskapene er forskjellige.

5.4.2.2 *Regjeringens forventninger til de statlig eide selskaperes arbeid med samfunnsansvar*

Regjeringen forventer at alle norske selskaper tar samfunnsansvar, uavhengig av om de er privat eller offentlig eid, eller om de har sin virksomhet i Norge eller i andre land. Alle selskaper bør ta samfunnsansvar og dette bør være integrert i selskaperes virksomhet og strategier. Selskaper med statlig eierskap skal være ledende i arbeidet med samfunnsansvar på områder der det er naturlig for virksomheten. Det forventes at selskapene legger til grunn beste praksis uavhengig av hvor virksomheten foregår. Som på alle andre områder er det selskaperes styrer og ledelse som skal ivareta selskaperes interesser, og som må foreta best mulig avveininger, også på områder knyttet til selskapets prioriteringer og arbeid med samfunnsansvar.

Regjeringen har høye forventninger til hvordan statlig eide selskaper arbeider med sitt samfunnsansvar, både fordi regjeringen mener det vil gi god avkastning over tid og fordi det har en egenverdi å opptre etisk riktig. Det er imidlertid noen grenser for hva som kan og bør legges inn i eierstyringen av statlig eide selskaper, særlig dersom selskapet er i konkurranse med andre aktører. Det vil ofte være andre offentlige og generelle virkemidler, som eksempelvis lovgiving, som er bedre egnet til å ivareta visse hensyn. Disse virkemidlene vil gjelde for alle selskaper og er derfor ikke konkurransevridende. Avveininger knyttet opp mot selskaperes konkurransevne vil derfor av og til måtte gjøres for å ivareta statens eierskap på best mulig måte.

Regjeringen har både generelle og mer spesifikke forventninger til selskapene innenfor samfunnsansvar. De generelle forventningene er mer allmenngyldige. Statlige selskaper er svært ulike i sin virksomhet og selskaperes utfordringer på samfunnsansvarsområdet vil variere. Regjeringen mener derfor det er hensiktsmessig å ha forventninger til de ulike selskapene eller grupper av selskaper som er tilpasset deres virksomhet. Metoden med ulike sett av forventninger, mener regjeringen vil være ett bidrag i arbeidet med å fremme selskaperes lønnsomhet eller oppnå spesifikke mål, samtidig som selskaperes virksomhet oppfattes som etisk forsvarlig.

Regjeringens overordnede og generelle forventninger

Regjeringens overordnede og generelle forventninger er rettet mot alle statlig eide selskaper. Regjeringens forventninger til samfunnsansvar understøtter målet om høyest mulig avkastning på statens investeringer over tid i de forretningsmessige selskapene. Regjeringen mener også at statlig eide bedrifter er til inspirasjon for resten av næringslivet ved å være i fremste rekke på sitt område innenfor samfunnsansvar. Selskapene bør forholde seg aktivt til internasjonale normer, regler og praksis på området. Regjeringens generelle forventninger knytter seg derfor i stor grad til nasjonale og internasjonale standarder, konvensjoner og rapporteringsnormer, fordi disse oppfattes som allmenngyldige.

Regjeringen legger opp til at selskapene kan benytte seg av det såkalte «følg eller forklar»-prinsippet knyttet til sitt arbeid med samfunnsansvar. Slik kan selskapene i sin kommunikasjon og rapportering om samfunnsansvar opplyse om i hvilken grad deres arbeid stemmer overens med de forventninger og retningslinjer som er satt, eller som de benytter tilknyttet deres virksomhet. Følg eller forklar-prinsippet innebærer eksempelvis at små selskaper med kun norsk virksomhet tilpasser sitt arbeid med samfunnsansvar på en annen måte enn selskaper med internasjonal virksomhet, og allikevel forholder seg til internasjonale standarder og normer. Selskaper som opererer i vanskelige markeder i utlandet, skal kunne drive sin virksomhet uten å bli beskyldt for å bryte med internasjonale konvensjoner og prinsipper. Et eksempel på dette kan være selskaper som har virksomhet i land hvor det er ulovlig med fagforeningsvirksomhet. I slike tilfeller er det ikke nødvendigvis best at selskapene trekker seg ut, men at de forklarer hva de gjør for å ivareta rettighetene til arbeidsstyrken i det aktuelle landet. Det at selskapene er åpne i slike saker og forklarer hvordan de håndterer problemstillingene, er etter regjeringens syn med på å drive utviklingen fremover, også internasjonalt.

Regjeringen mener at offentlig rapportering om selskaperes arbeid med samfunnsansvar både bidrar til å tilfredsstille offentlighetens informasjonsbehov om hvordan de statlig eide selskapene drives, og til å systematisere og utvikle selskaperes arbeid med samfunnsansvar.

Regjeringen forventer at selskaperes arbeid med samfunnsansvar er forankret i styrene som ansvarlig for selskapet. For at dette skal komme tydeligere frem forventer regjeringen at styrene er åpne om arbeidet med samfunnsansvar i sine

årsberetninger, herunder også om hvordan arbeidet er forankret i organisasjonen.

Regjeringen forventer at statlige selskaper utarbeider gode systemer for varsling av kritikkverdige forhold, slik at henvendelser om varsling blir mottatt og behandlet på en profesjonell måte som ivaretar varslernes rettigheter². Varsling omfatter forhold som korrupsjon og økonomiske forhold, men også andre forhold som helse, arbeidsmiljø og sikkerhet (HMS) og brudd på arbeidslivsbestemmelser eller miljøforhold.

Regjeringen forventer at:

- Selskapene skal være ledende innenfor arbeidet med samfunnsansvar på sine områder. Det forventes at selskapene aktivt følger og er med på å utvikle god forretningsskikk på de områder som er relevante for virksomheten.
- Selskapene har etiske retningslinjer, og at disse er offentlig tilgjengelig.
- Selskapene utarbeider retningslinjer for sitt arbeid med samfunnsansvar³, og at retningslinjene er offentlig tilgjengelig.
- Selskaper med internasjonal virksomhet knytter seg til FNs Global Compact, og at selskaper med internasjonal leverandørkjede vurderer det samme.
- Selskaper med internasjonal virksomhet eller internasjonal leverandørkjede setter seg inn i og følger OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper.
- Selskaper med internasjonal virksomhet eller internasjonal leverandørkjede legger ILOs åtte kjernekonvensjoner til grunn for sin virksomhet.
- Selskapene utvikler vesentlige målindikatorer knyttet til samfunnsansvar, i dialog med sine viktigste interessenter.
- Selskaper rapporterer om sitt arbeid med samfunnsansvar, herunder også vesentlige utfordringer, mål og indikatorer for måloppnåelse. Selskaper av en viss størrelse forventes å benytte den internasjonalt anerkjente rapporteringsstandarden Global Reporting Initiative⁴.
- Arbeidet med samfunnsansvar er forankret i selskapenes styre og at styrene rapporterer på vesentlige områder i sin årlige beretning.

² Varsling omtales i arbeidsmiljøloven §§ 2-4, 2-5 og 3-6.

³ Jf. St.meld. nr. 10 og anbefaling fra Norsk utvalg for eierstyring og selskapsledelse (NUES).

⁴ Små selskaper, jf. definisjon i regnskapsloven § 1-6 første ledd, er unntatt denne forventningen.

- Selskapene har gode varslingssystemer i egen virksomhet.

I tillegg til disse generelle forventningene er det fire områder regjeringen mener er så viktig for selskapenes utvikling at det er utformet særskilte forventninger. Det legges opp til at selskapene også her kan benytte «følg eller forklar»-prinsippet for å kunne tilpasse til egen virksomhet.

Regjeringens forventninger knyttet til menneskerettigheter

Offentlige myndigheter har et avgjørende ansvar for å ivareta menneskerettigheter. Samtidig er det slik at også andre kan bidra til å ivareta menneskerettighetene. Regjeringen mener dette også er relevant for bedriftene, også statlig eide selskaper. Regjeringen forventer at statlig eide selskaper respekterer grunnleggende menneskerettigheter i all sin virksomhet, herunder barns, kvinners, minoriteters og urfolks rettigheter, slik de fremkommer i internasjonale konvensjoner. Forventningene omfatter også at selskapene følger dette opp overfor sine leverandører og forretningspartnere.

Regjeringen forventer at:

- Selskaper med internasjonal virksomhet integrerer forhold knyttet til menneskerettigheter, slik de fremkommer i internasjonale konvensjoner, i sine retningslinjer for samfunnsansvar.
- Andre selskaper, og da særlig selskaper som har internasjonale leverandører eller forretningspartnere, vurderer å inkludere dette i sine retningslinjer.

Regjeringens forventninger knyttet til arbeidstakerrettigheter og anstendige arbeidsvilkår

Det forventes at selskaper med statlig eierskap, uavhengig av hvor de driver sin virksomhet, respekterer og fremmer et anstendig arbeidsliv hvor grunnleggende arbeidsstandarder ivaretas og arbeidstakerne gis en lønn man kan leve av. ILOs åtte kjernekonvensjoner regnes som grunnleggende på arbeidslivets område, og anses som minimumsstandard. Kjernekonvensjonene omfatter grunnleggende prinsipper og rettigheter i arbeidslivet; retten til å organisere seg og retten til kollektive forhandlinger, eliminasjon av alle former for tvangs- og slavearbeid, avskaffelse av barnarbeid og eliminasjon av alle former for diskriminering i arbeidslivet.

Boks 5.4 Prinsippene i FNs Global Compact

FNs Global Compact – ti prinsipper

Menneskerettigheter

1. Bedrifter skal støtte og respektere vernet om internasjonalt anerkjente menneskerettigheter, og
2. sikre seg at de ikke medvirker til menneskerettighetsbrudd

Arbeidsstandarder

3. Bedrifter skal overholde organisasjonsfriheten og den reelle anerkjennelse av retten til kollektive forhandlinger,
4. sette en stopper for alle former for tvangsarbeid,
5. reelt bringe barnarbeid til opphør og
6. sette en stopper for diskriminering i forhold til ansettelse og yrke

Kilde: Utenriksdepartementet

Miljø

7. Bedrifter skal støtte et føre-var-prinsipp i forhold til miljøutfordringer,
8. ta initiativ for å fremme økt ansvarlighet i forhold til miljøet og
9. oppmuntre til utvikling og spredning av miljøvennlig teknologi

Anti-korrupsjon

10. Bedrifter skal motarbeide alle former for korrupsjon, inkludert utpressing og bestikkelser

Selskaper med utstrakt internasjonal virksomhet kan ha andre utfordringer enn selskaper som opererer i Norge. Det norske arbeidsmarkedet er generelt godt regulert, og det er utstrakt samarbeid mellom arbeidstakere og arbeidsgivere. Norske selskaper med internasjonal virksomhet kan bidra til å utvikle arbeidstakernes rettigheter i andre land som ikke har kommet så langt på dette området, og bidra til etablering av globale rammeavtaler med fagbevegelsen.

Regjeringen forventer at:

- Selskaper med internasjonal virksomhet integrerer forhold knyttet til arbeidstakerrettigheter i sine retningslinjer for samfunnsansvar.
- Andre selskaper, og da særlig selskaper som har internasjonale leverandører eller forretningspartnere, vurderer å inkludere dette i sine retningslinjer.
- Selskaper med virksomhet i Norge opptrer langsiktig og ansvarlig i omstillingsprosesser, og gjennomfører disse i dialog med ansatte og lokalsamfunn.
- Selskapene er i fremste rekke når det gjelder HMS-arbeid, og at dette også omfatter den internasjonale virksomheten, samt at det stilles tilsvarende krav til leverandører og forretningspartnere.

Regjeringens forventinger knyttet til arbeid mot korrupsjon og åpenhet om pengestrømmer

Korrupsjon er et stort samfunnsproblem og hindrer demokratisk, sosial og økonomisk utvikling i deler av verden, særlig i utviklingsland. Ulike former for korrupsjon forekommer også i den industrialiserte verden og i Norge. Strenge krav til åpenhet og offentlighet er et effektivt virkemiddel i arbeidet mot korrupsjon, og bidrar også til å belyse de ulike dilemmaer selskapene kan møte på i ulike sammenhenger.

Åpenhet om pengestrømmer er viktig også for å ivareta selskapenes skatteansvar i de ulike land der de har sin virksomhet. Det er særlig relevant i enkelte utviklingsland hvor lave skatteinntekter er en viktig årsak til fattigdom. En av årsakene til lav skatteinnngang er manglende åpenhet i det globale finanssystemet.

Regjeringen forventer at:

- Selskaper med statlig eierandel integrerer arbeidet mot korrupsjon i sine retningslinjer for samfunnsansvar.
- Selskapene utviser størst mulig grad av åpenhet knyttet til pengestrømmer, herunder også skatt.

Boks 5.5 Hovedelementene i OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper

OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper – Hovedelementer

1. *Begreper og prinsipper:* Retningslinjene er frivillige, har verdensomspennende relevans og reflekterer god praksis for alle bedrifter.
2. *Generelle politiske retningslinjer:* Selskapene bør ta tilbørlig hensyn til den fastlagte politikken i de landene der de driver virksomhet, respektere menneskerettigheter, oppmuntre til lokal kapasitetsbygging og oppmuntre leverandører og underleverandører til å følge retningslinjene.
3. *Offentliggjøring av opplysninger:* Retningslinjene anbefaler jevnlig offentliggjøring av opplysninger om selskapenes virksomhet, oppbygging, økonomiske situasjon og resultater.
4. *Sysselsetting og forholdet til de ansatte:* Selskapene bør respektere de ansattes faglige rettigheter, samarbeide med de ansattes representanter, motarbeide diskriminering og bidra til avskaffelse av barnearbeid og tvangsarbeid.
5. *Miljøvern:* Selskaper bør ta tilbørlig hensyn til behovet for å verne miljøet og folks helse og sikkerhet. De bør opprette et miljøforvaltningssystem og ha beredskapsplaner for å forebygge, dempe og begrense alvorlige miljøskader og helseskader.
6. *Bekjemping av bestikkelser:* Selskapene bør ikke tilby, love, gi eller kreve bestikkelser eller andre urettmessige fordeler verken direkte eller indirekte for å skaffe seg eller beholde forretninger eller andre utilbørlige fordeler. De skal bidra til bevisstgjøring blant ansatte om selskapets politikk mot bestikkelser.
7. *Forbrukerinteresser:* Bedriftene bør vise god forretnings-, markedsførings- og reklameskikk og bør benytte seg av tiltak for å sikre at varene eller tjenestene de leverer, er sikre og har god kvalitet. De bør gi opplysninger om produkter til forbrukerne og etablere rutiner for å løse forbrukertvister.
8. *Vitenskap og teknologi:* Selskapene skal bidra til å overføre teknologi og kunnskap til vertslandet og bidra til å utvikle den lokale og nasjonale evnen til nyskaping. Dersom det er aktuelt, skal de utføre utviklingsarbeid innen vitenskap og teknologi i vertslandet.
9. *Konkurransen:* Bedriftene skal avstå fra å inngå eller gjennomføre konkurransebegrensende avtaler mellom konkurrenter og gjennomføre all sin virksomhet på en måte som er i samsvar med all gjeldende konkurranselovgivning.
10. *Beskatning:* Bedriftene skal bidra til de offentlige finansene i vertslandene ved å foreta skatteinnbetalinger til rett tid.

Kilde: Utenriksdepartementet

Boks 5.6 ILOs åtte kjernekonvensjoner på arbeidslivets område

ILOs kjernekonvensjoner

- Konvensjonen om foreningsfrihet og vern av organisasjonsretten, 1948 (Nr. 87).
- Konvensjonen om retten til å organisere seg til å føre kollektive forhandlinger, 1949 (Nr. 98).
- Konvensjonen om tvangsarbeid, 1930 (Nr. 29).
- Konvensjonen om avskaffelse av tvangsarbeid, 1957 (Nr. 105).
- Konvensjon om minstealder for adgang til sysselsetting, 1973 (Nr. 138).
- Konvensjonen om forbud mot og umiddelbare tiltak for å avskaffe de verste former for barnearbeid, 1999 (Nr. 182).
- Konvensjonen om diskriminering i sysselsetting og yrke, 1958 (Nr. 111).
- Konvensjonen om lik lønn for mannlige og kvinnelige arbeidstakere for arbeid av lik verdi, 1951 (Nr. 100).

Kilde: Utenriksdepartementet

Boks 5.7 Ny ISO-veiledning til arbeidet med samfunnsansvar

ISO 26000 Veiledning om samfunnsansvar

NS-ISO 26000 gir veiledning til alle typer organisasjoner og selskaper om følgende:

- Konsepter, begreper og definisjoner knyttet til samfunnsansvar
- Bakgrunn, trender og kjennetegn ved samfunnsansvar
- Prinsipper og praksis knyttet til samfunnsansvar
- Integrering, implementering og å fremme samfunnsansvarlig adferd i hele organisasjonen

- Kommunikasjon av forpliktelser, resultater og annen informasjon relatert til samfunnsansvar

De syv kjerneområdene i veiledningen er:

- organisasjonsstyring
- menneskerettigheter
- arbeidsforhold
- miljø
- hederlig virksomhet
- forbrukerspørsmål
- lokalsamfunnsengasjement og -utvikling

Kilde: Standard Norge

- Selskaper med internasjonal virksomhet følger OECDs retningslinjer på skatteområdet, og herunder søker å unngå å benytte skatteparadiser som ikke følger standardene til Global

Forum om transparens og effektiv informasjonsutveksling i skattesaker og som ikke vil inngå skatteopplysningsavtaler med Norge.

Boks 5.8 Telenors oppfølging av leverandører etter hendelsen i Bangladesh i 2008 – eksempel på oppfølging av menneskerettigheter

Etter at det ble avdekket klare brudd på regelverket knyttet til HMS, barnarbeid og miljø hos Telenors datterselskap Grameenphones underleverandører i Bangladesh i 2008, satt Telenor umiddelbart i gang et konsernprosjekt for å bedre oppfølgingen av leverandørkjeden i hele konsernet.

Etter først å ha kartlagt risikobildet i de ulike markedene gjennom et sett med inspeksjoner utført av Det Norske Veritas (DNV), samt leverandørers egenvurdering i 2008, gikk Telenor i gang med å detaljere og formalisere sitt oppfølgingsregime, der prinsippene er godkjent av Telenors styre. Dette regimet er basert på kontinuerlig forbedring i leverandørkjeden og har gjennom 2009 og 2010 blitt gjennomført i alle land der Telenor har virksomhet. Telenors «Business Assurance»-regime inkluderer formaliserte krav til leverandører og forretningsforbindelser via bindende avtaler om prinsipper for leverandøradferd, samt løpende oppfølging av

dette gjennom annonserte og uannonserte inspeksjoner.

Den systematiske oppfølgingen fra Telenor gjennom et slikt «Business Assurance»-regime har bidratt til å gi Telenor en klar profil som samfunnsansvarlig aktør i sine markeder. Telenor hadde ved utgangen av 2010 signert avtaler om ansvarlig forretningsadferd med mange tusen leverandører og har fulgt opp både leverandører og underleverandører systematisk gjennom avtalefestet kravstilling, annonserte og uannonserte inspeksjoner, samt løpende krav om forbedringstiltak ved behov.

Selv om det generelt finnes store utfordringer i mange av landene Telenor opererer i, og det alltid vil være rom for ytterligere forbedringer, hadde Telenor ved utgangen av 2010, gjennom måling av nøkkelindikatorer, klare indikasjoner på at den faktiske situasjonen i den globale leverandørkjeden er blitt forbedret fra situasjonen i 2008.

Kilde: Telenor ASA

Regjeringens forventninger knyttet til miljø- og klimatiltak

Regjeringen har som mål at Norge skal være foregangsland i miljø- og klimapolitikken. For at fremtidens generasjoner skal ha tilgang til et godt miljø, stabilt klima og rikt naturmangfold må hensynet til miljø være gjennomgripende i alt vi foretar oss. Det omfatter også bedrifters handlemåte. Skal klimautfordringen løses krever det internasjonalt samarbeid som i hovedsak er et myndighetsansvar. Likevel er det slik at selskapers medvirkning til å løse miljø- og klimautfordringer er avgjørende, og de kan bidra gjennom mer miljøvennlig og ressurseffektiv drift i egen virksomhet, i tillegg til utvikling av ny teknologi, innovasjon og nye miljøvennlige varer og tjenester. Regjeringens mål er at selskaper hvor staten er eier, skal være ledende i sin bransje på lavutslipp og utvikling av klimareducerende teknologi. Regjeringen mener at selskaper med statlig eierandel bør utvikle og ta i bruk best mulig teknologi for å redusere sin miljø- og klimapåvirkning. Regjeringen mener at bedrifter som ligger i forkant av utviklingen når det gjelder innovasjon og miljøvennlig ressursanvendelse, på sikt kan oppnå både økonomiske og markedsmessige fortrinn.

Regjeringen forventer at:

- Selskaper med statlig eierandel integrerer arbeidet med miljø og klima i sine retningslinjer for samfunnsansvar.
- Statlig eide selskaper skal være i fremste rekke når det gjelder miljøtiltak i sin bransje.
- Selskapene bidrar til å utvikle og bruke miljøvennlig teknologi på sine områder. Det vil her påligge de store selskapene et særlig ansvar.
- Selskapene identifiserer og rapporterer på vesentlige målindikatorer knyttet til sin miljø- og klimapåvirkning, og at dette gjøres i dialog med viktige interessenter.

5.4.2.3 Regjeringens oppfølging av samfunnsansvar

Regjeringen vil benytte eierdialogen til å følge opp hvordan selskapene håndterer de uttrykte forventningene. For å kunne gjøre dette på en god måte forutsettes det at eierdepartementene har tilstrekkelig informasjon og nødvendig kompetanse om de viktigste problemstillingene som selskapene står overfor. Regjeringen mener derfor at det vil være nyttig, både for eierdepartementene og for selskapene, å benytte seg av kompetansen

til de ulike frivillige organisasjonene, som har lang erfaring med å arbeide med disse temaene. Regjeringen vil ta initiativ til at det avholdes årlige inter-essentmøter mellom eierdepartementene og de frivillige organisasjonene for å belyse ulike problemstillinger, og for å øke kunnskapen om selskapene og de utfordringene de står overfor. Nærings- og handelsdepartementet vil få ansvaret med å koordinere slike møter.

Eierdialogen

Eierdialogen med selskapene vil fortsatt være det viktigste virkemiddelet eierskapsforvaltningen har for å følge opp selskapenes arbeid med samfunnsansvar. Det innebærer at samfunnsansvar fortsatt vil bli tatt opp på de regelmessige kvartalsmøtene og på de årlige møtene om samfunnsansvar som avholdes med selskapene. Rolledelingen mellom eier, styre og selskapsledelsen setter ramme for denne eierdialogen. Det er styrene og selskapenes ledelse som står ansvarlig for å vurdere regjeringens forventninger opp mot forventninger fra andre interessenter, og som skal ivareta selskapets verdier på en helhetlig måte. Regjeringen forventer at styrene i selskapene vurderer og tar en aktiv tilnærming til de forventningene regjeringen har til selskapenes arbeid med samfunnsansvar.

Eierdialogen er et virkemiddel som benyttes i større eller mindre grad av alle typer eiere, som private institusjonelle investorer, private equityeiere og norske statseide finansielle investorer som Statens pensjonsfond. Staten er i sitt direkte eierskap i de fleste tilfeller enten eneeier eller majoritetsseier i selskapene. I de tilfeller der staten eier sammen med andre må minoritetsaksjonærenes interesser også ivaretas. I eierdialogen er staten opptatt av at selskapene har retningslinjer, rutiner og oppfølging på plass for å ivareta sitt samfunnsansvar. Det er selskapenes styre og ledelse som er ansvarlig for utformingen og operasjonaliseringen av rutiner og retningslinjer, og at det er åpenhet rundt disse.

Åpenhet om samfunnsansvar i den årlige eierberetningen

Det er selskapene som har ansvaret for relevant og riktig rapportering av selskapets virksomhet, både på økonomiske og andre forhold. Regjeringen uttrykker i denne meldingen klare forventninger til selskapenes og styrenes rapportering på samfunnsansvar. Regjeringen vil i den årlige beretningen om statens direkte eierskap være

Boks 5.9 Hvordan ulike frivillige organisasjoner samarbeider med næringslivet på samfunnsansvarsområdet

Frivillige organisasjoners samarbeid med næringslivet

De frivillige organisasjonene har betydelig kompetanse og erfaring innenfor arbeid med samfunnsansvar. Disse kan gjennom samarbeid med selskaper bidra til å utvikle selskapenes kompetanse og arbeid på ulike områder innenfor samfunnsansvar.

• *Bellonas samarbeidsprogram med næringslivet – B7*

I B7 samarbeider Bellona med bedrifter for å utvikle miljøriktige produkter, tjenester og tilbud. Bellona definerer selv sine miljøfaglige prioriteringer og mål, deretter inviteres bedrifter til å delta innenfor disse rammene. Særlig bedrifter som forstår og tar konsekvensen av framtidens krav til miljøansvar og produksjons- og virksomhetsmetoder, ønsker Bellona å samarbeide med. Bedriftene som deltar i B7-samarbeidet bidrar med sine synspunkter og sin kompetanse. Det gjør også Bellona. Gjennom tett faglig dialog og bilateralt samarbeid jobbes det for å oppnå politisk langsiktighet og forutsigbarhet. Dette gjøres ved å utvikle virkemidler og incentiver som gjør at miljøriktige produkter og tjenester får konkurransefortrinn. Bedrifter som går inn i et B7-samarbeid med Bellona blir en B7-partner. For å oppnå gode og fremtidsrettede miljøløsninger legges det stor vekt på langsiktighet. B7-partnere forplikter seg derfor til et samarbeid

som varer i minst tre år. I tillegg bidrar bedriften med et årlig beløp etter avtale.

Statkraft, SAS, Yara og Clean Carbon er eksempler på partnere.

• *Røde Kors*

Røde Kors har utviklet samarbeidsformer med næringslivet for å fremme samfunnsansvar. Ved å bli hovedsamarbeidspartner med Røde Kors er selskapet sikret bransjeeksklusivitet, i tillegg til tett og profesjonell oppfølging av næringslivsseksjonen i Røde Kors. Røde Kors ønsker langsiktige partnere, og en hovedsamarbeidsavtale varer i minimum tre år. Sammen med hovedsamarbeidspartner identifiseres og utvikles felles prosjekter og aktiviteter, skreddersydd for den enkelte bedrift. Det legges vekt på gjensidig kompetanseutveksling, involvering av ansatte og utvikling av kunnskap og verdier.

DnB NOR, Telenor og Aker Solutions er blant hovedsamarbeidspartnerne, mens bl.a. Flytoget er samarbeidspartner.

• *Initiativ for etisk handel (IEH)*

IEH er et ressurscenter og en pådriver for etisk handel. IEH er også en medlemsorganisasjon. Formålet er samarbeid for handel som fremmer menneskerettigheter, arbeidstakerrettigheter, utvikling og miljø. Medlemmer i IEH får tilgang til faglige ressurser og et resultatorientert samarbeid mellom relevante parter i spørsmål knyttet til etisk handel. Medlemmer får tilgang til en rekke kurs, seminarer og andre muligheter for erfaringsutveksling.

Entra Eiendom og Telenor er blant medlemmene.

Kilde: Bellona, Røde Kors og Initiativ for etisk handel

åpen om hvordan selskapene har blitt fulgt opp gjennom året. I selskapsomtalen av det enkelte selskap vil det på et overordnet nivå også omtales hvordan selskapet har arbeidet med samfunnsansvar det siste året. Her må hensynet til åpenhet veies opp mot hensynet til prosesser som ikke er ferdigstilt og hensynet til det enkelte selskap.

NHD som rådgiver og koordinator for departementenes arbeid med å følge opp selskapene

Eierskapsutøvelsen er spredd over flere eierdepartementer, hvorav selskaper med forretningsmessige mål hovedsakelig forvaltes av Nærings- og handelsdepartementet, mens de sektorpolitiske

Boks 5.10 Global Reporting Initiative

Global Reporting Initiative (GRI) er et frivillig, internasjonalt nettverk bygget på samarbeid mellom bedrifter, arbeidstakerorganisasjoner, investorer, revisorer, frivillige organisasjoner, akademikere og andre interessenter. Nettverket er tilknyttet FN gjennom status som samarbeidende institusjon med FNs miljøprogram UNEP. Formålet med GRI er at rapportering på den tredelte bunnlinjen, det vil si økonomiske, miljømessige og sosiale resultater, skal bli like

utbredt som vanlig finansiell rapportering er i dag. GRI har utviklet prinsipper og måleindikatorer for slik rapportering og er det mest utbredte internasjonale rammeverket av denne typen. GRI-retningslinjene er under stadig utvikling og forbedring. Det er utviklet sektorvise vedlegg som skal supplere kjerneretningslinjene. Rammeverket retter seg også mot små- og mellomstore bedrifter og det er utviklet en veileder for å forenkle rapportering fra disse.

Kilde: Utenriksdepartementet

Boks 5.11 Hvordan Simula bidrar til FoU-virksomhet i Norge

Simula driver grunnleggende og langsiktig forskning på utvalgte områder innenfor vitenskapelige beregninger (scientific computing), metoder for programvareutvikling (software engineering) og kommunikasjonsteknologi (communication systems), og skal gjennom dette bidra til innovasjon i næringslivet. Simula ble evaluert i 2009, og konklusjonene viser at selskapet leverer resultater i verdensklasse og er en inspirerende nyskaping i det norske forskningssystemet. Simula er også kåret til verdens mest produktive forskningsinstitusjon innenfor software engineering, og både verdens mest og femte mest produktive forsker på området er ansatt ved Simula. Forskningsmiljøet ved Simula er internasjonalt, og det er over 120 ansatte fra ulike nasjoner og med bakgrunn i ulike kulturer.

Simula eier flere datterselskaper sammen med blant annet Bærum kommune og samarbeidspartnere i næringslivet, for eksempel Statoil og Telenor. Simula har siden 2005 hatt et

strategisk og langsiktig samarbeid med Statoil innenfor leteteknologi, og samarbeider i tillegg med selskaper som Det Norske Veritas, Statkraft og Kongsberg Defence Systems. Universitetet i Oslo er en viktig partner for utdanning av ph.d.- og mastergradskandidater.

Simula har i samarbeid med Universitet i Oslo og Fraunhofer-Institut für Experimentelles Software Engineering (Tyskland), Esito AS, Schlumberger, Tandberg, Det Norske Veritas og Tomra Systems utviklet The Certus Centre, som får tilskudd som Senter for forskningsdrevet innovasjon (SFI) av Norges forskningsråd. Senterets hovedmål er å bidra til økt verdiskaping i samfunnet ved å utvikle bedre metoder og teknikker for verifisering og validering av komplekse og virksomhetskritiske programvaresystemer og -løsninger. Dette vil også ha betydelige samfunnsmessige gevinster, gjennom den økte betydningen komplekse datasystemer har for samfunnet.

Kilde: Kunnskapsdepartementet

selskapene forvaltes av sektordepartementene. Regjeringen tar sikte på at Nærings- og handelsdepartementets Eierskapsavdeling skal ha en rådgivende og koordinerende rolle inn mot de andre eierdepartementene også når det gjelder oppfølgingen av forventningene til samfunnsansvar. Nærings- og handelsdepartementet vil også bidra ved behov til at det utarbeides forventninger knyttet til alle selskapene. Slike forventninger vil basere seg på de forventningene som er uttrykt i

denne stortingsmeldingen, men tilpasses det enkelte selskaps virksomhet og relevans.

Regjeringen forventer at statlig eide selskaper over en viss størrelse rapporterer i henhold til Global Reporting Initiative. For enkelte selskaper, både statlig og privat eide, kan det være en ekstra barriere at rapporteringsnormen bare forekommer på engelsk. Regjeringen vil derfor bidra til at GRI oversettes til norsk og på denne måten gjøres lettere tilgjengelig for hele næringslivet.

5.4.3 Regjeringens forventninger til forskning, utvikling, innovasjon og kompetanse

Regjeringen forventer at forretningsmessige selskaper med statlige eierandeler driver sin virksomhet ut fra hva som tjener selskapet og aksjonærene i et langsiktig perspektiv. Selskapets utvikling er ikke minst avhengig av om det har en nyskapende og langsiktig selskapskultur. For store internasjonale industri- og teknologikonsern vil evne til nyskaping være avgjørende for fremtidig konkurransekraft. Det vises til drøfting av omstillingskravene i punkt 2.2.3.

Innovasjon har alltid vært en sentral kilde til verdiskaping og for utvikling av velferdssamfunnet. Økt verdiskaping skjer først og fremst når mennesker bruker ressursene på nye og smartere måter. Ved å gjøre ting på nye måter, eller utvikle nye varer og tjenester, kan bedriftene produsere billigere og bedre eller ta en høyere pris for det de produserer – altså endringer som øker bedriftenes lønnsomhet og samtidig styrker grunnlaget for velferdssamfunnet.

Tilgang på mennesker med spesialisert kunnskap blir en stadig viktigere konkurransefaktor for bedriftene, noe som også påvirker bedriftenes lokaliseringsbeslutninger. Internasjonal konkurranse har lenge vært en viktig stimulans for innovasjon og omstilling. Norske næringer er vant med både internasjonal arbeidsdeling og å til-

passe seg virkningen av internasjonal konkurranse.

I sterk internasjonal konkurranse kan ikke bedriftene bruke mer ressurser enn det som er strengt nødvendig i produksjonen. For å få en tilfredsstillende inntjening forventer regjeringen at bedrifter med statlig eierskap, på linje med andre private virksomheter, kontinuerlig følger den teknologiske og markedsmessige utviklingen og til enhver tid organiserer sin virksomhet så effektivt som mulig.

Selskapenes konkurranseevne avhenger av at de er i stand til å ta i bruk og videreutvikle ny kunnskap og nye teknologiske og organisatoriske løsninger gjennom ny kunnskap. Investeringer i forskning og utvikling vil variere fra selskap til selskap, blant annet avhengig av sektor, selskapets livssyklus, størrelse og strategi.

Det å forholde seg til ny kunnskap og nye teknologier er strategisk viktig for de fleste selskaper. Regjeringen har et høyt ambisjonsnivå for næringslivets satsing på forskning og utvikling, og forventer at også statlig eide selskaper har en bevisst holdning til egen FoU-virksomhet. Styrene og selskapsledelsen forventes å arbeide aktivt med forskning, innovasjon og kompetanseutvikling for å utvikle virksomheten, og for å legge til rette for kommersialisering av forskning internt i bedriften og gjennom knoppskyting. Selskapene bør også ha en bevisst tilnærming til å kommunisere egne forskningsresultater og kommersiali-

Tabell 5.2 Oversikt over norske foretaks FoU-investeringer og rangering. 2009

			Investering i 2009 (mill.)	
Rangering i verden			euro	kroner ¹
1	282	Statoil	250	2073
2	629	Telenor	88	730
4	648	DnB NOR	86	711
3	662	Norsk Hydro	83	690
5	762	Kongsberg Gruppen	69	574
6	881	Orkla	57	476
7	939	Eltek	53	439
8	1027	Tandberg (nå i Cisco Systems)	47	390
9	1066	Renewable Energy	45	369
10	1072	Kongsberg Automotive	44	366

¹ Årskostnadene i euro er omregnet til norske kroner med kursen ved utgangen av 2009 (8,29 NOK/EUR).

sere resultater fra andre forskningsmiljøer og selskaper. Virksomhetene har dessuten tilgang til det forskningspolitiske virkemiddelapparatet som kan understøtte selskapenes egen satsing.

Blant selskapene med statlig eierskap er flere ledende industriselskaper i Norge. Disse selskapene har en betydningsfull rolle i norsk industri og næringsliv. Det er viktig at disse selskapene bidrar til en god teknologiutvikling, til utviklingen av gode næringsklynger, knoppskyting og økt verdiskaping.

Selskaper med en stor offentlig eierandel er blant de ledende innenfor forskning og utvikling i Norge. I en ny rangering fra Europakommisjonen av verdens foretak etter forskningsinnsats, befinner syv norske foretak seg blant de 1 000 største (tabell 5.2). Fem av disse hadde betydelig offentlig eierandel. Det er nå flere norske foretak med

blant de store aktørene i verden enn noen gang tidligere.

Bedriftenes evne til å kunne utvikle og ta i bruk ny kunnskap og teknologi, og gjennom det å styrke sin konkurransekraft og omstillingsevne, henger nært sammen med den kompetanse som medarbeiderne besitter. Norge har generelt en høyt utdannet befolkning, og ansatte, både i offentlig og privat sektor, har gjennomgående god kompetanse. Tilstrekkelig kompetanse sikres bl.a. ved at det enkelte selskap har en bevisst og langsiktig rekrutteringspolitikk. Men minst like viktig er det at selskapene oppdaterer og videreutvikler medarbeidernes kompetanse, slik at både selskapene og de enkelte ansatte står best mulig rustet til å møte nye krav og omstillingsbehov.

Regjeringen forventer at selskaper med statlig eierskap har en bevisst holdning til ansattes kompetanse og arbeider kontinuerlig og aktivt med

Boks 5.12 Norsk Hydro – ledende i Europa på moderne og miljøvennlige byggsystemer

Hydro er en ledende produsent av byggsystemer i aluminium og den største aktøren i Europa. Virksomheten hadde i 2009 en omsetning på vel 6 mrd. kroner og i underkant av 3 000 ansatte fordelt på 150 lokasjoner, i all hovedsak i Europa.

Hydro leverer avanserte aluminiumsvinduer, -dører og -fasader gjennom tre merkevarer, Wicona, Technal og Domal/Alumafel, som retter seg mot ulike markedssegmenter. Gjennom høyt fokus på forskning og teknologiutvikling har Hydro utviklet byggsystemer som vesentlig reduserer energiforbruket i bygg. Hydro anslår at om lag 40 pst. av verdens energiforbruk skyldes bygg, og mer energieffektive bygg er derfor en viktig del av løsningen på klimautfordringen. Hydros energieffektive løsninger kan også anvendes ved renovering av eksisterende bygg.

Aluminiumsprodukter inngår i moderne energieffektive bygg på flere områder siden aluminium er sterkt, lett og formbart og egner seg godt for totalløsninger for ventilasjon, solskjerming, oppvarming og nedkjøling.

Hydro bygget i 2009 et testsenter i Tyskland som er utstyrt med geotermisk varmepumpe, solcellepaneler og fasader som regulerer og utnytter lys, varme og ventilasjon effektivt. Bygget skulle være energinøytralt, men produserer i dag langt mer strøm enn det forbruker og kan selge kraft til det lokale strømmettet.

Kilde: Norsk Hydro ASA

Figur 5.9

Bildet viser Vodafones nye italienske hovedkontor i Milano hvor Hydro har levert fasadeløsningen.

kompetanseutvikling, slik at medarbeiderne til en hver tid har den kunnskap og de ferdigheter som skal til for å utvikle virksomhetene videre.

Fag- og yrkesopplæring er en viktig del av det norske utdanningssystemet. Næringslivets bidrag, gjennom opplæring i bedriftene, står sentralt i fag- og yrkesopplæringen. Fremskrivninger av arbeidskraftbehovet viser en økning i behovet for faglærte. Tilsvarende vil det bli færre arbeidsplasser som kun krever grunnskole som høyeste utdanningsnivå. Regjeringen forventer at selskaper med statlig eierskap tar ansvar for å rekruttere lærlinger.

5.4.4 Regjeringens forventninger til lederlønn

Regjeringen bygger sin politikk på den norske samfunnsmodellen med et godt sosialt sikkerhetsnett, relativt små lønnsforskjeller og et omfattende samarbeid med partene i arbeidslivet. Dette gir det beste grunnlaget for utviklingen av rammebetingelsene for arbeidsmarkedet og sysselsetting. Den gir bedriftene fleksibilitet som gjør omstilling mulig; samtidig tilbyr den dem som berøres av omstilling et sosialt sikkerhetsnett. Den norske modellen kjennetegnes også ved dialog mellom sentrale aktører i samfunnet og en forutsigbar økonomisk politikk. Trepertssamarbeidet mellom arbeidstager- og arbeidsgiverorganisasjonene og myndighetene er en sentral arena for dialog og bidrar til økonomisk utvikling, også i konkurranseutsatt virksomhet. Samarbeidet bidrar til at Norge lettere når det viktigste målet i den økonomiske politikken, arbeid til alle. Det bidrar igjen til høy verdiskaping. For at bedriftenes konkurransevne skal opprettholdes, er det viktig at lønnsutviklingen henger sammen med produksjonsøkningen og at den ikke svekker Norges konkurransevne.

Regjeringen lanserte de gjeldende retningslinjene for statens holdning til lederlønn i statlig eide selskaper i desember 2006⁵. Bakgrunnen for at retningslinjene ble lansert var blant annet et ønske fra regjeringens side om å bidra til å stoppe en uønsket lederlønnutvikling, der forskjellene mellom ledende ansatte og resten av arbeidsstyrken øker.

Regjeringen mener at disse prinsippene også bør gjelde for ledende ansatte. Lønnsutviklingen blant ledende ansatte i statlig eide selskaper er således et område staten som eier både kan og

ønsker å påvirke. Dersom man forventer moderasjon fra vanlige lønsmottakere, er det helt nødvendig at den samme ansvarligheten gjelder for ledende ansatte. Manglende moderasjon fra ledende ansatte er ødeleggende for mulighetene til ansvarlighet for andre grupper.

Regjeringen har merket seg Stortingets behandling av Innst. 246 S (2010–2011) knyttet til lederlønn, og vil følge opp dette i det videre arbeidet.

Regjeringen vil blant annet på bakgrunn av dette og lederlønnutviklingen de siste årene justere retningslinjene med virkning fra 1. april 2011. De nye retningslinjene følger som vedlegg til stortingsmeldingen.

Retningslinjene gjelder for ledende ansatte i statsforetak, regionale helseforetak, særlovselskaper, samt allmennaksjeselskaper og aksjeselskaper hvor staten har en direkte eierandel. Begrepet ledende ansatte må forstås på samme måte som lagt til grunn i regnskapsloven⁶. Retningslinjene skal bidra til å ivareta statens aksjonærverdier. De formidler hvilke forhold staten vil legge vekt på i sin stemmegivning når styrets lederlønnserklæring behandles på selskapenes generalforsamlinger.

Retningslinjene er ment å være veiledende og et grunnlag for styrene i statlige eide selskaper ved deres fastsettelse av lederlønnsprinsipper og -avtaler. Eierdepartementene vil legge til grunn et «følg eller forklar»-prinsipp ved oppfølgingen av retningslinjene. Dette innebærer at staten forventer at selskapene følger retningslinjene og at fravikelse fra dem begrunnes med den adgang for unntak som fremgår av retningslinjene. Oppfølgingen av retningslinjene skal skje innenfor rammen av gjeldende selskapslovgivning og i samsvar med allment aksepterte prinsipper for eierstyring og selskapsledelse. Nærings- og handelsdepartementet vil ha et koordinerende og faglig ansvar for å bistå øvrige eierdepartementer i å følge opp retningslinjene overfor sine respektive selskaper.

Hovedprinsippene fra de gjeldende retningslinjene videreføres. På enkelte punkter er det likevel behov for innstramminger. Hovedmålsettingen med retningslinjene er fortsatt at lederlønningene i selskaper med statlig eierskap skal være konkurransedyktige, men ikke lønnsledende, sammenliknet med tilsvarende selskaper. Samtidig mener regjeringen at retningslinjene ikke har hatt det gjennomslag i lønnsutviklingen for lederne i de heleide statlige selskapene som forutsatt i 2006. I de justerte retningslinjene er det derfor tatt inn at

⁵ Det vises til kapittel 3 der det blant annet er redegjort for regjeringens oppfølging av retningslinjene fra 2006.

⁶ Lov 17. juli 1998 nr. 56 om årsregnskap m.v §7-31b.

regjeringen forventer at selskaper med statlig eierandel skal bidra til moderasjon i lederlønnin- gene.

Hovedelementet i avlønningen for ledende ansatte bør være den faste grunnlønnen. Eventuelle ordninger med variabel lønn må være basert på objektive og målbare kriterier, og de må være åpne og tidsbegrenset. Videre må det være klare sammenhenger mellom de mål som ligger til grunn for den variable lønnen og virksomhetens mål. Det er viktig at variabel lønn ikke fremstår som belønning for forhold de ledende ansatte har liten eller ingen innflytelse over. Det fremgår av retningslinjene at samlet variabel lønn det enkelte år ikke bør overstige seks måneders fastlønn, med mindre særskilte hensyn tilsier det.

Aksjeopsjoner og andre opsjonslignede ordninger skal ikke benyttes i selskaper der staten har eierandel. Derimot åpner retningslinjene for at aksjeprogrammer, dvs. programmer hvor deler av lønnen utbetales i aksjer i selskapet, og hvor aksjene først kan selges etter en fastsatt bindings- tid, kan benyttes dersom disse er særlig egnet til å nå langsiktige mål for selskapet. Aksjebasert avlønning må utformes slik at den bidrar til lang- siktig innsats for selskapet. Det må være en ende- lig tildeling av rettigheter, slik at mottakeren har den fulle risiko både for tap og gevinst. Det bør være en bindingstid på aksjene på minst tre år. Slike ordninger kan bare benyttes i børsnoterte selskaper.

Pensjonsvilkår for ledende ansatte skal være på linje med andre ansattes vilkår i selskapet. Samlet godtgjørelsesgrad bør ikke overstige 66 pst. av pensjonsgrunnlaget. Det skal tas hensyn til pensjon som er opptjent fra andre stillinger. Der- som det er nødvendig å tilby ledere pensjon basert på et pensjonsgrunnlag over 12G skal dette organiseres som innskuddspensjon til en separat juridisk enhet atskilt fra foretaket med bindende virkning for arbeidsgiver, begrenset til 30 pst. av fastlønnen ut over 12 G. For selskap som er dels eller helt finansiert over statsbudsjettet viderefø- res hovedregelen om at samlet pensjonsgrunnlag ikke bør overstige 12 G, med mindre konkurran- semessige hensyn tilsier det. I forhåndsavtale hvor toppleder fraskriver seg bestemmelsene om oppsigelsesvern i arbeidsmiljøloven kan det avta- les sluttvederlag. Sluttvederlag bør ikke benyttes ved frivillig avgang. Samlet lønn i oppsigelsestiden pluss sluttvederlag bør ikke overstige 12 måne- ders fastlønn.

I børsnoterte selskaper og selskap som etter regnskapsloven ikke regnes som små foretak⁷, forventer regjeringen at styret etablerer et eget

godtgjørelsesutvalg som forbereder styrets behandling av lederlønnssaker.

Styret skal ha en oversikt over den samlede verdi av den enkelte leders avtalte godtgjørelse, og redegjøre for dette på en lett tilgjengelig måte i selskapets regnskaper.

Regjeringen legger stor vekt på moderasjon i lederlønninger i statlige selskaper. Det er ønskelig med styrket bevissthet om regjeringens forvent- ninger. Regjeringen går på denne bakgrunn inn for at styrene i heleide statlige selskaper og stats- dominerte selskaper som ikke defineres som små foretak pålegges en utvidet rapporteringsplikt om lederlønnspolitikken. Det tas sikte på at dette gjø- res ved at selskapenes vedtekter får en bestem- melse – tilsvarende den som nå gjelder for all- mennaksjeselskaper – om at styrene hvert år skal legge en erklæring om fastsettelse av lønn og annen godtgjørelse til ledende ansatte fram for generalforsamlingen; for rådgivende avstemming eller godkjenning. Dette vil trolig skjerpe styrenes fokus på arbeidet med lederlønnsvilkårene, og samtidig gi både staten som eier og allmennheten bedre innsyn i lederlønningene i statlig eide sel- skaper.

Det å bidra til å sikre moderasjon i lederlønn- utviklingen er en prioritert oppgave i statens eier- skapsforvaltning. Dette er en prinsipiell holdning som det forventes at styrene legger stor vekt på ved utformingen av selskapets lederlønnspolitik- k. Oppfølgingen av dette vil inngå som et element i eierdepartementenes vurdering av styrene.

5.4.5 Sammensetning av styret og regjeringens forventninger til styret

Forvaltningen av selskapet hører under styret. Det sørger for forsvarlig organisering av virksom- heten, ansetter administrerende direktør og fører tilsyn med daglig ledelse og selskapets virksom- het for øvrig. Styrene skal forvalte selskapet til det beste for selskapet, eierne og ansatte. Regjerin- gen mener det er avgjørende og statens viktigste oppgave å sørge for godt sammensatte og kompe- tente styrever som forvalter ansvaret på vegne av fel- lesskapet.

Valg til organene i selskaper med statlig eier- andel, skjer på generalforsamling eller i foretaks- møte. I enkelte allmennaksjeselskap skjer styre- valget gjennom bedriftsforsamlingen. Forarbei- det til valget av styremedlemmer i børsnoterte sel- skaper skjer gjennom egne valgkomiteer (noma- sjonskomiteer), hvor staten i samarbeid med

⁷ Lov 17. juli 1998 nr. 56 om årsregnskap m.v § 1-6

representanter for resten av aksjonærfellesskapet søker å finne frem til en best mulig sammensetning av selskapenes styrende organer. Staten vil gjennom sine representanter i valgkomiteene se til at styrene representerer et mangfold av kompetanse og erfaring, har tilstrekkelig kapasitet til å utøve sine verv og er satt sammen på en måte som kan sikre de hensyn til langsiktig verdiskaping og andre mål staten har for sitt eierskap. De samme forhold som vektlegges i selskaper med eksterne valgkomiteer, blir vektlagt ved valg av styrer i de unoterte statsdominerte selskapene.

Regjeringen har som mål at styret i det enkelte selskap samlet sett representerer den ønskede kompetansen ut fra selskapets virksomhetsområde og utfordringer, de valgte personers kompetanse samt statens formål med eierskapet. For selskaper med forretningsmessige mål legges det vekt på å velge representanter med bred erfaring fra næringsliv og industri samtidig som de har kompetanse eller erfaring innenfor et eller flere av områdene ledelse, bransjeerfaring, finansiell kompetanse, internasjonal erfaring, juridisk kompetanse, revisjonskompetanse, erfaring fra fusjoner og oppkjøp, erfaring fra større omstillingsprosesser, samfunnsansvar, samfunnsforståelse mv.

Regjeringen vil vektlegge forskjeller i erfaringsbakgrunn i styresammensetningen. Et kompetent og relevant mangfold gir et bredere beslutningsgrunnlag, og regjeringen mener dette hever kvaliteten på styrearbeidet. Det er videre regjeringens syn at ordningen der en tredjedel av styrets medlemmer velges av og blant de ansatte er noe som i mange år har fungert svært positivt i Norge. Den har styrket styrets erfaringsgrunnlag og kompetanse, og bidratt til et godt samarbeid mellom styre, ledelse og ansatte.

Regjeringen vil legge vekt på kompetanse, kapasitet og relevant mangfold når staten foreslår personer valgt inn i styrer og bedriftsforsamlinger. Staten vil som et ledd i dette tilstrebe en mest mulig lik representasjon mellom kjønnene ved styreutvelgelse. Per utgangen av 2009 var kvinneandelen i styrene 45 pst. i alle selskapene som omfattes av denne meldingen. Regjeringen har en ambisjon om at det skal bli flere kvinnelige styreledere i de statlig eide selskapene. Regjeringen vil også legge vekt på geografisk, kulturelt og sosialt mangfold, samt en god alderssammensetning, når styret settes sammen. Alle disse faktorene bidrar, slik regjeringen ser det, til gode diskusjoner og bredt beslutningsgrunnlag. Regjeringen mener dette er avgjørende for selskapets resultater og utvikling.

Av ulike grunner kan det være krevende å finne kandidater som oppfyller disse kravene. Slik kunnskap må av og til opparbeides gjennom styrearbeid. Det er derfor behov for å ha en kontinuitet i mange styrer for å sikre at opparbeidet kompetanse ikke forsvinner.

Stortinget har bestemt at stortingsrepresentanter ikke bør velges til verv i bedrifter som er underlagt Stortingets kontroll, med mindre det kan forutsettes at representanten ikke stiller til gjenvalg. Det er også en uskreven regel at statsråder, når de trer inn i regjeringen, frasier seg slike verv. Tilsvarende gjelder for statssekretærer. Ut over disse begrensningene må det være relevant kompetanse for styrevervet, ikke politisk tilhørighet eller aktivitet, som avgjør styrevalg. Politisk deltakelse og erfaring kan være nyttig kompetanse i et bredt sammensatt styre.

Det er fastsatt bestemmelser om at embets- og tjenestemenn ansatt i et departement eller i sentraladministrasjonen for øvrig, som har saker vedrørende virksomheten som sitt saksområde, eller som er ansatt i et departement eller annet sentraladministrativt organ som regelmessig behandler saker av betydning for selskapet eller for vedkommende bransje, ikke bør foreslås valgt til medlem av styre og lignende i selskapet. Administrerende direktør bør heller ikke velges til medlem av styret.

Valgene til styrene finner vanligvis sted for en periode på to år, i samsvar med aksjelovens hovedregel. Styrenes arbeid, kompetanse og utfordringer må imidlertid vurderes på løpende basis, og utskiftninger utenom perioden vil derfor forekomme. Nærings- og handelsdepartementet bør ha en koordinerende rolle overfor de andre eierdepartementene for å bistå eierdepartementene i å finne kandidater som oppfyller disse kriteriene.

I statens eierskap er det valgt selskapsformer som aksjeselskap, allmennaksjeselskap, statsforetak og særlovsselskaper. I henhold til selskapslovgivingen hører forvaltningen av selskapet under styret og daglig leder. Forvaltningen av selskapet skal utøves i tråd med selskapets og eiernes interesser. Utvikling og omstilling av selskapets drift og virksomhet, vurdering av større prosjekter og langsiktig strategi er viktige styreoppgaver. Staten som eier fremmer sine interesser gjennom generalforsamlingen/foretaksmøtet. Styremedlemmer har et vesentlig ansvar for at selskapet forvaltes forsvarlig. Dette innebærer at styret må være sammensatt slik at det er i stand til å håndtere det som anses som selskapets viktigste oppgaver og utfordringer. Et allsidig sammensatt og kompetent styre må kunne utfordre administrerende direktør

og bedriften slik at det tas gode beslutninger. Styret skal ivareta den strategiske ledelsen av selskapet innenfor de rammene som er gitt av eieren, herunder vurdering av balansering av vekstmuligheter mot risiko. I denne rollen bør styret ta føringen i diskusjonen om strategiske veivalg for selskapet og være i dialog med ledelsen om slike saker. Mer generelt bør et kompetent styre være en viktig diskusjonspartner og støttespiller for selskapets ledelse. Samtidig må styret kontrollere ledelsens arbeid ut fra gitte målsettinger, og styret må derfor også ha en uavhengig rolle i forhold til ledelsen. Styrelederen har et særlig ansvar for å sikre at arbeidet i styret fungerer godt. Styret er også ansvarlig for å ansette, eventuelt om nødvendig også avskjedige, administrerende direktør.

Staten som eier må på sin side vurdere styrenes prestasjoner. Ved styrevalgene vil staten vurdere den innsats styrene har gjort, og om selskapets resultater og de strategiske utfordringene selskapene står overfor tilsier endringer i styrene. Regjeringen forventer at styrene evaluerer sitt arbeid med den hensikt å etablere et grunnlag for utvikling av styrearbeidet.

Regjeringen legger vekt på og ønsker en god dialog mellom staten som eier og styret for å bidra til å skape forutsigbarhet og klargjøring av hvordan styringen samlet sett skal foregå innenfor rammen av den nødvendige forretningsmessige friheten.

5.4.6 Regjeringens forventninger til mangfold og likestilling

Innføring av regelen om kjønnsrepresentasjon i styrene i allmennaksjeselskapene, statsaksjeselskapene og statsforetakene har etter regjeringens vurdering vært vellykket. Dette har også vært praksis i de statlige eide særlovsselskapene. Det var i 2009 omtrent 40 pst. kvinner i styrene til allmennaksjeselskaper i Norge. I 2003, før kvoteringsregelen ble innført, var andelen kvinner i norske allmennaksjeselskaper under 10 pst., et nivå som hadde vært omtrent uendret i flere år. Ingen andre land har tilsvarende høy andel kvinner i styrene som norske allmennaksjeselskaper i dag. Regjeringen vil nå arbeide for å øke andelen kvinnelige styreledere. Flere andre europeiske land har innført eller vurderer ulike varianter av kvotering til styrene, nettopp fordi den naturlige utviklingen går så sakte. Frankrike og Belgia har nylig innført en lovregulering som sikrer en balansert kjønnsrepresentasjon i styrene.

Selv om kjønnsrepresentasjon i styrene har vært et nødvendig grep for å sikre mangfold, er

det ikke tilstrekkelig for å sikre mangfold på alle nivåer i selskapene. Det er fortsatt få kvinner i ledende posisjoner i norske selskaper. Dette underbygges blant annet av tall fra en årlig undersøkelse utført av World Economic Forum⁸, som viser at norske selskaper ikke ligger spesielt godt an når det gjelder kvinner i ledende stillinger. Det er eksempelvis bare 12 pst. kvinnelige toppledere i norske selskaper. Undersøkelsen viser at kvinnene oppgir følgende to forhold som de viktigste årsakene til at det er så få kvinnelige ledere; mannsdominerte selskapskulturer og manglende mulighet til å få nødvendig erfaring og ansvar i selskapet.

Samtidig står kvinner i Norge for over halvparten av plassene på høyere utdanning, og kvinner er generelt godt representert som ansatte også i privat næringsliv. Det er derfor etter regjeringens vurdering et paradoks at det ikke er flere kvinnelige toppledere i Norge. Det er avgjørende at den beste kompetansen sikres til slike stillinger, og derfor må selskapene sørge for at konkurransen om lederjobbene øker ved at kvinner også i større grad kommer med i konkurransen. Her må selskapene etter regjeringens syn tenke nytt.

Undersøkelser som konsultentselskapet McKinsey & Company⁹ har gjennomført, viser at det er en positiv korrelasjon mellom et selskaps prestasjoner og andelen kvinner i toppledelsen. McKinsey-undersøkelsen viser at selskaper med en toppledelse som er sammensatt av betydelig representasjon av begge kjønn har bedre økonomisk utvikling enn andre selskaper. McKinsey peker på at dette skyldes at en slik toppledelse har en bedre evne til å forstå selskapets utfordringer og derfor også oppnå bedre resultater. Regjeringens vurdering er at vi må se på likestilling i næringslivet som et konkurransefortrinn som kan bidra til å møte selskapenes globale utfordringer. Som eier er staten opptatt av at selskapene arbeider målbevisst med dette.

Et mål om høy grad av kjønnsbalanse i styrene er etter regjeringens syn en nødvendig, men ikke tilstrekkelig faktor for å sikre full utnyttelse av personressurser for å fremme konkurransekraften. Et langsiktig konkurransekraftig selskap er et inkluderende selskap hvor mangfold blir verdsatt og hvor alle ansatte gis muligheter til å utvikle sine ferdigheter og sitt talent i forhold til selskapets verdier og strategier. For å lykkes med det

⁸ World Economic Forum, The Corporate Gender Gap Report 2010.

⁹ McKinsey & Company: Women Matter 2 – Female leadership, a competitive edge for the future.

Boks 5.13 De største hindringene for kvinners adgang til lederposisjoner

From the following list, please use a scale of 1 (least problematic) to 5 (most problematic) to rate the following barriers to women's rise to

positions of senior leadership in your company. Select N/A if the option is not a barrier.

Masculine/patriarchal corporate culture	3.27
Lack of opportunities for critical work experience and responsibility	3.21
Lack of role models	2.92
Lack of target-setting for participation of women	2.77
Lack of company leadership commitment to diversity	2.64
Lack of networks and mentoring	2.62
Lack of adequate work-life balance policies	2.36
General norms and cultural practices in your country	2.36
Lack of adequate information about existing diversity policies and practices	2.21
Lack of acceptance of the use of diversity policies and practices	2.08
Lack of monitoring of participation of women	2.00
Lack of adequate «re-entry» opportunities	1.93
Lack of flexible work solutions	1.75
Lack of childcare facilities	1.42
Lack of adequate parental leave and benefits	1.38
Inadequate labour laws & regulations in your country	1.17

Kilde: World Economic Forum

må selskapets toppledelse gå foran, ikke bare i politikkformuleringer men også i handling. Her som ofte ellers er topplederens holdning og signaler avgjørende for utviklingen av bedriftskulturen.

Regjeringen mener det er vesentlig at norsk næringsliv tar i bruk de beste ressursene som finnes for å møte den stadig økende internasjonale konkurransen. Som høykostnadsland er det ikke billig arbeidskraft, men kompetanse og innovasjonsevne som er Norges komparative fortrinn. Da må den best tilgjengelige kompetansen benyttes i alle ledd, også i toppledelsen. Norske selskaper bør legge strategier for hvordan den beste kompetansen kan benyttes i selskapene, inklusiv hvordan kvinner og minoritetsgrupper kan rekrutteres til topplederstillinger. Som eier mener regjeringen dette er med på å bidra til best mulig avkastning og resultater i selskapene over tid. Regjeringen forventer at selskaper med statlig eierandel utarbeider en strategi for hvordan den beste kompetansen i selskapet benyttes. Staten forventer at selskapene har en positiv utvikling og rapporterer på tiltak og utvikling. Dette vil bli tatt opp i eierdialogen med selskapene.

5.4.7 Statens prinsipper for eierstyring

Regjeringen mener at god eierstyring og selskapsledelse har betydning for landets samlede økonomiske effektivitet og konkurransedyktighet. Prinsippene for god eierstyring og selskapsledelse innebærer blant annet en klargjøring av roller og sikrer ryddighet i beslutningsprosessene. God eierstyring og selskapsledelse reduserer risikoen ved virksomheten som igjen har betydning for markedets tillit til selskapene.

Staten har et omfattende eierskap i norsk næringsliv. Måten staten som eier handler på har dermed stor betydning for offentlighetens og investorers tillit til norske bedrifter og til det norske kapitalmarkedet.

I likhet med private selskaper må både offentlig virksomhet og offentlig eide selskaper kontinuerlig tilpasse seg skiftende krav og omgivelser. Mål og strategi for de enkelte selskapene må derfor videreutvikles i takt med at samfunnet endrer seg. Store og vellykkede strukturendringer i en rekke hel- og deleide selskaper, som tidligere var en del av offentlig virksomhet, viser at staten har vært tilpasningsdyktig og aktivt støttende i slike prosesser.

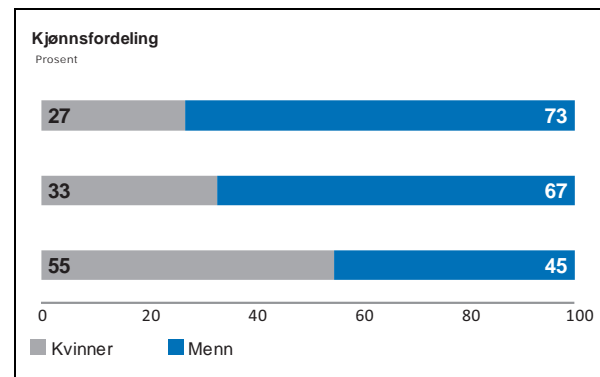
Staten har utformet egne hovedprinsipper for sitt eierskap, jf. Boks 5.15. Prinsippene retter seg

Boks 5.14 DnB NORs arbeid med likestilling og mangfold

Ett selskap som har satt seg klare mål for sitt arbeid med likestilling og mangfold er DnB NOR ASA. Konsernet redegjør for i sin virksomhetsrapport for 2010 at selskapets arbeidsmiljø skal være preget av mangfold, respekt og omtanke. I 2010 ble det iverksatt en prosess for å konkretisere mål og tiltak for å øke sysselsettingen og integreringen av personer med nedsett funksjonsevne. Det er også påbegynt et arbeid for å utvikle en ny medarbeiderpolicy, der områdene likestilling og mangfold vil bli behandlet.

Selskapet uttrykker at de legger vekt på å gi kvinner og menn de samme muligheter for faglig og personlig utvikling, lønn og avansement. Styret i DnB NOR har satt som mål for virksomheten at det på de fire øverste ledernivåene i konsernet skal være minst 30 prosent kvinner. For å få til dette har konsernet etablert fleksible ordninger som tilrettelegger for å kombinere

karriere og familieliv. I 2010 var kvinneandelen i konsernledelsen 40 pst., noe som er uendret fra 2009. På de fire og fem øverste ledernivåene var kvinneandelen på henholdsvis 27 pst. og 33 pst. Andelen kvinner i konsernet som helhet var 55 pst.

Figur 5.10

Kilde: DnB NORs virksomhetsrapport for 2010

mot alle statlige selskaper enten de er heleide eller deleide, og er i tråd med allment aksepterte eierstyringsprinsipper utarbeidet av blant annet Norsk utvalg for eierstyring og selskapsledelse (NUES) og OECD. Prinsippene omhandler vesentlige forhold som likebehandling, åpenhet, uavhengighet, styresammensetting og styrets rolle mv., og er med på å skape forutsigbarhet og klare rammer rundt statens eierskap.

5.4.8 Åpenhet om statens eierskap

Åpenhet har betydning for tilliten til det statlige eierskapet. Det imøtekommer et demokratisk hensyn ved at allmennheten får tilgang til informasjon. Åpenhet fra selskapenes side gjør det videre mulig for staten som eier å løpende vurdere resultater og utvikling i selskapene som ledd i en profesjonell utøvelse av eierskapet. Dette innebærer at

Boks 5.15 Statens prinsipper for godt eierskap

1. Aksjonærer skal likebehandles.
2. Det skal være åpenhet knyttet til statens eierskap i selskapene.
3. Eierbeslutninger og vedtak skal foregå på generalforsamlingen.
4. Staten vil, eventuelt sammen med andre eiere, sette resultatmål for selskapene. Styret er ansvarlig for realiseringen av målene.
5. Kapitalstrukturen i selskapet skal være tilpasset formålet med eierskapet og selskapets situasjon.
6. Styresammensettingen skal være kjennetegnet av kompetanse, kapasitet og mangfold ut fra det enkelte selskapets egenart.
7. Lønns- og insentivordninger bør utformes slik at de fremmer verdiskapingen i selskapene og fremstår som rimelige.
8. Styret skal ivareta en uavhengig kontrollfunksjon overfor selskapets ledelse på vegne av eierne.
9. Styret bør ha en plan for eget arbeid og arbeide aktivt med egen kompetanseutvikling. Styrets virksomhet skal evalueres.
10. Selskapet skal være bevisst sitt samfunnsansvar.

det påløper et ansvar både for staten som eier og for selskapene om å være åpne.

Prinsippet om allmennhetens rett til innsyn i forvaltningens arbeid og saksdokumenter er i dag grunnfestet i norsk lovgivning og praksis og regnes som et grunnleggende demokratisk prinsipp. Kravet til offentlighet ble ytterligere skjerpet med ny Offentleglov¹⁰ i 2006.

Muligheten for innsyn og dermed til å gjøre seg kjent med, påvirke og kontrollere forvaltningens virksomhet, bidrar til å utfordre og øke tilliten til forvaltningen. Innsynsretten bidrar til at samfunnsdebatten føres på mest mulig opplyst grunnlag. Høy grad av åpenhet vil kunne begrense mulige misforståelser og øke forutsigbarheten knyttet til statens eierutøvelse. Det kan virke positivt inn på verdsettelsen av statens aksjer.

I enkelte sammenhenger er det nødvendig å unnta en del materiale fra offentligheten for å kunne ivareta eierskapet på en god måte. Dette vil blant annet gjelde børssensitiv informasjon og dokumenter med forretningsmessig innhold. Det er også krav til utsatt offentlighet i saker som Riksrevisjonen har til behandling. Det er imidlertid en hovedregel at slike unntakshjemler ikke skal benyttes i større utstrekning enn nødvendig.

Alle viktige saker angående selskapene som berører forholdet mellom Stortinget og regjeringen, omtales fortløpende i stortingsframlegg. Dette er typisk saker som gjelder endringer i eierandel, saker som har budsjettkonsekvenser eller er av særskilt politisk interesse, herunder blant annet eierstrategier for enkelte heleide sektorpolitiske selskaper. I tillegg vil det være aktuelt å legge særskilte føringer på selskaper knyttet til samfunnspålagte oppgaver og prioriteringer.

Nærings- og handelsdepartementet utgir årlig en eierberetning¹¹ som viser den økonomiske utviklingen i selskapene, viktige hendelser og oversikt over styrer mv. Omtrent 50 av de statlig eide selskapene omfattes av eierberetningen, herunder alle selskapene som har forretningsmessige målsettinger samt viktige selskaper med sektorpolitiske målsettinger. I tillegg utgis en enklere halvårsrapport, som bare er tilgjengelig i en nettversjon.

Regjeringen har også utarbeidet Regjeringens eierpolitikkdokument, som oppsummerer og oppdaterer regjeringens politikk på eierskapsområdet i tiden mellom stortingsmeldingene.

De siste årene har departementet årlig arrangert en eierskapskonferanse hvor personer med variert ståsted og erfaring fra norsk og utenlandsk næringsliv inviteres til dialog om aktuelle saker knyttet til eierskap. Dette vil bli videreført.

Åpenhet rundt viktige forhold knyttet til sin virksomhet er også noe regjeringen forventer av de statlig eide selskapene. Regjeringen forventer at selskapene har en åpen dialog med omverden om økonomiske forhold og arbeidet med samfunnsansvar og miljøspørsmål. Så vel årsrapporter som selskapenes internettsider er hensiktsmessige informasjonskanaler i denne sammenheng.

5.4.9 Organisering av statens eierskap

Forvaltningen av det direkte statlige eierskapet er fordelt på ulike departementer. Forvaltningen av eierskapet i de forretningsmessige selskapene er i hovedsak lagt til Nærings- og handelsdepartementet, mens selskaper med sektorpolitiske mål forvaltes av de relevante sektordepartementene.

Eierskapet som forvaltes direkte av departementene, består i stor grad av strategiske eierposisjoner. Staten har imidlertid også investert betydelige summer i det norske aksjemarkedet gjennom andre kilder. Dette gjelder i første rekke Statens pensjonsfond Norge som forvaltes av Folketrygdfondet på vegne av den norske stat. Det er plassert nær 57 mrd. kroner i norske børsnoterte aksjer ved halvårsskiftet 2010. Folketrygdfondet har mandat til å kjøpe og selge aksjer i enkelt-selskaper, men kan ikke ha eierandeler som overstiger 15 pst. Statlig eide Argentum Fondsinvesteringer, Investinor og ulike såkornfond er også til stede i markedet med rent kommersielle mandater.

Det har over flere år pågått prosesser for å skille statens roller som eier og myndighetsutøver. Selskaper som Arcus AS, BaneTele AS, Cermaq ASA, DnB NOR ASA, ECC AS, Entra Eien-dom AS, Flytoget AS, Grødegaard AS, Mesta AS, NOAH Holding AS, Norsk Eiendomsinformasjon AS, Norsk Medisinaldepot AS, SAS AB, Secora AS, SIVA SF, SND-Invest AS, Statkraft SF og Telenor ASA er blitt overført fra andre departementer til Nærings- og handelsdepartementet siden slutten av 1990-tallet. Dette er i tråd med OECDs anbefaling om størst mulig grad av samordning av det forretningsmessige eierskapet. Flere av disse selskapene er senere blitt delprivatisert (Cermaq ASA, Telenor ASA) eller i sin helhet solgt til private eiere (Arcus AS, Bane Tele AS, Grødegaard AS, NOAH Holding AS, Norsk Medisinaldepot AS og SND-Invest AS).

¹⁰ Lov 19. mai 2006 nr. 16 om rett til innsyn i dokument i offentlig verksemd (offentleglova)

¹¹ www.eierberetningen.no

Arbeidet med å tydeliggjøre et organisatorisk skille mellom statens ulike roller, og å samle mest mulig av det direkte forretningmessige, strategiske eierskapet ett sted i sentralforvaltningen, har bidratt til å profesjonalisere og styrke tilliten til statens eierskapsforvaltning.

Regjeringen mener at eierskapet i forretningsmessige selskaper fortsatt bør forvaltes av den sentrale eierskapsenheten som i dag ligger i Nærings- og handelsdepartementet, når ikke særlige hensyn taler for andre løsninger. Det foreslås imidlertid i denne meldingen ingen endringer med hensyn til hvilket eierdepartement som forvalter det enkelte selskap.

Det pågår en interdepartemental utredning under Fornyings- og administrasjonsdepartementet (FAD) om bruk av styringsvirkemidler overfor selskaper som har sektorpolitiske oppgaver (herunder bruk av regulering, økonomiske virkemidler og eierstyring). Dette er selskaper hvor staten som eier kan ha interesse av å påvirke virksomhetens innretning, innhold og drift, og hvor dette skjer gjennom bruk av ulike virkemidler som eierstyring, regulering og finansiering. Regjeringen vil orientere Stortinget om anbefalingene og oppfølgingen av disse på egnet måte når utredningsarbeidet er avsluttet i løpet av 2011.

Det forvaltes betydelige verdier i det direkte statlige eierskapet. Som et eksempel er verdien av det eierskapet som ligger i Nærings- og handelsdepartementet per 31.12 2010, over 300 mrd. kroner¹². Det brukes til sammenligning anslagsvis 40 mill. kroner på forvaltningen av disse verdiene. Målt mot hva andre statlige og private eiere bruker for å forvalte tilsvarende verdier er dette lavt¹³.

Prinsipielt sett stilles det samme krav til profesjonalitet i utøvelsen av det direkte eierskapet som til statens investeringsvirksomhet som eksempelvis forvaltes gjennom Folketrygdfondet (SPN) og Norges Bank (SPU).

Med bakgrunn i sentrale utviklingstrekk og økt oppmerksomhet på nye områder innenfor eierskapsutøvelse, slik det er redegjort for i kapittel 2.2.3, er det blitt mer krevende å utøve et godt eierskap. Regjeringen mener det er nødvendig å styrke arbeidet med eierskapsforvaltningen og vil legge til rette for å videreutvikle og ytterligere profesjonalisere den statlige eierskapsutøvelsen.

De ti grunnleggende prinsippene for godt statlig eierskap vil fortsatt ligge til grunn for regjeringens eierskapsutøvelse. Regjeringen ser imidlertid behov for å øke kapasiteten på flere områder:

- Den strategisk og økonomiske oppfølging av selskapene bør styrkes, dels gjennom en klart sterkere analytisk oppfølging og dels gjennom å utvikle klarere strategiske oppfatninger om selskapenes utvikling. Dette vil gi grunnlag for en bredere dialog med selskapenes ledelse. Regjeringen mener at dette, herunder i børsnoterte selskaper, ikke bryter med rolledelingen mellom eier, styre og daglig leder eller innebærer en urimelig kontakt mellom staten som eier og selskapet. Tvert om står det helt sentralt i regjeringens eierskapspolitikk at selskapene skal drives i tråd med eiernes interesser. For mange mindre aksjonærer vil markedet representert med børskurser og analytikerkommentarer være en budbringer mellom aksjonærene og selskapet. Selskapet bruker ofte betydelig tid på å pleie dette markedet. Denne informasjonen reflekterer imidlertid ikke nødvendigvis interessene eller synet på verdiskaping til en langsiktig eier som staten. Det er derfor legitimt for staten å ha en bred kontakt mot selskapene der den er stor eier, så lenge det er åpenhet om dette og at det ikke gripes inn i styrets beslutninger. For det enkelte selskap kan det ha fordeler å kunne ha en strategisk dialog med en stor og kompetent eier. En slik rolle er utfordrende og regjeringen vil legge til rette for dette gjennom styrket kapasitet i eierskapsforvaltningen.
- Arbeidet med utvelgelse og evaluering av styrever bør styrkes ytterligere. Staten som eier må ha klare oppfatninger av behovet for styrekompetanse i de enkelte selskapene. Et ledd i dette vil være å styrke arbeidet med rekruttering av styremedlemmer og systematisere evalueringen av styrenes arbeid. Dette gjelder for alle deler av forvaltningen og regjeringen vil bygge ut kompetansen og den støttende rolle til Eierkapsavdelingen i NHD når det gjelder rekruttering av styremedlemmer.
- God eierstyring og selskapsledelse (Corporate Governance) bidrar til å øke verdien av selskaper. Staten bør være en ledende eier når det gjelder å fremme god selskapsledelse, herunder selskapers samfunnsansvar. Det vises til gjennomgang av dette i kap. 5.4.2. Som et ledd i å sette mer ambisiøse mål for statens eierskapsutøvelse vil regjeringen styrke Nærings- og handelsdepartementets rolle som et kompetanse- og ressursmiljø for den statlige

¹² Gjennom eierskapet i Statoil er verdiene som forvaltes i Olje- og energidepartementet av samme størrelsesorden.

¹³ McKinsey & Company: Statlig eierskap, Rapport til Nærings- og handelsdepartementet, 2011

eierskapsutøvelsen og styrke det interdepartementale samarbeidet i eierskapsspørsmål gjennom å bygge ut Eierskapsavdelingens koordinerende rolle. Formålet er å bidra til at departementsfellesskapets samlede eierkompetanse utnyttes best mulig slik at regjeringens eierskapspolitikk gjennomføres på en god måte. Statens prinsipper for godt eierskap, retningslinjer for utforming av avkastningsmål og utbytteforventninger, retningslinjer for saksbehandling ved styrevalg og formulering av for-

- ventninger til styrene på områder som samfunnsansvar og lederlønn, er slike viktige fellesoppgaver hvor Eierskapsavdelingen vil ha et ansvar for utforming og koordinering.
- Innenfor en slik modell vil eierskapet til rent forretningsmessige selskaper i hovedsak bli forvaltet av Nærings- og handelsdepartementet, mens eierskapet til selskaper med i hovedsak sektorpolitiske oppgaver i stor grad vil forvaltes av det enkelte fagdepartement.

6 Om selskapene i statens direkte eierskap

De fire kategoriene som ligger til grunn for statens eierengasjement i de ulike virksomhetene er:

1. Selskaper med forretningsmessige mål
2. Selskaper med forretningsmessige mål og nasjonal forankring av hovedkontorfunksjoner
3. Selskaper med forretningsmessige mål og andre spesifikt definerte mål
4. Selskaper med sektorpolitiske mål

6.1 Kategori 1 – Selskaper med forretningsmessige mål

6.1.1 Argentum Fondsinvesteringer AS

Selskapsinformasjon

Stiftelsesår:	2001
Statens eierandel:	100 pst.
Eierdepartement:	Nærings- og handelsdepartementet
Antall ansatte:	16

Selskapets formål

Selskapet skal investere sine midler i private investeringsfond og investeringsselskaper. Gjennom sin virksomhet skal selskapet:

- Bedre tilgangen til risikovillig kapital og egenkapital for det nyskapende, forskningsbaserte næringslivet
- Styrke det kompetente, langsiktige eierskapet i næringslivet
- Styrke konkurranseevnen og fremtidig verdiskapning i norsk næringsliv
- Utløse nye muligheter i bransjer og næringsklynger hvor Norge allerede står sterkt
- Bygge verdifulle nettverk mellom eiere, forvaltere, FoU-miljøer og virksomheter

Generelt om selskapets virksomhet

Argentum ble etablert for å forvalte statens investeringer i aktive eierfond (private equity) og bidra til et mer velfungerende kapitalmarked for unoterte bedrifter. Argentum investerer både i nyetablerte aktive eierfond og i aktive eierfond gjen-

nom annenhåndsmarkedet, i hovedsak i Norge og Norden. Argentum bidrar gjennom å bygge sterke og godt kapitaliserte aktive eierfondsmiljøer som kan tilføre kompetanse og risikokapital til norske nyskapende bedrifter.

Argentum samarbeider også med andre investorer og har etablert tre investeringsprogrammer. Nordic Private Equity Program er et samarbeid hvor større institusjonelle investorer investerer i nye aktive eierfond, Argentum Investment Partner er et program som tilrettelegger private equity-markedet for mellomstore investorer, mens Argentum Secondary gjør det mulig for selskaps partnere å delta i annenhåndsmarkedet.

Argentum etablerte i 2009 Argentum Secondary som et instrument til å utvikle annenhåndsmarkedet for aktive eierfond i Norden. Investeringer i aktive eierfond er i utgangspunktet lite likvide. Økt likviditet for denne type investeringer vil bidra positivt til den langsiktige interessen for å investere i aktive eierfond. Argentum har etablert seg som en betydelig aktør i det nordiske annenhåndsmarkedet.

Den nordiske private equity-bransjen har hatt en betydelig vekst og utvikling de siste ti årene. Argentum vil i årene som kommer ha fokus på å realisere investeringer på en god og ansvarlig måte, samt på konsolidering og å fremme tilveksten av nye miljøer.

Staten tilførte Argentum 2 mrd. kroner i en egenkapitalutvidelse i begynnelsen av 2009, bl.a. for å styrke det unoterte markedet i kjølvannet av finanskrisen.

Organisasjon

Selskapet hadde 16 ansatte ved utgangen av 2010. Virksomheten er lokalisert i Bergen og Oslo.

Investeringene i annenhåndsmarkedet i aktive eierfond er strukturert gjennom det heleide datterselskapet Argentum Secondary AS.

Økonomisk utvikling

Årsresultatet etter minoritetsinteresser og skatt for 2009 var 302 mill. kroner, mot et underskudd

Tabell 6.1 Økonomiske nøkkeltall for Argentum Fondsinvesteringer AS

Tall i mill. kroner		
Resultatregnskap	2009	2008
Driftsinntekter	309	-482
Driftsresultat	262	-514
Resultat etter skatt	302	-421
Balanse	2009	2008
Anleggsmidler	3 190	1 998
Omløpsmidler	2 417	1 195
Sum eiendeler	5 608	3 193
Egenkapital	5 591	3 187
Sum gjeld og forpliktelser	16	6
Sum egenkapital og gjeld	5 608	3 193
Nøkkeltall	2009	2008
Egenkapitalandel	99,7 %	99,8 %
Egenkapitalrentabilitet	7 %	-12 %
Gjennomsnittlig EK rentabilitet siste 5 år	8 %	
Rentabilitet sysselsatt kapital	7 %	-12 %
Utbytte (millionerkr)	118	0
Utbyttepst. ¹	39 %	0 %
Snitt utbyttepst. siste 5 år	39 %	
Kapitalinnskudd fra staten (mill. kroner)	2 000	0

¹ Utbyttepst. = utbytte som andel av IFRS-resultat etter minoritetsinteresser og skatt.

på 421 mill. kroner for 2008. Regnskapet for 2009 er preget av etableringen av Argentum Secondary, som har vært en vesentlig bidragsyter til selskapsresultat, og bidratt til å åpne opp en markedsplass for rebalansering av porteføljer i markedet for aktive eierfond.

Markedsverdien av investeringsporteføljen var 3 155 mill. kroner ved utgangen av 2009, mot 1 982 mill. kroner ved utgangen av 2008.

Argentum var ved utgangen av 2009 investert i totalt 47 aktive eierfond. Total kommittering til de aktive eierfondene utgjorde 6 970 mill. kroner, hvorav restforpliktelsene utgjorde 2 940 mill. kroner ved utgangen av 2009.

Samfunnsansvar

Argentum har inkludert et kapittel i sin årsrapport for 2009 om samfunnsansvar, der selskapet rapporterer på enkelte økonomiske, miljømessige og sosiale indikatorer. Selskapet henviser til GRI som basis for rapporteringen, men rapporterer ikke eksplisitt etter GRI-indikatorene. Rapportens forankring i styret og ledelsen underbygges av at både miljørapportering og samfunnsansvar er beskrevet utfyllende i styrets årsberetning. På hjemmesiden har Argentum publisert sin strategi for ansvarlige investeringer. Selskapet reviderte sine etiske retningslinjer i 2010.

Argentum har uttrykt krav om at alle fond det investeres i fremover har et bevisst forhold til hvordan fondet opptrer i spørsmål av samfunnsmessig karakter og i etiske spørsmål. Argentum viser til at selskapet baserer sine etiske retningslinjer på prinsippene i FNs Global Compact.

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap i Argentum Fondsinvestering AS er å få god avkastning på investeringer i aktive eierfond (private equity), å fremme tilgangen til kapital for selskaper i en utviklingsfase gjennom saminvesteringer i slike fond med private investorer, og å bidra som investor til en videreutvikling av private equity-bransjen. Selskapet skal drives på forretningsmessig grunnlag.

6.1.2 Baneservice AS

Selskapsinformasjon

Stiftelsesår: 2005
Statens eierandel: 100 pst.
Eierdepartement: Samferdselsdepartementet
Antall ansatte: 379

Selskapets formål

Selskapet har til formål å tilby tjenester og produkter for utvikling, bygging, vedlikehold og drift av jernbaneinfrastruktur og annen virksomhet som står i sammenheng med dette, herunder virksomhet på andre områder hvor selskapets kompetanse og ressurser kan benyttes.

Virksomheten kan utøves av selskapet selv, av heleide datterselskaper eller gjennom deltakelse i eller i samarbeid med andre selskaper.

Generelt om selskapets virksomhet

Baneservice AS er en videreføring av den tidligere forretningsenheten Baneservice i Jernbaneverket. Baneservice AS leverer maskin- og entreprenørtjenester til jernbanerelatert virksomhet i Skandinavia. Selskapet bygger og vedlikeholder spor, kontaktlednings-, signal-, og teleanlegg på jernbanenett, t-baner og sporvogntraseer. I tillegg har selskapet terminaltjenester i Hønefoss og Halden, og har driftsansvaret for Sveriges største kombiterminal i Göteborg.

Organisasjon

Hovedkontor, lager og verksteder ligger i Oslo og på Skotterud. En egen filial i Göteborg, samt datterselskapene STG i Borlänge og Baneservice Skandinavia AB i Göteborg som betjener det svenske markedet.

Divisjon Terminaldrift, som ble etablert høsten 2007, utfører terminaltjenester for transportselskaper som frakter gods på jernbane, i tillegg til å levere trekkraft til øvrige enheter i konsernet.

Økonomisk utvikling

I 2009 hadde selskapet et overskudd på 41 mill. kroner, mot et underskudd på 34 mill. kroner i 2008. Det svake resultatet i 2008 skyldtes hovedsakelig at det ble gjort avsetninger knyttet til et tapsprosjekt, samt avsetninger til pensjonsordningen i Statens pensjonskasse. Resultatene i prosjektporteføljen, med unntak av tapsprosjektet, hadde en positiv utvikling.

Det positive resultatet i 2009 har blant annet sammenheng med at det ble inntektsført 58,6 mill. kroner som slutttoppgjør fra Statens pensjonskasse i forbindelse med overgang til ny kollektiv pensjonsordning f.o.m. 1. januar 2009. Kostnadsnivået i den nye pensjonsordningen er på nivå med bransjen for øvrig, og vil bidra til å styrke selskapets konkurransekraft og resultater i årene framover.

Entreprenørvirksomheten innenfor jernbanelmarkedet har hatt en positiv lønnsomhetsutvikling, bl.a. på grunn av at økte volumer har gitt bedre utnyttelse av maskinparken.

Samfunnsansvar

Selskapet har arbeidet systematisk med å få ned sykefraværet, som er på et lavere nivå enn hos sammenlignbare virksomheter. I en periode på

Tabell 6.2 Økonomiske nøkkeltall for Baneservice AS

Tall i mill. kroner		
Resultatregnskap	2009	2008
Driftsinntekter	756,1	581,1
Driftsresultat	69,5	-44,0
Resultat etter skatt og minoritet	41,4	-34,4
Balanse	2009	2008
Anleggsmidler	109,3	125,2
Omløpsmidler	266,0	271,5
Sum eiendeler	375,3	396,7
Egenkapital	173,3	128,0
Sum gjeld og forpliktelser	202,0	268,6
Sum egenkapital og gjeld	375,3	396,7
Nøkkeltall	2009	2008
Egenkapitalandel	46 %	32 %
Egenkapitalrentabilitet	29 %	-25 %
Gjennomsnittlig EK rentabilitet siste 5 år	1 %	
Rentabilitet sysselsatt kapital	21 %	-13 %
Utbytte (mill. kroner)	20,4	0
Utbyttepst.	49 %	0 %
Snitt utbyttepst. siste 5 år	226 % ¹	

¹ Den høye gjennomsnittlige utbytteandelen skyldes blant annet negative resultater i 2007 og 2008.

471 dager fra august 2008 til desember 2009 hadde selskapet ingen fraværsskader.

Selskapet arbeider aktivt og målrettet for å utforme og tilrettelegge de fysiske forholdene slik at virksomhetens ulike funksjoner kan benyttes av flest mulig. For arbeidstakere eller arbeidssøkere med nedsatt funksjonsevne foretas det individuell tilrettelegging av arbeidsplass og arbeidsoppgaver.

Det er et mål å verne miljøet i forbindelse med selskapets virksomhet, og i 2009 har det ikke forekommet alvorlige miljøskader. Selskapet utarbeider en miljøpolicy og etablerer kildesortering på prosjektene. Videre er miljøaspekter inkludert i prosjektenes HMS-planer.

Konsernet opererer i et marked og i land der korrupsjon er lite utbredt. Selskapet har imidlertid prosedyrer for bestilling, innkjøp og betaling

som innebærer at flere er involvert i disse prosessene, for å redusere risikoen for korrupsjon og underslag.

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap i Baneservice AS er å bidra til konkurranse i markedet for jernbanetekniske entreprenørtjenester. Statens mål gjenspeiler at Baneservice ble etablert i 2005 ved utskilling fra Jernbaneverket for å understøtte et velfungerende marked for slike tjenester. Selskapet skal drives på forretningsmessig grunnlag.

6.1.3 Cermaq ASA

Selskapsinformasjon

Stiftelsesår:	1994
Statens eierandel:	43,54
Eierdepartement:	Nærings- og handelsdepartementet
Antall ansatte:	3 277, hvorav 637 i Norge

Selskapets formål

Selskapet har til formål å drive fiskefôrproduksjon, fiskeoppdrett og annen havbruksvirksomhet, samt annen virksomhet som står i naturlig sammenheng med dette. Selskapet skal ha en aktiv rolle knyttet til forskning og utvikling i marin sektor og oppdrettsnæringen. Virksomheten kan utøves av selskapet selv, av datterselskaper eller gjennom deltakelse i eller i samarbeid med andre selskaper.

Generelt om selskapets virksomhet

Cermaq har som visjon å være et internasjonalt ledende selskap innenfor havbruk, med hovedvekt på bærekraftig produksjon av fiskefôr til, og oppdrett av, rød oppdrettsfisk som ørret, atlantisk laks og coho. Cermaq er gjennom forretningsområdet Mainstream en av verdens største produsenter av rød oppdrettsfisk. Gjennom forretningsområdet EWOS er Cermaq en av verdens ledende produsenter av fiskefôr til rød oppdrettsfisk.

Cermaq ble notert på Oslo Børs i oktober 2005. Statens eierskap ble ved børsnoteringen redusert fra 79,38 pst. til 43,54 pst.

Organisasjon

Forretningsområdet Mainstream er en av de større aktørene i oppdrett av laksefisk. Gruppen

produserer atlantisk laks, ørret og coho, og har sine virksomheter hovedsakelig i Chile, Canada og Norge. EWOS er en av verdens største produsenter av fiskefôr til rød oppdrettsfisk. Forretningsområdet EWOS har i dag fiskefôrfabrikker i Chile, Canada, Skottland og Norge og dekker samtlige av de sentrale oppdrettslandene for laks.

Forsknings- og utviklingsselskapet EWOS Innovation AS er et viktig datterselskap til EWOS. EWOS Innovation har hovedsete i Dirdal i Rogaland. Sammen med teststasjonen i Lønningsdal i Hordaland og en FoU-stasjon i Chile, danner dette plattformen for den samlede FoU-virksomheten til konsernet.

Cermaq hadde 3277 ansatte ved utgangen av 2009, hvorav 637 ansatte i Norge. Hovedkontoret, med ca. 40 ansatte, er lokalisert i Oslo med deler av IT-tjenestene i Florø.

Økonomisk utvikling

Cermaq fikk i 2009 et resultat etter skatt på 295 mill. kroner, opp fra -59 mill. kroner året før. De viktigste årsakene til den sterke resultatforbedringen skyldes bedre kontroll med de sanitære utfordringene i Chile og god markedsaksept for EWOS' fôrprodukter.

Cermaq oppnådde en gjennomsnittlig rentabilitet på egenkapitalen på 13 pst. i årene 2005–2009.

Markedsverdien av aksjekapitalen utgjorde 5 180 mill. kroner pr. 31.12. 2009, mot 2 442 mill. kroner pr. 31.12 2008.

Samfunnsansvar

Cermaq har inkludert et eget underkapittel om sin tilnærming til bærekraft i årsrapporten for 2009. Cermaq rapporterte etter GRI for første gang i 2009. Selskapet rapporterte på flere selskaps-spesifikke miljøindikatorer som fiskedødelighet, lakselus, rømning av fisk etc. Rapporteringen inkluderer sammenligningstall, og det framholdes at det settes konkrete mål. På selskapets hjemmesider er det offentliggjort bærekraftsprinsipper som viser selskapets sosiale og miljømessige retningslinjer. Rapportens forankring i styret og ledelsen underbygges av rapportering på eierstyring og selskapsledelse. Selskapet henviser til FNs Global Compact på sine hjemmesider.

Følgende temaer tilknyttet bærekraft omtales i årsrapporten:

- Ansvar for påvirkning
- Interessenter
- Indikatorer for bærekraftig utvikling
- Kontinuerlig forbedring

Tabell 6.3 Økonomiske nøkkeltall for Cermaq ASA

Tall i mill. kroner		
Resultatregnskap	2009	2008
Driftsinntekter	8 972	8 716
Driftsresultat	546	140
Resultat etter skatt og minoritet	295	-59
Balanse		
Balanse	2009	2008
Anleggsmidler	4 750	5 185
Omløpsmidler	3 516	5 200
Sum eiendeler	8 266	10 385
Egenkapital	4 353	4 359
Sum gjeld og forpliktelser	3 913	6 026
Sum egenkapital og gjeld	8 266	10 385
Nøkkeltall		
Nøkkeltall	2009	2008
Egenkapitalandel	53 %	42 %
Egenkapitalrentabilitet	7 %	-1 %
Gjennomsnittlig EK rentabilitet siste 5 år	13 %	
Rentabilitet sysselsatt kapital	8 %	2 %
Markedsverdi ved årets slutt (mill. kroner)	5 180	2 442
Pris/bok	1,2	0,6
Utbytte (mill. kroner)	139	0
Statens andel av utbytte (mill. kroner)	60	0
Utbyttepst.	47 %	0 %
Snitt utbyttepst. siste 5 år	38 %	
Avkastning inkl. utbytte siste år	112 %	-62 %
Gjennomsnittlig avkastning siste 4 år	-12 %	

Rapporten dokumenterer gode resultater blant annet for sentrale forhold som rømming, lakselus og bruk av antibiotika.

Cermaq har også rapportert inn til investorinitiativet 'Bærekraftig verdiskapning' og har for 2009 også rapportert til Carbon Disclosure Project (CDP).

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap i Cermaq ASA er å bidra til utviklingen av et viktig miljø for oppdrett, fôr og forskning på fôr i Norge og internasjonalt. Staten er opptatt av at selskapet er en vesentlig aktør i videreutviklingen av norsk oppdrettsnæring. Selskapet skal drives på forretningsmessig grunnlag.

6.1.4 Entra Eiendom AS

Selskapsinformasjon

Stiftelsesår: 2000
Statens eierandel: 100 pst.
Eierdepartement: Nærings- og handelsdepartementet
Antall ansatte: 143

Selskapets formål

Selskapets hovedformål er å dekke statlige behov for lokaler. Selskapet kan eie, kjøpe, selge, drive og forvalte fast eiendom og annen virksomhet som har sammenheng med dette. Selskapet kan også eie aksjer eller andeler i, og delta i andre selskaper som driver virksomhet som nevnt i forrige punktum. Selskapet skal drives etter forretningsmessige prinsipper.

Generelt om selskapets virksomhet

Siden etableringen i 2000 har Entra gjennomført flere store og kompliserte prosjekter, og selskapet har i perioden siden etableringen økt antall kvadratmeter i sin forvaltning fra ca. 600 000 kvm. til ca. 1 055 000 kvm. I tillegg har Entra interesser i felleskontrollerte og tilknyttede selskaper med et samlet forvaltnings- og utviklingsareal på rundt 472 000 m². Av utleid areal (eks. parkering) leier statlige kunder 69 pst., kommuner og fylkeskommuner 8 pst., private selskaper 22 pst. og andre leietagere 1 pst. Utleie til statlige og offentlige kunder utgjør hovedvirksomheten i Entra, og selskapets egen strategi fokuserer på ytterligere vekst i segmentet offentlige kunder.

Entra ble etablert for å skape større fleksibilitet i å dekke statens behov for lokaler, ved å ha en leverandør som kunne operere på ordinære vilkår i et konkurranseutsatt marked. Selskapet viser til at det har bidratt til effektivisering av statens bruk av lokaler gjennom blant annet mer moderne kontorløsninger, som blant annet betyr færre kvadratmeter per ansatt.

Statens eierskap i Entra ble i 2009 behandlet i egen stortingsmelding St.meld. nr. 29 (2008–2009) Entra Eiendom AS. Stortingsmeldingen omhandler virksomheten og utviklingen i selskapet. Av meldingen følger det at Entra kan videreutvikle seg uten spesielle bindinger så lenge selskapet bygger på en klar og langsiktig forretningsidé om å betjene det statlige markedet på konkurransedyktige vilkår.

Organisasjon

Entra er organisert i regioner: Region Østlandet, region Midt- og Nord-Norge, region Vestlandet og region Sørlandet. Regionkontorene er lokalisert i Oslo, Trondheim, Bergen og Kristiansand. Hovedkontoret er lokalisert i Oslo.

Økonomisk utvikling

Konsernets resultat etter skatt beløp seg til 631 mill. kroner i 2009, mot minus 2 574 mill. kroner i 2008. Det negative resultatet i 2008 skyldtes store nedskrivninger av verdier i selskapets eiendomsportefølje som følge av finanskrisen. Det positive resultatet i 2009 skyldtes i hovedsak en oppskrivning av verdiene, samt en forbedring av driftsresultatet.

Siden etableringen i 2000 har Entra totalt utbetalt utbytte på i overkant av 1 mrd. kroner. Inkludert verdistigning har Entra levert en gjennomsnittlig årlig avkastning for perioden 2000 til 2009 på 17 pst. På grunn av det sterke verdifallet i 2008 var imidlertid avkastningen i femårs perioden 2004–2009 redusert til om lag 3 pst.

Samfunnsansvar

Entra rapporterer om samfunnsansvar som en del av sin årsrapport. Selskapet vedtok i 2009 en miljøstrategi med konkrete mål. Miljøstrategien er underlag for forretningsbeslutninger i alle deler av virksomheten. Entra rapporterer i dag CO₂-utslipp for sine eiendommer. Rapporteringens forankring i styret underbygges av at den nye miljøpolicyen omtales i årsrapporten.

Under samfunnsansvar i årsrapporten omtales følgende temaer:

- Verdier, etikk og arbeid mot korrupsjon (leverandører og innkjøp og miljø)
- HMS, likestilling og mangfold
- Forskning og utvikling (lavenergi forretningsbygg, fasader i glass, utvidet produsentansvar for bygg, helse og lys)
- Samfunnssikkerhet

Tabell 6.4 Økonomiske nøkkeltall for Entra Eiendom AS

Tall i mill. kroner		
Resultatregnskap	2009	2008
Driftsinntekter	1 775	1 351
Driftsresultat	1 084	946
Resultat etter skatt	631	-2 574
Balanse	2009	2008
Anleggsmidler	20 490	19 446
Omløpsmidler	499	645
Sum eiendeler	21 343	20 091
Egenkapital	6 609	5 854
Sum gjeld og forpliktelser	14 735	14 237
Sum egenkapital og gjeld	21 343	20 091
Nøkkeltall	2009	2008
Egenkapitalandel	31 %	29 %
Egenkapitalrentabilitet	10 %	-36 %
Gjennomsnittlig EK rentabilitet siste 5 år	3 %	
Rentabilitet sysselsatt kapital	6 %	5 %
Utbytte (millionerkr)	114,5	0
Utbyttepst.	18 %	0 %
Snitt utbyttepst. siste 5 år ¹		

¹ Gjennomsnittlig utbytteandel er beregnet som sum utbytte dividert på sum konsernresultat etter skatt og minoritetsinteresser for de siste fem årene. Utbytteandelen vil ved en slik definisjon være negativ i Entrass tilfelle.

Samfunnsansvarlige innkjøpsbetingelser er innarbeidet i Entrass virksomhet som skal legges til grunn for alle forespørsler. I 2010 ble det også implementert ny miljøstrategi og -politikk i innkjøpsvirksomheten.

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap i Entra Eiendom AS er å bidra til utviklingen av et konkurransedyktig eiendomsselskap. Entra kan videreutvikle seg uten spesielle bindinger så lenge selskapet bygger på en klar og langsiktig forretningsidé om å betjene det statlige behovet for lokaler på konkurransedyktige vilkår. Selskapet skal drives på forretningsmessig grunnlag og møte tilsvarende avkastningskrav som private eiendomsbedrifter.

Regjeringen mener at det ikke foreligger særskilte grunner til at staten bør være en langsiktig eier av virksomheten og er derfor åpen for å vurdere løsninger som innebærer en reduksjon av statens eierandel.

6.1.5 Flytoget AS

Selskapsinformasjon

Stiftelsesår: 1992
Statens eierandel: 100 pst.
Eierdepartement: Nærings- og handelsdepartementet
Antall ansatte: 336

Selskapets formål

Selskapets formål er å drive togtrafikk til og fra Oslo Lufthavn og investeringer, finansplasseringer og tjenesteyting i tilknytning til dette.

Generelt om selskapets virksomhet

Flytoget driver høyhastighetstog mellom Drammen og Oslo Lufthavn. Drift av flytog mellom Asker og Oslo Lufthavn startet 8. oktober 1998, samme dag som Oslo Lufthavn åpnet. Fra 30. august 2009 ble flytogstrekningen utvidet, og Drammen ble ny endestasjon. Selskapet har 16 togsett. I 2009 ble det satt inn nye mellomvogner i hvert av de 16 togsettene, slik at hvert togsett nå har fire vogner. Dette medførte en økning av setekapasiteten med 40 pst. pr. togsett.

Selskapet fraktet i 2009 5,4 mill. passasjerer til og fra Oslo Lufthavn. Dette ga en markedsandel på 36 pst. av alle reisende til og fra Oslo Lufthavn.

Organisasjon

Flytoget hadde 336 ansatte ved utløpet av 2009. Selskapet er organisert i 4 avdelinger: Kommersiell & Operation, Sikkerhet & Teknisk, Økonomi & IT og Human Resources. I tillegg er kommunikasjon og samfunnsansvar organisert i egne funksjoner, og representert i selskapets lederteam.

Økonomisk utvikling

Selskapet hadde et resultat etter skatt på 107 mill. kroner i 2009, mot 140 mill. kroner i 2008. Hovedårsaken til det svakere resultatet i 2009 var nedgangen i antall passasjerer, kostnader i forbindelse med utvidelse av operasjonen til Drammen og investering i nytt togmateriell.

Tabell 6.5 Økonomiske nøkkeltall for Flytoget AS

Tall i mill. kroner		
Resultatregnskap	2009	2008
Driftsinntekter	724	719
Driftsresultat	149	199
Resultat etter skatt	107	140
Balanse	2009	2008
Anleggsmidler	1 358	1 202
Omløpsmidler	130	183
Sum eiendeler	1 488	1 385
Egenkapital	917	862
Sum gjeld og forpliktelser	571	523
Sum egenkapital og gjeld	1488	1385
Nøkkeltall	2009	2008
Egenkapitalandel	62 %	62 %
Egenkapitalrentabilitet	12 %	16 %
Gjennomsnittlig EK rentabilitet siste 5 år	13 %	
Rentabilitet sysselsatt kapital	15 %	20 %
Utbytte (mill. kroner)	74	98
Utbyttepst.	69 %	70 %
Snitt utbyttepst. siste 5 år	50 %	

Flytoget oppnådde en gjennomsnittlig årlig rentabilitet på egenkapitalen på 13 pst. i årene 2005–2009.

Selskapets virksomhet er sterkt avhengig av utviklingen i luftfartsnæringen, men også av reise-mønsteret til norsk næringsliv. Rundt 60 pst. av Flytogets passasjerer er forretningsreisende. Finanskrisen i 2008 ga selskapet en nedgang i antall passasjerer, og Flytoget hadde 3,7 pst. færre passasjerer i 2009 enn året før. I ettertid har trafikken økt, og i 2010 ligger selskapet an til å få en trafikkvekst på 3,5 pst.

Samfunnsansvar

Flytoget rapporterer om samfunnsansvar i sin årsrapport. Rapporteringen tar utgangspunkt i GRI-rammeverket og tilsvarende nivå C. Rapporteringen etter GRI startet i 2009. Rapportens forankring i styret og ledelsen underbygges av omtale av rapportering om samfunnsansvar og GRI i styrets årsberetning. Følgende temaer omtales i årsrapporten:

- Eierstyring og selskapsledelse (verdigrunnlag, selskapskapital og utbytte, styrets arbeid, risikostyring og internkontroll etc.)
- Kunderegnskap (markedsutvikling, kundetilfredshet etc.)
- Trafikksikkerhetsregnskap (holdningsskapende arbeid og uhell/ulykker)

Flytoget har fra oktober 2010 en egen direktør for samfunnsansvar som rapporterer til administrerende direktør.

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap i Flytoget AS er å oppnå lønnsom togtrafikk som bidrar til en høy kollektivandel til og fra Oslo Lufthavn Gardermoen. Dette gir både samfunnsøkonomiske og miljømessige gevinster. Selskapet skal drives på forretningsmessig grunnlag.

6.1.6 Mesta Konsern AS

Selskapsinformasjon

Stiftelsesår: 2003
 Statens eierandel: 100 pst.
 Eierdepartement: Nærings- og handelsdepartementet
 Antall ansatte: 2 254

Selskapets formål

Mesta Konsern AS har til formål å tilby tjenester og produkter for utvikling, bygging og vedlikehold og drift av samferdselsinfrastruktur og annen virksomhet som står i sammenheng med dette, herunder virksomhet på andre områder hvor selskapets kompetanse og ressurser kan benyttes. Virksomheten kan utøves av selskapet selv, av heleide datterselskaper eller gjennom deltakelse i andre selskaper eller i samarbeid med andre.

Generelt om selskapets virksomhet

Mesta er et av Norges største entreprenørkonsern innen bygging, drift og vedlikehold av vei. Mesta ble etablert 1. januar 2003, da produksjonsvirksomheten i Statens vegvesen ble skilt ut som et eget aksjeselskap og konkurranseutsatt. Mesta har siden utskillelsen gjennomgått store endringer og omstillinger.

Organisasjon

1. september 2008 ble Mesta organisert som et konsern med morselskapet Mesta Konsern AS og datterselskapene Mesta Asfalt AS, Mesta Drift AS, Mesta Eiendom AS, Mesta Elektro AS, Mesta Entreprenør AS, Mesta Stein AS og Mesta Verksted AS. Geo Survey AS, kjøpt i 2008, var allerede et selvstendig datterselskap.

Bakgrunnen for konsernorganiseringen var et behov for å bedre lønnsomheten gjennom å tydeliggjøre ansvar og eierskap til egne resultater. I tillegg ga konsernorganiseringen datterselskapene større selvstendighet i forhold til forretningsdrift og utvikling og økt fleksibilitet med tanke på samarbeid med andre aktører. En stor del av de ansatte i stab og støttefunksjoner ble overført til datterselskapene, en del sluttet i virksomheten, mens en mindre del utgjorde konsernstaben i morselskapet.

Økonomisk utvikling

Mesta oppnådde en betydelig resultatforbedring i 2009 med et årsresultat på -65 mill. kroner, mot -608 mill. kroner i 2008. Forbedringen kom på tross av at omsetningen falt med 6 pst., fra 5 592 mill. kroner i 2008 til 5 261 mill. kroner i 2009. Årsaken til resultatforbedringene var i hovedsak betydelige kostnadsreduksjoner.

Den norske stat ble i 2004 innklaget til ESA, med påstand om ulovlig statsstøtte i forbindelse med etableringen av Mesta i 2003. I 2009 ble det fattet endelig vedtak i ESA-saken som medførte at Mesta tilbakebetalte 129 mill. kroner til eier, hvorav renter utgjorde 27,6 mill. kroner. Tilbakebetalingen var knyttet til dekning av restrukturingskostnader, vedlikeholds kontrakter, samt dokumentavgift på overtakelse av eiendommer. Tilbakebetalingen ble gjennomført i 2. kvartal i 2010 som en tilbakebetaling til eier av innbetalt aksjekapital i Mesta.

Mesta opererer i en bransje preget av sterk konkurranse og videre tilpasninger må gjøres for å oppnå lønnsomhet i virksomheten.

Samfunnsansvar

Selskapet har egne avsnitt i årsrapporten som omhandler samfunnsansvar. Mesta presenterer et klimaregnskap som er verifisert av eksterne tredjepart. Selskapet er medlem i Initiativ for Etisk Handel (IEH) og presenterer en egen rapport som

Tabell 6.6 Økonomiske nøkkeltall for Mesta Konsern AS

Tall i mill. kroner		
Resultatregnskap	2009	2008
Driftsinntekter	5 261	5 592
Driftsresultat	-55	-555
Resultat etter skatt	-65	-608
Balanse	2009	2008
Anleggsmidler	1 423	1 636
Omløpsmidler	1 772	1 936
Sum eiendeler	3 196	3 572
Egenkapital	1 553	1 618
Sum gjeld og forpliktelser	1 643	1 954
Sum egenkapital og gjeld	3 196	3 572
Nøkkeltall	2009	2008
Egenkapitalandel	49 %	45 %
Egenkapitalrentabilitet	-4 %	-32 %
Gjennomsnittlig EK rentabilitet siste 5 år	-6 %	
Rentabilitet sysselsatt kapital	-3 %	-25 %
Utbytte (mill. kroner)	0	0

baserer seg på ILO- og FN-konvensjoner. Rapporteringen er forankret i styret i form av at rapportering på samfunnsansvar er en del av årsrapporten. Relevante temaer som omtales i årsrapporten, er blant annet etikk, varsling, prinsipper for etisk handel, etiske retningslinjer og ytre miljø (miljørapportering, klimaregnskap).

Regnskapet er i henhold til GHG-protokollen (Greenhouse Gas Protocol Initiative). Konsernet har ordninger for ansatte som ønsker å varsle om kritikkverdige forhold på arbeidsplassen.

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap i Mesta Konsern AS er å bidra til industriell og kommersiell utvikling av konsernet. Etableringen av Mesta AS, nå et konsern med Mesta Konsern AS som morselskap, i 2003 innebar et organisatorisk skille mellom myndighetsoppgavene til Statens vegvesen og de produksjonsoppgavene som lå i etaten. Selskapet skal drives på forretningsmessig grunnlag.

6.1.7 SAS AB

Selskapsinformasjon

Stiftelsesår: 1946
 Statens eierandel: 14,3 pst.
 Eierdepartement: Nærings- og handelsdepartementet
 Antall ansatte: 15 031, hvorav 5 264 er ansatt i Norge

Formålsparagraf

Selskapets formål er, direkte eller indirekte, å drive lufttrafikk, først og fremst gjennom konsortieavtalen Scandinavian Airlines System (SAS), annen transport- og reiserelatert virksomhet samt annen virksomhet som naturlig faller inn under dette.

Generelt om selskapets virksomhet

SAS er Skandinavias ledende flyselskap, og har som hovedformål å tilby konkurransedyktig passasjertrafikk med utgangspunkt i hjemmemarkedet i Nord-Europa.

SAS har som mange andre flyselskap vært gjennom en svært krevende situasjon de siste årene. Det har vært en sterk nedgang i inntektene for hele den europeiske flybransjen som i hovedsak skyldes etterspørselsvikt i markedet som følge av den økonomiske nedgangen etter finanskrisen i 2008. I tillegg har konkurransen i det nordeuropeiske luftfartsmarkedet økt betydelig i samme periode. Dette er faktorer som medvirket til store underskudd i 2008 og 2009 og førte til at styret i SAS måtte foreslå to egenkapitalutvidelser i henholdsvis 2009 og 2010. Staten deltok for sin forholdsmessige andel i begge egenkapitalutvidelsene, jf. St. prp. Nr. 41 (2008–2009), jf. Innst. S. nr. 161 (2008–2009) og Prop. 79S (2009–2010), jf. Innst. 200 S. Statens forholdsmessige andel i den første egenkapitalutvidelsen var 709 mill. norske kroner. og 582 mill. norske kroner i den andre. I tillegg støttet staten etableringen av et konvertibelt obligasjonslån på inntil 2 mrd. svenske kroner, jf. Prop 89 S (2009–2010). Obligasjonslånet ble utstedt i april 2010 og var på 1,6 mrd. svenske kroner. Lånet kan konverteres til aksjer i 2015 og vil ved en eventuell konvertering medføre at statens eierandel utvannes til rett under 13 pst. Til grunn for egenkapitalutvidelsene lå en ny strategi, Core SAS. Strategien innebærer kostnadsreduksjoner på til sammen 7,8 mrd. svenske kroner innen 2012, økt satsning på forretningsreisende, og en mer strømlinjeformet orga-

nisasjon. Selskapet arbeider med å implementere strategien i henhold til den planen som ble lansert i forbindelse med den siste egenkapitalutvidelsen i april 2010.

Organisasjon

SAS konsernets flyvirksomhet ble i 2009 omorganisert etter en sentralisert styringsmodell med utgangspunkt i SAS AB. SAS-konsernet omfatter forretningsområdene Core SAS og SAS Individual Holdings. Core SAS omfatter Scandinavian Airline System, Widerøe AS, Blue1, og Scandinavian Aviation Services. All virksomhet ledes fra konsernets hovedkontor på Arlanda¹, mens operasjonen drives i de tre landene der virksomheten er lokalisert. SAS Individual Holdings forvalter eierposter SAS har i andre selskap. Dette omfatter blant annet eierandeler som 20 pst. av Spanair, 10 pst. av Estonian, og 38 pst. av Air Greenland.

Økonomisk utvikling

Resultatene i 2008 og 2009 var svært svake og medførte et behov for frisk kapital fra eierne i 2009 og 2010. Årsresultatet for konsernet for regnskapsåret 2009 var minus 2,4 mrd. kroner, mot minus 5,3 mrd. kroner for 2008. Driftsinntektene har i perioden falt og var i 2009 på 37,2 mrd. kroner mot 45,1 mrd. kroner i 2008.

SAS-konsernets totale eiendeler pr. 31.12.2009 utgjorde 24 mrd. kroner mot 24,2 mrd. kroner pr. 31.12.2008. Egenkapitalen økte fra 6,6 mrd. kroner i 2008 til 9,1 mrd. kroner ved utgangen av 2009. Tilførsel av frisk egenkapital våren 2009 var årsaken til at egenkapitalen styrket seg, til tross for betydelig underskudd i 2009. Egenkapitalen var ved utgangen av 2009 likevel lavere enn det som var forenlig med forsvarlig drift, og den ble derfor styrket gjennom en ny egenkapitalutvidelse våren 2010. Egenkapitalandelen var ved utgangen av 2009 27 pst., mot 17 pst. ved utgangen av 2008.

SAS leverte siste gang et positivt konsernresultat i 2007 da overskuddet ble 636 mill. svenske kroner ut fra en omsetning på i underkant av 50 mrd. kroner. SAS ga en gjennomsnittlig negativ egenkapitalrentabilitet på 8 pst. i årene 2005–2009.

Tabell 6.7 Økonomiske nøkkeltall for SAS AB

Tall i mill. kroner		
Resultatregnskap	2009	2008
Driftsinntekter	37 209	45 197
Driftsresultat	-2 322	-469
Resultat etter skatt og minoritet	-2 423	-5 388
Balanse	2009	2008
Anleggsmidler	24 002	24 269
Omløpsmidler	10 415	14 941
Sum eiendeler	34 417	39 210
Egenkapital	9 224	6 612
Sum gjeld og forpliktelser	25 193	31 368
Sum egenkapital og gjeld	34 417	39 210
Nøkkeltall	2009	2008
Egenkapitalandel	27 %	17 %
Egenkapitalrentabilitet	-31 %	-51 %
Gjennomsnittlig EK rentabilitet siste 5 år	-8 %	
Rentabilitet sysselsatt kapital	-11 %	0 %
Markedsverdi ved årets slutt (millionerkr)	13 818	5 774
Pris/bok	1,5	0,7
Utbytte (mill. kroner)	0	0
Snitt utbyttepst. siste 5 år	0 %	
Avkastning inkl. utbytte siste år	-43 %	-49 %
Gjennomsnittlig avkastning siste 5 år	-31 %	
Kapitalinnskudd fra staten (mill. kroner)	710	

Samfunnsansvar

SAS har en egen rapport for samfunnsansvar for 2009, samt en egen rapport som viser status på de ulike GRI indikatorene. Selskapet rapporterer i henhold til GRI på øverste nivå (A+), som er samme nivå som i 2008. Rapporten er verifisert av eksterne tredjepart, og verifikasjonen inkluderer også GRI nivået. Rapportens forankring i styret og ledelsen underbygges av utfyllende rapportering på relevante indikator (4) under GRI rammeverket. SAS'

¹ Fra og 1. januar 2011.

rapport for samfunnsansvar inkluderer mål, strategi og måloppnåelse for konkrete områder innenfor samfunnsansvar.

Følgende temaer omtales i årsrapporten:

- Mål, strategier og måloppnåelse
- Ansvar for bærekraftig utvikling (dialog med interessenter, atferdskodeks (Code of Conduct), Global Compact og GRI etc.)
- Flyindustriens fire pilarer (ny teknologi, infrastruktur, operasjonelle mål, økonomiske instrumenter)
- Resultater i år (miljøansvar – rapportering på ulike indekser, samfunnsansvar – rapportering på bl.a. kulturell utvikling, organisatorisk utvikling, arbeidsmiljø, mangfold og likhet)
- Finansielt ansvar (finansielle aspekter ved miljøansvar og samfunnsansvar)
- Driftsoperasjoner i 2009 (produksjon i Norge, Sverige, Danmark og de ulike flyselskapene under SAS)

SAS arbeider for at virksomheten er karbonnøytral innen 2020. Den langsiktige målsetningen er en ytterligere reduksjon i utslipp på 50 pst. innen 2050 med utgangspunkt i 2020 nivået på utslipp.

Samtlige virksomheter i konsernet er som eneste flyselskap i verden sertifisert etter miljøstandardene ISO 14001 og EMAS. ISO 14001 er et ledelsessystem som skal sikre at konsernet arbeider med å redusere de miljømessige konsekvensene av konsernets virksomhet. EMAS er EU kommisjonens handlingsplan for miljø som innebærer et krav om at alle ansatte involveres i arbeidet med miljø og at selskapet rapporterer på de viktigste aspektene innefor dette området.

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap i SAS er å fremme et godt og kommersielt rutetilbud for norske flyreisende innenlands og til og fra landet gjennom et skandinavisk samarbeid. SAS ABs eierskap i Widerøe bidrar også til et trafikktilbud på kortbaneflyplassene som er koordinert med det ordinære rutenettet. Eierskapet framover vil bli vurdert i forhold til de endringene som har skjedd i flymarkedet de senere årene. Staten vil derfor vurdere å selge aksjene i SAS AB i forbindelse med en industriell løsning. Selskapet skal drives på forretningsmessig grunnlag.

6.1.8 Secora AS

Selskapsinformasjon

Stiftelsesår:	2005
Statens eierandel:	100 pst.
Eierdepartement:	Nærings- og handelsdepartementet
Antall ansatte:	116

Selskapets formål

Selskapets virksomhet er å utbygge og vedlikeholde fiskerihavner, farleder og navigasjonsinstallasjoner, og annen virksomhet som står i sammenheng med dette.

Generelt om selskapets virksomhet

Selskapet ble etablert 1. januar 2005 da Kystverkets produksjonsenhet ble skilt ut i et selvstendig aksjeselskap. Secora er en maritim entreprenør med kjernevirksomhet innenfor utbygging av havner og farleder, bygging og vedlikehold av kaianlegg, oppmåling og inspeksjon under vann, bygging og vedlikehold av molo, samt miljømudring.

Organisasjon

Secora har 116 fast ansatte som utgjør 116 årverk. Selskapet har hovedkontor i Svolve. Secora har to heleide datterselskap: Secora Maskin AS og Secora Sverige AB. Secora Sverige AB har sitt hovedkontor i Stockholm.

Økonomisk utvikling

Secora hadde en negativ resultatutvikling fra 2008 til 2009, og fikk et konsernresultat etter skatt på minus 2,9 mill. kroner mot 8,6 mill. kroner i 2008. Den negative resultatutviklingen skyldes i hovedsak tapsføring av prosjekter, samt betydelige kostnader knyttet til vedlikehold av utstyr. I forbindelse med høy produksjon de siste to årene har det oppstått betydelig slitasje på utstyret, noe som har medført økte vedlikeholdskostnader. Secora oppnådde en gjennomsnittlig egenkapitalrentabilitet på 2 pst. i årene 2005–2009.

Samfunnsansvar

Årsrapporten til Secora for 2009 dekker minimumskravene til rapportering om samfunnsan-

Tabell 6.8 Økonomiske nøkkeltall for Secora AS

Tall i mill. kroner		
Resultatregnskap	2009	2008
Driftsinntekter	230,1	287,3
Driftsresultat	-2,3	13,8
Resultat etter skatt	-2,9	8,6
Balanse	2009	2008
Anleggsmidler	60,2	43,1
Omløpsmidler	75,2	100,2
Sum eiendeler	135,4	143,2
Egenkapital	58,7	61,5
Sum gjeld og forpliktelser	76,7	81,7
Sum egenkapital og gjeld	135,4	143,2
Nøkkeltall	2009	2008
Egenkapitalandel	43 %	43 %
Egenkapitalrentabilitet	-5 %	15 %
Gjennomsnittlig EK rentabilitet siste 5 år	2 %	
Rentabilitet sysselsatt kapital	0 %	0,2 %
Utbytte (millionerkr)	0	2,5
Utbyttepst.	0 %	29 %
Snitt utbytteandel siste 5 år	32 %	

svar. Selskapet omtaler arbeidsmiljø og personale, likestilling samt miljø i egne avsnitt i årsberetningen. Secoras etiske retningslinjer ble vedtatt av styret i 2008. Secora har også forretningssetiske retningslinjer som gjelder for styremedlemmer, ledere, medarbeidere og innleide i Secora, samt andre som opptrer på vegne av selskapet.

Secora ble våren 2010 sertifisert etter kvalitetsstandard ISO 9001, og har som målsetting å oppnå sertifisering etter miljøstandard ISO-14001 i løpet av året.

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap i Secora AS er å bidra til god industriell og kommersiell utvikling i selskapet. Secora AS ble etablert i 2005 for å skille mellom myndighetsoppgavene til Kystverket og rene produksjonsoppgaver som kan omsettes i et marked. Selskapet skal drives på forretningsmessig grunnlag. Regjeringen mener at det ikke fore-

ligger særskilte grunner til at staten bør være en langsiktig eier av virksomheten og er derfor åpen for å vurdere løsninger som innebærer salg av statens aksjer i selskapet.

6.1.9 Veterinærmedisinsk Oppdragscenter AS (VESO)

Selskapsinformasjon

Stiftelsesår: 1988
Statens eierandel: 34 pst.
Eierdepartement: Landbruks- og matdepartementet
Antall ansatte: 39

Selskapets formål

Selskapet skal bidra til bedre fiske- og dyrehelse samt bedre utnyttelse av genetiske ressurser hos fisk ved å tilby varer, tjenester og forsknings- og forsøksfasiliteter basert på internasjonal høy kompetanse og kvalitet. Selskapet vil være en pådriver for å omskape ideer fra det veterinære/fiskehel-sefaglige området til kommersielt interessante prosjekter.

Generelt om selskapets virksomhet

VESO er en kunnskapsbedrift med faglig fundament i norske veterinærmedisinske og beslektede miljøer. Selskapet har to hovedforretningsområder. Det ene er distribusjon av alle typer legemidler til dyr i det norske markedet. Det andre er kliniske smittforsøk på fisk på Vikan i Namsos, som ledd i vaksineutvikling og avl for leverandører av slike tjenester og produkter. På dette området er selskapet verdensledende. Selskapet driver i et åpent marked på forretningsmessig grunnlag.

Organisasjon

Selskapet hadde 39 ansatte ved utgangen av 2009. Hovedkontoret er i Oslo hvor virksomheten er konsentrert om administrasjon og grossistvirksomhet for vaksiner, legemidler og handelsprodukter til husdyr og oppdrettsfisk. VESO Vikan er lokalisert i Namsos og driver med akvamedisinsk oppdragsforskning mot et internasjonalt oppdragsmarked, samt drift av forsøksstasjon for smittforsøk på fisk. VESO er deleier i Akvaforsk Genetic Center på Sunndalsøra, som driver rådgivning innenfor avl og genetik på fisk.

Økonomisk utvikling

Selskapet har vokst betydelig de siste to årene, og 2009 ble et rekordår både omsetningsmessig og resultatmessig. Resultatet etter skatt ble 13,6 mill. kroner i 2009, mot 4,9 mill. kroner i 2008. Marginene bedret seg noe på grunn av økte volumer. Volumøkningen er drevet av økt omsetning av legemidler til alle typer dyr på grunn av større forbruk og flere kunder.

VESO oppnådde en gjennomsnittlig rentabilitet på egenkapitalen på 13 pst. i årene 2005–2009.

Samfunnsansvar

VESO rapporterer om samfunnsansvar i tråd med kravene i regnskapsloven om rapportering på HMS, likestilling og ytre miljø. Selskapets forsøksanlegg på Vikan er et meget viktig anlegg i arbeidet med å finne frem til effektive og gode måter å bekjempe sykdom og parasitter i hav-

bruksproduksjonen. Gjennom deleierskapet i Akvaforsk Genetic Center bidrar VESO til fremgang innenfor avl og genetik på fisk. Også deres arbeid for å omskape ideer fra det veterinære/fiskehelsefaglige området til kommersielt interessante prosjekter, er av betydelig samfunnsnytte. Verdien av denne virksomheten viser seg gjennom den betydningen havbruksnæringen har fått, hvor sykdomsbekjempelse, avl og genetik har vært avgjørende for fremgangen, og hvor VESO siden starten har vært en viktig aktør.

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap i VESO er å fremme tilgangen på kompetanse og tjenester fra de veterinære forskningsmiljøene og det veterinærmedisinske fagfelt på forretningsmessig grunnlag. Det er et fungerende marked hvor selskapet konkurrerer både når det gjelder salg av legemidler og oppdragsvirksomhet. Selskapet skal drives på forretningsmessig grunnlag.

Tabell 6.9 Økonomiske nøkkeltall for Veterinærmedisinsk Oppdragscenter AS

Tall i mill. kroner		
Resultatregnskap	2009	2008
Driftsinntekter	356,3	234,4
Driftsresultat	16,3	2,5
Resultat etter skatt	13,6	4,9
Balanse	2009	2008
Anleggsmidler	37,7	34,5
Omløpsmidler	81,8	60,9
Sum eiendeler	119,5	95,4
Egenkapital	42,5	42,4
Sum gjeld og forpliktelser	77,0	53,0
Sum egenkapital og gjeld	119,5	95,4
Nøkkeltall	2009	2008
Egenkapitalandel	36 %	44 %
Egenkapitalrentabilitet	32 %	13 %
Gjennomsnittlig EK rentabilitet siste 5 år	13 %	
Rentabilitet sysselsatt kapital	40 %	8 %
Utbytte (mill. kroner)	13,5	8,5
Utbytte til staten (mill. kroner)	5,4	4,3
Utbyttepst.	100 %	174 %
Snitt utbyttepst. siste 5 år	96 %	

6.2 Kategori 2 – Selskaper med forretningsmessige mål og nasjonal forankring av hovedkontorfunksjoner

6.2.1 Aker Holding AS

Selskapsinformasjon

Stiftelsesår: 2007

Statens eierandel 30 pst.

Eierdepartement: Nærings- og handeldepartementet

Antall ansatte: 1

Selskapets formål

Selskapets virksomhet er å drive industri, handel, transport, annen tjenesteytende virksomhet, samt virksomhet som står i forbindelse dermed, herunder deltakelse i andre selskaper som aksjonær eller på annen måte. Selskapet har sitt forretningskontor i Oslo kommune.

Generelt om selskapets virksomhet

Aker Holding AS forvalter aksjer i Aker Solutions ASA. Selskapet eier 40,3 pst. av aksjene i Aker Solutions ASA og har én ansatt. Staten eier 30 pst. av aksjene i Aker Holding. De øvrige eierne er Aker ASA (60 pst.), Saab AB (7,5 pst.) og Investor AB (2,5 pst.). Staten og Aker ASA har gjensidig

forpliktet seg til å holde eierskapet i Aker Solutions samlet for en periode på minimum 10 år. Kjøpet av aksjene i Aker Holding AS til staten ved Nærings- og handelsdepartementet skjedde 20. desember 2007 etter fullmakt fra Stortinget 11. desember 2007. Vilkår for aksjekjøpet er gjengitt i St.prp. nr. 88 (2006–2007) Statens eierskap i Aker Holding AS og Innst. S. nr. 54 (2007–2008). Aker Holding har de samme rettighetene i Aker Solutions som andre aksjonærer. Eierne av Aker Holding har inngått en aksjonæravtale som i praksis sikrer staten og de øvrige eierne i Aker Holding negativ kontroll når det gjelder utviklingen i en del vesentlige saker i Aker Solutions.

Aker Solutions er en global leverandør av ingeniørtjenester, fabrikasjon, teknologiprodukter, vedlikehold, spesialisttjenester og totalløsninger til energi- og prosessindustrien. Hoveddelen av virksomheten omfatter leveranser til olje-, gass- og petrokjemianlegg. Konsernet er også leverandør til prosjekter for gass- og kullkraftverk, metallforedling og enkelte andre industrier.

I april 2009 kunngjorde Aker Solutions ASA transaksjoner der datterselskapet Aker Solutions AS og selskaper i Aker ASA-konsernet var involvert. Som eier av 30 pst. av aksjene i Aker Holding AS, som igjen er største aksjonær i Aker Solutions ASA, tok staten til orde for at transaksjonene burde behandles på generalforsamling i Aker Solutions ASA, og at de burde vurderes av en uavhengig ekstern rådgiver. Aker Solutions ASA valgte å innhente en slik vurdering og å avholde en generalforsamling i juni 2009. Generalforsamlingen sluttet seg til transaksjonene, herunder den strategi som selskapet redegjorde for i tilknytning til transaksjonene. Etter en fornyet gjennomgang av aksjonæravtalen fra 2007, ble eierne i Aker Holding i januar 2010 enige om tilleggsbestemmelser som beskriver hvordan nærstående transaksjoner skal behandles for fremtiden.

Organisasjon

Konsernet Aker Solutions hadde ved utgangen av 2009 ca. 22 000 ansatte, hvorav ca. 11 000 i Norge. I tillegg hadde Aker Solutions ca. 7 800 innleide medarbeidere. Aker Solutions har virksomhet i rundt 30 land med hovedkontor i Norge, på Fornebu utenfor Oslo.

Økonomisk utvikling

Aker Holdings inntekter er i hovedsak utbytte fra Aker Solutions ASA, og utgiftene er svært begrensede. Underliggende verdi i Aker Holding kan

måles ved aksjekursen til Aker Solutions. Staten inngikk avtale om å kjøpe 30 pst. av aksjene i Aker Holding AS den 22. juni 2007, til en pris tilsvarende 145,60 kroner per Aker Solutions-aksje, pluss renter frem til overtakelsestidspunktet. Ved utgangen av 2009 var aksjekursen for Aker Solutions 75,45 kroner.

Aker Solutions-konsernet fikk i 2009 og 2008 resultater etter skatt på hhv 2,3 og 1,5 mrd. kroner. Aker Solutions' hovedmarkeder ble i 2009 preget av redusert etterspørsel og utsettelse av kontraktstildelinger i kjølvannet av den globale finanskrisen. En konkurransedyktig kostnadsbase er viktig for å sikre at konsernet er robust nok til å tåle perioder med lavere markedsaktivitet.

Samfunnsansvar

Aker Solutions leverte en egen rapport for samfunnsansvar for 2008 og 2009. Rapporten bygger

Tabell 6.10 Økonomiske nøkkeltall for Aker Holding AS

Tall i mill. kroner		
Resultatregnskap	2009	2008
Driftsinntekter	0,0	0,0
Driftsresultat	-1,01	-1,46
Netto finansposter	3 851	11 078
Resultat etter skatt	3 849	-11 081
Balanse	2009	2008
Anleggsmidler	8 325	4 651
Omløpsmidler	4	5
Sum eiendeler	8 329	4 656
Egenkapital	8 043	4 654
Sum gjeld og forpliktelser	286	2
Sum egenkapital og gjeld	8 329	4 656
Nøkkeltall	2009	2008
Egenkapitalandel	97 %	100 %
Markedsverdi ¹ ved årets slutt (mill. kroner)	2 497	4 965
Utbytte (mill. kroner)	287	177
Statens andel av utbytte (mill. kroner)	86,1	53,0

¹ Markedsverdien er beregnet ut fra verdien av eierandelen i Aker Solutions ASA basert på antall utstedte aksjer og aksjekurs for Aker Solutions pr. 31.12.

på FNs Global Compact, OECDs retningslinjer og GRI. Rapportens forankring i styret og ledelsen underbygges av selskapets rapportering på retningslinjer, systemer, kommunikasjon og implementering. Hvert kapittel i rapporten avsluttes med en aktivitetsplan med mål og status. Rapporten tar for seg følgende temaer:

- Mennesker (HMS, mangfold, diskriminering etc.)
- Miljø (produktinnovasjon, nye energisektorer, miljøfokus i egne operasjoner etc.)
- Integritet (korrupsjon, lojalitet, tredjeparts representasjon, politiske donasjoner og innflytelse etc.)
- Samfunn (fokus på konkrete eksempler på arbeid selskapet gjør innenfor dette feltet)

For øvrig har Aker ASA, med en betydelig eierinteresse i Aker Solutions, inngått en rammeavtale med Fellesforbundet og den internasjonale yrkesføderasjonen International Metalworkers' Federation på vegne av alle Aker-selskapene. I henhold til avtalen er Aker Solutions og alle selskap som inngår i Aker-gruppen, forpliktet til å arbeide for å utvikle gode arbeidslivsrelasjoner, samt respektere menneskerettigheter og fagforeningsrettigheter i de samfunnene der selskapene har aktiviteter.

Mål med statens eierskap

Målet med statens langsiktige eierskap i Aker Holding AS er å bidra til at industriell kompetanse innenfor petroleumsrelatert virksomhet utvikles og at slik virksomhet ledes fra Norge. Selskapet skal drives på forretningsmessig grunnlag.

6.2.2 DnB NOR ASA

Selskapsinformasjon

Stiftelsesår:	2003 ²
Statens eierandel:	34 pst.
Eierdepartement:	Nærings- og handelsdepartementet
Antall ansatte:	14 506, hvorav 9 612 i Norge

Selskapets formål

Selskapets formål er å eie eller delta i andre foretak som driver bank-, forsikrings- eller finansieringsvirksomhet og virksomhet som er forbun-

det med dette, innenfor rammen av den til enhver tid gjeldende lovgivning.

Generelt om selskapets virksomhet

DnB NOR konsernet har et landsomfattende nettverk av finanssentre og salgskontorer i Norge. Samlet har DnB NOR konsernet mer enn 2,3 mill. personkunder og mer enn 200 000 bedriftskunder. Av totale boliglån på 477 mrd. kroner, er over 80 pst. av lånene innenfor 60 pst. av sikkerhetsverdien. Utlånene innen personkundevirksomheten og til små- og mellomstore bedrifter (Retail Norge) økte i gjennomsnitt med 7,7 pst. i 2009, mens innskuddene viste en økning på 4,3 pst. i gjennomsnitt. Utlån til store bedriftskunder viste en økning på gjennomsnittsbasis fra 2008 til 2009, men ble redusert med 17,6 pst. fra utgangen av 2008 til utgangen av 2009. Hovedårsaken til reduksjonen var styrkingen av den norske kronen målt mot sentrale valutaer. Konsernets portefølje av store bedriftskunder omfatter i første rekke eksportbedriftene i Norge, men DnB NOR er også en global aktør i shipping, energi og fiskeri og havbruk.

DnB NOR Markets er Norges største verdipapirforetak og betjener kunder fra hovedkontoret i Oslo, 13 regionale meglerbord i Norge, kontorer i Stockholm, London, New York, Houston, Singapore og Shanghai samt gjennom elektroniske kanaler.

Vital er Norges største livselskap og forvalter mer enn 230 mrd. kroner. Vital forsikret ca. én million personer og hadde kollektive avtaler med ca. 25 000 bedrifter ved utgangen av 2009.

Målt i markedsverdi er DnB NOR det nest største finanskonsernet i Norden.

Organisasjon

DnB NOR har mer enn 14 000 medarbeidere i og utenfor Norge. Konsernet består av forretningsområdene Retail Norge, Storkunder og internasjonal, DnB NOR Markets og Liv og kapitalforvaltning. Forretningsområdene er selvstendige resultatområder og har ansvar for betjening av alle konsernets kunder og for det totale tilbudet av produkter. DnB NOR følger også opp som et eget resultatområde.

I DnB NOR-konsernet inngår også Norges største kapitalforvaltningsselskap, DnB NOR Kapitalforvaltning, som er en betydelig aktør både i Norge og Sverige. DnB NOR leverer også tjenester under flere andre merkenavn som Nordlandsbanken, Postbanken, Vital, Carlson og Cresco.

² 2003 er året selskapet ble fusjonert.

Konsernet er en viktig partner for norsk næringsliv i utlandet og for store utenlandske selskaper i Norge, og har 13 filialer eller representasjonskontorer utenfor Norge. DnB NOR er etablert i Sverige med blant annet bankvirksomhet, kapitalforvaltningsvirksomhet og bilfinansiering og har videre virksomhet i Baltikum og Polen gjennom DnB NOR. Konsernet har også virksomhet i Nord-vest Russland gjennom DnB NOR Monchebank,

Økonomisk utvikling

DnB NOR gjennomførte høsten 2009 en fortrinnsrettsemisjon på 14 mrd. kroner som gjør banken til en av de mest solide i Europa med en kjernekapitaldekning ved utgangen av 2009 på 9,3 pst. og en egenkapitalandel på 5,6 pst. av balansen. Banken vurderes å være godt rustet til å møte kunders fremtidige finansieringsbehov og eventuelle endringer i rammebetingelser fremover.

I en tid preget av finanskrisen og stor uro og volatilitet i markedene har banken klart å levere tilfredsstillende resultater. Nedskrivningene på utlån og garantier lå høyt i 2009, primært pga. den vanskelige økonomiske situasjonen i Baltikum. Nedskrivningene i den norske og øvrige internasjonale porteføljen lå på et moderat nivå. Selskapets tunge eksponering mot Norge og norsk økonomi har vært en styrke i forhold til de største nordiske konkurrentene, og banken har da også i løpet av tiden siden 2008 gått fra å være Nordens femte største bank til å bli den nest største, målt i markedsverdi. DnB NOR har som langsiktig ambisjon å betale ut ca. halvparten av netto resultat, justert for normalisert skatt og normaliserte nedskrivninger, i utbytte til eierne.

DnB NOR oppnådde en gjennomsnittlig rentabilitet på egenkapitalen på 16 pst. i årene 2005–2009.

Samfunnsansvar

DnB NOR har en egen rapport for samfunnsansvar for 2009. Selskapet rapporterer i henhold til GRI (nivå B+). Rapporten er verifisert av ekstern tredjepart, og verifikasjonen inkluderer også GRI nivået. Rapportens forankring i styret og ledelsen underbygges av rapporteringen om relevant indikator (4) under GRI rammeverket. Det utarbeides et eget miljøregnskap etter GHG rammeverket (Greenhouse Gas Protocol Initiative), som gjelder for virksomheten i Norge. DnB NOR deltar i Carbon Disclosure Project. Følgende temaer omtales i samfunnsansvarsrapporten:

Tabell 6.11 Økonomiske nøkkeltall for DnB NOR ASA

Tall i mill. kroner		
Resultatregnskap	2009	2008
Netto renteinntekter	22 633	21 910
Driftsresultat	11 032	12 170
Resultat etter skatt og minoritet	8 505	9 211
Balanse	2009	2008
Kontanter og fordringer på kredittinst.	94 176	110 864
Utlån kunder	1114 886	1191 635
Verdipapirer	554 883	470 572
Andre eiendeler	59 508	58 626
Sum eiendeler	1823 453	183 1699
Sum egenkapital	101 403	81 275
Sum gjeld	1722 050	1750 424
Sum egenkapital og gjeld	1 823 453	1 831 699
Nøkkeltall	2009	2008
Kjernekapitaldekning	9,3 %	6,7 %
Kapitaldekning	12,1 %	9,5 %
Kostnadsgrad	48,3 %	51,4 %
Egenkapitalrentabilitet	10 %	12 %
Gjennomsnittlig EK rentabilitet siste 5 år	16 %	
Markedsverdi ved årets slutt (mill. kroner)	102 207	35 982
Pris/bok	1,0	0,5
Utbytte (mill. kroner)	2 850	0
Statens andel av utbytte (mill. kroner)	969	0
Utbyttepst.	34 %	0 %
Snitt utbyttepst. siste 5 år	35 %	
Avkastning inkl. utbytte siste år	145 %	-62 %
Gjennomsnittlig avkastning siste 5 år		2 %

- Åpenhet (eierstyring og selskapsledelse, økonomisk kriminalitet, interessentdialog etc.)
- Miljø (klimaregnskap, miljøvennlige produkter, reiser og transport, miljøsertifisering etc.)

- Kunder og leverandører (etiske investeringer, aktivt eierskap, menneskerettigheter, ansvarlige produkter etc.)
- Medarbeidere (rekruttering, utvikling, likestilling og mangfold, HMS etc.)
- Bidrag til samfunnet (Bidrag til gode formål, støtte mikrofinans, millionpris til innovasjon etc.)

I september 2009 ble DnB NOR tatt opp i den prestisjetunge indeksen Dow Jones Sustainability World Index (DJSI World). Det betyr at konsernet regnes blant de 10 pst. beste i sin bransje i verden når det gjelder å bidra til bærekraftig utvikling. DnB NOR kvalifiserte også til bærekraftindeksen FTSE4Good i 2009.

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap i DnB NOR ASA er å opprettholde et stort og kompetent finanskonsern med hovedkontorfunksjoner i Norge. Gjennom dette ønsker staten å bidra til at det norske næringslivet har tilgang til et finanskonsern som kan være en god partner for næringslivet både innenlands og på eksportmarkedet. Selskapet skal drives på forretningsmessig grunnlag.

6.2.3 Kongsberg Gruppen ASA

Selskapsinformasjon

Stiftelsesår:	1987
Statens eierandel:	50,001 pst.
Eierdepartement:	Nærings- og handelsdepartementet
Antall ansatte:	5 423

Selskapets formål

Kongsberg Gruppen er et selskap med formål å drive teknologisk og industriell virksomhet innen maritime, forsvar og tilknyttede områder. Selskapet kan delta i, og eie, andre selskaper.

Generelt om selskapets virksomhet

Kongsberg Gruppen er et internasjonalt, kunnskapsbasert konsern som leverer høyteknologiske systemer og løsninger til kunder innen olje- og gassindustrien, handelsflåten, forsvar og romfart. De viktigste kompetanseområdene er signalbehandling, kybernetikk, programvareutvikling og systemintegrasjon.

Selskapet er notert på Oslo Børs, med staten som største eier med en eierandel på 50 pst. Pri-

vate aksjonærer og institusjonelle investorer eier resten av aksjene. Markeder utenfor Norge utgjør en stadig større og viktigere del av virksomhetens forretningsmiljø. 80 pst. av driftsinntektene i 2009 kom fra andre land enn Norge.

Gjennom oppkjøp og organisk vekst har konsernet vokst sterkt også i det sivile markedet. Spesielt innen teknologiområder som er beslektet med forsvarsvirksomheten og innen maritim elektronikk. I 2009 hadde Kongsberg Gruppen 5 423 medarbeidere i mer enn 25 land.

Organisasjon

Kongsberg Gruppen har tre forretningsområder: Kongsberg Maritime, Kongsberg Defence Systems og Kongsberg Protech Systems. Kongsberg Oil & Gas Technologies er et satsingsområde som rapporterer under øvrig virksomhet.

Økonomisk utvikling

Kongsberg Gruppen oppnådde et resultat at etter skatt på 820 mill. kroner i 2009, mot 583 mill. kroner i 2008. Gjennomsnittlig egenkapitalrentabilitet i årene 2005–2009 var 26 pst.

Markedsverdien av aksjekapitalen i Kongsberg Gruppen ASA økte fra 9 840 mill. kroner pr. 31.12. 2008 til 10 590 mill. kroner pr. 31.12 2009.

Samfunnsansvar

Kongsberg Gruppen har en egen rapport for samfunnsansvar for 2009. Selskapet rapporterer i henhold til GRI på nivå B+ (2008: B). Rapporten er verifisert av ekstern tredjepart, og verifikasjonen inkluderer også GRI-nivået. Rapportens forankring i styret og ledelsen underbygges av utfyllende rapportering om relevant indikator under GRI-rammeverket, samt erklæring om at rapporten er diskutert og godkjent i styret. Selskapet benytter GHG- (Greenhouse Gas Protocol Initiative) rammeverkets nivå 1 og 2 i sin miljørapportering. Rapporten inneholder konkrete aktiviteter og status for ulike områder relatert til samfunnsansvar. Samfunnsansvarsrapportens kapitler er som følger:

- Introduksjon (retningslinjer for samfunnsansvar, aktiviteter 2009, mål 2010 etc.)
- System for virksomhetsstyring og verdiskaping (system for virksomhetsstyring for samfunnsansvar med fokus på etterlevelse)
- Etikk (fokus på menneskerettigheter og anti-korrupsjon)

Tabell 6.12 Økonomiske nøkkeltall for Kongsberg Gruppen AS

Tall i mill. kroner		
Resultatregnskap	2009	2008
Driftsinntekter	13 816	11 056
Driftsresultat	1 263	1 038
Resultat etter skatt og minoritet	820	583
Balanse	2009	2008
Anleggsmidler	4 464	4 663
Omløpsmidler	7 902	7 787
Sum eiendeler	12 366	12 450
Egenkapital	3 726	1 894
Sum gjeld og forpliktelser	8 640	10 556
Sum egenkapital og gjeld	12 366	12 450
Nøkkeltall	2009	2008
Egenkapitalandel	30 %	15 %
Egenkapitalrentabilitet	29 %	25 %
Gjennomsnittlig EK rentabilitet siste 5 år	26 %	
Rentabilitet sysselsatt kapital	33 %	31 %
Markedsverdi ved årets slutt (mill. kroner)	10 590	9 840
Pris/bok	2,9	5,2
Utbytte (mill. kroner)	240	165
Statens andel av utbytte (mill. kroner)	120	83
Utbyttepst.	29 %	28 %
Snitt utbyttepst. siste 5 år	24 %	
Avkastning inkl. utbytte siste år	14 %	-2 %
Gjennomsnittlig avkastning siste 5 år	31 %	

- HMS (dialog med interessenter, leverandører, donasjoner til gode formål)
- Miljø (fokus på klimastrategi og miljøregnskap)

Kongsberg Gruppen har sluttet opp om FN-initiativet Global Compact og uttrykker at selskapet vil arbeide aktivt for å fremme initiativets ti grunnleg-

gende prinsipper. På samme måte vil konsernet arbeide for å fremme intensjonene i ILO-konvensjonene og intensjonene i OECDs retningslinjer for multinasjonale selskaper. Retningslinjene skal holdes à jour og følge gjeldende utvikling i samfunnet. Konsernets policy for samfunnsansvar besluttes av konsernets styre.

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap i Kongsberg Gruppen ASA er å bidra til videreutviklingen av en viktig kunnskapsindustri med utgangspunkt i miljøet på Kongsberg, og å sikre en norsk forankring av selskapet, blant annet når det gjelder hovedkontorfunksjoner og forsknings- og utviklingsaktiviteter. Selskapet skal drives på forretningsmessig grunnlag.

6.2.4 Nammo AS

Selskapsinformasjon

Stiftelsesår:	1998
Statens eierandel:	50,0 pst.
Eierdepartement:	Nærings- og handelsdepartementet
Antall ansatte:	1 967

Selskapets formål

Selskapet har til formål å drive utvikling, produksjon og markedsføring av ammunisjonsprodukter samt opprettelse, deltagelse i og samarbeid med andre selskaper og virksomheter med lignende formål.

Generelt om selskapets virksomhet

Nammos kjernevirksomhet er ammunisjon og rakettmotorer for militære og sivile formål samt miljøvennlig gjenvinning og destruksjon av gammel og utdatert ammunisjon, herunder også klasevåpen. Nammo er eid av den norske stat og Patria Holding Oyj, som eies av den finske stat med 73,2 pst. og franske EADS med 26,8 pst.

Markeder utenfor det nordiske hjemmemarkedet utgjør en stadig større og viktigere del av virksomheten. 70 pst. av driftsinntektene i 2009 kom fra andre land enn Norge, Sverige og Finland. Det er USA og Canada med 40 pst. og andre NATO-land i Europa med 25 pst. av omsetningen, som utgjør den i alt vesentlige del av eksportmarkedet til Nammo.

Organisasjon

Nammo er organisert i fem divisjoner: Finkaliberdivisjon, mellom- og grovkaliberdivisjon, Nammo Talley Inc, rakettmotordivisjon, og demilitariseringdivisjon.

Konsernet har 1 967 medarbeidere i syv land, hvorav over 700 i Norge. Hovedkontoret er lokalisert på Raufoss. Nammo AS har datterselskaper i Norge, Sverige, Finland, Sveits, Tyskland, USA og Canada. Nammos produksjonsenheter må forholde seg til de lover og eksportregler som er fastsatt i de landene hvor de er lokalisert.

Økonomisk utvikling

Nammo AS har vist stabil og god utvikling de siste årene til tross for overkapasitet i markedet, og reduserte forsvarsbudsjetter, sterk konkurranse og strukturendringer i nasjonal og internasjonal forsvarsindustri. Avkastningen på egenkapitalen var 23 pst. i 2009. Resultat etter skatt ble 268 mill. kroner i 2009, det samme som i 2008. Gjennomsnittlig egenkapitalrentabilitet i årene 2005–2009 var 27 pst.

Samfunnsansvar

Nammos rapportering på samfunnsvar er en del av årsrapporten for 2009. Selskapet rapporterte for første gang i henhold til GRI i 2009. Rapporteringen ligger på selverklært nivå B. Nammo AS har ikke sluttet seg til FNs Global Compact, men skriver i årsrapporten at selskapet støtter dette initiativet. Selskapet har utarbeidet et klimaregnskap hvor det rapporteres om energi, avfall og vannforbruk. Selskapet rapporterer om indikatorer som gjelder utslipp av NOx, SOx og andre vesentlige luftutslipp. Regnskapet inneholder sammenligningstall for 2008, samt konkrete mål for 2010. Rapporteringen er forankret i styret og inngår som en del av selskapets årsrapport. Temaene om samfunnsansvar som omtales i årsrapporten er:

- Miljø (nær tilknytning til lokalmiljøet, demilitarisering etc.)
- Mennesker (HMS, organisasjonskultur, rekruttering etc.)
- Samfunn (interessenter, etiske retningslinjer etc.)
- FNs Global Compact

Tabell 6.13 Økonomiske nøkkeltall for Nammo AS

Tall i mill. kroner		
Resultatregnskap	2009	2008
Driftsinntekter	3 439	3 130
Driftsresultat	407	390
Resultat etter skatt og minoritet	268	268
Balanse	2009	2008
Anleggsmidler	958	1 143
Omløpsmidler	1 948	1 944
Sum eiendeler	2 906	3 087
Egenkapital	1 180	1 186
Sum gjeld og forpliktelser	1 726	1 901
Sum egenkapital og gjeld	2 906	3087
Nøkkeltall	2009	2008
Egenkapitalandel	41 %	38 %
Egenkapitalrentabilitet	23 %	26 %
Gjennomsnittlig EK rentabilitet siste 5 år	27 %	
Rentabilitet sysselsatt kapital	26 %	29 %
Utbytte (mill. kroner)	134	133
Statens andel av utbytte (mill. kroner)	67	67
Utbyttepst.	50 %	50 %
Snitt utbyttepst. siste 5 år	48 %	

Styret i Nammo viser i sin årsberetning til at selskapets retningslinjer for HMS-arbeid (Health, Environment, Safety and Security) har prioritet over alle andre forretningsmål. Nammos etiske adferdskodeks beskriver konsernets forpliktelser og krav knyttet til etikk i relasjon til både forretningspraksis (Code of Business Conduct) og personlig atferd (Code of Personal Conduct).

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap i Nammo AS er å bidra til å opprettholde hovedkontorfunksjoner og kompetansemiljøet på Raufoss og til en god industriell utvikling i konsernet. Det er et mål at Nammo skal bygge videre på sin nordiske plattform og anerkjennelse som en ledende aktør

innenfor ammunisjon og rakettmotorer. Selskapet skal drives på forretningsmessig grunnlag.

6.2.5 Norsk Hydro ASA

Selskapsinformasjon

Stiftelsesår: 1905

Statens eierandel: 34,26

Eierdepartement: Nærings- og handelsdepartementet

Antall ansatte: 19 249

Selskapets formål

Selskapets formål er å drive industri, handel og transport, og å nyttiggjøre energi og råstofforekomster, samt å drive annen virksomhet i forbindelse med disse formål. Virksomheten kan også drives ved deltagelse i eller i samarbeid med andre foretagender.

Generelt om selskapets virksomhet

Hydro er en global leverandør av aluminium, med virksomhet i hele verdikjeden fra utvinning av råstoff til ferdig produkt.

Selskapet har virksomhet i store deler av verden, knyttet til blant annet fremstilling av primærmetall og produksjon av foredelte produkter. I Norge har Hydro fabrikker på Karmøy, Høyanger, Årdal, Sunndalsøra, Holmestrand, Magnor og Raufoss. I tillegg har Hydro en betydelig energivirksomhet og er Norges nest største produsent av elektrisk kraft. Hydro er notert på Oslo Børs og hadde per 31.12.2009 om lag 19 000 medarbeidere i mer enn 40 land, og virksomhet på alle kontinenter.

Staten fikk aksjemajoriteten i selskapet i 1971. Etter at staten i mange år hadde 51 pst. av aksjene, ble dette redusert til 43,82 pst. i 1999 etter en kapitalutvidelse da Hydro overtok Saga Petroleum ASA, jf. St.prp. nr. 81 (1998 – 1999) og Innst.S. nr. 234 (1998 – 1999). I 2004 skilte Norsk Hydro ASA ut mineralgjødselvirksomheten i et eget børsnotert selskap. Dette fikk navnet Yara International ASA og ble notert på Oslo Børs 25. mars 2004, jf. St.prp. nr. 33 (2003–2004) og Innst. S. nr. 97 (2003–2004). I mars 2007 ble det besluttet at olje- og gassdivisjonen i Norsk Hydro skulle innfusjoneres i Statoil, se St.prp. nr. 60 (2006–2007) og Innst. S. nr. 243 (2006–2007). Dette gjorde Hydro til et rendyrket aluminiumsselskap.

I april 2010 inngikk Hydro en intensjonsavtale med Vale S.A. (Vale) om å overta Vales aluminiumsvirksomhet for ca. 30 mrd. kroner, jf. Prop.131

S (2009–2010) og Innst. 370 S (2009–2010). Stortinget ga 17. juni 2010 sin tilslutning til at staten kunne delta proratarisk i en tilknyttet fortrinnsrettsemisjon. Regjeringen fikk samtidig fullmakt til å stemme for en rettet emisjon mot Vale som ville medføre at statens eierandel i Hydro ble redusert til ca. 34,5 pst. Transaksjonen ble fullført 28. februar 2011.

Staten ved Nærings- og handelsdepartementet eier i dag 34,26 pst. av aksjene i Hydro. Stortinget har samtykket i at Nærings- og handelsdepartementet kan kjøpe aksjer i Hydro slik at statens eierandel over tid kan økes til 39,9 pst., jf. Prop. 131 S. (2009–2010) Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak) Norsk Hydro ASA – Statlig deltakelse i kapitalforhøyelse, Innst. 370 S (2009–2010).

De øvrige eierinteressene er i dag Vale med 21,64 pst., Folketrygdfondet med 6,49 pst. og resten spredt på et stort antall private aksjonærer i Norge og i utlandet.

Organisasjon

Selskapet har etter Vale-transaksjonen fem virksomhetsområder som dekker hele verdikjeden i aluminium, fra råvarer til ferdig produkt. Virksomhetsområdene er Bauksitt & Alumina, Primærmetall, Valsede produkter, Ekstruderte produkter og Metallmarked. I tillegg har selskapet et eget virksomhetsområde, Energi, som omfatter Hydros kraftproduksjon og et eget virksomhetsområde for prosjekter.

Økonomisk utvikling

Hydro oppnådde i 2009 et resultat på 416 mill. kroner, mot et negativt resultat på 3 514 mill. kroner året før. Aluminiumsindustrien generelt og Hydros resultater i 2008 og delvis i 2009 ble sterkt påvirket av krisen i verdensøkonomien. Selskapets omsetning ble 67,4 mrd. kroner i 2009 mot 88,4 mrd. kroner i 2008. Det ble i denne perioden gjennomført betydelig nedstenging av produksjon og bemanningsreduksjoner. Hydro utbetalte et utbytte tilsvarende 0,5 kroner per aksje i 2009. Statens andel av dette var om lag 258 mill. kroner. Det ble ikke utbetalt utbytte i 2008. Hydros gjennomsnittlige egenkapitalrentabilitet 2007–2009 var 6 pst. (en lengre periode er lite hensiktsmessig pga. innfusjoneringen av Hydros olje- og gassdivisjon i Statoil).

Markedsverdien av aksjekapitalen i Hydro ASA økte fra 34 693 mill. kroner per 31.12. 2008 til

Tabell 6.14 Økonomiske nøkkeltall for Norsk Hydro ASA

Tall i mill. kroner		
Resultatregnskap	2009	2008
Driftsinntekter	66 706	88 405
Driftsresultat	-1 407	1 194
Resultat etter skatt og minoritet	299	-3 925
Balanse	2009	2008
Anleggsmidler	49 797	55 049
Omløpsmidler	27 802	40 108
Sum eiendeler	77 599	95 157
Egenkapital	47 196	54 141
Sum gjeld og forpliktelser	30 403	41 016
Sum egenkapital og gjeld	77 599	95 157
Nøkkeltall	2009	2008
Egenkapitalandel	61 %	57 %
Egenkapitalrentabilitet	1 %	-7 %
Gjennomsnittlig EK rentabilitet siste 3 år	6 %	
Rentabilitet sysselsatt kapital	-2 %	4 %
Markedsverdi ved årets slutt (mill. kroner)	60 406	34 693
Pris/bok	1,3	0,7
Utbytte (mill. kroner)	602	0
Statens andel av utbytte (mill. kroner)	264	0
Utbyttepst.	201	% 0 %
Snitt utbyttepst. siste 4 år	41 %	
Avkastning inkl. utbytte siste år	75 %	-58 %
Gjennomsnittlig avkastning siste 2 år	9 %	

60 406 mill. kroner per 31.12 2009. Gjennomsnittlig avkastning var 9 pst. i årene 2008–2009.

Samfunnsansvar

Norsk Hydro utgir en egen samfunnsansvarsrapport og rapporter i henhold til GRI (nivå B+). Samfunnsansvarsrapporten er verifisert av ekstern tredjepart. Selskapets miljørapportering bygger

på Hydros interne miljørapporteringssystem, der OECDs retningslinjer og GHG- prinsippene er innebygd. Hvert kapittel i samfunnsansvarsrapporten inkluderer konkrete mål og resultater for satsningsområdene. Rapporten omhandler følgende temaer:

- Energi og klimaendring (omsmelting og resirkulering, utvikling solenergi)
- Ressursstyring (avfall, biodiversitet og vann, miljøprogram)
- Integritet og menneskerettigheter (korrupsjon, ansvarlinjer i verdikjeden, frivillige initiativ etc.)
- Lokal påvirkning (restrukturering, nye prosjekter etc.)
- Organisasjon og arbeidsmiljø (effektiv organisasjon, mangfold, kompensasjon, HMS)
- Innovasjon (produktutvikling, deling av beste praksis)

Hydro signerte FNs Global Compact i 2000 og kvalifiserte seg i 2009 til Dow Jones Sustainability World Index. Selskapet kvalifiserte seg også til bærekraftindeksen FTSE4Good.

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap i Norsk Hydro er å opprettholde hovedkontorfunksjoner og forsknings- og utviklingsoppgaver i Norge, som et bidrag til innenlands industri- og kompetanseutvikling, arbeidsplasser og forvaltning av store norske naturressurser. Selskapet skal drives på forretningsmessig grunnlag.

6.2.6 Statoil ASA

Selskapsinformasjon

Stiftelsesår: 1972
 Statens eierandel: 67 pst.
 Eierdepartement: Olje- og energidepartementet
 Antall ansatte: Ca. 20 000 ansatte, hvorav om lag 17 000 er sysselsatt i Norge.

Selskapets formål

Statoils virksomhet er å drive undersøkelse etter og utvinning, transport, foredling og markedsføring av petroleum, avledede produkter og andre energiformer, samt annen virksomhet. Virksomheten kan også drives gjennom deltakelse i eller i samarbeid med andre selskaper.

Generelt om selskapets virksomhet

Statoil er et internasjonalt energiselskap med om lag 20 000 ansatte og virksomhet i over 30 land. Statoil ble opprettet i 1972, og selskapet i sin nåværende form er et resultat av sammenslåingen mellom Statoil og Hydros petroleumsvirksomhet 1. oktober 2007. Statoil er operatør for om lag 80 pst. av olje- og gassproduksjonen på norsk sokkel, og selskapets internasjonale virksomhet er økende. Statoil er en av verdens største oljeselgere og en betydelig selger av naturgass i det europeiske markedet.

Olje- og energidepartementet utøver sitt eierskap basert på en felles eierskapsstrategi for Petoro AS, statens direkte økonomiske engasjement (SDØE) og Statoil som én økonomisk enhet. Petoro ivaretar SDØE-porteføljen på vegne av staten. Gjennom en egen instruks, vedtatt på Statoils generalforsamling 25. mai 2001, er Statoil gitt ansvaret for avsetning av statens petroleum sammen med sin egen. Petoro overvåker at Statoils avsetning er i tråd med avsetningsinstruksen. Statoil er i vedtekter og instruks pålagt å legge vekt på statens samlede eierinteresser i Statoil og SDØE hva gjelder avsetning av Statoils og statens olje og gass. Ansvaret for eieroppfølging av Statoil, SDØE og Petoro må i henhold til denne ordningen ligge hos ett og samme departement.

Organisasjon

Statoil gjennomførte en børsnotering av selskapets energi- og detaljhandelsvirksomhet i fjerde kvartal 2010. Energi- og detaljhandelsvirksomheten omfatter bensinstasjoner i åtte land, smøreolje og salg av drivstoff til fly og skip.

Statoil endret sin organisasjonsstruktur med virkning fra 1. januar 2011. Etter denne endringen er selskapets virksomhet delt inn i syv forretningsområder.

Forretningsområdet *Utvikling og produksjon – Norge* har ansvar for Statoils oppstrømsvirksomhet på norsk sokkel.

Forretningsområdet *Utvikling og produksjon – Nord-Amerika* har ansvar for Statoils samlede oppstrømsvirksomhet i USA og Canada.

Forretningsområdet *Utvikling og produksjon – internasjonalt* har ansvar for Statoils øvrige internasjonale oppstrømsvirksomhet.

Forretningsområdet *Markedsføring, prosessering og fornybar energi* har ansvar for selskapets olje- og gasshandel, selskapets landanlegg samt utviklingen og driften av fornybar energi.

Forretningsområdet *Teknologi, prosjekter og boring* har ansvar for teknologiutvikling, planlegging og gjennomføring av prosjekter og boring.

Forretningsområdet *Leting* har det samlede ansvar for all letevirksomhet i selskapet, og vil samarbeide tett med de selskapets tre oppstrømsområder.

Forretningsområdet *Global strategi- og forretningsutvikling* har ansvar for strategiutviklingen og koordinering av selskapets forretningsutvikling.

Økonomisk utvikling

I 2009 leverte Statoil et netto årsresultat på 17,7 mrd. kroner mot et netto resultat på 43,3 mrd. kroner for 2008. Statoils resultater for 2009 ble påvirket av et betydelig fall i både væske- og gasspriser, delvis motvirket av høy produksjon. Statoils resultat per aksje var på 5,75 kroner i 2009, mot 13,6 kroner i 2008.

Statoil endret sin utbyttepolitikk i 2010. Det er Statoils ambisjon å øke årlig utbyttebetaling, målt i norske kroner per aksje, i takt med den langsiktige underliggende inntjeningen. Styret vil vurdere forhold som forventet kontantstrøm, investeringsplaner, finansieringsbehov og nødvendig finansiell fleksibilitet ved fastsettelse av årlig utbytteneivå. I tillegg til å betale kontantutbytte, vil Statoil også vurdere tilbakekjøp av aksjer som et middel for å øke aksjonærenes totalavkastning. Utbytte for regnskapsåret 2009 ble på 6,00 kroner per aksje. Dette ga en samlet utbytteutbetaling på om lag 19,1 mrd. kroner, hvorav om lag 12,8 mrd. kroner ble utbetalt til staten.

Gjennomsnittlig egenkapitalrentabilitet i årene 2007–2009 var 19 pst.³.

Markedsverdien av aksjekapitalen i Statoil ASA økte fra 363 187 mill. kroner pr. 31.12. 2008 til 461 717 mill. kroner pr. 31.12. 2009.

Gjennomsnittlig avkastning (kursstigning pluss utbytte) var i årene 2008–2009 3 pst.

Samfunnsansvar

Statoil har egen rapportering for samfunnsansvar for 2009. Selskapet rapporterer i henhold til GRI (nivå A+). Selskapets arbeid med samfunnsansvar er beskrevet i selskapets verdigrunnlag og etiske retningslinjer, og er forankret hos konsernsjefen. Selskapets utgangspunkt er at det skal bidra til en

³ Beregnet fra 2007 ettersom sammenslåingen mellom Statoil og Hydros petroleumsvirksomhet fant sted 1. oktober 2007.

Tabell 6.15 Økonomiske nøkkeltall for Statoil ASA

Tall i mill. kroner		
Resultatregnskap	2009	2008
Driftsinntekter	465 433	656 020
Driftsresultat	121 640	198 832
Skattekostnad	97 175	137 197
Resultat etter skatt og minoritet	18 313	43 265
Balanse	2009	2008
Anleggsmidler	446 456	452 510
Omløpsmidler	116 384	126 673
Sum eiendeler	562 840	579 183
Egenkapital	200 118	216 055
Sum gjeld og forpliktelser	362 722	363 128
Sum egenkapital og gjeld	562 840	579 183
Nøkkeltall	2009	2008
Egenkapitalandel	36 %	37 %
Egenkapitalrentabilitet	9 %	22 %
Gjennomsnittlig EK rentabilitet siste 3 år	19 %	
Rentabilitet sysselsatt kapital	30 %	46 %
Markedsverdi ved årets slutt (millionerkr)	461 717	363 187
Pris/bok	2,3	1,7
Utbytte (mill. kroner)	19 133	23 118
Statens andel av utbytte (mill. kroner)	12 818	15 489
Utbyttepst.	104 %	53 %
Snitt utbyttepst. siste 4 år	57 %	
Avkastning inkl. utbytte siste år	34 %	-27 %
Gjennomsnittlig avkastning siste 2 år	3 %	
Statlig aksjekjøp (mill. kroner)	2 162	17 137

bærekraftig utvikling basert på selskapets hovedaktiviteter i de landene selskapet opererer i.

På denne bakgrunn skal selskapet når det fatter avgjørelser også vurdere hvordan disse påvirker relevante samfunnsinteresser. Statoil arbeider for å sikre åpenhet, og selskapet har i en rekke år vært blant de ledende på bærekraftsrapportering, som også er gjenstand for en uavhen-

gig tredjepartsgjennomgang. Selskapet har en inntatt en aktiv holdning mot korrupsjon, og for respekt for menneskerettigheter og arbeidslivsstandarder. Selskapet har også uttalt at det arbeider for å skape positive ringvirkninger og lokalt innhold fra sin kjernevirksomhet for å støtte utviklingsambisjonene til sine vertsland.

Mål med statens eierskap

Staten har forretningsmessige mål med eierskapet i Statoil ASA, med en tilleggsdimensjon om nasjonal forankring av hovedkontorfunksjoner. Staten ønsker med dette å bidra til at forsknings- og utviklingsoppgaver skal forbli i Norge, som et bidrag til innenlands industri- og kompetanseutvikling og sikring av viktige kompetansearbeidsplasser. Funksjoner og beslutningskompetanse som følger av dette, skal ha basis i Norge. Statoil er den viktigste aktøren på norsk sokkel. Etter sammenslåingen med Hydros petroleumsvirksomhet er denne posisjonen ytterligere styrket. En viktig målsetting med eierskapet i Statoil ASA er å sikre en langsiktig og sikker utnyttelse og avkastning av selskapets olje- og gassressurser. I tillegg krever avsetningsordningen at staten er majoritetsseier i Statoil ASA. Staten er opptatt av at Statoil som et ledende energiselskap også kan ha virksomhet innen fornybar energi.

6.2.7 Telenor ASA

Selskapsinformasjon

Stiftelsesår:	1994
Statens eierandel:	53,96 pst.
Eierdepartement:	Nærings- og handelsdepartementet
Antall ansatte:	ca. 34 301 ansatte, hvorav 7393 i Norge

Selskapets formål

Selskapets virksomhet er å drive telekommunikasjonsvirksomhet og annen virksomhet som har sammenheng med dette. Virksomheten kan utøves av selskapet selv, av datterselskaper eller gjennom deltakelse i andre selskaper eller i samarbeid med andre.

Generelt om selskapets virksomhet

Telenor er en av verdens ledende leverandører av mobile telekommunikasjonstjenester. Konsernet har en solid posisjon i Asia og Sentral- og Øst-

Europa, og er ledende på mobil-, bredbånd- og TV-tjenester i Norden.

Nær to tredeler av konsernets inntekter kom i 2009 fra virksomheter utenfor Norge og i underkant av halvparten kom fra virksomheter utenfor Norden. Virksomhetene i Norden bidro med over 60 pst. av konsernets operasjonelle kontantstrøm for 2009. Alle Telenors virksomheter i Asia genererer nå positiv kontantstrøm, med unntak av oppstartsvirksomheten i India. Ved utgangen av 2009 hadde Telenors virksomheter til sammen 174 mill. mobilabonnementer.

Organisasjon

Telenor-konsernets hovedvirksomheter er lokalisert i tre geografiske områder: Norden, Sentral- og Øst-Europa og Asia. Selskapene i Norden og VimpelCom Ltd. (Russland og Ukraina) tilbyr telekommunikasjonstjenester både via mobilnett og fastnett, mens de andre selskapene tilbyr mobile telekommunikasjonstjenester. I tillegg til mobilnett- og fastnettvirksomhetene omfatter konsernets kjernevirksomhet også Telenor Broadcast, som har en ledende posisjon i det nordiske markedet for TV-tjenester, hovedsaklig gjennom selskapet Canal Digital.

Øvrige enheter i Telenor består av virksomheter som inkluderer aktiviteter som støtter kjernevirksomhetene i tillegg til noen finansielle investeringer. De viktigste selskapene er EDB Business Partner, Telenor Connexion, AeroMobile og Maritime Communications Partner.

Økonomisk utvikling

Telenor oppnådde i 2009 et resultat etter skatt på 8 653 mill. kroner, mot 13 065 mill. kroner i 2008. Selskapets omsetning var på 90,7 mrd. kroner i 2009 mot 89 mrd. kroner i 2008.

Gjennomsnittlig egenkapitalrentabilitet i årene 2005–2009 var 21 pst. Markedsverdien av aksjekapitalen i Telenor ASA økte fra 76 760 mill. kroner pr. 31.12. 2008 til 134 372 mill. kroner pr. 31.12.2009. Selskapet betalte 2,5 kroner per aksje i utbytte for regnskapsåret 2009, og staten mottok 2 237 millioner kroner i utbytte fra Telenor for regnskapsåret 2009. Gjennomsnittlig avkastning (kursstigning pluss utbytte) var i årene 2005–2009 på 8 pst.

Tabell 6.16 Økonomiske nøkkeltall for Telenor ASA

Tall i mill. kroner		
Resultatregnskap	2009	2008
Driftsinntekter	90 748	88 974
Driftsresultat	13 232	15 681
Resultat etter skatt og minoritet	8 653	13 065
Balanse	2009	2008
Anleggsmidler	134 858	154 798
Omløpsmidler	31 173	32 374
Sum eiendeler	166 031	187 172
Egenkapital	85 065	88 568
Sum gjeld og forpliktelser	80 966	98 604
Sum egenkapital og gjeld	166 031	187 172
Nøkkeltall	2009	2008
Egenkapitalandel	51 %	47 %
Egenkapitalrentabilitet	11 %	17 %
Gjennomsnittlig EK rentabilitet siste 5 år	21 %	
Rentabilitet sysselsatt kapital	13 %	17 %
Markedsverdi ved årets slutt (mill. kroner)	134 372	76 760
Pris/bok	1,8	0,9
Utbytte (mill. kroner)	4 145	0
Statens andel av utbytte (mill. kroner)	2 237	0
Utbyttepst.	48 %	0 %
Snitt utbyttepst. siste 5 år	28 %	
Avkastning inkl. utbytte siste år	75,1 %	-61,6 %
Gjennomsnittlig avkastning siste 5 år	8 %	

Samfunnsansvar

Telenor rapporterer for 2009 om samfunnsansvar via sin hjemmeside, og under lenken «Reporting and Performance» finnes nøkkeltall og rapportering i henhold til GRI-rammeverket. På samme måte som i 2008 har selskapet ikke erklært hvilket GRI nivå rapporteringen ligger på. Rapportens forankring i styret og ledelsen underbygges av

utfyllende rapportering på relevant indikator (4) under GRI-rammeverket. Telenor gir konkrete mål med hensyn til reduksjon av CO₂, samtidig som det rapporteres tall for de ulike miljøvariablene både for 2008 og 2009. Selskapet rapporterer imidlertid ikke tydelige mål for hvilket nivå de ønsker å ligge på for andre miljøvariabler eller, konkrete målsetninger for andre områder innenfor samfunnsansvar. Følgende tema omtales under Telenors rapportering på samfunnsansvar:

- Strategi for ansvar (nøkkelprioritering og styringsstruktur)
- Overvåking av verdikjeden (leverandør Conduct, Agreements on Responsible Business Conduct, Spørsmålsskjema for selvevaluering, etc.)
- Bidrag til samfunnet (påvirkningen av internett, påvirkningen av mobil kommunikasjon)
- Miljø og Klima (reducere påvirkning, klimavennlig teknologi, miljøledelse)
- Sikre produkter og tjenester (elektromagnetiske felt, beskytte barn online)
- Verdensomspennende initiativer (lokale initiativer i ulike land)

Innenfor miljøvern, har Telenors klimainitiativ gjennomført prosjekter i hele konsernet i 2009. En rekke forretningsenheter har allerede begynt å markedsføre en portefølje med bærekraftige tjenester som gjør det mulig for kundene å oppnå bedre energieffektivitet og lavere CO₂-utslipp, for eksempel maskin-til-maskin-teknologi, telefon/videokonferanse og samordnet kommunikasjon (Unified Communication).

Telenor-konsernet har i 2009 arbeidet målrettet og systematisk med kontinuerlig forbedring av helse, miljø og sikkerhet (HMS). Mer enn 19.000 personer i Telenor-konsernet deltok i program for bevisstgjøring rundt HMS i 2009. For å opprettholde fokus på HMS begynte Telenor i 2009 innføringen av et HMS-system i samsvar med OHSAS 18001 (helse og sikkerhet på arbeidsplassen) og ISO 14001 (miljø) i hele Telenorkonsernet.

I en årrekke, og også i 2009, er Telenor rangert i det øvre sjiktet av Dow Jones Sustainability Indexes (DJSI). Rangeringen er basert på en grundig gjennomgang av konsernets innsats på økonomiske, miljømessige og sosiale områder innenfor bærekraft.

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap i Telenor ASA er å bidra til nasjonal forankring av eierskapet, at hovedkontorfunksjonene og sentrale forsknings-

og utviklingsaktiviteter forblir i Norge og sikre en god industriell utvikling av selskapet. Telenor er en av verdens ledende leverandører av telekommunikasjonstjenester og representerer et sentralt miljø for innovasjon, teknologi og videreutvikling av norsk IKT-kompetanse og arbeidsplasser. Selskapet skal drives på forretningsmessig grunnlag.

6.2.8 Yara International ASA

Selskapsinformasjon

Stiftelsesår:	2004
Statens eierandel:	36,21
Eierdepartement:	Nærings- og handelsdepartementet
Antall ansatte:	7 629

Selskapets formål

Selskapets formål er å drive industri, handel og transport samt drive annen virksomhet med tilknytning til disse formål. Virksomheten kan også drives ved deltagelse i eller i samarbeid med andre foretak.

Generelt om selskapets virksomhet

Yara er et norskbasert internasjonalt rettet kjemikonsern som i hovedsak fokuserer på produksjon, omsetning og distribusjon av nitrogenkjemikalier til ulike anvendelser. Produktenes viktigste anvendelse er mineralgjødsel til bruk i landbruket, men produktene har også diverse anvendelser til bruk i industribedrifter, samt i miljøteknologi for reduksjon av utslipp. Det brede anvendelsesområde bidrar til å stabilisere inntjeningen i volatile og globale markeder.

Yara International ASA ble skilt ut fra Norsk Hydro ASA og børsnotert den 25. mars 2004. 80 pst. av Yaras aksjer ble utdelt til Norsk Hydro ASAs aksjonærer og 20 pst. ble solgt til andre investorer i forbindelse med børsintroduksjonen. St.prp. nr. 33 (2003 – 2004), jf. Innst.S. nr. 97 (2003–2004) som omtaler utskillelsen og børsnotering av Yara International.

Organisasjon

Yaras samlede virksomhet er organisert i tre forretningssegmenter, oppstrøm, nedstrøm og industri, understøttet av en global funksjon for forsyning og handel. Oppstrømsdivisjonen omfatter storskalaproduksjon av ammoniakk, urea, nitrater og andre nitrogenbaserte produkter. Nedstrøms-

divisjonen omfatter det globale system for salg, markedsføring og distribusjon av mineralgjødsel til verdensmarkedet. Nedstrømsdivisjonen gjennomfører også salg av tredje parts vare under egne merkenavn. Nedstrømsdivisjonen inkluderer også mindre produksjonsanlegg for oppgradering av nitrater til ulike spesialgjødseleprodukter som genererer høyere pris i markedet. Industridivisjonen gjennomfører markedsføring og salg av nitrogenbaserte kjemikalier og gasser til industri-anvendelser samt ulike miljøområder. Industridivisjonen oppgraderer urea og andre nitrater til industrielle mellomprodukter.

Økonomisk utvikling

Resultatet i 2009 var på 3 814 mill. kroner, ned fra 8 241 mill. kroner i 2008. På grunn av lavere priser og marginer falt Yaras resultat for 2009 betydelig sammenlignet med 2008. Den dramatiske nedgangen i salget startet allerede mot slutten av 2008 og var en konsekvens av finanskrisen.

Driftsresultatet var på 1 271 mill. kroner i 2009, ned fra 12 281 mill. kroner i 2008. Yaras omsetning var på 61,4 mrd. kroner i 2009, ned fra 88,8 mrd. kroner i 2008.

Selskapet betalte 4,5 kroner per aksje i utbytte for regnskapsåret 2009, og staten mottok 470 mill. kroner i utbytte fra Yara for regnskapsåret 2009.

Gjennomsnittlig egenkapitalrentabilitet i årene 2005–2009 var 27 pst.

Markedsverdien av aksjekapitalen i Yara økte fra 43 372 mill. kroner pr. 31.12. 2008 til 76 165 mill. kroner pr. 31.12. 2009.

Gjennomsnittlig avkastning (kursstigning pluss utbytte) var i årene 2005–2009 30 pst.

Samfunnsansvar

Yara har utfyllende informasjon om sitt arbeid med samfunnsansvar og rapportering på sine hjemmesider. Selskapet rapporterer i henhold til GRI på nivå B. Nivået er selverklært, og ikke verifisert av tredje part. Rapportens forankring i styret og ledelsen underbygges av utfyllende rapportering om (4) indikator under GRI-rammeverket. Yara har publisert sitt karbon-fotavtrykk, samt flere aktiviteter som er iverksatt innenfor samfunnsansvarsområdet, men det er ikke tydelig definert konkrete mål i sammenheng med disse aktivitetene. Temaer under bærekraft på hjemmesiden inkluderer:

- Yaras Citizenship (strategi, priser og utmerkelser)

Tabell 6.17 Økonomiske nøkkeltall for Yara International ASA

Tall i mill. kroner		
Resultatregnskap	2009	2008
Driftsinntekter	61 418	88 775
Driftsresultat	1 271	12 281
Resultat etter skatt og minoritet	3 782	8 228
Balanse	2009	2008
Anleggsmidler	43 292	43 162
Omløpsmidler	18 372	36 655
Sum eiendeler	61 665	79 817
Egenkapital	28 863	29 638
Sum gjeld og forpliktelser	32 802	50 179
Sum egenkapital og gjeld	61 665	79 817
Nøkkeltall	2009	2008
Egenkapitalandel	47 %	37 %
Egenkapitalrentabilitet	13 %	32 %
Gjennomsnittlig EK rentabilitet siste 5 år	27 %	
Rentabilitet sysselsatt kapital	6 %	35 %
Markedsverdi ved årets slutt (mill. kroner)	76 165	43 372
Pris/bok	2,7	1,4
Utbytte (mill. kroner)	1 300	1 304
Statens andel av utbytte (mill. kroner)	471	475
Utbyttepst.	34 %	16 %
Snitt utbyttepst. siste 5 år	21 %	
Avkastning inkl. utbytte siste år	80 %	-39 %
Gjennomsnittlig avkastning siste 5 år	30 %	

- Bærekraftig jordbruk (lønnsom produksjon, miljøbeskyttelse, det baltiske hav – hvordan redusere fosforinnholdet)
- Karbon-fotavtrykk (jordbruk og klima),
- «Shaping issues» (energitilbud, klimaendringer, matsikkerhet, helse spørsmål),
- Globale trender (globalisering, vekst, urbanisering, etc.)

- Arbeidspraksis (styringsstruktur, risikostyring, etterlevelse og etikk, anti-korrupsjonsbevissthet)
- Produktforvaltning (kvalitetsprodukter, mat-sikkerhet, produktapplikasjoner, sikkerhet for alle, miljøprogrammet REACH)
- HMS (retningslinjer og forpliktelser, miljøinnsats, sikkerhetsstyring etc.)
- Samfunn og interessenter (interessentgrupper, partnere, sponsorater etc.)
- Afrika program

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap i Yara International ASA er å opprettholde hovedkontorfunksjoner og forsknings- og utviklingsoppgaver i Norge, som et bidrag til innenlands industri- og kompetanseutvikling og arbeidsplasser i et konsern som er ledende på sitt marked internasjonalt. Selskapet skal drives på forretningsmessig grunnlag.

6.3 Kategori 3 – Selskaper med forretningsmessige mål og andre spesifikt definerte mål

6.3.1 Eksportfinans ASA

Stiftelsesår: 1962
Statens eierandel: 15 pst.
Eierdepartement: Nærings- og handelsdepartementet
Antall ansatte: 98

Selskapets formål

Selskapets formål er å drive finansieringsvirksomhet. I virksomheten inngår blant annet finansiering til eksportnæringene og formål i samråd med eller etter oppdrag fra norske myndigheter, og direkte eller indirekte finansiering av kommunale og fylkeskommunale formål.

Generelt om selskapets virksomhet

Eksportfinans ble etablert på initiativ fra Finansdepartementet og Bankforeningen som deres spesialinstitut for langsiktig finansiering og eksportkreditter.

Fra 1978 har Eksportfinans håndtert den offentlige norske ordningen for eksportfinansiering på vegne av myndighetene. Avtalen med Nærings- og handelsdepartementet ble fornyet i 1999 og i 2007. Eksportfinans ASA deltar sammen med Nærings- og handelsdepartementet i det

arbeidet som pågår i OECD vedrørende eksportfinansiering.

Eksportfinans styrke ligger i å tilby langsiktig finansiering til attraktive vilkår. Styret i Eksportfinans vedtok i september 2009 en ny forretningsstrategi for perioden 2010 – 2012, hvor selskapet vil utvide omfanget av aktiviteter til også å inkludere finansiering av miljøprosjekter, infrastruktur og energiprojekter. Selskapet etablerte i 2010 et nytt forretningsområde for denne satsningen. Den grunnleggende forretningsmodell er ikke endret.

Virksomheten til Eksportfinans er kjennetegnet av en konservativ risikoprofil med relativt lave marginer. Dette krever effektiv overvåking og styring av risiko, så vel som riktig allokering av kapital til de forskjellige forretningsområdene.

Eksportfinans har internasjonal kredittrating Aa1 fra Moody's Investor Services og AA fra Standard & Poor's.

Organisasjon

Virksomheten er delt inn i syv områder. Utlån og Business Development driver selskapets utlånsvirksomhet, både på offentlig støttede vilkår og på kommersielle betingelser. Capital Markets har ansvaret for selskapets innlånsvirksomhet i de internasjonale kapitalmarkedene basert på selskapets gode kredittverdighet, samt forvaltning av likviditet. Risk Management overvåker, kontrollerer og rapporterer selskapets ulike risiki, herunder kredittrisiko, markedsrisiko og operasjonell risiko. De har også ansvaret for kontakt med internasjonale ratingbyråer. Økonomi har ansvar for all finansiell rapportering. Juridisk tar hånd om alle juridiske spørsmål og avtaler, samt compliance. Staben omfatter HR, kommunikasjon, IT og administrasjon.

Ved utgangen av 2009 hadde Eksportfinans til sammen 98 medarbeidere fra 14 forskjellige nasjoner. Alle med unntak av én lokal representant i Ålesund arbeider i Oslo.

Økonomisk utvikling

Under finanskrisen i 2007 og 2008 bidro eierne, inkludert staten, med flere tiltak for å styrke Eksportfinans, herunder utstedelse av ny aksjekapital på 1,2 mrd. kroner, en avtale der eierne garanterte mot ytterligere fall i markedsverdien på selskapets verdipapirportefølje og en avtale mellom Eksportfinans og staten inngått i november 2008 som ga Eksportfinans mulighet til å låne opptil 50 mrd. kroner over to år direkte fra staten for å kunne finansiere eksportkreditter. Denne avtalen utløp

ved utgangen av 2010 og ble ikke benyttet da det viste seg at selskapet hadde tilstrekkelig tilgang til innlån fra kapitalmarkedet.

Utbetalinger av nye eksportutlån har vært rekordhøye de siste årene. Samlet volum av utestående eksportutlån utgjorde 81 mrd. kroner ved utgangen av 2009.

Eksportfinans fikk i 2009 et underskudd etter skatt på 1 801 mill. kroner, mot et overskudd på

3 355 mill. kroner i 2008. Hovedårsaken til det store regnskapsmessige overskuddet i 2008 og underskuddet i 2009 var urealiserte gevinster og tap på selskapets egne innlån. Resultatet av den underliggende forretningsvirksomheten i 2009 uten urealiserte effekter var 1 041 mill. kroner, mot 216 mill. kroner i 2008. Regnskapene viser således en betydelig økning i inntjeningen fra underliggende drift fra 2008 til 2009. For regnskapsåret 2009 delte selskapet ut et utbytte på 700 mill. kroner, som tilsvarte 105 mill. kroner på statens aksjer. Gjennomsnittlig egenkapitalrentabilitet i årene 2005–2009 var 10 pst.

Kapitaldekningen pr 31.12.2009 var på 13,3 pst., som er 2,6 prosent poeng høyere enn året før. Kjernekapitaldekningen utgjorde 9,7 pst. Selskapets finansielle soliditet anses å være god.

Tabell 6.18 Økonomiske nøkkeltall for Eksportfinans ASA

Tall i mill. kroner		
	2009	2008
Resultatregnskap		
Netto rente- og kredittprov.inntekter	1 470	823
Driftsresultat	-2 501	4 602
Resultat etter skatt	-1 801	3 355
Balanse	2009	2008
Kontanter og fordringer på kredittinst.	64 126	36 188
Utlån	66 677	112 751
Verdipapirer	90 434	135 432
Andre eiendeler	4 017	12 531
Sum eiendeler	225 254	296 901
Sum egenkapital	5 408	7 208
Sum gjeld	219 846	289 693
Sum egenkapital og gjeld	225 254	296 901
Nøkkeltall	2009	2008
Kjernekapitaldekning	9,7 %	7,2 %
Kapitaldekning	13,3 %	10,7 %
Kostnadsgrad		4 %
Egenkapitalrentabilitet	-29 %	68 %
Gjennomsnittlig EK rentabilitet siste 5 år	10 %	
Utbytte (mill. kroner)	700	0
Statens andel av utbytte (mill. kroner)	105	0
Utbyttepst.		0
Snitt utbyttepst. siste 5 år	58 %	
Statlig aksjekjøp (mill. kroner)	0	180

Samfunnsansvar

Eksportfinans omtaler selskapets arbeid med samfunnsansvar i sine årsrapporter. Selskapet har et klart fokus på prosjektene som de finansierer skal være miljømessig og sosialt bærekraftig (Ekvator prinsippene). Forankringen i styret og ledelsen underbygges av den nye virksomhetsstrategien. I 2010 vedtok selskapets styre en ny strategi for samfunnsansvar som er tilgjengelig på selskapets nettsider og i årsrapporten. Den omfatter blant annet:

- Ethiske retningslinjer
- Retningslinjer for miljøvennlig drift
- Krav til miljø og sosiale forhold i prosjekter Eksportfinans finansierer
- Krav til korrupsjonstiltak i prosjekter Eksportfinans finansierer
- Eksportfinans' tilslutning til Ekvatorprinsippene
- Krav til rapportering

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap i Eksportfinans ASA er å bidra til å sikre norske eksportbedrifter konkurransedyktig finansiering i en internasjonal konkurransesituasjon. Det er et mål at statlig deleierskap skal bidra til å opprettholde norsk forankring av et viktig kompetansemiljø, og til at også små og mellomstore bedrifter har tilbud om konkurransedyktig eksportfinansiering. Selskapet skal drives på forretningsmessig grunnlag.

6.3.2 Electronic Chart Centre AS (ECC)

Selskapsinformasjon

Stiftelsesår:	1999
Statens eierandel:	100 pst.
Eierdepartement:	Nærings- og handelsdepartementet
Antall ansatte:	15

Selskapets formål

Selskapets formål er å bygge opp og drive en offisiell elektronisk sjøkarttjeneste for maritim virksomhet og drive med virksomhet knyttet til dette, herunder samarbeide med, delta i eller opprette andre virksomheter som har naturlig sammenheng med dette.

Generelt om selskapets virksomhet

Electronic Chart Centre AS (ECC) har som oppgave å bygge opp og drive en autorisert elektronisk sjøkarttjeneste for internasjonal maritim industri. Arbeidet utføres i henhold til internasjonale standarder og samarbeid mellom nasjoner. ECC ble etablert som selskap i 1999 for å inngå som norsk operatør i et felles regionalt senter i Europa, med ansvar for blant annet forvaltning, kvalitetssikring og tilgjengeliggjøring av autoriserte elektroniske navigasjonskart. Virksomheten drives etter avtale med Statens kartverk Sjø (Sjøkartverket), og omfatter i dag forvaltning av autoriserte sjøkartdata for navigasjon fra 20 sjøkartverk gjennom PRIMAR-samarbeidet (PRIMAR er et regionalt koordineringssenter for offisielle elektroniske navigasjonskart). I tillegg har ECC i databasen elektroniske sjøkart fra 20 andre land som leveres fra det britiske sjøkartverket. Det mellomstatlige samarbeidet er organisert og ledet av Sjøkartverket, mens ECC har ansvaret for daglig drift av landenes felles elektroniske sjøkarttjeneste. Karttjenesten skal fungere som et gjennomgående tilbud av autoriserte digitale sjøkart over landegrensene for å fremme sikkerhet til sjøs. Selskapet har avtale med Sjøkartverket om levering av tjenester innenfor PRIMAR-samarbeidet til faste priser i henhold til egenregiprinsippet.

Organisasjon

ECC holder til i Stavanger og har 15 ansatte (31.12.2009).

Økonomisk utvikling

ECCs økonomiske situasjon må sees i sammenheng med avtalen selskapet har med Sjøkartverket som tjeneste- og innholdsleverandør for PRIMAR-samarbeidet. Utbredelsen og bruken av tilgjengelig autoriserte elektroniske sjøkart er avgjørende for selskapets økonomiske situasjon og fremtidig vekst. Skipsfarten nasjonalt og internasjonalt ble sterkt påvirket av den globale nedgangskonjunkturen som startet ved utgangen av 2008 og fortsatte gjennom 2009.

Selskapet hadde i 2008 et positivt årsresultat på 3,7 mill. kroner og utbetalte 1,1 mill. kroner i utbytte. På grunn av den globale finanskrisen fikk selskapet i 2009 et negativt årsresultat på 0,6 mill. kroner. Selskapet utbetalte ikke utbytte for 2009. Selskapet har ingen rentebærende gjeld. Gjennomsnittlig egenkapitalrentabilitet i årene 2005–2009 var 16 pst.

Tabell 6.19 Økonomiske nøkkeltall for Electronic Chart Centre AS

Tall i mill. kroner		
Resultatregnskap	2009	2008
Driftsinntekter	20,8	201,
Driftsresultat	0,4	3,0
Resultat etter skatt og minoritet	-0,6	3,7
Balanse	2009	2008
Anleggsmidler	3,4	3,8
Omløpsmidler	19,1	20,4
Sum eiendeler	22,5	24,2
Egenkapital	18,8	19,4
Sum gjeld og forpliktelser	3,7	4,8
Sum egenkapital og gjeld	22,5	24,2
Nøkkeltall	2009	2008
Egenkapitalandel	84 %	80 %
Egenkapitalrentabilitet	-3 %	21 %
Gjennomsnittlig EK rentabilitet siste 5 år	16 %	
Rentabilitet sysselsatt kapital	4 %	21 %
Utbytte (mill. kroner)	0	1,1
Utbyttepst.	0 %	30 %
Snitt utbyttepst. siste 5 år	35 %	

Selskapet har iverksatt tiltak for å øke utbredelsen og bruken av elektroniske sjøkartdata innenfor maritim industri og andre formål i samfunnet for å snu den økonomiske utviklingen. I tillegg vil selskapet i årene fremover tilrettelegge nye sjøsikkerhetstjenester for bruk i det mellomstatlige regionale samarbeidet.

Samfunnsansvar

ECC har ikke utvidet rapportering om samfunnsansvar i 2009. Årsrapporten til ECC dekker minimumskravene til rapportering om samfunnsansvar (arbeidsmiljø, likestilling etc). Selskapets har presentert sine etiske retningslinjer på sin hjemmeside. Arbeidet med økt sikkerhet til sjøs er en vesentlig del av selskapets kjernevirksomhet.

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap i ECC AS er å bidra til oppfyllelse av Norges forpliktelser i henhold til internasjonale konvensjoner om sikkerhet til sjøs, samt dekke samfunnets behov for økt sjøsikkerhet gjennom å forvalte og tilgjengeliggjøre autoriserte elektroniske sjøkart eiet av sjøkartverkene. Videre skal ECC bygge opp under Norge som en sjøfartsnasjon ved å bidra til økt sikkerhet til sjøs nasjonalt og internasjonalt. Selskapet skal drives på forretningsmessig grunnlag.

6.3.3 Kommunalbanken AS

Selskapsinformasjon

Stiftelsesår: 1999
Statens eierandel: 100 pst.
Eierdepartement: Kommunal- og regionaldepartementet
Antall ansatte: 47

Selskapets formål

Kommunalbanken har som formål å yte lån til kommuner og fylkeskommuner, samt til kommunale og interkommunale selskaper og andre selskaper som utfører kommunale oppgaver, enten mot kommunal garanti, statlig garanti eller annen betryggende sikkerhet.

Generelt om selskapets virksomhet

Kommunalbanken AS ble stiftet i november 1999. Selskapet er en videreføring av virksomheten i statsbanken Norges Kommunalbank, som ble eta-

blert i 1927. I 2000 ble 20 pst. av aksjekapitalen solgt til KLP. Som følge av KLPs oppkjøp av Kommunekreditt AS fra Eksportfinans ASA i 2009, kjøpte staten KLPs eierandel i Kommunalbanken AS tilbake i juni 2009.

Kommunalbanken har konsesjon til å drive virksomhet som finansieringsforetak. Selskapet er underlagt det generelle lovverket for finansinstitusjoner og deltar i kredittmarkedet på like vilkår som andre finansieringsforetak. Kommunalbanken er underlagt tilsyn av Finanstilsynet.

Organisasjon

Kommunalbankens kontor er i Oslo. Selskapet har 47 ansatte. Banken er organisert i utlånsavdelingen (inkludert enheter for låneadministrasjon og verdipapiroppgjør), finansavdelingen (inkludert enheter for innlån, dokumentasjon og back office), avdeling for treasury, økonomiavdelingen (inkludert enheter for finansanalyse og regnskap), kredittanalyseavdelingen, avdeling for middle office og IKT (inkludert enhet for internkontroll) og kommunikasjons- og organisasjonsavdelingen.

Økonomisk utvikling

I 2008 ble egenkapitalen i Kommunalbanken økt med 466 mill. kroner gjennom to kapitalforhøyelser. Sterk utlånsvekst hadde medført en redusert kjernekapitaldekning, og en økning var nødvendig for å unngå at banken måtte redusere utlånsveksten og dermed ikke kunne tilby kommunesektoren konkurransedyktige lån. Grunnet gode resultater i 2009 økte bankens kjernekapital med 1,1 mrd. kroner.

De samlede utlån var 151,1 mrd. kroner ved utgangen av 2009. Dette innebærer en utlånsvekst på 33 mrd. kroner, eller om lag 28 pst., i forhold til 2008. Regnskapet for 2009 viser en rentenetto på 1 053 mill. kroner, et driftsresultat på 1 946 mill. kroner før skatt og et netto driftsresultat etter skatt på 1 399 mill. kroner. Resultatet før skatt tilsvarer en avkastning på egenkapitalen på 88,3 pst. Etter skatt tilsvarer dette en egenkapitalrentabilitet på 63,5 pst. For regnskapsåret 2009 ble det utbetalt et ekstraordinært utbytte på 200 mill. kroner, i tillegg til 67,2 mill. kroner i ordinært utbytte. Banken har oppfylt avkastningskravet hvert år etter omdanningen til aksjeselskap.

Gjennomsnittlig egenkapitalrentabilitet de siste fem årene er på 25 pst. 2009 var et spesielt og urolig år i kapitalmarkedet. Kommunalbanken var i en posisjon hvor det var mulig å utnytte situasjo-

Tabell 6.20 Økonomiske nøkkeltall for Kommunalbanken AS

Tall i mill. kroner		
Resultatregnskap	2009	2008
Netto rente- og kredittprov.inntekter	1 033	508
Driftsresultat	1 946	543
Resultat etter skatt	1 399	390
Balanse	2009	2008
Kontanter og fordringer på kredittinst.	988	3900
Netto Utlån	153 040	120 935
Verdipapirer	69 649	73 018
Andre eiendeler	8 255	18 382
Sum eiendeler	231 932	216 236
Sum egenkapital	3 561	2 205
Sum gjeld	228 371	214 031
Sum egenkapital og gjeld	231 932	216 236
Nøkkeltall	2009	2008
Kjernekapitaldekning	9,3 %	7,4 %
Kapitaldekning	11,1 %	11,6 %
Kostnadsgrad	4,5 %	12,6 %
Egenkapitalrentabilitet	63,5 %	27,2 %
Gjennomsnittlig EK rentabilitet siste 5 år	25 %	
Utbytte (mill. kroner)	267,2	44
Statens andel av utbytte (mill. kroner)	267,5	35
Utbyttepst.	19 %	11 %
Snitt utbyttepst. siste 5 år	6 %	
Kapitalinnskudd fra staten (mill. kroner)	0	373
Statlig aksjekjøp (mill. kroner)	528	0

nen i markedet og fikk dermed frigitt gevinst på tilbakekjøp av egne obligasjoner. Det gode resultatet i 2009 har gjort det mulig å styrke egenkapitalen vesentlig.

Samfunnsansvar

Kommunalbanken har utarbeidet etiske retningslinjer som gjennomgås årlig. Retningslinjene omtaler blant annet etikk og habilitet, diskriminering og korrupsjon. Banken har også en klar strategi for HMS, likestilling og kompetanseutvikling. I 2009 ble banken sertifisert som Miljøfyrtårn-bedrift, og banken har også nylig innført en gunstigere rente for lån til prosjekter som bidrar til et bedre miljø og klima. Bankens sektorpolitiske funksjon som en pålitelig leverandør av kreditt til kommunesektoren og å kunne tilby kommunesektoren best mulige lånebetingelser, er kjernen i bankens samfunnsansvar.

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap i Kommunalbanken er å legge til rette for lave lånekostnader for kommunesektoren, samtidig som selskapet skal gi staten god avkastning på innskutt kapital. Det er et mål at selskapet skal ha god kredittverdighet, noe en avgrensning av selskapets kundemasse til norske kommuner og kommunale foretak bidrar til. Selskapet skal drives på forretningsmessig grunnlag.

6.3.4 NSB AS

Selskapsinformasjon

Stiftelsesår: 1996
Statens eierandel: 100 pst.
Eierdepartement: Samferdselsdepartementet
Antall ansatte: 11 900

Selskapets formål

Selskapets samfunnsoppdrag er å sørge for effektiv, tilgjengelig, sikker og miljøvennlig transport av personer og gods.

Selskapet skal drive persontrafikk med tog i Norge, transport av personer og gods i Norge og øvrige nordiske land samt virksomhet som står i naturlig sammenheng med dette.

Virksomheten kan drives av selskapet selv, av heleide datterselskaper eller gjennom andre selskaper det har eierandeler i eller samarbeider med. Selskapet kan drive virksomhet i øvrige nordiske land i den grad det bidrar til å styrke selskapets konkurranseevne på det norske markedet og/eller bidrar til å styrke selskapets evne til å løse de samfunnsmessige oppgavene som begrunner statens eierskap.

Generelt om selskapets virksomhet

Særlovsselskapet NSB BA ble stiftet i 1996 da forvaltningsbedriften NSB ble delt i NSB BA og Jernbaneverket. Særlovsselskapet ble omdannet til aksjeselskap i 2002.

Selskapet driver persontrafikk med tog og buss, godstrafikk med tog, eiendomsvirksomhet og støttefunksjoner. Den vesentligste delen av persontrafikk med tog er gjenstand for offentlig kjøp, resten drives kommersielt.

Virksomheten er spredt over det meste av Norge og i deler av Danmark og Sverige.

Samferdselsdepartementet la våren 2009 fram St.meld. nr. 21 (2008–2009) Om virksomheten til NSB. Meldingen omhandler perioden 2009–2013 og gir bl.a. en vurdering av de utfordringer og muligheter som NSB står foran i denne perioden. Meldingen danner grunnlaget for Samferdselsdepartementets eierstyring av selskapet.

Organisasjon

Konsernet har i alt 11 900 ansatte.

Persontogvirksomheten drives av NSB Persontog, som er en del av morselskapet NSB AS, og de heleide datterselskapene NSB Gjøvikbanen AS og Svenska Tågkompaniet AB. NSB Gjøvikbanen AS vant i 2004 konkurransen om å trafikkerer Gjøvikbanen, en avtale som gjelder fram til 2016. Svenska Tågkompaniet AB trafikkerer flere ruter i midt-Sverige.

Bussvirksomheten håndteres av Nettbuss AS som har en rekke datterselskaper i Norge, Sverige og Danmark.

NSB eier 100 pst. av godstrafikkselskapet CargoNet AS. Frem til desember 2010 eide det svenske selskapet GreenCargo AB 45 pst. av aksjene.

I tillegg til transportvirksomheten eier NSB eiendomsselskapet ROM Eiendom AS som skal styrke transportvirksomheten ved å utvikle stasjoner og godsterminaler og for øvrig utvikle og forvalte eiendommene for å styrke konsernet finansielt.

En rekke støttefunksjoner er organisert i egne datterselskaper hvor vedlikeholds- og verkstedstjenester for tog utføres av Mantena AS, togrenhold av NSB Trafikkservice AS, og IT-tjenester av Arrive AS. I tillegg har NSB et egenforsikringsselskap ved Finse Forsikring AS. Assistor er en egen enhet som håndterer lønns- og regnskapstjenester.

Økonomisk utvikling

NSB oppnådde et resultat etter skatt på 345 mill. kroner i 2009, mot 20 mill. kroner i 2008. Årsaken til det svake resultatet i 2008 var i hovedsak økte personal- og energikostnader i persontrafikken med tog, økte dieselkostnader og nedskrivning av kontrakter i utlandet i bussvirksomheten, overkapasitet i godstrafikken grunnet konjunktursvikt og lave salgsgevinster i eiendomsvirksomheten.

Driftsinntektene økte fra 10,3 mrd. kroner i 2008 til 10,7 mrd. kroner i 2009 (5,7 pst.). Persontogtrafikken hadde økte kostnader til vedlikehold og håndtering av avvik på grunn av forsinkelser og innstillinger. Bussvirksomheten hadde imidlertid et vesentlig bedre resultat enn året før som følge av lavere driftskostnader. Godsvirksomhe-

Tabell 6.21 Økonomiske nøkkeltall for NSB AS

Tall i mill kroner		
Resultatregnskap	2009	2008
Driftsinntekter	10 917	10 329
Driftsresultat	550	105
Resultat etter skatt og minoritet	345	20
Balanse	2009	2008
Anleggsmidler	12 496	11 440
Omløpsmidler	5 786	5 680
Sum eiendeler	18 282	17 120
Egenkapital	6 737	6 421
Sum gjeld og forpliktelser	11 546	10 699
Sum egenkapital og gjeld	18 283	17 120
Nøkkeltall	2009	2008
Egenkapitalandel	37 %	38 %
Egenkapitalrentabilitet	5 %	0 %
Gjennomsnittlig EK rentabilitet siste 5 år	6 %	
Rentabilitet sysselsatt kapital	7 %	4 %
Utbytte (mill. kroner)	172	14
Utbyttepst.	50 %	72 %
Snitt utbytteandel siste 5 år	70 %	
Statlig kjøp av transporttjenester (mill. kroner)	1655	1597
Kommunalt kjøp av transporttjenester (mill. kroner)	678	651

ten hadde et ytterligere forverret resultat som følge av konjunktursvikten etter finanskrisen. Eiendomsvirksomheten bidro betydelig til den positive resultatutviklingen for konsernet. Gjennomsnittlig egenkapitalrentabilitet i årene 2005–2009 var 6 pst.

Staten kjøpte i 2009 persontrafikkjenester med tog fra NSB-konsernet for ca. 1,6 mrd. kroner.

Samfunnsansvar

Energiforbruk er en av NSB-konsernets viktigste miljøparametere. Det ligger samtidig et betydelig økonomisk potensial for besparelse i et lavt energiforbruk. Selskapet satser derfor blant annet på opplæring i energiøkonomisk kjøring og tett oppfølging av forbruket. NSB-konsernets persontog- og godsvirksomheter bruker i hovedsak elektrisk energi til framføring av tog. Nye elektriske godslokomotiver med tilbakemating av energi har også en klart forbedret virkningsgrad sammenliknet med de eldre lokomotivene.

NSB-konsernet har utviklet og innarbeidet etiske retningslinjer samt varslingsrutine vedrørende kritikkverdige forhold iht. kravene i arbeidsmiljøloven. De etiske retningslinjene inneholder bl.a. bestemmelser om korrupsjon. Retningslinjene blir revidert årlig, og siste justering ble gjort høsten 2009. NSB krever fra sine samarbeidspartnere, herunder leverandører, at de har etiske standarder på samme nivå som NSB. Interne og eksterne kontroller gjennomføres.

Rekrutteringsarbeidet i NSB skal være forankret i NSBs verdigrunnlag, og skal kjennetegnes ved at alle søkerne opplever å ha like muligheter for ansettelse, uavhengig av alder, kjønn, seksuell legning eller religiøs-, etnisk- og kulturell bakgrunn.

NSB-konsernet har som mål å unngå skade på mennesker og miljø. NSB arbeider for en kontinuerlig styrking av trafikksikkerheten, og tiltakene er blant annet økt oppmerksomhet fra ledelsen, bedre trening og informasjon til medarbeidere med sikkerhetskritiske oppgaver og forbedrede tekniske systemer.

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap i NSB er å bidra til effektiv, sikker og miljøvennlig transport, ved å øke andelen som reiser kollektivt og få mer gods på bane. Langsiktig statlig eierskap gir stor forutsigbarhet i transporttilbudet. Innenfor de rammer og krav som er fastlagt av myndighetene, bl.a. om

virksomhetens økonomiske resultater, skal selskapet ha stor kommersiell frihet. Selskapet skal drives på forretningsmessig grunnlag.

6.3.5 Posten Norge AS

Selskapsinformasjon

Stiftelsesår: 1996
Statens eierandel: 100 pst.
Eierdepartement: Samferdselsdepartementet
Antall ansatte: 19 882 årsverk

Selskapets formål

Posten Norge AS skal bidra til oppfyllelsen av formålet i postloven.

Selskapets samfunnsoppdrag er å sikre et landsdekkende formidlingstilbud av postsendinger til rimelig pris og til god kvalitet. Samfunnsoppdraget er beskrevet i Postens konsesjon.

Selskapet skal på forretningsmessig grunnlag drive post- og logistikkvirksomhet, samt annen virksomhet som står i direkte sammenheng med dette. Virksomheten kan drives av selskapet selv, av heleide datterselskaper, eller gjennom andre selskaper det har eierandeler i eller samarbeider med.

Selskapet skal utføre oppgaver som pålegges selskapet gjennom lovgivning og konsesjon eller gjennom generalforsamlingsvedtak.

Generelt om selskapets virksomhet

Forvaltningsbedriften Postverket ble i 1996 omdannet til et særlovselskap (Posten BA). I 2002 ble særlovselskapet videre omdannet til et aksjeselskap (Posten Norge AS) eid av staten ved Samferdselsdepartementet.

Posten har de siste årene utviklet seg til et nordisk post- og logistikkonsern som opererer innenfor virksomhetsområdene post, logistikk og IT. Markedene er preget av sterk konkurranse samt kraftige teknologiske og strukturelle endringer. Endringene stiller Posten overfor betydelige utfordringer når det gjelder tilpasning til nye kundebehov, konkurransevne, markedsposisjon og økonomien i de konsesjonspålagte tjenestene.

Samferdselsdepartementet la våren 2008 fram St.meld. nr. 12 (2007–2008) *Om verksemda til Posten Norge AS*. Meldingen danner grunnlaget for Samferdselsdepartementets eierstyring av selskapet.

Organisasjon

Konsernet Posten omfatter morselskapet Posten Norge AS og en rekke hel- og deleide datterselskaper. Posten leverer tjenester under merkevarene Posten (til privatkunder) og Bring (til bedriftskunder). Konsernorganisasjonen har tre divisjoner, Post, Logistikk og Logistikk-løsninger. Divisjon Post tilbyr post- og banktjenester gjennom postkontornettet og har ansvaret for drift av brevterminaler og den daglige postdistribusjonen i hele landet. Divisjon Logistikk har ansvar for produksjon og transport av pakker og gods i Norge. Divisjon Logistikk-løsninger består av termo, ekspress og lagertjenester samt Bring-virksomhetene i Danmark.

I juni 2010 inngikk Postens heleide datterselskap ErgoGroup AS og EDB Business Partner ASA en fusjonsavtale for å danne et ledende nordisk IT-selskap. Fusjonen ble godkjent av konkurransemyndighetene høsten 2010. Gjennom fusjonsavtalen er Posten største aksjonær i selskapet med 47 pst. eierandel, men har i tråd med aksjonæravtalen senere redusert sin eierandel til 40 pst. Som følge av fusjonen fremgår ikke IT-området lenger som en egen divisjon i konsernet.

Økonomisk utvikling

Konsernets resultat etter skatt i 2009 ble 111 mill. kroner sammenliknet med -35 mill. kroner i 2008. Inntektsutviklingen i 2009 var derimot påvirket av volumfall som følge av elektronisk substitusjon og konjunkturedgang, slik at driftsinntektene viste en nedgang fra 28,7 mrd. kroner i 2008 til 27,1 mrd. kroner i 2009. Samtidig ble driftskostnadene redusert fra 28,3 mrd. kroner i 2008 til 26,6 mrd. kroner i 2009.

For å tilpasse kostnadene til et lavere aktivitetsnivå startet Posten i 2008 effektiviseringsprogrammet «Spinnaker». Programmet, som omfatter en rekke lønnsomhetsforbedrende prosjekter innenfor samtlige virksomhetsområder, har ved utgangen av 2010 gitt en reduksjon i kostnadsmassen på 1,9 mrd. kroner siden 2008.

I 2009 bevilget staten 518 mill. kroner til kjøp av ulønnsomme post- og banktjenester fra Posten. Som følge av effektiviseringsprogrammet viser imidlertid etterberegningen at Posten har klart å redusere sine kostnader med et høyere beløp enn forutsatt slik at behovet for statlig kjøp av post- og banktjenester var 211 mill. kroner i 2009.

Tabell 6.22 Økonomiske nøkkeltall for Posten Norge AS

Tall i mill. kroner		
Resultatregnskap	2009	2008
Driftsinntekter	27 104	28 663
Driftsresultat	482	361
Resultat etter skatt og minoritet	111	-35
Balanse	2009	2008
Anleggsmidler	12 198	12 317
Omløpsmidler	6 244	7 199
Sum eiendeler	18 441	19 516
Egenkapital	5 214	5 160
Sum gjeld og forpliktelser	13 227	14 356
Sum egenkapital og gjeld	18 441	19 516
Nøkkeltall	2009	2008
Egenkapitalandel	28 %	26 %
Egenkapitalrentabilitet	2 %	-1 %
Gjennomsnittlig EK rentabilitet siste 5 år	10 %	
Rentabilitet sysselsatt kapital	10 %	11 %
Utbytte (mill. kroner)	0	0
Snitt utbyttepst. siste 5 år	40 %	
Statlig kjøp av post- og banktjenester (mill. kroner)	518	0

Gjennomsnittlig egenkapitalrentabilitet for årene 2005–2009 er 10 pst.

Samfunnsansvar

Postens arbeid med samfunnsansvar handler om å ta ansvar for hvordan virksomheten påvirker mennesker, miljø og samfunn. Innsatsen er særlig rettet mot følgende hovedområder:

- *Miljø:* Posten har gjennomført tiltak som har bidratt til reduksjon i CO₂- og NO_x-utslippene fra selskapets virksomhet. Ved den nye Østlandsterminalen bidrar avansert varmepumpe-teknologi til å redusere energiforbruket med nesten 60 pst.
- *Mangfold og integrering:* Posten er IA-bedrift og rasismefri sone. Tydelige retningslinjer sikrer rekruttering uavhengig av alder, kjønn, seksuell legning eller religiøs, etnisk og kulturell

bakgrunn. Arbeidsstokken omfatter om lag 70 nasjonaliteter. En betydelig andel av medarbeiderne har minoritetsbakgrunn.

- *HMS*: Et forsterket fokus på HMS har bidratt til at sykefraværet i Posten har gått ned de siste årene. Andelen nye uføre i Posten har også sunket. Gjennom jobbsikkerhetskampanjer har antall ulykker med personskader hatt en positiv utvikling. Etiske retningslinjer og et varslingsinstitutt ble etablert i 2008. Det utarbeides egne rapporter både innenfor HMS- og miljøområdet. Det avlegges i tillegg et eget miljøregnskap etter GHG rammeverket (Greenhouse Gas Protocol Initiative).

Mål med statens eierskap

Det primære målet med statens eierskap i Posten knytter seg til selskapets samfunnsoppdrag, som er å sikre et landsdekkende tilbud av leveringspliktige tjenester til rimelig pris og med god kvalitet. Innenfor denne rammen skal selskapet også sikre en god forvaltning av statens verdier og en god industriell utvikling av selskapet. Dette innebærer således at det både ligger sektorpolitiske og forretningsmessige mål til grunn for statens eierskap i Posten.

6.3.6 Statkraft SF

Selskapsinformasjon

Stiftelsesår:	1992
Statens eierandel:	100 pst.
Eierdepartement:	Nærings- og handelsdepartementet
Antall årsverk:	3 378

Selskapets formål

Statkraft SFs formål er å eie alle aksjene i Statkraft AS, å gi lån til Statkraft AS, eie kraftverk som leies ut og andeler i selskaper som i utlandet driver energianlegg, samt drive handel med energi og virksomhet som står i naturlig sammenheng med dette.

Statkraft AS' formål er, selv eller gjennom deltakelse i eller samarbeid med andre selskaper, å planlegge, prosjektere, oppføre og drive energianlegg, forestå fysisk og finansiell energihandel, samt drive virksomhet som står i naturlig sammenheng med dette.

Generelt om selskapets virksomhet

Statkraft er Europas største produsent av fornybar energi. Selskapet er Norges største kraftprodusent, med en andel tilsvarende 35 pst. av landets totale produksjon. Konsernet produserer og utvikler vannkraft, vindkraft, gasskraft og fjernvarme, og er en betydelig aktør på de europeiske energi-børsene med spisskompetanse innen fysisk og finansiell krafthandel. I Norge er konsernet den største leverandøren av kraft til norsk industri. Utenfor Europa er Statkraft engasjert i kraftproduksjon og utvikling av ny produksjon gjennom datterselskapet SN Power Invest AS.

Fleksibel kraftproduksjon og markedsoperasjoner

Statkraft er en internasjonalt ledende vannkraftprodusent med base i Norge. I Vest-Europa disponerer konsernet kraft fra 141 kraftverk i Norge, 59 i Sverige, fire i Finland, tre i Storbritannia og 11 i Tyskland. Vannkraftverkene har lang levetid, lave driftskostnader og generelt høy reguleringsevne.

Statkraft har Europas største vannmagasinkapasitet. Den store reguleringsevnen innebærer at Statkraft kan forsyne markedet med miljøvennlig energi i perioder med høyt forbruk eller perioder hvor det er lav produksjon fra ikke-regulerbare kraftverk, som for eksempel vindkraft.

Statkraft har eierandeler i fem gasskraftverk, ett i Norge og fire i Tyskland. De er kjennetegnet ved høy fleksibilitet og relativt lave CO₂-utslipp sammenlignet med for eksempel kullkraft.

Utover egen kraftproduksjon drives utstrakt handel med standardiserte og strukturerte kraftkontrakter, gass, andre energibærere og CO₂. I tillegg eier Statkraft 2/3 av selskapet Baltic Cable AB, som eier en undersjøisk kabel på 600 MW mellom Sverige og Tyskland.

Internasjonal vannkraft

Statkrafts vannkraftvirksomhet utenfor Europa er rettet mot vekstmarkeder med et økende behov for fornybar energi og et betydelig potensial for utbygging av ny vannkraft, dels i Sørøst-Europa og dels i markeder utenfor Europa gjennom SN Power Invest AS (60 pst. eierandel).

I mars 2010 åpnet Statkraft vannkraftverket Cakit, som har en installert kapasitet på 20 MW. I tillegg har Statkraft en betydelig prosjektportefølje under utvikling i Tyrkia og Albania.

SN Power Invest AS hadde ved utgangen av 2009 eierandeler i 17 vannkraftanlegg i Sør-Amerika og Asia, samt en vindpark i Chile. SN Power

Invest AS har dessuten 610 MW under bygging og rehabilitering i samarbeid med partnere. I tillegg forvalter Statkraft AS eierandelene i selskapet Theun Hinboun Power Company (THPC, 20 pst. eierandel) i Laos på vegne av morselskapet Statkraft SF. THPC eier ett vannkraftverk på 210 MW som oppgraderes til 220 MW, og har to vannkraftverk på til sammen 280 MW under bygging.

Vindkraft

Statkraft har i dag vindkraftproduksjon i Norge på Smøla, Kjøllefjord og Hitra, i tillegg til Alltwalis i Storbritannia. Til sammen har disse anleggene en installert kapasitet på 305 MW. Konsernet har utviklings- og utbyggingsprosjekter i Norge, Sverige og Storbritannia.

Utenfor kysten av Norfolk i Storbritannia eier Statkraft 50 pst. av havvindparken Sheringham Shoal. Parken skal stå ferdig i 2011 og vil bestå av 88 turbiner med en installert effekt på til sammen 315 MW.

I Norge foregår videre vindkraftsatsing gjennom Statkraft Agder Energi Vind (SAE), som eies av Statkraft (62 pst. eierandel) og Agder Energi (38 pst. eierandel). Selskapet har hittil mottatt konsesjoner tilsvarende en installert effekt på 470 MW (konsesjonene er påklaget til NVE), mens søknader tilsvarende 2 220 MW er under behandling.

Statkraft eier 25 pst. av konsortiet Forewind, sammen med Statoil, RWE npower og Scottish and Southern Energy plc. Konsortiet ble i januar 2010 tildelt sonen Dogger Bank i Storbritannia, som er den største sonen som er tildelt i tredje lisensrunde for utbygging av havvindparker i Storbritannia med et potensial på 9–13 GW.

I Sverige foregår vindkraftsatsingen primært gjennom Statkraft SCA Vind (60 pst. eierandel) og Statkraft Södra Vindkraft (90 pst. eierandel). Statkraft SCA har mottatt lisenser tilsvarende 1 140 MW (lisensene er påklaget), og Statkraft Södra har en vindpark under utbygging. I tillegg eier Statkraft 7,9 pst. av vindkraftselskapet Arise.

Regionalt eierskap og fjernvarme

Statkraft utøver et betydelig industrielt eierskap i norske kraftselskaper; Skagerak Energi (66,6 pst. eierandel), BKK (49,9 pst. eierandel), Agder Energi (45,5 pst. eierandel) og Istad (49 pst. eierandel), samt omsetningsselskapet Fjordkraft (51,2 pst. eierandel).

Statkraft produserer og distribuerer fjernvarme gjennom heleide Trondheim Energi. Totalt

har fjernvarmesystemet i Trondheim og Klæbu en installert effekt på 297 MW og forsyner om lag 750 næringskunder og 7000 husstander med fjernvarme. I Sverige eies 211 MW fjernvarme som forsyner ca. 1450 kunder.

Organisasjon

Konsernet hadde ved utgangen av 2009 totalt 3 378 ansatte, mot 2 633 ved utgangen av 2008. Økningen skyldes i hovedsak konsolideringen av SN Power Invest AS som datterselskap og overtakelsen av nye anlegg fra E.ON (aktivabytte). Konsernet har i dag ansatte i 19 land, der 73 pst. jobber i Norge.

Statkraft er organisert i fire forretningsområder: Markedsoperasjoner og IT, Produksjon og industrielt eierskap, Internasjonal vannkraft, samt Vindkraft og teknologier. Selskapet har i tillegg to stabsheter.

Økonomisk utvikling

Statkraft har de siste årene lyktes i å skape gode økonomiske resultater. Stabil drift og stor fleksibilitet har, sammen med omfattende satsing på analyse og markedskompetanse, bidratt til at Statkraft har kunnet hente ut merverdier i markedet.

Konsernet har hatt en positiv resultatutvikling de siste årene. Brutto driftsinntekter og underliggende resultat etter skatt har steget fra henholdsvis 15,0 mrd. kroner og 5,3 mrd. kroner i 2005 til henholdsvis 25,7 mrd. kroner og 6,5 mrd. kroner i 2009. I 2009 steg driftsinntektene blant annet som følge av ny produksjonskapasitet fra byttehandelen med E.ON AG og konsolideringen av SN Power Invest AS som datterselskap. Markedssituasjonen i 2009, med lavere etterspørsel som følge av redusert industriell aktivitet og et kraftig prisfall i både Norden og Tyskland, medførte imidlertid at kraftverkene i den eksisterende porteføljen produserte noe mindre enn året før.

Statkrafts balanseverdier har økt betydelig de siste årene. Fra utgangen av 2005 til utgangen av 2009 steg totalbalansen fra 90,9 mrd. kroner til 144,0 mrd. kroner. En vesentlig del av økningen relaterer seg til byttehandelen med E.ON AG og konsolideringen av SN Power Invest AS. Økningen som følge av disse transaksjonene innebærer kun en regnskapsmessig oppskrivning uten særlig ny tilførsel av likviditet. Gjennomsnittlig egenkapitalrentabilitet i årene 2005–2009 var 25 pst.

For å styrke det finansielle grunnlaget for en offensiv satsing på miljøvennlig fornybar energi fremover, både i Norge og internasjonalt, ble

Tabell 6.23 Økonomiske nøkkeltall for Statkraft SF

Tall i mill. kroner		
Resultatregnskap	2009	2008
Driftsinntekter	17 336	23 995
Driftsresultat	7 198	16 766
Resultat etter skatt	7 606	33 279
Balanse	2009	2008
Anleggsmidler	124 222	123 211
Omløpsmidler	20 781	22 081
Sum eiendeler	145 005	145 291
Egenkapital	62 801	70 221
Sum gjeld og forpliktelser	82 204	75 070
Sum egenkapital og gjeld	145 005	145 291
Nøkkeltall	2009	2008
Egenkapitalandel	43 %	48 %
Egenkapitalrentabilitet	12 %	63 %
Gjennomsnittlig EK rentabilitet siste 5 år	25 %	
Rentabilitet sysselsatt kapital	9 %	45 %
Utbytte (mill. kroner)	4189	10 000
Utbyttepst. ¹	55 %	30 %
Snitt utbyttepst. siste 5 år	53 %	

¹ Ved å bruke utbyttegrunnlaget i Statkraft SF slik det er definert i statsbudsjettet for 2010, det vil si som konsernresultatet etter skatt, justert for urealiserte verdiendringer og tap, blir utbyttepst.en for 2009 85 pst. Etter denne definisjonen blir også gjennomsnittlig utbyttepst. for de siste 5 årene vesentlig høyere.

egenkapitalen i selskapet styrket med 14 mrd. kroner i desember 2010.

Samfunnsansvar

Selskapet rapporterer om samfunnsvar i form av en egen bærekraftsrapportering som en del av årsrapporten for 2009. Ut over bærekraftsrapporteringen fremlegger selskapet Statkrafts leveregler som omfatter miljø, anti-korrupsjon, etikk mv. Selskapet rapporterer etter GRI-standarden, men henviser ikke eksplisitt til GRI-indikatorne. I 2008 rapporterte selskapet til nivå B+, men har i 2009 ikke erklært GRI-rapporteringsnivået. Selskapet ble tilsluttet FNs Global Compact i 2010. Arbeidet med bærekraftsrapporteringen er forankret i styret i kraft av at rapporteringen er en del

av årsrapporten. Rapporteringen kjennetegnes av at den i hovedsak består av konkrete tall for ulike indikatorer og inkluderer sammenligningstall to år tilbake. Følgende temaer omtales:

- Miljøvennlig energi (installert effekt, kraftproduksjon, fjernvarme)
- Klima (utslipp av klimagasser, relative utslipp av klimagasser, CO₂-kvoter etc.)
- Naturinngrep og biologisk mangfold (påvirkning av norske vassdrag, fiskeforvaltning, linjnett og kabler)
- Energi- og ressursbruk (forbruk, beholdning)
- Forurensing (utslipp)
- Avfallshåndtering
- Miljøavvik (miljøhendelser, bøter)
- Økonomiske samfunnsbidrag (verdiskaping, skatt, industri- og konsesjonskraft etc.)
- Merkevarer (omdømme, kundetilfredshet)
- Etikk
- Medarbeiderforhold (likestilling, alder, kompetanse etc.)
- Helse og sikkerhet (dødsulykker, skader etc.)

Konsernet har særlig fokus på at helse og sikkerhet skal være godt forankret og prioritert blant alle medarbeidere, kontraktører og partnere og setter strenge sikkerhetskrav.

Statkraft produserer fornybar energi og gasskraft. Kraftproduksjon påvirker miljøet gjennom blant annet naturinngrep og ulike typer utslipp. Konsernet arbeider systematisk med problemstillinger knyttet til miljø i alle aktiviteter og prosesser, herunder planlegging, utbygging og drift av kraftverk.

Statkraft arbeider systematisk med antikorrupsjon og forståelse av etiske spørsmål på tvers av geografiske og organisatoriske grenser og har etablert retningslinjer for dette.

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap i Statkraft er å bidra til en lønnsom forvaltning av norske naturressurser og at avkastningen fra norske kraftressurser best mulig kommer fellesskapet til gode og at selskapets ressursdisponering bidrar til en samfunnsmessig god og sikker energiutnyttelse. Videre skal statlig eierskap bidra til at hovedkontorfunksjoner blir i Norge og til utvikling av norsk kompetanse innenfor fornybar energi. Eierskapet skal også bidra til at Statkraft kan opprettholde en posisjon som en av Europas ledende produsenter av fornybar energi og utnytte sin kompetanse herfra til også å gjennomføre lønnsomme kraftprosjekter andre steder i verden. Det er et mål at Statkraft

innenfor rammene gitt av EØS-regelverket skal arbeide for å møte industriens behov for stabil og langsiktig kraftforsyning. Selskapet skal drives på forretningsmessig grunnlag.

I oppfølgingen av regjeringens målsetting med eierskapet vil følgende rammer bli hensyntatt:

Statkrafts virksomhet skal drives på kommersielt grunnlag og styres på bakgrunn av avkastningskrav, utbytteforventninger og eventuelt spesifikke eierkrav.

Statkrafts hovedoppgave er å være en effektiv produsent av kraft i Norge. Statkraft skal være ledende i Europa innenfor miljøvennlig energi og selskapet kan fortsatt delta i industriell utvikling i Norge og Europa. Dette vil bidra til å styrke Norges posisjon som energinasjon.

Det forventes at selskapet ligger i front med hensyn til økt utbygging og oppgradering av miljøvennlig kraftproduksjon i Norge og være blant de første som tar i bruk nye miljøvennlige, herunder nye fornybare energikilder, når det er bedriftsøkonomisk lønnsomt.

Regjeringen forventer at Statkrafts styre innenfor en forretningsmessig ramme har høye ambisjoner for selskapets forsknings- og utviklingsaktiviteter. Norsk industri har behov for tilgang på kraft til vilkår som tilrettelegger for videreføring av eksisterende virksomhet og nye satsinger. Statkraft skal innenfor EØS-regelverket arbeide for å møte industriens behov for stabil og langsiktig kraftforsyning. Nærings- og handelsdepartementet forutsetter at Statkraft, innenfor disse rammer, utviser en høy grad av fleksibilitet ved utformingen av denne type avtaler.

6.3.7 Store Norske Spitsbergen Kulkompani AS

Selskapsinformasjon

Stiftelsesår:	1916
Statens eierandel:	99,94 pst.
Eierdepartement:	Nærings- og handelsdepartementet
Antall ansatte:	368

Selskapets formål

Store Norske Spitsbergen Kulkompani AS (SNSK) har til formål ved drift eller på annen måte å utnytte selskapets eiendommer og rettigheter på Svalbard. Selskapet kan videre delta i og drive annen virksomhet som står i forbindelse med dette. Selskapet kan utnytte sin kompetanse innen

miljøvennlig ressursutnytting på Svalbard og i Finnmark og Troms.

Generelt om selskapets virksomhet

SNSK driver kullgruvevirksomhet på Svalbard gjennom det heleide datterselskapet Store Norske Spitsbergen Grubekompani AS (SNSG). Om lag 95 pst. av produksjonen eksporteres. Gruvevirksomheten foregår hovedsaklig i Svea. I tillegg har Store Norske en mindre produksjon i Gruve 7 ved Longyearbyen. Om lag 35 pst. av kullet fra Gruve 7 leveres til det lokale energiverket.

Gjennom datterselskapet Store Norske Gull AS driver SNSK også mineralling på Svalbard og i Finnmark.

Gruvedriften skal drives på et forretningsmessig grunnlag og uavhengig av statlig støtte. SNSK budsjetterer med et produksjonsvolum på ca. 2 mill. tonn kull i 2010. Tilpasningen til lavere produksjons- og salgsvolum gjøres for å øke levetiden for Svea Nord gruva og for å fase inn en årlig produksjon som er tilpasset den nye gruve selskapet planlegger i Lunckefjell øst for Svea i 2014. Styret i Store Norske vedtok i september 2010 forretningsplanen for ny gruve i Lunckefjell og selskapet har sendt søknad om tillatelse til åpning av gruve til Sysselmannen på Svalbard. Endelig behandling i Nærings- og handelsdepartementet forutsetter at prosjektet godkjennes etter Svalbardmiljøloven. Nærings- og handelsdepartementet vil i sin behandling av saken legge vekt på om Lunckefjellprosjektet gir forretningsmessig avkastning.

I sammenheng med at forekomsten i Svea Nord går mot slutten, er det en økende andel stein i kullet. Dette skaper behov for oppredning for å bedre kvalitet og salgbarhet. Store Norske starter i gang et mindre oppredningsverk høsten 2010 og planlegger et større oppredningsverk i Svea i 2011.

De siste årene har selskapet hatt en større gjennomgang av sine kostnader. I denne sammenhengen har SNSK sett på de avtalene selskapet har med sine leverandører. Det er spesielt fokusert på avtaleperioder og konkurransedyktighet for avtaler som gjelder transport på land og sjø, samt salgskommisjoner. Disse avtalene står samlet for en betydelig andel av selskapets faste og variable kostnader. Revisjons- og rådgivningsselskapet PricewaterhouseCoopers og advokatfirmaet BÅHR har foretatt en forretningsmessig og juridisk gjennomgang av konsernets store forretningsmessige avtaler.

Et formål med statens eierskap i SNSK er å bidra til at samfunnet i Longyearbyen opprettholdes og videreutvikles på en måte som understøtter de overordnede målene i norsk Svalbardpolitikk. Selskapet legger vekt på å oppfylle sitt samfunnsansvar. Morselskapet har vedtatt etiske retningslinjer som alle datterselskapene skal følge.

SNSK er en bærebjelke i Svalbard-samfunnet og bidrar til å opprettholde et robust, norsk familiesamfunn i Longyearbyen. I den omstillingen og nedbemanningen som selskapet gjennomfører, legger selskapet vekt på tiltak som bidrar til at selskapets ansatte velger å bosette seg i Longyearbyen med sin familie. SNSK er en viktig bidragsyter til kultur- og idrettsliv i Longyearbyen.

SNSK har også fokus på ny næringsutvikling i tilknytning til eiendommer og den kompetanse som ligger i konsernet.

Organisasjon

SNSK er et konsern som består av morselskapet Store Norske Spitsbergen Kulkompani AS og de heleide datterselskapene Store Norske Spitsbergen Grubekompani AS og Store Norske Gull AS og Store Norske Boliger AS. Videre inngår de tilknyttede selskapene Lompensenteret AS (50 pst.), Svea Tankanlegg AS (15 pst.) og Materiallageret AS (32 pst.) i konsernet.

Økonomisk utvikling

Resultatet for 2009 ble et overskudd etter skatt på 363 mill. kroner av en omsetning på 2041 mill. kroner. Nedgangen i omsetningen fra 2008 på 1404 mill. kroner skyldes både redusert kvantum og vesentlig reduksjon i kullprisene. I 2008 var prisene på kull historisk høye. Som følge av inngåtte kontrakter og sikring av kullpris for 2009 mens prisene var på det høye nivået i 2008, oppnådde selskapet i 2009 kullpriser langt over spotprisene gjennom året.

Kostnadene er redusert som følge av lavere produksjons- og salgsvolum.

Selskapet har en solid egenkapital og finansieringsevne.

For 2009 er det utbetalt utbytte til eierne med 164 mill. kroner. Gjennomsnittlig egenkapitalrentabilitet i årene 2005–2009 var 31 pst.

Samfunnsansvar

Årsrapporten 2009 dekker minimumskravene til rapportering på samfunnsansvar.

Tabell 6.24 Økonomiske nøkkeltall for Store Norske Spitsbergen Kulkompani AS

Tall i mill. kroner		
	2009	2008
Resultatregnskap		
Driftsinntekter	2 041	3 445
Driftsresultat	392	1 253
Resultat etter skatt	363	881
Balanse	2009	2008
Anleggsmidler	705	897
Omløpsmidler	1 812	1 774
Sum eiendeler	2 517	2 671
Egenkapital	1 567	1 138
Sum gjeld og forpliktelser	950	1 533
Sum egenkapital og gjeld	2 517	2 671
Nøkkeltall	2009	2008
Egenkapitalandel	62 %	43 %
Egenkapitalrentabilitet	27 %	110 %
Gjennomsnittlig EK rentabilitet siste 5 år	31 %	
Rentabilitet sysselsatt kapital	56 %	220 %
Utbytte (mill. kroner)	164	200
Utbyttepst.	45 %	23 %
Snitt utbyttepst. siste 5 år	37 %	
Kapitalinnskudd fra staten (mill. kroner)	164	164

Rollen som tilligger en hjørnesteinsbedrift, er et viktig samfunnsansvar. Den nyeste samfunns- og næringsanalysen viser fortsatt at kulldriften spiller en avgjørende rolle for stabiliteten og dermed for familiesamfunnet på Svalbard. Selskapets rolle som arbeidsgiver og generator for lokal vekst er helt dominerende. Selskapets gruvevirksomhet har omfattende rutiner for HMS-oppfølgning på alle nivåer.

Mål med statens eierskap

Formålet med statens eierskap i Store Norske Spitsbergen Kulkompani er å bidra til at samfunnet i Longyearbyen opprettholdes og videreutvikles på en måte som understøtter de overordnede målene i norsk Svalbardpolitikk. Selskapet skal drives etter bedriftsøkonomiske prinsipper og med sikte på en markedsmessig avkastning på

investert kapital. Ut fra nasjonale hensyn mener regjeringen at det er viktig at staten fortsatt er den dominerende aksjonæren i Store Norske Spitsbergen Kulkompani AS. Arbeidsplassene knyttet til kullgruvedriften har i mange år bidratt vesentlig til stabil, helårlig norsk aktivitet og bosetting på Svalbard. Regjeringen har et langsiktig perspektiv på statens eierskap og vil ikke redusere statens eierskap.

6.4 Kategori 4 – Selskaper med sektorpolitiske mål

6.4.1 Avinor AS

Selskapsinformasjon

Stiftelsesår: 2003
Statens eierandel: 100 pst.
Eierdepartement: Samferdselsdepartementet
Antall ansatte: 2 910

Selskapets formål

Selskapets samfunnsoppdrag er å eie, drive og utvikle et landsomfattende nett av lufthavner for sivil sektor og en samlet flysikringstjeneste for sivil og militær sektor. Eieren avgjør hvilke lufthavner selskapet skal drive.

Virkomheten skal drives på en sikker, effektiv og miljøvennlig måte, og sikre god tilgjengelighet for alle grupper reisende.

Selskapet skal i størst mulig grad være selvfinansiert gjennom inntekter fra hovedvirksomheten og annen forretningsvirksomhet i tilknytning til lufthavnene. Internt i selskapet skal det skje en samfinansiering mellom bedriftsøkonomisk lønnsomme og ulønnsomme enheter.

Virkomheten kan drives av selskapet selv, av heleide datterselskaper, eller av andre selskaper Avinor har eierandeler i eller samarbeider med.

Selskapet skal utføre samfunnsplågte oppgaver slik de er fastlagt av eieren.

Generelt om selskapets virksomhet

Forvaltningsbedriften Luftfartsverket ble i 2003 omdannet til et aksjeselskap (Avinor AS).

Avinor AS har to primære virksomhetsområder, drift av et landsomfattende nett av lufthavner for sivil luftfart og flysikringstjeneste for sivil og militær luftfart. Dette omfatter 46 lufthavner i Norge, samt kontrolltårn, kontrollsentraler og annen teknisk infrastruktur for flynavigasjon. 12 av lufthavnene drives i samarbeid med Forsvaret.

I tillegg driver selskapet med forretningsvirksomhet i tilknytning til lufthavnene gjennom flyplasshoteller, parkeringsanlegg, avgiftsfritt salg og utleie av areal til servering og andre servicetilbud til flypassasjerene.

Finansielt sett drives den totale virksomheten som én enhet der bedriftsøkonomisk lønnsomme lufthavner bidrar til å finansiere bedriftsøkonomisk ulønnsomme lufthavner. Flysikringstjenesten er selvfinansierende ved at tjenestene prises etter et kostprinsipp. Noe over halvparten av konsernets inntekter kommer fra avgifter flyselskapene betaler for tjenestene fra Avinor. Resten av inntektene er såkalte kommersielle inntekter fra forretningsvirksomheten i tilknytning til lufthavnene.

Samferdselsdepartementet la i 2009 fram St.meld. nr. 48 (2008–2009) Om verksemda i Avinor AS, jf. Innst. 95 S (2009–2010). I meldingen ble det orientert om utviklingen i selskapet og hovedutfordringer, planer og strategier for Avinor AS de kommende årene. Meldingen danner grunnlaget for statens eierstyring av selskapet.

Organisasjon

Konsernet Avinor har 2 910 ansatte (pr. desember 2009).

Morselskapet Avinor AS er delt i Divisjon store Lufthavner, Divisjon regionale og lokale lufthavner og Divisjon Flysikring.

I tillegg til morselskapet Avinor AS omfatter Avinor-konsernet datterselskapene Oslo Lufthavn AS, Oslo Lufthavn Eiendom AS, Avinors Parkeringsanlegg AS, Flesland Eiendom AS, Værnes Eiendom AS og Sola Hotel Eiendom AS.

Økonomisk utvikling

Etter flere år med trafikkvekst og positiv resultatutvikling begynte flytrafikken å gå ned i slutten av 2008 som følge av den internasjonale finanskrisen. Virkningen av krisen preget økonomien i Avinor AS både i 2008 og 2009.

Konsernets resultat etter skatt i 2009 ble 605 mill. kroner, mot 765 mill. kroner året før. Konsernets samlede driftsinntekter i 2009 sank med 0,4 pst. i forhold til året før. Reduksjonen i flytrafikken ble kompensert gjennom høyere inntekter pr. enhet. Kommersielle inntekter utgjorde 44,3 pst. av de totale driftsinntektene i 2009. Samlede driftskostnader inklusive avskrivninger økte med 3,3 pst. fra 2008 til 2009.

I forbindelse med St.meld. nr. 48 (2008–2009) ble det lagt fram en tiltakspakke på 900 mill. kro-

Tabell 6.25 Økonomiske nøkkeltall for Avinor AS

Tall i mill. kroner		
Resultatregnskap	2009	2008
Driftsinntekter	7 356	7 384
Driftsresultat	1 183	1 396
Resultat etter skatt	605	765
Balanse	2009	2008
Anleggsmidler	20 034	19 126
Omløpsmidler	2 349	1 034
Sum eiendeler	22 383	20 160
Egenkapital	10 111	9 285
Sum gjeld og forpliktelser	12 272	10 875
Sum egenkapital og gjeld	22 383	20 160
Nøkkeltall	2009	2008
Egenkapitalandel	45 %	46 %
Egenkapitalrentabilitet	6 %	8 %
Gjennomsnittlig EK rentabilitet siste 5 år	7 %	
Rentabilitet sysselsatt kapital	7 %	10 %
Utbytte (mill. kroner)	0	0
Utbyttepst. siste 5 år	26 %	
Tilskudd fra staten/offentlig kjøp (mill. kroner)	150	0

ner som skulle medvirke til at Avinor AS skal kunne gjennomføre sikkerhetsinvesteringer som selskapet ellers måtte ha utsatt. Tiltakspakken besto av et ekstraordinært investeringstilskudd på 150 mill. kroner i 2009, fritak for utbytte for regnskapsåret 2008 og avdragfrihet på statslånet som finansierte utbyggingen av hovedflyplassen på Gardermoen. En tilsvarende tiltakspakke med utbyttefritak for regnskapsåret 2009 og avdragsfrihet, samt et tilskudd på 50 mill. kroner, ble også gjennomført i 2010.

I 2010 har flytrafikken igjen økt, og Avinor har opplevd voksende inntekter og bedret resultat.

Samfunnsansvar

Omstillinger: Avinor har gjennomført et resultatforbedringsprogram og et organisasjonsutviklingsprosjekt som vil gjøre organisasjonen mer effektiv og medføre betydelige kostnadskutt. Omstillingsarbeidet har skjedd i nært samarbeid med de ansattes organisasjoner.

Forskning, utvikling og kompetanseoppbygging: På sitt område innen luftfarten er Avinor en dominerende aktør. Selskapets policy for forskning og utvikling er knyttet til aktiv leverandørutvikling og industrisamarbeid, primært for å oppnå bedre og mer effektive tjenester og produkter.

Miljø: Ytre miljø er integrert i Avinors styringssystem og følger prinsippene i ISO 14001. Dette innebærer et systematisk og kontinuerlig forbedringsarbeid i alle faser, fra planlegging, utføring, kontroll til korrigerende. Våren 2010 ble Kristiansand lufthavn, Kjevik, Trondheim lufthavn, Værnes og Oslo lufthavn akkreditert i den frivillige internasjonale bransjeordningen Airport Carbon Accreditation, og disse lufthavnene har fått sertifisert sine klimaregnskaper. Avinor har i 2009 videreført samarbeidet med flyselskapene og NHO Luftfart for å redusere luftfartens klimagassutslipp. Viktige tema har vært effektiviseringstiltak i luftrommet og videre optimalisering av landinger og avganger på norske lufthavner. Åtte flystøysonekart ble oppdatert i 2009. Med unntak av Gardermoen har nå alle lufthavnene hvor Avinor har kartleggingsansvar, fått oppdaterte flystøysonekart etter gjeldende retningslinje T-1442

Helse, arbeidsmiljø og sikkerhet: Helse, miljø og sikkerhet (HMS) inngår som en integrert del av Avinors styringssystem. For å videreutvikle og ivareta HMS legges det særlig vekt på fortsatt sterk sikkerhetskultur, sykefravær på under 4,5 pst., ingen alvorlige personskader og å styrke vernetjenesten. På lufthavnene arbeider ca 30 000 ansatte i samarbeidende virksomheter. For å sikre at Avinors samarbeidende virksomheter og leverandører har et fungerende HMS-system foretar Avinor interne og eksterne revisjoner. Avinor har en utstrakt utbyggingsvirksomhet. For å samordne og nyttiggjøre hverandres erfaringer innen HMS har Avinor innledet samarbeid med Statsbygg, Jernbaneverket og Forsvarsbygg.

Etikk og arbeidet mot korrupsjon: Selskapet har utarbeidet etiske retningslinjer. Formålet er at alle som opptre på vegne av selskapet, skal opptre etisk ansvarlig. Avinor har utviklet rutiner som sikrer innsyn i hvordan selskapets innkjøp gjøres.

Likestilling: Noe over 20 pst. av de ansatte i konsernet er kvinner. Denne andel har vært stabil de siste årene. Kvinner er underrepresentert i ledende stillinger. Avinor planlegger et program for å oppnå høyere kvinneandel i ledende stillinger.

Integrering og mulighet for karriere for andre grupper: Avinor har utviklet en livsfasepolitikk som ivaretar eldre og personer med redusert

funksjonsevne. Selskapet er bevisst på å rekruttere personer med minoritetsbakgrunn.

Samfunnssikkerhet: Samfunnssikkerhet er innarbeidet i Avinors omfattende sikkerhetsarbeid. Selskapet følger opp Samferdselsdepartementets strategi for samfunnssikkerhet og beredskap i sektoren.

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap i Avinor AS knytter seg til selskapets samfunnsoppdrag som er å sikre et landsomfattende nett av lufthavner og en samlet flysikringstjeneste. Sammen med andre statlige virkemidler bidrar det statlige eierskapet i Avinor til at hele landet får et tjenlig flyeruttilbud. Formålet med det statlige eierskapet til Avinor er å oppnå sektorpolitiske mål. Innenfor denne rammen skal selskapet likevel sikre en god forvaltning av statens verdier.

6.4.2 Bjørnøen AS

Selskapsinformasjon

Stiftelsesår: 1918
Statens eierandel: 100 pst.
Eierdepartement: Nærings- og handel-
departementet
Antall ansatte: 0

Selskapets formål

Bjørnøen AS har til formål drift og utnyttelse av selskapets eiendommer på Svalbard og annen virksomhet i forbindelse med dette.

Generelt om selskapets virksomhet

Bjørnøen AS eier all grunn og noen kulturhistoriske bygninger på Bjørnøya. Selskapet ble overtatt av den norske stat i 1932 og ble i 1967 administrativt underlagt Kings Bay AS som også leverer forvaltningstjenester til Bjørnøen AS. Deler av statstilskuddet til Kings Bay AS overføres til drift av Bjørnøen AS. Det norske meteorologiske institutt ved Værvarslinga for Nord-Norge leier grunn til en stasjon på Bjørnøya. I tillegg har Værvarslinga for Nord-Norge det koordinerende ansvaret for de vitenskapelige aktivitetene på eiendommen de leier. Bjørnøya naturreservat ble opprettet 16. august 2002. Fredningen omfatter hele øya med unntak av et mindre landareal som i tillegg til dagens bruk eksempelvis vil kunne ivareta behov i forbindelse med forsyning, transport og som

Tabell 6.26 Økonomiske nøkkeltall for Bjørnøen AS

Tall i mill. kroner		
Resultatregnskap	2009	2008
Driftsinntekter	0,17	0,18
(hvorav tilskudd fra Kings Bay AS)	0,15	0,16
Driftsresultat	0,01	0,00
Resultat etter skatt	0,02	0,00
Balanse	2009	2008
Anleggsmidler	3,90	3,90
Omløpsmidler	0,29	0,17
Sum eiendeler	4,19	4,07
Egenkapital	4,06	4,04
Sum gjeld og forpliktelser	0,13	0,03
Sum egenkapital og gjeld	4,19	4,07

nødhavn i forbindelse med eventuell utvinning av olje i Barentshavet og andre aktiviteter i Nordområdene. Sysselmannen på Svalbard er forvaltningsmyndighet og har oppsynsansvaret i naturreservatet.

Den 12. desember 2008 ble Bjørnøya Naturresevat utvidet til territorialgrensen 12 nautiske mil fra land. Dette ble fastsatt ved Kongelig resolusjon med hjemmel i lov 15. juni 2001 nr 79 §§ 12, 17. Denne utvidelsen er viktig for å beskytte havområdet rundt Bjørnøya mht sjøfuglenes leveområde og næringsgrunnlag da Bjørnøya har noen av Europas største hekkekolonier for enkelte polare fugler. Det russiske fryseskipet Petrozavodsk grunnstøtte ved et av fuglefjellene på sydspissen av Bjørnøya i mai 2009. Det vurderes om skipet skal hugges opp og fjernes, eller trekkes av grunn og senkes. Fartøyet utgjør både en visuell og fysisk forurensning dersom det ikke fjernes.

Organisasjon

Selskapet har samme styre og administrerende direktør som Kings Bay AS.

Økonomisk utvikling

Selskapets driftsinntekter kommer fra utleie av eiendommen og utgjorde 184 136 kroner i 2009. Driftskostnader utover dette dekkes av tilskudd overført fra Kings Bay AS, og bevilges over stats-

budsjettet. Tilskuddet i 2009 utgjorde 152 083 kroner, mot 162 497 kroner i 2008.

Samfunnsansvar

Bjørnøen har ikke utvidet rapportering på samfunnsansvar, men kommenterer sitt arbeid med samfunnsansvar og miljø i årsrapporten under temaet ytre miljø.

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap i Bjørnøen AS er å ivareta norsk suverenitet gjennom eiendomsbesittelse på Bjørnøya. Bjørnøya har en strategisk viktig geografisk posisjon, midt mellom Norges fastland og Svalbard. Et mindre landareal på øya vil kunne ivareta behov i forbindelse med forsyning, transport og som nødhavn i forbindelse med eventuell utvinning av olje i Barentshavet og andre aktiviteter i nordområdene. Selskapet skal ha effektiv drift.

6.4.3 Eksportutvalget for Fisk AS (EFF)

Selskapsinformasjon

Stiftelsesår: 2005
Statens eierandel: 100 pst.
Eierdepartement: Fiskeri- og kystdepartementet
Antall ansatte: 52

Selskapets formål

Selskapets formål er å øke verdiskapingen i fiskeri- og havbruksnæringen gjennom økt etterspørsel og kunnskap om norsk sjømat i inn og utland. Selskapet har ikke erverv til formål.

Generelt om selskapets virksomhet

Eksportutvalget for fisk (EFF) er organisert som et aksjeselskap og er 100 pst. eid av Fiskeri- og kystdepartementet. EFF ble stiftet i 1991 og ble omdannet til aksjeselskap 1. september 2005. Fiskeri- og kystministeren utgjør selskapets generalforsamling, som blant annet oppnevner styret etter innstilling fra næringens hovedorganisasjoner. Selskapet finansieres av fiskeri- og havbruksnæringen gjennom en markedsavgift.

Den globale finanskrisen skapte utfordringer for deler av fiskerinæringen i 2009 og i den forbindelse ble det lagt vekt på å holde et høy trykk på markedsføringen av sjømat. Markedsavgiften for hvitfisk, pelagisk fisk og reker ble besluttet økt.

Tabell 6.27 Økonomiske nøkkeltall for Eksportutvalget for fisk AS

Tall i mill. kroner		
Resultatregnskap	2009	2008
Driftsinntekter	315,7	241,9
Driftsresultat	16,0	-10,2
Resultat etter skatt	24,7	-4,4
Balanse	2009	2008
Anleggsmidler	1,8	3,5
Omløpsmidler	258,6	234,2
Sum eiendeler	260,4	237,7
Egenkapital	198,3	173,7
Sum gjeld og forpliktelser	62,6	64,0
Sum egenkapital og gjeld	260,7	237,7
Nøkkeltall	2009	2008
Egenkapitalandel	76 %	73 %
Egenkapitalrentabilitet	13 %	-3 %
Gjennomsnittlig EK rentabilitet siste 5 år	8 %	
Rentabilitet sysselsatt kapital	14 %	-2 %
Utbytte (mill. kroner)	0	0
Tilskudd fra staten/offentlig kjøp ¹ (mill. kroner)	25,50	
Kapitalinnskudd fra staten (mill. kroner)	108	108

¹ I 2009 fikk EFF tilført 25,5 millioner kr knyttet til ekstraordinær markedsføring av torskefisk i forbindelse med finanskrisen og vanskelighetene med å få torsk ut i markedet.

Organisasjon

EFFs virksomhet omfatter aktiviteter innen fire virksomhetsområder: fellesmarkedsføring, markedsinformasjon, markedsadgang samt informasjon og beredskap. Selskapets hovedkontor ligger i Tromsø. EFF er representert med egne ansatte i 12 markeder.

Økonomisk utvikling

Virksomheten til EFF er finansiert av fiskeri- og havbruksnæringen, gjennom markedsavgiften fastsatt i medhold av fiskeeksportloven.

Som et ledd i regjeringens innsats for å dempe skadevirkningene av den internasjonale finanskrisen, ble EFF tilført til sammen 25,5 mill. kroner fra Fiskeri- og kystdepartementet i 2009. Midlene var et ekstraordinært statlig bidrag til økt markedsinnsats for norsk torskfisk, hvor også EFF bidro med ekstra midler. EFFs inntekter økte fra 2008 til 2009 som følge av økte eksportverdier av sjømat fra Norge (som markedsavgiften beregnes av). De regnskapsmessige inntektene var i 2009 på 316 mill. kroner, om lag 74 mill. kroner høyere enn i 2008. Operasjonelle investeringer utgjorde 278 mill. kroner, en økning på 45 mill. kroner. Totalt sett fikk EFF et overskudd på 24,7 mill. kroner for 2009. Siden EFFs formål er å forvalte inntektene fra markedsavgiften til økt markedsinnsats, innebærer overskuddet i praksis at aktiviteten var lavere enn det inntektene fra markedsavgiften ga rom for. Totalkapitalen var ved utgangen av 2009 261 mill. kroner, og egenkapitalandelen var 76 pst. Selskapet kan i henhold til vedtektene ikke dele ut utbytte.

Samfunnsansvar

EFF har tiltrådt i FNs Global Compact og vil fra 2010 rapportere i henhold til disse prinsippene. Selskapet har i sin beretning for 2009 tatt inn en omtale av viktige områder innenfor samfunnsansvar. EFFs ivaretagelse av samfunnsansvar ble tatt opp på generalforsamlingen 23. juni 2010.

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap i EFF er å bidra til økt verdiskaping i fiskeri- og havbruksnæringen gjennom økt etterspørsel og kunnskap om norsk sjømat i inn og utland. EFF er et sentralt virkemiddel for sektoren. Videre er selskapet en viktig rådgiver for departementet i spørsmål som gjelder eksport og omsetning og produksjon i sammenheng med eksport. Selskapet skal ha effektiv drift.

6.4.4 Enova SF

Selskapsinformasjon

Stiftelsesår: 2001
Statens eierandel: 100 pst.
Eierdepartement: Olje- og energidepartementet
Antall ansatte: 52

Selskapets formål

Enova SFs hovedformål er å fremme en miljøvennlig omlegging av energibruk og energiproduksjon. Enova skal i den forbindelse forestå forvaltningen av midlene fra Energifondet.

Generelt om selskapets virksomhet

Energifondet skal være en langsiktig finansieringskilde for energiomleggingen. Styringen av Enova følger prinsippene for mål- og resultatstyring.

Oppdraget med forvaltningen av Energifondet er gitt til Enova gjennom en langsiktig avtale mellom Olje- og energidepartementet og Enova. Denne avtalen gir en presisering av formålet og de tallfestede målene for virksomheten, samt at det settes krav til rapportering av resultater.

For regjeringen er det viktig å sikre en mest mulig effektiv forvaltning av midlene til energiomleggingen. På bakgrunn av dette er det viktig med en klar ansvars- og rollefordeling mellom departementet som oppdragsgiver og Enova som oppdragstaker.

I tillegg til forvaltningen av Energifondet var Enova i 2010 også ilagt forvaltnings- og oppfølgingsansvar for følgende: Lavenergiprogrammet, Tilskudd til elektrisitetssparing i private husholdninger, Tilskudd til infrastruktur for naturgass, EU-programmet Intelligent Energy Europe, IEA-programmet Energy Technology Data Exchange og Tilsagn om støtte til utarbeiding og gjennomføring av kurs i energi- og miljøplanlegging for landets kommuner.

Organisasjon

Enova er lokalisert i Trondheim og er organisert med følgende avdelinger: Avdeling for kommunikasjon og samfunnskontakt, avdeling for finans og staber, avdeling for strategi og utvikling, avdeling for energibruk og avdeling for energiproduksjon. Enova har ingen datterselskaper.

Den årlige budsjettrammen for drift av Enova fastsettes av Olje- og energidepartementet og dekkes av de ulike oppdragene. Selskapet genererer ikke egne inntekter. Det fastsettes derfor heller ikke utbytte fra Enova.

Tabell 6.28 Økonomiske nøkkeltall for Enova SF

Tall i mill. kroner		
Resultatregnskap	2009	2008
Driftsinntekter	83,0	64,7
Driftsresultat	9,1	7,1
Resultat etter skatt	9,9	8,2
Balanse	2009	2008
Anleggsmidler	1,8	0,1
Omløpsmidler	39,5	29,2
Sum eiendeler	41,3	29,3
Egenkapital	28,0	18,0
Sum gjeld og forpliktelser	13,4	11,2
Sum egenkapital og gjeld	41,3	29,2
Nøkkeltall	2009	2008
Egenkapitalandel	68 %	62 %
Egenkapitalrentabilitet	43 %	59 %
Gjennomsnittlig EK rentabilitet siste 5 år	28 %	
Rentabilitet sysselsatt kapital	43 %	59 %
Utbytte (mill. kroner)	0	0
Kontraktfestet energieresultat (TWh)	13,8	11,6

Økonomisk utvikling

Enova SF er ikke skattepliktig. Ved opprettelsen av Enova SF ble det betalt inn 5 mill. kroner i innskuddskapital i selskapet.

Samfunnsansvar

Enova SF har stor fokus på samfunnsansvar. Styret og administrasjonen i Enova har et aktivt forhold til ivaretagelse av foretakets samfunnsansvar. Enovas største oppdrag er å forvalte midlene fra Energifondet innenfor fondets formål og etter retningslinjer gitt i avtale med Olje- og energidepartementet. Forvaltningen av midlene i Energifondet er et betydelig ansvar. Det påhviler derfor foretaket å utføre sine oppgaver på en ryddig og profesjonell måte, hvor forvaltning av støttemidler fra Energifondet er i tråd med objektive og transparente kriterier.

Enova har klare etiske og miljømessige retningslinjer. Retningslinjene favner et bredt spekter av etiske spørsmål, herunder spesielle forhold knyttet til Enovas forvaltningsoppdrag.

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap i Enova SF er å sikre eierskap til et virkemiddel for å oppnå energipolitiske mål. Staten skal gjennom utøvelsen av overordnet styring og kontroll av Enova SF legge til rette for at selskapet oppfyller sitt formål. Selskapet skal ha en effektiv drift.

6.4.5 Gassco AS

Selskapsinformasjon

Stiftelsesår: 2001
Statens eierandel: 100 pst.
Eierdepartement: Olje- og energidepartementet
Antall ansatte: 323

Selskapets formål

Selskapets formål er å drive transportsystemer for naturgass på og fra norsk kontinentalsokkel, herunder rørledninger og terminaler, enten selv eller gjennom deltakelse i eller sammen med andre selskaper, og virksomhet i tilknytning til dette.

Generelt om selskapets virksomhet

Gassco AS ble etablert i 2001 som et heleid statlig selskap forvaltet av Olje- og energidepartementet. Selskapet er operatør for gassrørledninger og transportrelaterte gassbehandlingsanlegg. Dette omfatter drift av gasstransportsystemet og utbygging. Gassrørledninger og transportrelaterte gassbehandlingsanlegg tjener alle produsenter av gass på norsk sokkel og bidrar til en samlet effektiv utnyttelse av gassressursene.

Gassco har en sentral rolle i videreutviklingen av gasstransportsystemet og samordner prosesser for videreutvikling av infrastrukturen for transport og behandling av gass fra norsk sokkel. En del av Gasscos oppgave er også å allokere kapasiteten i gasstransportsystemet.

Organisasjon

Gassco ligger på Bygnes i Karmøy kommune. Selskapet hadde 323 fast ansatte ved utgangen av 2009.

Tabell 6.29 Økonomiske nøkkeltall for Gassco AS

Tall i mill. kroner		
Resultatregnskap	2009	2008
Driftsinntekter	0,0	0,0
Driftsresultat	0,0	0,0
Resultat etter skatt	0,5	0,4
Balanse	2009	2008
Anleggsmidler	221,6	156,0
Omløpsmidler	198,8	201,1
Sum eiendeler	420,3	357,1
Egenkapital	14,5	14,0
Sum gjeld og forpliktelser	405,9	343,1
Sum egenkapital og gjeld	420,3	357,1
Nøkkeltall	2009	2008
Tilskudd fra staten/offentlig kjøp (mill. kroner)	57,5	24,0

Økonomisk utvikling

Transportsystemet eies av et interessentskap, Gassled. Gassco utfører aktiviteter på vegne av Gassled for deltakernes regning og risiko – det skjer dermed ingen inntjening i Gassco. Selskaper som ønsker å transportere gass betaler transporttariffer som gir investeringene i transportsystemet en rimelig avkastning.

Eierne av transportsystemet finansierer Gasscos utgifter til operatørvirksomheten. Det er ingen kontantstrøm til eller fra staten forbundet med den ordinære driften.

Samfunnsansvar

Gasscos arbeid med samfunnsansvar er en integrert del av virksomheten, først og fremst gjennom selskapets ansvar for helhetlig drift av gass-transportssystemet samt å bidra til en samlet effektiv utnyttelse av de norske gassressursene. Gassco har egne etiske retningslinjer som er i tråd med FNs global compact. Gassco har også utarbeidet en miljøpolicy som sier at selskapets virksomhet skal være i tråd med prinsipper for bærekraftig utvikling.

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap i Gassco AS er å ivareta operatøransvaret for transport av gass fra den norske kontinentalsokkelen. Transport- og behandlingsanleggene skal betjene alle produsenter av gass og bidra til en samlet effektiv utnyttelse av ressursene på kontinentalsokkelen. Den ansvarlige for driften av transportsystemene for gass skal opptre nøytralt i forhold til alle brukerne av transportsystemet. Gasscos rolle er å ivareta disse hensynene, særlig på bakgrunn av at eierne av transportsystemet også er produsenter av gass og dermed brukere av systemet. Selskapet skal ha effektiv drift.

6.4.6 Gassnova SF

Selskapsinformasjon

Stiftelsesår: 2007
Statens eierandel: 100 pst.
Eierdepartement: Olje- og energidepartementet
Antall ansatte: 28

Selskapets formål

Gassnova SF har som formål å forvalte statens interesser knyttet til CO₂-håndtering (teknologiutvikling, fangst, transport, injeksjon, lagring av CO₂), og å gjennomføre de prosjekter som foretaksmøtet bestemmer. Det er en målsetting at foretakets arbeid skal resultere i kostnadsreduksjoner knyttet til CO₂-håndtering.

Gassnova SF skal gi råd til Olje- og energidepartementet i forhold til spørsmål vedrørende CO₂-håndtering. Gassnova SF skal legge til rette for at statens deltakelse i CO₂-håndteringsprosjekter kan nyttiggjøres best mulig av staten eller statlig eide enheter. Gassnova SF skal bidra til gjennomføring av «Climit-programmet». Gassnova SF har ikke erverv til formål.

Generelt om selskapets virksomhet

Ved kongelig resolusjon av 29. juni 2007 ble det truffet vedtak om å opprette Gassnova SF ved omdanning av forvaltningsorganet Gassnova. Foretaket ble stiftet av Olje- og energidepartementet 3. juli 2007. Foretaket hører inn under Olje- og energidepartementet som representerer staten som eier. Gassnova SF ligger i Porsgrunn.

Gassnova SF har som formål å forvalte statens interesser knyttet til CO₂-håndtering, herunder CO₂-fangst, -transport, -injeksjon og -lagring.

Denne aktiviteten omfatter teknologiutvikling gjennom CLIMIT-programmet, realisering av utbyggingsprosjekter og rådgivning ovenfor Olje- og energidepartementet.

CLIMIT-programmet er det norske nasjonale programmet for forskning, utvikling og demonstrasjon av teknologi for CO₂-håndtering fra kraftproduksjon. Programmet administreres av Gassnova SF i samarbeid med Norges forskningsråd. Ansvar er fordelt slik at Norges forskningsråd har ansvaret for forskningsprosjektene, og Gassnova for prototyp- og demonstrasjonsprosjektene.

Ved starten av 2011 forvalter Gassnova SF statens interesser i følgende CO₂-håndteringsprosjekter:

- Teknologisenter for CO₂-håndtering på Mongstad (TCM)
- Fullskala CO₂-fangst på Kårstø
- Transport og lagring av CO₂ fra Mongstad og Kårstø

Basert på Stortingets tilslutning til St.prp. nr. 38 (2008–2009) ble det fattet investeringsbeslutning vedrørende TCM den 17. juni 2009, samtidig som selskapet TCM DA ble etablert. TCM er inne i byggefasen, med forventet ferdigstillelse ved årsskiftet 2011/2012. Staten, representert med Gassnova SF, har 75,12 % eierandel i TCM DA. Øvrige eiere er Statoil, Shell og Sasol.

Anskaffelsesprosessen vedrørende fullskala CO₂-fangst på Kårstø ble stanset i 2009 i henhold til brev av 18. mai fra OED. Sammen med Gassco har Gassnova utredet en eventuell integrasjonsløsning mellom gasskraftverket og gassprosesseringsanlegget på Kårstø. Rapporten er overlevert departementet.

Parallelt med planleggingsarbeidet knyttet til fullskala CO₂-fangst på Mongstad, utvikler Gassnova SF underlag for en investeringsbeslutning angående transport og lagring fra fangstanlegget.

Økonomisk utvikling

2009 var Gassnova SFs andre driftsår. Foretaket er bygget opp fra én ansatt i 2007 til 28 ansatte per 31. desember 2010. Den årlige budsjettammen for drift av Gassnova SF bevilges over statsbudsjettet. Det ble i 2009 overført 70 mill. kroner til Gassnova SF for å dekke kostnader knyttet til drift

av foretaket. Selskapet har i tillegg inntekter fra utleie av ressurser til TCM DA. Foretaket hadde per 31. desember 2009 i sum en opptjent egenkapital på om lag 25 mill. kroner. Overskuddet er overført til selskapets frie egenkapital.

Samfunnsansvar

Gassnova SF har stor fokus på samfunnsansvar. Foretaket er sentral i regjeringens satsing på CO₂-håndtering med teknologiutvikling og deltakelse i prosjekter for CO₂ fangst og lagring, og gjennom dette medansvarlig for bruk av store statlige ressurser. Det påhviler derfor foretaket å utføre sine oppgaver på en ryddig og profesjonell måte. Hensynet til faglig kompetanse og integritet samt ivaretagelse av et godt omdømme, veier tungt i alt foretaket foretar seg.

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap i Gassnova SF er å ivareta statens interesser knyttet til CO₂-håndtering. Staten skal gjennom å utøve overordnet styring og kontroll av Gassnova SF bidra til at selskapet på en effektiv måte oppfyller sitt formål. Selskapet skal ha effektiv drift.

Tabell 6.30 Økonomiske nøkkeltall for Gassnova SF

Tall i mill. kroner		
Resultatregnskap	2009	2008
Driftsinntekter	66,1	53,4
Driftsresultat	6,1	15,6
Resultat etter skatt	7,0	18,0
Balanse	2009	2008
Anleggsmidler	2,1	1,4
Omløpsmidler	43,3	44,7
Sum eiendeler	45,4	46,2
Egenkapital	35,0	28,0
Sum gjeld og forpliktelser	10,4	18,2
Sum egenkapital og gjeld	45,4	46,2
Nøkkeltall	2009	2008
Driftstilskudd fra staten	70,0	48,5

6.4.7 Innovasjon Norge

Selskapsinformasjon

Stiftelsesår:	2003
Statens eierandel:	51 pst.
Eierdepartement:	Nærings- og handelsdepartementet
Antall ansatte:	794

Selskapets formål

Selskapet har til formål å fremme bedrifts- og samfunnsøkonomisk lønnsom næringsutvikling i hele landet og utløse ulike distrikters og regioners næringsmessige muligheter gjennom å bidra til innovasjon, internasjonalisering og profilering.

Generelt om selskapets virksomhet

Innovasjon Norge er organisert som et særlovselskap i henhold til lov om Innovasjon Norge. Tilknytningsformen innebærer at selskapet er et eget rettssubjekt med et selvstendig og faglig ansvar for beslutninger knyttet til enkeltsaker. Eierskapet til Innovasjon Norge er fra og med 1. januar 2010 fordelt mellom staten ved Nærings- og handelsdepartementet (51 pst.) og fylkeskommunene (49 pst.). Eiernes myndighet utøves i selskapets foretaksmøte.

Innovasjon Norge er en del av det næringsrettede virkemiddelapparatet som skal bidra til økt innovasjon i næringslivet over hele landet. Nærmere bestemt skal selskapet fremme bedrifts- og samfunnsøkonomisk lønnsom næringsutvikling ved bruk av virkemidler knyttet til innovasjon, internasjonalisering og profilering. I dag forvalter selskapet bedriftsrettede virkemidler på oppdrag fra ulike departementer, fylkeskommuner og fylkesmenn. Virkemidlene er organisert som tjenester innenfor finansiering, kompetanse, profilering, nettverk og rådgivning.

Organisasjon

Innovasjon Norge har et desentralisert saksbehandlingsapparat bestående av 22 distrikts- og lokalkontorer i Norge og utekontorer i 30 land i tillegg til hovedkontoret i Oslo. Selskapet er organisert i de fem divisjonene Stab, Tjenester og programmer, Norge, Utland og Strategi og kommunikasjon.

I februar 2008 ble Investinor AS stiftet som et heleid datterselskap under Innovasjon Norge. Investinor AS er et landsdekkende, statlig investeringselskap med en egenkapital på 2,2 mrd. kroner.

Økonomisk utvikling

Innovasjon Norges eiere har ikke fastsatt spesifikke krav til økonomisk resultat for selskapets samlede virksomhet. For enkelte ordninger kan det stilles krav til avkastning og tas ut utbytte. I de tilfellene fordeles utbytte for ordningen i henhold til eiernes innskutte kapital i vedkommende ordning.

Innovasjon Norge som konsern hadde i 2008 et resultat etter skatt på 118 mill. kroner. Overskuddet kom i sin helhet fra finansinntekter i datterselskapet Investinor AS. Morselskapets hadde et resultat på -7 mill. kroner som gjenspeiler den daværende situasjonen i finansmarkedene. Tap på utlån, garantier og såkornfondene utgjorde 95 mill. kroner.

I 2009 hadde Innovasjon Norge som konsern et resultat etter skatt på 96 mill. kroner, mens morselskapets resultat ble på 45 mill. kroner. Resultatøkningen fra året før skyldtes en økning i netto renteinntekter.

Samfunnsansvar

Stortingsmelding nr. 10 (2008–2009) Om næringslivets samfunnsansvar i en global økonomi stiller forventninger til Innovasjon Norges arbeid med samfunnsansvar rettet mot små og mellomstore bedrifter. Gjennom selskapets tjenes-

Tabell 6.31 Økonomiske nøkkeltall for Innovasjon Norge

Tall i mill. kroner		
Resultatregnskap	2009	2008
Driftsinntekter	1 217	1 095
Driftsresultat før tap på utlån og garantier	197	261
Resultat etter skatt	96	118
Balanse	2009	2008
Bankinnskudd	5 211	4 663
Netto utlån	14 304	11 815
Verdipapirer	2 454	2 414
Andre eiendeler	382	389
Sum eiendeler	22 351	19 281
Egenkapital	1 079	1 004
Sum gjeld og forpliktelser	21 272	18 277
Sum egenkapital og gjeld	22 351	19 281

ter skal bedriftene stimuleres til å integrere samfunnsansvar i sin virksomhetsstyring og strategiske posisjon.

Samfunnsansvar er integrert i Innovasjon Norges virksomhetsstyring, intern kompetanseutvikling og i tjenestene som leveres til kundene. I Innovasjon Norges arbeid med samfunnsansvar legges det vekt på å konkretisere og tilpasse arbeidet slik at det også blir mest mulig relevant og meningsfullt for små bedrifter. Innovasjon Norge vil være en pådriver for økt konkurransekraft for disse bedriftene gjennom å veilede handlingsorientert om hvordan samfunnsansvar med fokus på etikk, miljøengasjement og ansvarlig innkjøp fra lavkostland praktisk kan implementeres i virksomheten. Fra og med 2011 vil Innovasjon Norge trappe opp arbeidet med å vurdere samfunnsansvar i bedrifter og prosjekter som får lån eller tilskudd.

Innovasjon Norge sluttet seg til FNs Global Compact i 2009, og har i tråd med rapporteringskravet til dette initiativet laget en «Communication on progress» rapport på samfunnsansvar. Selskapet henviser til GRI og rapporterer delvis etter dette rammeverket.

Videre har hovedstyret i Innovasjon Norge vedtatt et prinsippnotat om samfunnsansvar i næringslivet med forventninger til samarbeidspartnere og kunder. Notatet bygger på Global Compacts ti prinsipper.

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap i Innovasjon Norge er å bidra til et offentlig koordinert tilbud av bedriftsrettede tiltak og ordninger for økt innovasjon og nyskaping i næringslivet over hele landet. Sammen med fylkeskommunene ønsker Nærings- og handelsdepartementet å videreutvikle Innovasjon Norge som en sentral aktør i utforming og gjennomføring av den nasjonale og regionale nærings- og innovasjonspolitikken. Selskapet skal ha effektiv drift.

6.4.8 Kings Bay AS

Selskapsinformasjon

Stiftelsesår: 1916
Statens eierandel: 100 pst.
Eierdepartement: Nærings- og handelsdepartementet
Antall ansatte: 26

Selskapets formål

Kings Bay AS har til formål drift og utnyttelse av selskapets eiendommer på Svalbard og annen virksomhet som står i forbindelse med dette. Selskapets virksomhet skal særlig ha som mål å yte tjenester til fremme av forskning og vitenskapelig virksomhet, samt bidra til å utvikle Ny-Ålesund som en internasjonal arktisk naturvitenskapelig forskningsstasjon.

Generelt om selskapets virksomhet

Kings Bay AS eier grunnen og de aller fleste bygningene i Ny-Ålesund på Svalbard. Selskapet har ansvaret for drift og utvikling av stedets infrastruktur. Driften omfatter blant annet beredskap, sjøvertstjenester, flytransport, godstransport, verkstedtjenester, innkvartering, bespisning, samt vann- og elektrisitetsforsyning. 10 nasjoner er fast etablert som leietakere av stasjoner, og totalt omlag 20 land har hvert år forskningsprosjekter på selskapets eiendom i og rundt Ny-Ålesund. Det vektlegges at selskapet fremstår som en nøytral tilrettelegger av tjenestene til de forskjellige forskningsmiljøene, slik at både norske og utenlandske interesser ivaretas. Selskapet yter også tjenester til anløp av turistskip og andre fartøy i sommersesongen. Investeringer gjennom de siste årene gjør at stedet fremstår som en god og funksjonell base for internasjonal forskning og miljøovervåking. Ny-Ålesund har utviklet seg til en forskningslandsby med god service og avansert miljøprofil i Arktis etter visjonen «to the best for Arctic research and monitoring». Aktiviteten har økt med 60 pst. siden 2005, og i 2009 utgjorde dette et totalt volum på 13 500 forskningsdøgn. Kapasiteten på stedet nyttes fullt ut i mai – august hvert år, mens det fortsatt er rom for vekst i forskningsaktivitet resterende del av året. Marinlaboratoriet som ble etablert i 2005 har de siste årene bidratt til økt forskning om vinteren, en tendens selskapet tror vil vedvare som følge av økt fokus på endring av isforhold, vannmasser og klima i mørketiden.

Organisasjon

Selskapet bruker 28 årsverk, i tillegg forsterkes personalet med 10–15 ansatte i den mest hektiske perioden om sommeren. Selskapets styre er bredt sammensatt med både forskningsadministrativ innsikt og forvaltningskompetanse fra Svalbard. Kings Bay AS ivaretar også forvaltningen av

Bjørnøen AS. Selskapene har identiske styre og samme administrerende direktør.

Økonomisk utvikling

Kings Bay AS har som målsetting at driftsregnskapet skal gå i balanse, mens større investeringer og ekstraordinære kostnader som følge av selskapets særlige forpliktelser dekkes av tilskudd fra staten. Resultatregnskapet viser et negativt årsresultat for 2009 på 134 141 kroner. På tross av 1000 flere forskerdøgn og inntektsøkning fra 45,7 mill. kroner til 49,6 mill. kroner fra 2008 til 2009, så har flykostnader, fraktkostnader, drivstoffkostnader og lønnskostnader i sum gitt et marginalt negativt resultat.

Samfunnsansvar

Kings Bay har ikke utvidet rapportering på samfunnsansvar, men kommenterer sitt arbeid med samfunnsansvar og miljø (Ytre miljø og Arbeid med Grønn Forskningsfunksjon) i egne avsnitt i årsrapporten. I tillegg omtales selskapets arbeid som arena for naturvitenskapelig forskning og miljøovervåking.

Under samfunnsansvar i årsrapporten omtales følgende temaer:

- Miljø omhandler arealplan for Ny-Ålesund, avfallssystem, ENØK-tiltak og miljøovervåkingsprogram
- Arbeid med samfunnsansvar omhandler forskningsdøgn, infrastruktur tjenester, sikring av kulturminner, arbeidsmiljøanalyser, kjønnsbalanse og omdømme.

Kings Bay AS har utformet en strategi for å håndtere samfunnsansvar. Dette er blant annet omhandlet i selskapets strategiplan som ble revidert i 2008. Det følger her at selskapet skal være en seriøs samfunnsaktør med oppgaver som strekker seg ut over det å løse oppgaven som tilrettelegger for forskningsaktivitet i Ny-Ålesund. Å bidra innen FOU er selskapets kjernevirksomhet. Kings Bay har utarbeidet egne etiske retningslinjer for selskapet, som er gjort tilgjengelig på selskapets hjemmesider både i norsk og engelsk versjon.

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap i Kings Bay AS er å sørge for at Ny-Ålesund kan utvikles som et senter for internasjonal arktisk naturvitenskapelig forskning på Svalbard. Ny-Ålesund skal være en grønn forskningsstasjon noe som forutsetter at Kings Bay sørger for nødvendige tiltak for å redusere miljøpåvirkningen av virksomheten i Ny-Ålesund-området til et minimum. Videre vekst innen forskning må skje innenfor forsvarlige miljømessige rammer. Regjeringen har et langsiktig perspektiv på eierskapet og ønsker ikke å redusere dette. Selskapet skal ha effektiv drift.

6.4.9 Kompetansesenter for IT i helse- og sosialsektoren AS (KITH)

Selskapsinformasjon

Stiftelsesår:	1990
Statens eierandel:	80,5 pst.
Eierdepartement:	Arbeidsdepartementet og Helse- og omsorgsdepartementet
Antall ansatte:	29

Selskapets formål

Selskapets formål er på forretningsmessig grunnlag å være et kompetanse- og informasjonssenter for helse- og sosialsektoren innen bruk av informasjonsteknologi. Senteret skal fungere som rådgiver for sektorens aktører, så vel myndigheter,

Tabell 6.32 Økonomiske nøkkeltall for Kings Bay AS

Tall i mill. kroner		
Resultatregnskap	2009	2008
Driftsinntekter	49,6	45,7
Driftsresultat	-0,1	-1,2
Resultat etter skatt	-0,1	0,0
Balanse	2009	2008
Anleggsmidler	0,2	0,1
Omløpsmidler	17,2	22,1
Sum eiendeler	17,4	22,2
Egenkapital	8,3	8,4
Sum gjeld og forpliktelser	9,1	13,8
Sum egenkapital og gjeld	17,4	22,2
Nøkkeltall	2009	2008
Egenkapitalandel	48 %	38 %
Tilskudd fra staten (mill. kroner)	16,4	24,8

forvaltning, som utførende ledd. Senteret skal være leverandøruavhengig.

Generelt om selskapets virksomhet

KITH AS (Kompetansesenter for IT i helse – og sosialsektoren) ble etablert i 1990 med staten og Kommunenes Sentralforbund (KS) som eiere.

KITHs visjon er *samhandling for helse og velferd*. Dette betyr at KITHs arbeid skal legge grunnlaget for oppfølgende og personlige helse- og velferdstjenester ved at det etableres fullverdig IT-støtte for nødvendig og relevant samhandling sett fra pasientens og pårørendes perspektiv.

Selskapet skal tilrettelegge for elektronisk samhandling i helse – og sosialsektoren gjennom utvikling av de nødvendige standarder for elektronisk meldingsutveksling og elektroniske pasientjournaler, sertifisering av elektroniske løsninger, og utredninger og rådgivning

Organisasjon

Selskapet har hovedkontor i Trondheim og en enhet i Oslo. KITHs fagmiljø består av medarbeidere som har høyere helsefaglig og/eller teknologisk utdanning på master – eller doktorgradsnivå.

Økonomisk utvikling

Selskapet er etablert med en aksjekapital på 6 mill. kroner. Selskapet har de fleste år gått med overskudd som er lagt til selskapet egenkapital, slik at denne, som nå er 13,2 mill. kroner, står i forhold til den relativt sterke ekspansjon som har vært i selskapets virksomhetsomfang.

Selskapet hadde i 2009 driftsinntekter på 32,9 mill. kroner, og driftskostnader på 32,6 mill. kroner, som ga et driftsresultat på 355 261 kroner. Samlet overskudd inkludert finansinntekter var 685 909 kroner. Det er ikke fastsatt avkastningskrav for selskapet, og det betales ikke ut utbytte.

Samfunnsansvar

KITHs samfunnsansvar består i å fastsette felles IT-språk for helse- og sosialsektoren. Dette gjøres ved å utrede, standardisere og sertifisere relevante programvareløsninger samt å gi relevante råd til sektorens aktører. KITHs arbeid med dette tar utgangspunkt i myndighetskrav og strategiske føringer, samt brukerbehov. Aktuelle føringer fra

Tabell 6.33 Økonomiske nøkkeltall for Kompetansesenter for IT i helse- og sosialsektoren AS

Tall i mill. kroner		
Resultatregnskap	2009	2008
Driftsinntekter	32,9	30,7
Driftsresultat	0,4	1,0
Resultat etter skatt	0,7	1,6
Balanse	2009	2008
Anleggsmidler	5,1	4,0
Omløpsmidler	18,2	15,9
Sum eiendeler	23,3	19,9
Egenkapital	13	13
Sum gjeld og forpliktelser	10,1	7,4
Sum egenkapital og gjeld	23,3	19,9
Nøkkeltall	2009	2008
Egenkapitalandel	57 %	63 %
Egenkapitalrentabilitet	5 %	14 %
Gjennomsnittlig EK rentabilitet siste 5 år	6 %	
Rentabilitet sysselsatt kapital	4 %	14 %

myndighetene er eResept, kjernejournal, det moderne legekantor, meldingsløft, fastlegelister, offentlig pasientportal, eID, Min side og felleskomponenter.

Finansiering av KITHs samfunnsoppgaver har i denne perioden bestått av tilskudd fra helsemyndighetene (ca 2/3) og oppdrag fra helse- og velferdssektorens aktører (ca 1/3).

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap i KITH er å beholde et virkemiddel som bidrar til å nå nasjonale helsepolitiske mål ved hjelp av informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT). Statens eierstrategi har som målsetning å understøtte helse- og sosialsektorens behov for kostnadseffektive og helhetlige tjenester av høy kvalitet gjennom standardisering og sertifisering av relevante programvareløsninger. KITH skal stille relevant helse- og teknologifaglig kompetanse til rådighet for helse- og sosialsektorens aktører. Selskapet skal ha effektiv drift.

6.4.10 Nofima AS*Selskapsinformasjon*

Stiftelsesår: 2008
 Statens eierandel: 56,8 pst.
 Eierdepartement: Fiskeri- og kystdepartementet
 Antall ansatte: 472

Selskapets formål

Selskapets formål er å bidra til økt konkurransekraft i matindustrien og fiskeri- og havbruksnæringen gjennom forskning og utvikling, herunder deltakelse i andre virksomheter med slik virksomhet. Selskapet skal utvikle forskningsprosjekter i tett samarbeid med brukerne. Selskapet har ikke erverv til formål, og er delvis finansiert gjennom offentlige bevilgninger. Eventuelt overskudd i virksomheten skal i sin helhet benyttes til selskapets allmennyttige formål, og selskapet skal ikke gi utbytte til aksjonærene.

Generelt om selskapets virksomhet

Nofima AS er et næringsrettet forskningskonsern som driver forskning og utvikling for havbruksnæringen, fiskerinæringen og matindustrien. Nofima ble etablert som en fusjon av tidligere Akvaforsk AS, Fiskeriforskning AS, Matforsk AS og Norconserv AS. Nofima skal i samarbeid med kundene levere internasjonalt anerkjent forskning og løsninger som gir konkurransefortrinn langs hele verdikjeden. Nofimas kunder og bransjeorganisasjoner kommer fra havbruksnæringen, fiskerinæringen, land- og havbasert matindustri, fiskefôr- og ingrediensindustrien, samt farmasøytisk industri.

Nofimas visjon, *Sammen skaper vi verdier*, henpeiler på konsernets rolle som næringsrettet forskningsinstitutt. Instituttets viktigste oppgave er å øke næringsaktørens konkurranseevne gjennom inngående kjennskap til næringen, grundig forskning og god løsningsforståelse. Det er et viktig mål for selskapet å identifisere og utnytte synergieffektene som ligger i forskning på tvers av sektorene.

Organisasjon

Forskningsaktiviteten i Nofima er delt inn i fire forretningsområder; Nofima Marin, Nofima Mat, Nofima Ingrediens og Nofima Marked. Konsernets datterselskaper er lokalisert på Ås, i Bergen og i Tromsø.

Økonomisk utvikling

I 2009 var brutto driftsinntekter i Nofima konsernet på 471 mill. kroner.

Oppdragene fordeler seg med 284 mill. kroner på prosjekt og oppdragsinntekter, 110,9 mill. kroner i grunnbevilgning og strategiske programmer, 69,1 mill. kroner i tilskudd fra staten og annen driftsinntekt på 7,3 mill. kroner. Direkte prosjekt-kostnader var på 131,5 mill. kroner. Nofima konsernet hadde et negativt årsresultat på 5,2 mill. kroner i 2009. Det negative resultatet skyldes i hovedsak noe lavere inntekter enn forventet og noe høyere driftskostnader i prosjektene enn budsjettet. Egenkapitalandelen er på 17 pst., noe som er en reduksjon på 2 pst. fra 2008.

Konsernet har lagt bak seg sitt andre fulle driftsår. Resultatene må ses i forhold til at konsernet har stått overfor store omstillingsutfordringer og et krevende oppdragsmarked.

Samfunnsansvar

Styret i Nofima redegjør i sin årsberetning for hvordan selskapet påvirker ytre og indre miljø. Videre ga Nofima en skriftlig orientering om selskapets arbeid med samfunnsansvar på general-

Tabell 6.34 Økonomiske nøkkeltall for Nofima AS

Tall i mill. kroner		
Resultatregnskap	2009	2008
Driftsinntekter	471	461
Driftsresultat	-6,4	-0,3
Resultat etter skatt	-5,2	1,3
Balanse	2009	2008
Anleggsmidler	101,9	88,4
Omløpsmidler	222,9	239,1
Sum eiendeler	324,8	327,5
Egenkapital	55,6	65,0
Sum gjeld og forpliktelser	269,3	262,5
Sum egenkapital og gjeld	324,8	327,5
Nøkkeltall	2009	2008
Egenkapitalandel	17 %	20 %
Egenkapitalrentabilitet	-9 %	-
Gjennomsnittlig EK rentabilitet siste 5 år	-	-
Rentabilitet sysselsatt kapital	-1 %	-

forsamlingen 30. juni 2010. Nofimas verdigrunnlag er en integrert del av Nofimas styringsstruktur og benyttes aktivt i oppfølgingen av medarbeiderne i årlige medarbeidersamtaler. Nofima har også vedtatt forskningsetiske retningslinjer, og de ansatte skal ikke involvere seg i arbeidsaktiviteter som er i konflikt med verdigrunnlaget og de etiske retningslinjene. Nofima legger stor vekt på habilitet og konfidensialitet i forhold til oppdragsgivere og samarbeidspartnere. Selskapets administrasjon har lagt stor vekt på samarbeidet med de ansattes organisasjoner. Det avholdes regelmessige møter mellom ledelsen og ansattes representanter. Videre er sikkerheten til de ansatte overordnet alle hensyn i Nofima og hvert datterselskap har et arbeidsmiljøutvalg. Nofima har utarbeidet et felles kvalitetssystem og har felles personaladministrative rutiner. Når det gjelder likestilling, arbeider selskapet ut fra en filosofi om at det skal være full likestilling mellom kjønnene, samt at lønnsvilkår og avansementsmuligheter er uavhengig av kjønn.

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap i Nofima AS er å bidra til nasjonal kontroll med viktige forsknings- og innovasjonsmiljøer knyttet til landbasert matproduksjon og norsk sjømatproduksjon. Dette er viktig for å opprettholde og styrke viktige næringsklynger og verdikjeder som igjen kan bidra til økt verdiskaping og arbeidsplasser av betydning for mange lokalsamfunn. Selskapet skal ha effektiv drift.

6.4.11 Norfund

Selskapsinformasjon

Stiftelsesår: 1997
Statens eierandel: 100 pst.
Eierdepartement: Utenriksdepartementet
Antall ansatte: 41

Selskapets formål

Statens investeringsfond for næringsvirksomhet i utviklingsland (Norfund) har til formål å medvirke med egenkapital og annen risikokapital, samt yte lån og stille garantier til utvikling av bærekraftig næringsvirksomhet i utviklingsland. Hensikten er å etablere levedyktig, lønnsom virksomhet i utviklingsland som ellers ikke vil bli igangsatt som følge av høy risiko. Fondet kan samarbeide med andre for å oppnå sitt formål,

herunder blant annet delta i norske og utenlandske selskaper. Fondet kan etter nærmere samtykke forvalte andre statlige støtteordninger for næringsutvikling i utviklingsland.

Generelt om selskapets virksomhet

Norfund er et instrument i norsk utviklingspolitikk. Gjennom å investere i levedyktige bedrifter og overføre kunnskap og teknologi bidrar Norfund til fattigdomsreduksjon og økonomisk utvikling i fattige land. Virksomheten konsentreres i dag til det sørlige Afrika, Øst-Afrika, Sørøst-Asia og Mellom-Amerika.

Norfund fokuserer på investeringsområdene fornybar energi, finansinstitusjoner og fond rettet mot små og mellomstore bedrifter, samt i det sørlige og østlige Afrika også på industrielle partnerskap på andre sektorer, bl.a. landbruk. Virksomheten er tuftet på internasjonale standarder for samfunnsansvar samt nulltoleranse for korrupsjon. Ved utgangen av 2009 var Norfunds samlede investeringsportefølje på 5,3 mrd. kroner.

Organisasjon

Om lag 148 000 mennesker er ansatt i selskaper der Norfund har investeringer, hvorav 29 pst. er kvinner.

Organisasjonen er delt inn i fire avdelinger: fornybar energi; industrielle partnerskap; finansinstitusjoner; og administrasjon/økonomi/kommunikasjon. Det er regionkontorer i Nairobi, Johannesburg og San Jose, og det er planlagt opprettet et i Sørøst Asia.

Økonomisk utvikling

Norfund hadde i 2009 et overskudd på 130 mill. kroner, mot 422 mill. kroner året før. Nedgangen skyldes først og fremst at valutaene Norfund hadde investert i svekket seg mot norske kroner, mens de hadde styrket seg året før. Hele overskuddet ble i tråd med Norfunds instruks overført til Norfunds overskuddsfond og blir reinvestert.

Norfunds balanse ved utgangen av 2009 var på 5908 mill. kroner (5349 mill. kroner året før). Økningen skyldes 585 mill. kroner tilført fra eier og overskudd fra driften, mens valutaeffekter i SN Power ført rett mot egenkapital påvirket negativt. Norfund utbetalte totalt 619 mill. kroner til investeringene og fikk 508 mill. kroner tilbake fra investeringer i 2009.

Tabell 6.35 Økonomiske nøkkeltall for Norfund

Tall i mill. kroner		
Resultatregnskap	2009	2008
Driftsinntekter	224	271
Driftsresultat	16	222
Resultat etter skatt	130	422
Balanse	2009	2008
Anleggsmidler	2 656	2 843
Omløpsmidler	3 253	2 506
Sum eiendeler	5 908	5 349
Egenkapital	5 871	5 302
Sum gjeld og forpliktelser	37	47
Sum egenkapital og gjeld	5 908	5 349
Nøkkeltall	2009	2008
Egenkapitalandel	99 %	99 %
Kapitalinnskudd fra staten (mill. kroner)	585	485
Andre tilskudd (investerings- rådgivning) (mill. kroner)	32	15

Avkastningen (IRR) var i 2009 på 4 pst., mot hele 21 pst. i 2008. Gjennomsnittlig avkastning siden oppstart er 11 pst. Utenriksdepartementet har ikke definert noe klart avkastningskrav til Norfund, ettersom målet med fondet ikke er høy avkastning men å bidra til etablering av lønnsom, bærekraftig næringsvirksomhet.

Norfund inngikk investeringsavtaler for 944 mill. kroner i 2009 (mot 1,4 mrd. kroner året før). I tråd med selskapets strategi ble porteføljen ytterligere konsentrert om Afrika sør for Sahara, som mottok hele 78 pst. av nyinvesteringene. Viktige begivenheter i 2009 omfattet blant annet etableringen av SN Power AfriCa, med SN Power, BKK, TrønderEnergi og Norfund som aksjonærer. Norfund reduserte i den forbindelse sin eierandel i SN Power fra 50 til 40 pst. TrønderEnergi/Norfonds 13 MW vannkraftverk i Uganda ble åpnet, likeså SN Powers 46MW vindmøllepark i Chile. To nyskapende investeringsfond kom i gang etter mange års forberedende assistanse fra Norfund: FIPA, det første aktive eierfondet i Angola, og FANISI, det første venturekapitalfondet i Øst-Afrika.

Samfunnsansvar

Norfunds aktivitet skal bidra til varige utviklings-effekter gjennom å investere i selskaper som drives lønnsomt og på en bærekraftig måte. Norfund krever at selskapene det investeres i har eller utvikler god eierstyring og akseptable standarder med hensyn til miljø- og arbeidsforhold. Norfunds tre hovedmål som en ansvarlig investor er: 1) å ivareta Norfunds mandat og prinsipper for Norges bistandsinnsats, 2) å redusere risiko for negativ påvirkning på miljø- og sosiale forhold, og 3) å bidra til standardheving på miljø- og arbeidsforhold, eierstyring og selskapsledelse.

Norfund har identifisert sektorer og industrier som selskapet ikke investerer i. Investeringsmuligheter som ikke ekskluderes av denne, blir gjort til gjenstand for ytterligere vurderinger etter IFCs retningslinjer for miljø og sosiale standarder. Selskapene må oppfylle nasjonale lover og regler innen miljø og arbeidsrett. Samtidig forplikter selskapene seg til å respektere og iverksette tiltak for over tid å heve standarden til internasjonale standarder for helse, miljø og sikkerhet. Norfund jobber proaktivt med eierstyring og selskapsledelse, og har nulltoleranse for korrupsjon.

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap i Norfund er å bidra som et viktig redskap i norsk utviklings- og bistandspolitik til å finansiere levedyktig, lønnsom virksomhet som ellers ikke ville blitt igangsatt som følge av høy økonomisk risiko. Fondet har ansvar for å medvirke med egenkapital og annen risikokapital, samt yte lån og stille garantier til utvikling av bærekraftig næringsvirksomhet i utviklingsland. Virksomheten skal utøves i samsvar med grunnleggende prinsipper for norsk utviklingspolitikk. Selskapet skal ha effektiv drift.

6.4.12 Norsk Eiendomsinformasjon AS

Selskapsinformasjon

Stiftelsesår:	1987
Statens eierandel:	100 pst.
Eierdepartement:	Nærings- og handelsdepartementet
Antall ansatte:	72

Selskapets formål

Selskapets formål er å drive og å videreutvikle Eiendomsregisteret (EDR) og annen virksomhet

knyttet til dette. Selskapet skal utføre oppgaver av samfunnsmessig betydning for å sikre drift, vedlikehold og systemutvikling av Grunnboken.

Generelt om selskapets virksomhet

Norsk Eiendomsinformasjon AS skal på kommersielt grunnlag og i konkurranse med andre sørge for hensiktsmessig og korrekt distribusjon av eiendomsinformasjon. Norsk Eiendomsinformasjon AS er omfattet av den nye offentlighetslovens forbud mot type eneretter på tilgang til offentlig informasjon som Norsk Eiendomsinformasjon AS har basert mye av sin virksomhet på.

Norsk Eiendomsinformasjon AS (NE) har fram til 31. desember 2010 hatt en nøkkelrolle innenfor tinglysingen. Det gjelder både formidling av grunnboksinformasjon, så vel som drift og utvikling av datasystemene som tinglysingen er basert på. I en overgangsperiode, også etter 1. januar 2011, vil tinglysingsmyndigheten være avhengig av at NE viderefører disse oppgavene uten driftsforstyrrelser. NE har i den forbindelse tilgang til en rekke funksjoner som andre aktører ikke har tilgang til.

Disse forholdene er regulert i tinglysingsforskriften § 21. Bestemmelsen formaliserer NE sin særrett til løpende oppdatering fra grunnboken til EDR, og pålegger selskapet en plikt til å tilby sine EDR-baserte produkter til markedet. Av tekniske grunner innebærer dette at NE inntil videre også må kunne videreføre sin særlige tilgang til matrikkelen. NE sin særrett til grunnboken og matrikkelen er forutsatt å reguleres i en egen avtale mellom NE og Statens kartverk. Avtalen vurderes å falle inn under adgangen til å inngå avtaler om enerett til offentlig informasjon i medhold av Offentleglova § 6 andre ledd.

Forvaltningsansvaret for eierskapet ble overført til Nærings- og handelsdepartementet 1. juli 2010. Norsk Eiendomsinformasjon AS har utviklet en rekke IT-systemer; herunder det tinglysings-systemet Statens kartverk benytter i forbindelse med tinglysing i fast eiendom og i borettsandeler. Norsk Eiendomsinformasjons politikk har i alle år vært å bidra til å sikre private og offentlige brukere god tilgjengelighet til eiendomsinformasjon. Norsk Eiendomsinformasjons virksomhet består blant annet av EDR – et nasjonalt register over alle landets faste eiendommer og andeler i borettslag med all juridisk og teknisk eiendomsinformasjon fra Grunnboken og Matrikkelen. Infoland er Norsk Eiendomsinformasjons egenutviklede handelsplass på Internett. Systemet gir mulighet for direkte bestilling av informasjonsprodukter fra

kommuner, borettslag og andre informasjonsleverandører.

Organisasjon

Virksomheten ledes fra hovedkontoret i Oslo og har avdelingskontorer i Bergen og Hønefoss.

Økonomisk utvikling

Resultatet etter skatt gikk ned fra 13,4 mill. kroner i 2008 til 9,6 mill. kroner i 2009. Det har vært høy aktivitet i eiendomsmarkedet i perioden, men i slutten av 2009 var aktiviteten lavere grunnet usikkerhet i forbindelse med uroen i finansmarkedene. Prisreduksjon på selskapets informasjonsprodukter ga seg utslag både på selskapets inntjening og på resultatet for 2009. Inntekter fra salg av kart gikk også ned i perioden.

Norsk Eiendomsinformasjon oppnådde en gjennomsnittlig egenkapitalrentabilitet på 27 pst. i årene 2005–2009.

Tabell 6.36 Økonomiske nøkkeltall for Norsk Eiendomsinformasjon AS

Tall i mill. kroner		
Resultatregnskap	2009	2008
Driftsinntekter	218	224
Driftsresultat	11	16
Resultat etter skatt	10	13
Balanse	2009	2008
Anleggsmidler	22	23
Omløpsmidler	102	91
Sum eiendeler	124	114
Egenkapital	51	49
Sum gjeld og forpliktelser	73	65
Sum egenkapital og gjeld	124	114
Nøkkeltall	2009	2008
Egenkapitalandel	41 %	43 %
Egenkapitalrentabilitet	19 %	28 %
Gjennomsnittlig EK rentabilitet siste 5 år	27 %	
Rentabilitet sysselsatt kapital	27 %	40 %
Utbytte (mill. kroner)	8	11
Utbyttepst.	80 %	80 %
Snitt utbyttepst. siste 5 år	80 %	

Samfunnsansvar

Norsk Eiendomsinformasjon AS har ikke utvidet rapportering på samfunnsansvar, men kommenterer sitt arbeid med samfunnsansvar og miljø i egne avsnitt i årsrapporten.

Under samfunnsansvar i årsrapporten omtales følgende temaer:

- Organisasjon, personale og arbeidsmiljø
- Ytre miljø; herunder energibruk
- Om likestilling og tiltak mot diskriminering

Det er Norsk Eiendomsinformasjons politikk å bidra til samfunnsmessige gevinster ved å sikre private og offentlige brukere god tilgjengelighet til eiendomsinformasjon.

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap i Norsk Eiendomsinformasjon AS må fortsatt være å sikre drift, vedlikehold og systemutvikling av grunnboken. Dette gjelder imidlertid for en overgangsperiode, og det er et mål at overgangsperioden blir så kort som mulig. Statens mål vil deretter være å bidra til utviklingen av et lønnsomt IKT-selskap, som ikke lenger skal ha noen enerett på distribusjon av eiendomsinformasjon. Selskapet skal da være i full konkurranse med andre distributører og med samme rammevilkår som disse. Selskapet skal drives på forretningsmessig grunnlag. Selskapet skal ha en effektiv drift, men i overgangsperioden vil selskapet ikke ha samme rammevilkår som andre distributører. Selskapet må derfor ikke opp-tre på en måte som hindrer eller innskrenker tinglysingsmyndighetens mulighet for å formidle opplysninger fra grunnboken til andre, eller vrir konkurransen mellom markedsaktørene på annen måte. Når overgangsordningen blir avviklet, vil selskapet bli overført fra kategori 4 til kategori 1 «Selskap med forretningsmessige mål».

6.4.13 Norsk Helsenett SF

Selskapsinformasjon

Stiftelsesår:	2009
Statens eierandel:	100 pst.
Eierdepartement:	Helse- og omsorgs- departementet
Antall ansatte:	72

Selskapets formål

Norsk Helsenett SF skal sørge for at det foreligger en hensiktsmessig og sikker infrastruktur for effektiv samhandling mellom alle deler av helse- og omsorgstjenestene og bidra til forenkling, effektivisering og kvalitetssikring av elektroniske tjenester til beste for pasienter og befolkningen for øvrig. Statens eierskap av Norsk Helsenett SF har et klart sektorpolitisk mål. I utførelsen av tjenestene skal selskapet ivareta hensyn av allmenn økonomisk betydning på varig basis, jf. EØS-avtalsens regler om statsstøtte.

Selskapet har et ikke-økonomisk formål, og har ikke til hensikt å gå med overskudd i større utstrekning enn nødvendig for å sikre en forsvarlig drift. Selskapet har imidlertid fokus på både økonomiske resultater og effektiv ressursinnsats slik at tjenestene som ytes skal være kvalitativt gode, være utformet og gjennomføres på en kostnadseffektiv måte

Generelt om selskapet

Statsforetaket Norsk Helsenett SF ble stiftet 1. juli 2009. Statsforetaket overtok 30. oktober 2009 den samlede virksomheten i Norsk Helsenett AS som ble etablert av de regionale helseforetakene i 2004.

Selskapets kunder er kommuner, fastleger, sykehus med tilknyttede enheter, andre helsepersonellgrupper og tredjeparts tjenestetilbydere, slik som drifts- og systemleverandører, offentlige registre og databaser m.v. Per 2009 er vel 1440 legekontorer (ca 90 pst. av landets fastleger) tilknyttet helsenettet. Videre er mer enn 200 av landets kommuner tilknyttet nettet og alle de fire regionale helseforetakene med til sammen 458 lokasjoner.

Tjenestetilbudet i helsenettet er omfattende og består dels av tjenester i regi av Norsk Helsenett SF selv og dels av tjenester som formidles av tredjeparts tjenestetilbydere. Basis tjenesten er tilknytning til helsenettet med meldingsformidling, tilgang til adressekatalog, sikker internettilgang og tilhørende kundeservice. Videre formidles blant annet refusjonskrav til HELFO i nettet, nasjonal tjeneste for pasienttransport med bestilling og samkjøring av pasientreiser, og nasjonalt oppgjørssystem for pasientreiser. Selskapet har også en sentral rolle i flere nasjonale IKT-prosjekt innenfor sektoren.

Tabell 6.37 Økonomiske nøkkeltall for Norsk Helsenett SF

Tall i mill. kroner		
Resultatregnskap	2009	2008
Driftsinntekter	164,4	144,4
Driftsresultat	4,8	3,0
Resultat etter skatt	5,6	7,6
Balanse	2009	2008
Anleggsmidler	58,6	34,5
Omløpsmidler	46,3	61,2
Sum eiendeler	104,9	95,7
Egenkapital	70,0	64,3
Sum gjeld og forpliktelser	34,9	31,5
Sum egenkapital og gjeld	104,9	95,7
Nøkkeltall	2009	2008
Egenkapitalandel	67 %	67 %
Egenkapitalrentabilitet	8 %	-
Rentabilitet sysselsatt kapital	8 %	-
Tilskudd fra staten (mill. kroner)	0,5	0,5

Organisasjon

Norsk Helsenett SF eies av staten, og eierskapet forvaltes av Helse- og omsorgsdepartementet. Selskapet har sitt hovedkontor i Trondheim og har dessuten virksomhet ved avdelingskontorer i Tromsø og Oslo.

Økonomisk utvikling

Norsk Helsenett SF hadde et overskudd på 0,6 mill. kroner i 2009. Det sammenstilte resultat for aksjeselskapet og statsforetaket viser et overskudd på 5,6 mill. kroner i 2009 mot 7,6 mill. kroner i 2008.

Samfunnsansvar

Norsk Helsenett SF er etablert for å understøtte helse- og omsorgssektorens behov på IKT-området.

Selskapet har gjennomført ekstern arbeidsmiljøundersøkelse som virksomheten har fulgt opp med et systematisk arbeid forankret i arbeidsmiljøutvalget.

Selskapet har i sin rekruttering av personell søkt å fremme formålet i diskriminerings- og tilgjengelighetsloven, og har tilrettelagt det fysiske arbeidsmiljøet for personer med nedsatt funksjonsevne eller etnisk minoritetsbakgrunn.

Virksomhetens bransje medfører verken forurensning eller utslipp som kan være til skade for det ytre miljø. Virksomheten har kassasjonsrutiner for elektroniske artikler som både ivaretar miljø- og informasjonssikkerhetsmessige forhold. Totalt sett bidrar selskapet til en bærekraftig utvikling for samfunnet.

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap i Norsk Helsenett SF er å sikre tilgang til nødvendig helseinformasjon på en sikker IKT-plattform for forvaltning og kommunikasjon av informasjon og bruk av telemedisinske løsninger i sektoren. Selskapet skal ha effektiv drift.

6.4.14 Norsk Rikskringkasting AS (NRK)

Selskapsinformasjon

Stiftelsesår: NRK ble etablert i 1933. NRK ble omdannet til aksjeselskap i 1996

Statens eierandel: 100 pst.

Eierdepartement: Kulturdepartementet

Antall ansatte: ca. 3 600

Selskapets formål

I vedtektene § 12a heter det at «NRKs samlede allmennkringkastingstilbud skal ha som formål å oppfylle demokratiske, sosiale og kulturelle behov i samfunnet». Formålet er utdypet i vedtektenes del II NRKs allmennkringkastningsoppdrag.

Generelt om selskapets virksomhet

NRK ble etablert i 1933, og virksomheten var frem til 1950-tallet konsentrert om sendinger på radio. Deretter kom fjernsynet til, som ble offisielt åpnet i 1960. Vedtektene § 13d fastslår at NRK i dag skal være til stede på, og utvikle nye tjenester på alle viktige medieplattformer for å nå bredest mulig ut med sitt samlede programtilbud.

NRK var organisert som en statlig forvaltningsbedrift frem til 1988, da selskapet ble omorganisert til stiftelse. Siden 1996 har NRK vært et statsaksjeselskap. Det er nedfelt i kringkastingsloven kapittel 6 at staten skal eie alle aksjer i NRK

AS, og at selskapet har til formål å drive allmennkringkasting og virksomhet som har sammenheng med dette.

NRKs allmennkringkastingsvirksomhet omfatter hovedkanalen på fjernsyn NRK1, NRK2 og NRK3/NRK Super og radio P1, P2 og P3. Vedtektene fastslår at hovedkanalene skal være tilgjengelige for hele befolkningen samtidig som NRK skal søke en bredest mulig distribusjon av sitt øvrige programtilbud. Selskapet kan i tillegg drive kommersiell virksomhet med formål å skape inntekter til allmennkringkastingsvirksomheten, jf. kringkastingsloven § 6–4. I NRKs vedtekter står det at generalforsamlingen skal forelegges alle saker som antas å være av vesentlig, prinsipiell, politisk eller samfunnsmessig betydning.

NRK er landets største mediehus med en daglig dekning på 83 pst. i befolkningen. NRK er størst på radio og fjernsyn i form av markedsandeler, og er tredje størst blant innholdsnettsteder. NRK er klart ledende på nyhetsdekning og ulike egenproduserte programmer innen et bredt spekter, både i oppslutning og omdømme blant befolkningen. Samlet sett gjør dette NRK til den dominerende kringkasteren i Norge. Utrullingen av det digitale bakkenettet for fjernsynssendinger startet 1. september 2007, og i desember 2009 ble det analoge bakkenettet slukket i de siste fylkene. Det digitale bakkenettet er nå NRKs primærdistribusjon av fjernsynssendinger.

Organisasjon

NRK har i dag nærmere 3600 ansatte omregnet i hele årsverk. Virksomheten er representert over hele landet I tillegg har NRK korrespondenter på en rekke steder i utlandet. NRK produserer og distribuerer programinnhold fra hovedkontoret på Marienlyst i Oslo, mediehusene i Trondheim, Bergen, Tromsø og Sámi Radio i Karasjok. I tillegg er det daglig nyhets- og programssendinger fra 12 distriktskontorer med innslag fra underliggende lokalkontorer. Til sammen er NRK representert på 55 forskjellige steder landet rundt.

NRK Aktivum AS (Aktivum) ble opprettet i 1997 for å ta seg av NRKs forretningsmessige virksomhet. Det er et heleid datterselskap av Norsk Rikskringkasting AS. Aktivum skal skape inntekter gjennom å utvikle og distribuere rettigheter, produkter og tjenester med merkevaren NRK. NRK, TV 2 og Telenor eier hver sin tredjedel av Norges Televisjon AS (NTV), som i 2006 fikk konsesjon til utbygging og drift av digitalt bakkenett for fjernsyn. NRK eier også 33,33 pst. av Norges Mobil-tv AS, som har en midlertidig

konsesjon for mobil-tv-sendinger i Stor-Oslo fram til sommeren 2011.

Økonomisk utvikling

NRK (mørselskapet) hadde i 2009 en omsetning på omkring 4,5 mrd. kroner, en økning på 220 mill. kroner i forhold til 2008. NRK skal over tid levere økonomiske resultater i balanse. NRK hadde budsjettet med balanse i 2009, men fikk et underskudd på 15 mill. kroner, primært som en følge av økte kostnader knyttet til pensjon. Kringkastingsavgiften står for ca 95 pst. av inntektene i NRK. Ved utgangen av 2009 var antall betalere av kringkastingsavgiften 1 890 000, som er det høyeste antall noen gang registrert. Det er ca 10 pst. av husstandene som ikke betaler kringkastingsavgift.

NRKs kommersielle aktiviteter ga et samlet bidrag til programvirksomheten på ca 100 mill. kroner i 2009.

Tabell 6.38 Økonomiske nøkkeltall for Norsk Rikskringkasting AS

Tall i mill. kroner		
Resultatregnskap	2009	2008
Driftsinntekter	4 568	4 351
Driftsresultat	-18	-93
Resultat etter skatt	-28	-132
Balanse	2009	2008
Sum anleggsmidler	1 802	1 769
Omløpsmidler	1 401	1 349
Sum eiendeler	3 203	3 117
Sum egenkapital	1 131	1 155
Sum gjeld og forpliktelser	2 073	1 962
Sum egenkapital og gjeld	3 203	3 117
Nøkkeltall	2009	2008
Egenkapitalandel	35 %	37 %
Egenkapitalrentabilitet	-2 %	-11 %
Gjennomsnittlig EK-rentabilitet siste 5 år	-6 %	
Rentabilitet sysselsatt kapital	0 %	-5 %
Lisensavgiftens andel av totale inntekter	94,7 %	93,7 %
Tilskudd fra staten (mill. kroner)	5,3	0,5

Samfunnsansvar

Etiske retningslinjer

For programvirksomheten i NRK er det utarbeidet en egen programhåndbok med etiske regler. Det etiske regelverket består av en programetisk plakat, en plakat for medarbeiderne samt medienes felles etiske regelverk (Vær varsom-plakaten).

Medarbeidere, likestilling og tiltak mot diskriminering

NRKs administrasjon utarbeider likestillingsstatistikk som en del av den årlige personalstatistikken og følger opp med å spørre om diskriminering i den årlige medarbeiderundersøkelsen. I løpet av 2009 ble det etablert to prosjekter med mål om å fremme mangfold og tilrettelegge for ulike livsfaser i NRK: Mangfoldsutvalget og Livsfaseutvalget.

NRK ble tildelt Mangfoldsprisen 2009 for prosjektet FleRe, som er NRKs stipendiatorordning for å styrke den flerkulturelle rekrutteringen av journalister.

Nynorsk mediesenter i Førde er videreført som et strategisk rekrutteringstiltak.

Arbeidsmiljøet

I 2009 ble det som tidligere år gjennomført en medarbeiderundersøkelse for alle medarbeidere, som gir nyttig informasjon om arbeidsmiljøet i NRK. Mer enn 80 pst. av de ansatte i NRK er godt tilfredse med jobben sin. Det har vært en reduksjon i sykefraværet. I 2009 har de overordnede målene innenfor HMS vært rettet mot bruk av Medarbeiderundersøkelsen og medarbeidersamtaler som virkemiddel i samarbeidet mellom ledelse og ansatte.

Det ytre miljøet

NRK slipper ikke ut annen forurensing enn den som er fra fyringsolje, samt det som normalt kommer fra ventilasjon. Spesialavfall oppbevares i forskriftsmessige containere. Brukere av spesialavfall har egne rutiner for dette.

NRK har likevel etablert særskilte rutiner for styring og oppfølging av miljømessige tiltak.

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap i NRK AS er å sørge for god allmennkringkasting i Norge. Allmenn-

kringkasting er et sentralt virkemiddel i norsk kultur- og mediepolitikk. Statens engasjement i NRK er basert på at NRK skal ha en viktig samfunnsrolle. Dette gjelder både det offentlige eierskapet, lisensfinansieringen og programkravene. NRK har et særlig ansvar for å fremme demokratiske, sosiale og kulturelle verdier i samfunnet. Selskapet skal ha effektiv drift.

6.4.15 Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste AS (NSD)

Selskapsinformasjon

Stiftelsesår: 2003
Statens eierandel: 100 pst.
Eierdepartement: Kunnskapsdepartementet
Antall ansatte: 67

Selskapets formål

Selskapet skal ha som formål å drive dataforvaltning og tjenesteyting overfor forskningssektoren. I samarbeid med nasjonale og internasjonale aktører skal selskapet drive utviklingsarbeid innenfor sitt formål.

Generelt om selskapets virksomhet

NSD ble etablert i 1971 som et nasjonalt og tverrfaglig organ under Norges allmennvitenskapelige forskningsråd. 1. januar 2003 ble NSD etablert som Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS, heleid av Kunnskapsdepartementet. NSDs skal forbedre mulighetene og arbeidsvilkårene for norsk empirisk forskning.

Virksomheten i NSD er organisert med utgangspunkt i NSDs nasjonale ansvar for å ivareta sentrale infrastrukturtenester for norsk forskning. Det innebærer at NSD har arbeidet på bred basis for å sikre forskere og studenter tilgang til data ved å samle inn, bearbeide, arkivere, vedlikeholde og formidle data.

Organisasjon

Selskapet er lokalisert i Bergen.

Økonomisk utvikling

Selskapet hadde i 2009 et overskudd på 0,5 mill. kroner, mot 2,7 mill. kroner i 2008. Reduksjonen i overskuddet skyldes i det alt vesentligste lavere finansinntekter. Selskapets samlede egenkapital

Tabell 6.39 Økonomiske nøkkeltall for
Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste AS

Tall i mill. kroner		
Resultatregnskap	2009	2008
Driftsinntekter	41,4	39,2
Driftsresultat	0,4	0,3
Resultat etter skatt	0,5	2,7
Balanse	2009	2008
Anleggsmidler	2,0	2,4
Omløpsmidler	36,3	35,9
Sum eiendeler	38,3	38,3
Egenkapital	23,5	23,0
Sum gjeld og forpliktelser	14,8	15,3
Sum egenkapital og gjeld	38,3	38,3
Nøkkeltall	2009	2008
Egenkapitalandel	61 %	60 %
Egenkapitalrentabilitet	2 %	12 %
Gjennomsnittlig EK rentabilitet siste 5 år	12 %	
Rentabilitet sysselsatt kapital	5 %	13 %
Tilskudd fra staten (mill. kroner)	20,0	19,9

er på 23,5 mill. kroner per 31. 12. 2009, tilsvarende en egenkapitalandel på 61,3 pst.

Hovedbevilgningene kommer fra Norges forskningsråd, departementene, universitets- og høyskolesektoren og EU. Norges forskningsråd finansierte 22,5 pst. av virksomheten gjennom sin grunnbevilgning og 24 pst. av totalbevilgningen inkludert prosjektstøtte fra Norges forskningsråd i 2009. De tilsvarende tallene for 2008 var hhv. 24 pst. og 28 pst. Fordelingen på ulike finansieringskilder var i hhv 2009 og (2008): 24 pst. (28 pst.) fra Norges forskningsråd, 23 pst. (23 pst.) fra departement, 29 pst. (27 pst.) fra andre offentlige og private oppdragsgivere og 24 pst. (22 pst.) fra salgsinntekter.

Samfunnsansvar

NSD er et av verdens største arkiv for forskningsdata og formidler av data, og skal sikre dataformidling og tjenesteyting overfor forskningssektoren. Selskapets virksomhet har gitt bedre muligheter og arbeidsvilkår for empirisk forskning.

NSD er sterkt involvert internasjonalt for å bygge opp et datagrunnlag for komparative analyser. Gjennom sitt engasjement i internasjonale organisasjoner og gjennom forpliktende samarbeid i en rekke prosjekter, bidrar NSD i oppbyggingen av en europeisk og internasjonal infrastruktur for samfunnsfag, humaniora og helsefaglig forskning. Samarbeidet sikrer tilgang til data og kompetanse for NSDs brukermiljøer i Norge.

Veiledning og tjenester knyttet til forskning og personvern står sentralt i NSDs arbeid, og NSD er personvernombud for mer enn 140 vitenskapelige institusjoner. Til grunn for denne ordningen ligger bl.a. at Datatilsynet har delegert ansvar etter personopplysningsloven og helseregisterloven til NSD.

Utdanningsdirektoratet har gitt NSD i oppdrag å være nasjonal arrangør og faglig ansvarlig for skolevalgene i 2007, 2009 og 2011. Kirkerådet har gitt NSD i oppdrag å tilrettelegge menighetens årsstatistikk. På oppdrag fra Sosial- og helsedirektoratet driver NSD en datatjeneste for forskning om fastlegeordningen, og har utviklet et nettbasert statistikkssystem med informasjon om pasientombudenes saksbehandling.

Selskapet har etablert etiske retningslinjer.

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap i NSD er å sikre dataforvaltning og tjenesteyting overfor forskningssektoren. Selskapet samarbeider med nasjonale og internasjonale aktører for å drive utviklingsarbeid i tråd med sitt formål. NSD skal være en nøytral aktør overfor sine samarbeidspartnere. Det statlige eierskapet bidrar til å sikre at utdannings- og forskningssektorens behov knyttet til dataforvaltning og tjenesteyting ivaretas på en tilfredsstillende måte. Selskapet skal ha effektiv drift.

6.4.16 Norsk Tipping AS

Selskapsinformasjon

Stiftelsesår:	1946
Statens eierandel:	100 pst.
Eierdepartement:	Kulturdepartementet
Antall ansatte:	360

Formålsparagraf

Selskapet skal i henhold til spilleregler fastsatt av departementet avholde og formidle pengespill i betryggende former under offentlig kontroll, med sikte på å forebygge negative konsekvenser av

pengespillene, samtidig som det gjennom rasjonell drift av selskapet skal legges til rette for at mest mulig av overskuddet fra spillene kan gå til formål som nevnt i pengespilloven § 10, jf. pengespilloven § 1 tredje ledd og § 2 annet ledd i vedtekter for Norsk Tipping AS.

Generelt om selskapets virksomhet

Norsk Tipping AS ble opprettet i 1946. Lov om pengespill angir nærmere regler for selskapets drift i forhold til styrefunksjoner, forvaltning av selskapets midler og fordeling av selskapets overskudd. Disse bestemmelser er utdypet i egne vedtekter for selskapet, i instruks for selskapets styre og i retningslinjer for fondsavsetninger. Regler for det enkelte spill fastsettes av departementet. Selskapets overskudd fordeles etter at det er foretatt fondsavsetninger. Spilleoverskuddet skal fordeles med 45,5 pst. til idrettsformål, 36,5 pst. til kulturformål og 18 pst. til samfunnsnyttige og humanitære organisasjoner som hadde inntekter fra gevinstautomater i 2001, utenom idrettsorganisasjoner. Samtlige spillemidler til idrettsformål og samfunnsnyttige og humanitære organisasjoner skal fordeles av Kongen. Av midlene til kulturformål skal 2/3 fordeles av Stortinget og 1/3 av Kongen. Stortinget vedtok i 2003 at Norsk Tipping skulle få enerett for oppstilling av gevinstautomater. Fra 2007 etablerte derfor selskapet et nytt til interaktivt spilltilbud som er tilgjengelig på spillterminaler utplassert i kiosker og andre oppstillingssteder.

Organisasjon

Norsk Tipping AS er lokalisert på Hamar. Selskapet utvikler og formidler pengespill i samsvar med forutsetningene i pengespilloven. Selskapet eier i tillegg til pengespillvirksomheten datterselskapene Fabelaktiv AS, som driver TV-produksjon, herunder Norsk Tippings TV-trekninger, og Norsk Tipping Nettnavn AS som registrerer domenenavn som Norsk Tipping har interesse av å kontrollere av markedsmessige grunner.

Økonomisk utvikling

I 2009 ble driftsinntektene 12,8 mrd. kroner. Resultatet etter skatt var ca. 3 mrd. kroner. Omsetningen for Norsk Tippings spill har stagnert noe de siste årene. Den samlede omsetningen for Norsk Tippings spill er jevnt økende. Både omsetningen og resultatene ventes å øke noe i årene som kommer.

Samfunnsansvar

Norsk Tipping AS arbeider systematisk med sitt samfunnsansvar og redegjør for dette i årlige samfunnsrapporter som gis ut i tilknytning til selskapets årsrapport. Målet for dette arbeidet er at Norsk Tipping skal drive sin virksomhet på en måte som imøtekommer de krav og forventninger samfunnet har til selskapet. Norsk Tipping avga i 2003 sitt første samfunnsregnskap, som det første skrittet på veien mot fullverdig samfunnsrapportering. Selskapet har utarbeidet en helhetlig plan og strategi for samfunnsansvar, som er en integrert del av selskapets virksomhet. I års- og samfunnsrapporten for 2009 omtales grunnprinsippene i selskapets ansvarlighetspolicy.

Tabell 6.40 Økonomiske nøkkeltall for Norsk Tipping AS

Tall i mill. kroner		
Resultatregnskap	2009	2008
Driftsinntekter	12 763	10 719
Driftsresultat	2 934	3 062
Resultat etter skatt	3 024	3 294
Balanse	2009	2008
Anleggsmidler	741	565
Omløpsmidler	4 221	4 797
Sum eiendeler	4 962	5 361
Egenkapital	398	1044
Sum gjeld og forpliktelser	4 564	4 317
Sum egenkapital og gjeld	4 962	5 361
Nøkkeltall	2009	2008
Egenkapitalandel	8 %	19 %
Egenkapitalrentabilitet	419 %	234 %
Gjennomsnittlig EK rentabilitet siste 5 år	262 %	
Rentabilitet sysselsatt kapital	421 %	234 %
Resultatdisponering (mill. kroner):		
Helse og rehabilitering	232	240
Forebygging av spillproblemer	12	12
Idrett og kultur	3 425	3 425
Avsetning til investeringsfond	-877	-502

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap til Norsk Tipping AS er å kanalisere nordmenns spillelyst inn mot et moderat og ansvarlig tilbud som ikke skaper samfunnsmessige problemer. Innenfor de rammer som er fastlagt av myndighetene skal selskapet tilby ansvarlig spilleglede, med sikte på å forebygge negative konsekvenser av pengespillene, og generere overskudd til samfunnsnyttige formål. Regjeringen ønsker at Norsk Tipping skal være en aktør som bidrar til å utvikle spillmarkedet i en sosialpolitisk forsvarlig retning. Selskapet skal ha effektiv drift.

6.4.17 Petoro AS*Selskapsinformasjon*

Stiftelsesår: 2001
Statens eierandel: 100 pst.
Eierdepartement: Olje- og energidepartementet
Antall ansatte: 69

Selskapets formål

Petoro AS skal ivareta de forretningsmessige forhold knyttet til statens direkte økonomiske engasjement i petroleumsvirksomhet på norsk kontinentalsokkel og virksomhet i tilknytning til dette.

Generelt om selskapets virksomhet

Petoro er rettighetshaver for statens deltakerandeler på norsk sokkel.

På bakgrunn av rammer og ansvar for Petoros virksomhet som følger av petroleumsloven kapittel 11, relevante stortingsdokumenter, og selskapets vedtekter, har Olje- og energidepartementet, som ansvarlig eierdepartement, definert følgende hovedoppgaver for selskapet:

- Ivaretagelse av statens direkte deltakerandeler i de interessentskap der staten til enhver tid har slike
- Overvåking av Statoils avsetning av den petroleum som produseres fra statens direkte deltakerandeler, i tråd med avsetningsinstruksen til Statoil
- Økonomistyring, herunder føring av regnskap, for statens direkte deltakerandeler

Ivaretagelse av statens deltakerandeler

Petoro skal på vegne av staten ivareta på et forretningsmessig grunnlag SDØE-porteføljen i utvin-

ningstillatelser, rørledninger og landanlegg der staten har direkte eierandeler.

Selskapet har som mål å være en best mulig partner i de utvinningstillatelsene og interessentskapene staten har andeler i. Petoro er ikke operatør. Petoro legger vekt på godt samspill med de øvrige aktørene på sokkelen.

Overvåking av avsetningen av statens olje og gass

Petoro står ikke selv for salg av olje og gass som selskapet forvalter og er således ikke en aktør i olje- og gassmarkedene. Gjennom en egen instruks er Statoil gitt ansvaret for avsetning av statens petroleum. Kontantstrømmen fra salg av SDØE-petroleum går direkte fra Statoil og inn i statskassen.

Selskapet har ansvar for å overvåke at Statoils avsetning av den petroleum som produseres fra statens direkte deltakerandeler, er i tråd med avsetningsinstruksen fra staten til Statoil. Petoro skal på denne bakgrunn rapportere til Olje- og energidepartementet hvordan Statoil har etterlevd avsetningsinstruksen. Både Statoil og Petoro har et stort og selvstendig ansvar for at statens felles eierskapsstrategi iverksettes etter hensikten.

Økonomistyring

Petoro drives på grunnlag av bevilgninger fra staten. Det føres separat regnskap for driften av Petoro i henhold til reglene i regnskaps- og aksjelovgivningen. Det er et klart skille mellom økonomiske forhold knyttet til SDØE og driften av Petoro.

SDØE-andelene forvaltes av selskapet for statens regning og risiko. Stortinget vedtar hvert år bevilgningene til SDØE. Utgifter til og inntekter fra SDØE-andelene kanaliseres over statsbudsjettet. Det føres separat regnskap for SDØE etter kontantprinsippet i henhold til bevilgningsreglementet og økonomireglementet samt etter regnskapsprinsippet. Riksrevisjonen reviderer SDØE-regnskapet.

Økonomisk utvikling

Bevilgning til Petoros driftsbudsjett vedtas under statsbudsjettets kap. 1870 Petoro AS. Tilskuddet skal benyttes til administrasjon forbundet med ansvaret for å ivareta de forretningsmessige forholdene knyttet til SDØE. Dette inkluderer utgifter til egen organisasjon og eksterne tjenester i

Tabell 6.41 Økonomiske nøkkeltall for Petoro AS

Tall i mill. kroner		
Resultatregnskap	2009	2008
Driftsinntekter	204,9	196,0
Driftsresultat	-2,3	0,2
Resultat etter skatt	0,7	5,4
Balanse	2009	2008
Anleggsmidler	8,9	9,0
Omløpsmidler	128,1	107,5
Sum eiendeler	137,1	116,5
Egenkapital	38,8	38,1
Sum gjeld og forpliktelser	98,3	78,5
Sum egenkapital og gjeld	137,1	116,5
Nøkkeltall	2009	2008
Egenkapitalandel	28 %	33 %
Egenkapitalrentabilitet	2 %	15 %
Gjennomsnittlig EK rentabilitet siste 5 år	19 %	
Rentabilitet sysselsatt kapital	2 %	18 %
Tilskudd fra staten (mill. kroner)	201,6	193,6

forbindelse med forretningsføreravtaler og kjøp av ekstern spisskompetanse.

Samfunnsansvar

Petoro har klare forretningssetiske retningslinjer som beskriver prinsipper som er styrende for selskapets forretningsdrift og ansattes adferd. Selskapets verdigrunnlag og etikk er forankret i forretningssetiske retningslinjer som inkluderer flere tverrgående hensyn, herunder;

- krav til etisk adferd i forhold til overholdelse av lover, forskrifter eller retningslinjer
- forventninger om at den enkelte bidrar til et inkluderende og godt arbeidsmiljø som ivaretar helse og sikkerhet
- krav om at virksomheten utøves på en bærekraftig måte som minimaliserer negativ påvirkning av det ytre miljø
- ansvar for den enkelte å påse at det ikke oppstår interessekonflikt mellom egne interesser og forvaltning av statens andeler eller Petoro AS interesser

- nulltoleranse for korrupsjon eller andre misligheter
- konsekvenser av brudd på retningslinjene

Selskapets ansatte undertegner årlig en bekrefteelse på at retningslinjene er gjennomgått og akseptert. Forretningssetiske regler inngår også i alle standardavtaler med selskapets leverandører.

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap i Petoro er å sikre en best mulig ivaretagelse av statens direkte økonomiske engasjement i petroleumsvirksomheten på norsk sokkel. Det er viktig å ha en god og aktiv oppfølging av Petoro med sikte på at selskapet når de målene staten har for selskapet samt sikre at selskapet driver sin aktivitet innenfor de til enhver tid gjeldende rammer.

6.4.18 Simula Research Laboratory AS

Selskapsinformasjon

Stiftelsesår: 2002
Statens eierandel: 100 pst.
Eierdepartement: Kunnskapsdepartementet
Antall ansatte: 130

Selskapets formål

Selskapet er et ideelt og allmenntilgitt foretak. Selskapet skal ha som formål å drive grunnleggende langsiktig forskning på utvalgte områder innen programvare- og kommunikasjonsteknologi, og gjennom dette bidra til nyskaping og innovasjon i næringslivet. Selskapet har ikke erverv til formål, og skal ikke dele ut utbytte til sine eiere.

Generelt om selskapets virksomhet

Simula et aksjeselskap heleid av Kunnskapsdepartementet. Staten eide tidligere 80 pst. av aksjene og Norsk regnesentral og Sintef Holding eide hhv.10 pst. hver. Etter kapitalnedsettelse og tilbakebetaling til de to sistnevnte aksjeeiere i 2010, eier staten nå alle aksjene i Simula.

Selskapets formål er å drive grunnleggende langsiktig forskning på utvalgte områder innen programvare- og kommunikasjonsteknologi, og gjennom dette bidra til nyskaping og innovasjon i næringslivet. Selskapet har tre hovedoppgaver; forskning på høyt internasjonalt nivå, utdanning i samarbeid med norske universiteter og nyskaping basert på selskapets forskning.

Simula ble vedtatt etablert av Stortinget under behandling av budsjettet for 2000, jf. St.prp. nr. 1 (1999–2000). Simula-senteret ble etablert som et prosjekt under Universitetet i Oslo i 2001, og ble stiftet som aksjeselskap i nye lokaler på Fornebu i 2002. Opprettelsen av Simula var et ledd i statens satsing på IT-Fornebu, hvor staten gikk inn som eier i selskapet. Selskapets inngikk i 2010 ny avtale med IT-Fornebu om leie av lokaler frem til 2020.

Etter beslutning fra departementet har det i regi av Norges forskningsråd vært gjennomført evaluering av Simula. Evalueringen, som ble lagt frem i 2010, bekrefter at selskapet leverer imponerende vitenskapelige resultater og har utviklet seg til en inspirerende nyskaping i det norske forskningssystemet. Simula hevder seg også svært godt internasjonalt.

Organisasjon

Simula er morselskapet i et konsern med de heleide datterselskapene Simula Innovation AS og Kalkulo AS og det deleide datterselskapet Simula School of Research and Innovation AS, Simulaskolen (Simula 56 pst., Statoil 21 pst., Bærum kommune 14 pst., Telenor Communication II AS 7 pst., Norsk regnesentral 1 pst., SINTEF Holding AS 1 pst.).

Økonomisk utvikling

Konsernets samlede driftsinntekter i 2009 var 99,7 mill. kroner., mot 93,7 mill. kroner i 2008, og årets resultat var et underskudd på 5,2 mill. kroner, mot et underskudd på 3,1 mill. kroner i 2008. Egenkapitalandelen var 25 pst. pr. 31.12. 2009.

Samfunnsansvar

Hovedmålet til Simula er å drive grunnleggende og langsiktig forskning på utvalgte områder innen programvare- og kommunikasjonsteknologi, og gjennom dette bidra til nyskaping og innovasjon i næringslivet.

Simula har en omfattende vitenskapelig produksjon som inkluderer publikasjoner i fagtidsskrifter, presentasjoner og bokproduksjon. Gjennom datterselskapet Simula School of Research and Innovation AS samarbeider Simula med universitetene om uteksaminering av mastergrads-

Tabell 6.42 Økonomiske nøkkeltall for Simula Research Laboratory AS

Tall i mill. kroner		
Resultatregnskap	2009	2008
Driftsinntekter	99,7	93,7
Driftsresultat	-3,6	-5,2
Resultat etter skatt	-5,2	-3,1
Balanse	2009	2008
Anleggsmidler	5,7	6,6
Omløpsmidler	33,7	26,9
Sum eiendeler	39,4	33,5
Egenkapital	9,8	10,0
Sum gjeld og forpliktelser	29,7	23,4
Sum egenkapital og gjeld	39,4	33,5
Nøkkeltall	2009	2008
Egenkapitalandel	25 %	30 %
Egenkapitalrentabilitet	-62 %	-31 %
Gjennomsnittlig EK rentabilitet siste 5 år	-1 %	
Rentabilitet sysselsatt kapital	-30 %	-32 %
Forskningstilskudd fra staten (mill. kroner)	54	54

og doktorgradsstudenter, i tillegg til samarbeid med flere sentrale selskaper i industrien.

Forskningsmiljøet ved Simula er internasjonalt, og det er mange ansatte med ulike nasjonaliteter og med bakgrunn i ulike kulturer. Simula har opprettet en komité for likestilling og en komité for integrering. Simulas styre har vedtatt en ambisiøs handlingsplan med mål om at andelen kvinnelige ansatte i vitenskapelige stillinger skal opp til 25 pst. innen 2015. Simulakonsernet hadde i 2009 25 pst. kvinner blant doktorgradsstudentene, men andelen var lavere på postdokornivået og blant de fast vitenskapelig ansatte. Integrasjonskomiteen har undersøkt arbeidsmiljøet til de utenlandske ansatte ved Simula og funnet at de generelt føler seg godt integrert. Selskapet har også etablert en kulturkomité for å fremme god bedriftskultur.

Simulas styre vedtok i desember 2009 nye etiske retningslinjer for alle som opptrer på vegne av konsernet.

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap i Simula Research Laboratory AS er å bidra til grunnleggende lang-siktig forskning på utvalgte områder innen programvare- og kommunikasjonsteknologi. Statlig eierskap i Simula bidrar til å sikre et høyt internasjonalt nivå på forskningen i Norge, samtidig som det utdannes høyt kvalifiserte forskere. Statlig finansiering bidrar til oppfyllelse av selskapets mål. Selskapet skal ha effektiv drift.

6.4.19 SIVA SF*Selskapsinformasjon*

Stiftelsesår:	1968
Statens eierandel:	100 pst.
Eierdepartement:	Nærings- og handelsdepartementet
Antall ansatte:	35

Selskapets formål

SIVA skal bidra til innovasjon og næringsutvikling gjennom eiendomsvirksomhet og utvikling av sterke regionale innovasjons- og verdiskapingsmiljøer i alle deler av landet. SIVA har et særlig ansvar for å bidra til å fremme vekstkraften i distriktene.

Generelt om selskapets virksomhet

SIVA er en del av det næringsrettede virkemiddelapparatet som skal bidra til økt innovasjon i næringslivet over hele landet.

Innen eiendomsvirksomheten tilbyr SIVA oppføring og utleie av bygg og fysisk infrastruktur for næringsliv og innovasjonsmiljøer. Virksomheten skal være risiko- og kapitalavlastende for bedrifter, og bidra til å senke barrierer for etablering der normale markedsmekanismer ikke fungerer. Eiendomsaktiviteten mottar ingen statlige tilskudd, og drives på markedsmessige vilkår.

Når det gjelder innovasjonsvirksomheten har SIVA en pådriverrolle gjennom programarbeid, nettverksbygging og medeierskap i innovasjons-selskaper. I tillegg arbeider selskapet med tilrettelegging for økt samarbeid mellom norsk og russisk næringsliv i nordområdene, og har etablert et innovasjonssenter med inkubatorvirksomhet i Murmansk. SIVA mottar tilskudd til innovasjonsaktiviteten fra Nærings- og handelsdepartementet og Kommunal- og regionaldepartementet. I tillegg kan selskapet påta seg spesielle oppdrag nasjonalt

og internasjonalt innenfor egne kjernekompetanseområder, forutsatt at selskapet har kapasitet og tilstrekkelig finansiering medfølger.

Gjennom SIVA Eiendom Holding AS eier SIVA 32,6 pst. av IT Fornebu Holding AS, som eier store arealer på Fornebu. I dag er om lag 100 bedrifter etablert på området, i tillegg til forsknings- og inkubatorvirksomhet. Utviklingen av verdiene i selskapet vurderes som positiv.

Organisasjon

SIVA er et statsforetak med hovedsete i Trondheim. Eierens myndighet utøves i foretaksmøtet. Selskapet har egne vedtekter og et styre med ansvar i henhold til bestemmelsene i statsforetaksloven. Selskapet er organisert som et konsern med direkte eierskap i et stort antall selskaper for eiendomsutvikling og innovasjonsmiljøer over hele landet. Konsernet har et morselskap, datterselskaper og tilknyttede selskaper. Eiendoms-selskapene er samlet i datterselskapet SIVA Eiendom Holding (SEH) AS, mens eierandelene i innovasjonsselskapene ligger direkte i morselskapet SIVA SF.

Økonomisk utvikling

SIVA har et krav om at den samlede virksomheten skal gå i resultatmessig balanse. For eiendomsvirksomheten ble det fra og med 2010 innført et spesifikt avkastningskrav til egenkapitalen, for å sikre en markedsmessig avkastning på den statlige innskuddskapitalen i selskapet. Utbytte til eier har ikke vært vurdert.

Konsernet hadde i 2009 et overskudd etter skatt på 44,6 mill. kroner, mot 26,5 mill. kroner året før. Dette er det hittil beste resultatet i SIVAs historie. Selskapet har i 2009 investert i overkant av 100 mill. kroner, hovedsakelig som eiendomsinvesteringer gjennom datterselskapet SEH AS. Gjennom tilknyttede selskaper er det investert for om lag 700 mill. kroner, hovedsakelig i forsknings- og kunnskapsparkeer.

Samfunnsansvar

Med bakgrunn i St.meld. nr. 10 (2008–2009) forventer Nærings- og handelsdepartementet at SIVA viderefører sitt arbeid knyttet til bedrifters samfunnsansvar, både internt i selskapet og overfor verdiskapingsmiljøene i eget nettverk. SIVA har de siste årene tillagt dette arbeidet stor vekt, og for å sikre forankring i organisasjonen har det

Tabell 6.43 Økonomiske nøkkeltall for SIVA SF

Tall i mill. kroner		
	2009	2008
Resultatregnskap		
Driftsinntekter	308	302
Driftsresultat	79	71
Resultat etter skatt og minoriteter	45	27
Balanse		
Anleggsmidler	2 126	2 095
Omløpsmidler	502	370
Sum eiendeler	2 628	2 465
Egenkapital	821	777
Sum gjeld og forpliktelser	1 807	1 688
Sum egenkapital og gjeld	2 628	2 465
Nøkkeltall	2009	2008
Egenkapitalandel	31 %	33 %
Egenkapitalrentabilitet	6 %	4 %
Gjennomsnittlig EK rentabilitet siste 5 år	5 %	
Rentabilitet sysselsatt kapital	6 %	6 %
Tilskudd fra staten (mill. kroner)	110	105

vært gjennomført ulike interne prosesser. Målet er at organisasjonen skal ha en felles plattform for å kunne ta stilling til de problemstillinger som kan oppstå i det daglige arbeidet med næringslivet. Selskapets arbeid på dette feltet videreutvikles stadig, og vil, ifølge selskapet, ha et sterkt fokus i årene som kommer.

SIVA rapporterer om selskapets arbeid med samfunnsansvar som en del av årsrapporteringen.

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap i SIVA er å bidra til innovasjon og næringsutvikling i alle deler av landet. SIVA har et særlig ansvar for å bidra til å fremme veksten i distriktene. Staten skal gjennom å utøve overordnet styring og kontroll i SIVA sørge for at selskapet på en effektiv måte er en pådriver for innovasjon, verdiskaping og nye arbeidsplasser. Selskapet skal ha effektiv drift.

6.4.20 Statnett SF

Selskapsinformasjon

Stiftelsesår: 1992
Statens eierandel: 100 pst.
Eierdepartement: Olje- og energidepartementet
Antall ansatte: 793

Selskapets formål

Statnett SF er systemansvarlig i det norske kraftsystemet. Foretaket har i henhold til vedtektene ansvar for en samfunnsøkonomisk rasjonell drift og utvikling av det sentrale overføringsnettet for kraft. Statnett SF skal alene eller sammen med andre planlegge og prosjektere, bygge, eie og drive overføringsanlegg. Statnett SF skal utføre de oppgaver som det er pålagt i henhold til lovgivning og konsesjoner. Statnett SF skal for øvrig følge forretningsmessige prinsipper.

Generelt om selskapets virksomhet:

Statnett er det systemansvarlige selskapet i Norge, noe som innebærer at foretaket har ansvaret for at det til en hver tid er balanse mellom produksjon og forbruk av elektrisk kraft i Norge. Statnett eier i dag om lag 90 pst. av det sentrale overføringsnettet for kraft, samt forbindelsene til utlandet. Statnett skal sørge for at sentralnettet bygges ut på en samfunnsmessig rasjonell måte etter samfunnsøkonomiske kriterier.

I forbindelse med Stortingets behandling av St. meld. nr. 18 (2003–2004), ble Statnetts ansvar knyttet til tiltak for å håndtere svært anstrengte kraftsituasjoner presisert. Som en oppfølging har Statnett opprettet en ordning med energiopsjoner i forbruk og investert i to reservekraftanlegg.

Kabelforbindelsen NorNed mellom Norge og Nederland åpnet 6. mai 2008 og har en kapasitet på 700 MW. Forbindelsen er en del av sentralnettet og kostnadene knyttet til den dekkes inn gjennom sentralnettstariffen. Inntektene fra forbindelsen reduserer kundenes tariffer. Statnetts tariffinntekter reguleres gjennom NVEs inntektsrammeregulering.

I 2008 sluttførte Statnett avtalen med Nasdaq OMX om salg av underliggende virksomhet i Nord Pool ASA. Salget omfatter kun den finansielle delen av kraftbørsen Nord Pool. Statnett eier fortsatt Nord Pool Spot AS sammen med de tre andre nordiske nabolandenes systemoperatører.

Organisasjon

Foretaket er organisert i divisjonene Nettutvikling, Nettutbygging, Nettdrift, Kommersiell utvikling, IKT, og i økonomi- og konsernstab.

Divisjon Nettutvikling har som hovedoppgave å planlegge utviklingen av det norske hovednettet for transport av elektrisk strøm. Divisjonen vurderer hvilke virkemidler som til enhver tid bør benyttes for å sikre at nettet har riktig kapasitet i forhold til markedets behov. Nettutvikling har ansvar for å kjenne kraftsystemets behov for nye tiltak, identifisere egnede løsninger gjennom kraftsystemanalyser, utvikle prosjektene og søke de nødvendige tillatelser.

Divisjon Nettutbygging har som hovedoppgave å prosjektere og gjennomføre Statnetts utbyggingsprosjekter etter at konsesjonssøknad er sendt til Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE).

Divisjon Nettdrift ivaretar eierskapet til alle Statnetts eksisterende anlegg og systemansvaret i det norske kraftsystemet, som innebærer å sikre balanse mellom produksjon og forbruk i driftsøyeblikket. Divisjon Nettdrift har ansvar for drift, vedlikehold, reinvestering og beredskap for anleggene.

Divisjon Kommersiell utvikling håndterer måling, prissetting, fakturering og avtaleforhold i sentralnettet, samt deler av regionalnettet. I tillegg har divisjonen ansvaret for balanseavregningen. Divisjonen har et særlig ansvar for å styrke selskapet kommersielt gjennom å følge opp, gjennomføre og fastlegge strategier for selskapets ulike kommersielle disposisjoner. Divisjonen har også ansvar for å utvikle markedsløsninger for handel av ulike kraftmarkedsprodukter, både i Norge, Norden og Europa.

IKT-divisjonen har som hovedoppgave å drifte og utvikle Statnetts IKT-systemer og tilhørende infrastruktur. Økonomi og konsernstabene skal sikre god styring og effektiv drift.

Statnett har følgende datterselskap og tilknyttede virksomheter: Statnett Transport AS (100 pst. eierandel), Statnett Forsikring AS (100 pst. eierandel), Nord Pool Spot AS (30 pst. eierandel) og Statnett SFs Konsernpensjonskasse (100 pst. eierandel).

Økonomisk utvikling

Statnett er som systemansvarlig nettselskap en monopolvirksomhet regulert av energimyndighetene. Dette innebærer blant annet at Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE), på samme måte

som for alle andre nettselskap, fastsetter årlig maksimal tillatt inntekt for foretaket. Det fastsettes ikke avkastningskrav for Statnett, da reguleringsregimet for nettselskaper er basert på et normalt avkastningskrav med regler for maksimum og minimum avkastning fastsatt av NVE.

Konsernets resultater etter skatt for regnskapsårene 2008 og 2009 har vært henholdsvis 1,5 mrd. kroner og -480 mill. kroner. Egenkapitalrentabiliteten etter skatt var i disse årene på 25 pst. og -8 pst. Statnetts totalbalanse var på 20,9 mrd. kroner i 2008 og 19,3 mrd. kroner i 2009. Bokført egenkapital utgjorde av dette henholdsvis 6,6 og 5,6 mrd. kroner, tilsvarende en egenkapitalandel på 31 og 29 pst.

Statnetts virksomhet vil i årene fremover bli preget av at foretaket står overfor en periode med betydelige investeringer. Statnett har identifisert et behov for investeringer på om lag 35 mrd. kroner i perioden 2009–2020. Et slikt investeringsvolum vil ha en vesentlig effekt på Statnetts finansi-

Tabell 6.44 Økonomiske nøkkeltall for Statnett SF

Tall i mill. kroner		
Resultatregnskap	2009	2008
Driftsinntekter	2 862	4 256
Driftsresultat	-403	1 194
Resultat etter skatt	-480	1 517
Balanse	2009	2008
Anleggsmidler	17 858	19 349
Omløpsmidler	1 484	1 570
Sum eiendeler	19 342	20 919
Egenkapital	5 618	6 585
Sum gjeld og forpliktelser	13 724	14 334
Sum egenkapital og gjeld	19 342	20 919
Nøkkeltall	2009	2008
Egenkapitalandel	29 %	31 %
Egenkapitalrentabilitet	-8 %	25 %
Gjennomsnittlig EK rentabilitet siste 5 år	8 %	
Rentabilitet sysselsatt kapital	-1 %	14 %
Utbytte (mill. kroner)	132	499
Utbyttepst.	-28 % ¹	33 %
Snitt utbyttepst. siste 5 år	55 %	

¹ Utbytte tilsvarer 50 pst. av konsernets årsresultat etter skatt justert for mer/mindreinntekt etter skatt.

elle situasjon. I den forbindelse søkte Statnett om tilførsel av egenkapital i 2009. Regjeringen behandlet saken i Prp. 1 S (2009–2010) i forbindelse med statsbudsjettet for 2010 og Stortinget behandlet saken i Innst. 9 S (2009–2010). Regjeringen besluttet at foretaket ikke skal få tilført egenkapital og Stortinget sluttet seg til denne konklusjonen. Statnett har i dag god kreditt-rating og god tilgang til kreditt. Selv om lånekostnadene kan gå noe opp som følge av investeringene, vil foretaket kunne lånefinansiere de planlagte investeringene.

Ved behandlingen av St.prp. nr. 1 (2005 – 2006) ble det etablert en langsiktig utbyttepolitikk for Statnett for regnskapsårene 2005 – 2007 på 50 pst. av konsernets årsresultat etter skatt. I St. prp. nr. 1 (2006 – 2007) ble det foreslått, og Stortinget vedtok i behandlingen å forlenge denne utbyttepolitikken slik at den omfatter regnskapsårene frem til og med 2010.

Samfunnsansvar

Statnetts arbeid med samfunnsansvar er en integrert del av virksomheten. Statnett har vedtatt etiske retningslinjer, og opprettet et eget etikkombud som behandler mulige brudd på disse retningslinjene. Foretakets styre har også vedtatt etiske retningslinjer overfor foretakets leverandører som et bidrag for å forebygge korrupsjon.

Statnett har en miljøstrategi som skal sikre at foretaket konsekvent ivaretar miljøhensyn. Målet er at klima og andre miljømessige forhold skal vurderes og hensyntas i vesentlige beslutninger som fattes i Statnett.

Statnett har nulltoleranse med hensyn til ulykker og skade på personell. I tillegg skal skade på eiendom og andre materielle verdier og unødig miljøbelastning unngås. Alle enheter i Statnett skal følge Statnetts HMS policy med tilhørende prosedyrer, i samsvar med HMS-lovgivningen og tilhørende forskrifter. Fire av ni representanter i Statnetts styre er kvinner. Ett av fem medlemmer av konsernledelsen er kvinner. Andelen kvinnelige ansatte har vært økende de siste 3 årene og var 23 pst. ved utgangen av 2009. Andel kvinner i energibransjen for øvrig utgjør 18 pst.

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap i Statnett SF er å bidra til en samfunnsøkonomisk rasjonell drift og utvikling av det sentrale overføringsnettet for kraft. Statnett har ansvar for kritisk infrastruktur og et systemansvar som er samfunnsviktige oppgaver

og som er viktig for samfunnssikkerheten. Statnett skal der det er mulig følge forretningsmessige prinsipper. Statens eierskap i Statnett bidrar til at foretaket oppfattes som en nøytral aktør i markedet. Selskapet skal ha effektiv drift.

6.4.21 Statskog SF

Selskapsinformasjon

Stiftelsesår:	1993
Statens eierandel:	100 pst
Eierdepartement:	Landbruks- og matdepartementet
Antall ansatte:	148

Selskapet formål

Foretakets mål er å forvalte, drive og utvikle statlige skog- og fjelleiendommer med tilhørende ressurser, det som står i forbindelse med dette og annen naturlig tilgrensende virksomhet. Innenfor rammen av dette kan foretaket gjennom deltakelse eller i samarbeid med andre, forvalte og drive eiendommer og andre former for tjenester innen foretakets virksomhetsområde. Eiendommene skal drives effektivt med sikte på å oppnå et tilfredsstillende økonomisk resultat. Det skal drives et aktivt naturvern og tas hensyn til friluftsinnteresser. Ressursene skal utnyttes balansert, og fornybare ressurser skal tas vare på og utvikles videre.

Generelt om selskapets virksomhet

Statskog SF forvalter om lag 60 000 km², noe mer enn 1/5 av landarealet i Norge. Storparten av dette er fjell- og utmarksareal. Statskog SF er landets største skogeier og har om lag 6 pst. av det samlede produktive skogsarealet i landet. Skog utgjør 19 pst. av Statskog SF sitt samlede areal, av dette er 43 pst. regnet som produktiv skog. Halvparten av grunnen Statskog SF forvalter ligger i Troms og Nordland. I Sør-Norge er en omfattende del av arealet (om lag 27 000 km²) statsallmenning der lokalbefolkningen har ulike bruksretter (tømmer, ved, beite mv.). I statsallmenningene er ansvar og rådighet delt mellom Statskog SF, fjellstyrene og allmenningsstyrene.

Statskog SF har sin forretningsmessige virksomhet innenfor skogbruk, utmarksforvaltning, energi og annen areal- og eiendomsforvaltning. Virksomheten innenfor skogbruk skal sørge for at muligheter for skogproduksjon på egen eiendom utnyttes som grunnlag for økonomisk verdiska-

ping, bedriftsøkonomisk resultat og høye skogverdier. Statskog SF skal stimulere og legge til rette for allmennhetens tilgang til jakt, fiske og annet friluftsliv. Aktiviteter på dette området omfatter drift og utvikling av utmarksnæringsproduktene storviltjakt, småviltjakt, fiske og husværentleie og tilrettelegging for friluftslivet generelt. De siste årene har Statskog SF satset stadig mer på energiområdet, innenfor vann, vind og bioenergi. Innenfor dette området skal Statskog SF sikre at foretakets ressurser blir kartlagt og utviklet, herunder at det produseres fornybar og miljøvennlig energi og sikres markedsmessig andel av verdiskapingen til grunneier. Foretaket legger til grunn en langsiktig forvaltning av energiverdier, og bygger kompetanse gjennom involvering i ulike faser av energiprojekter. Øvrig forvaltning og utvikling av foretakets eiendommer tar utgangspunkt i foretakets hovedmål om å bidra til å oppfylle nasjonale mål for bruk og vern av skog- og utmarksområdene, samt øke egen og andres verdiskaping i tilknytning til eiendommene.

Utover den forretningsmessige virksomheten utfører Statskog SF forvaltningsoppgaver for staten. Disse oppgavene består av offentligrettslig myndighetsutøvelse, eiendoms- og allmenningstilsyn, forvaltning av jakt- og fiske på statsgrunn m.v. Disse oppgavene utføres i henhold til lov, delegert myndighet og oppdrag fra Landbruks- og matdepartementet og Miljøverndepartementet. Oppdraget fra Landbruks- og matdepartementet er regulert i avtale mellom Landbruks- og matdepartementet og Statskog SF om tjenesteyting vedrørende samfunnsoppgaver.

Organisasjon

Statskog SF er organisert i virksomhetsområdene Eiendom, Energi, Skog og Friluftsliv. Foretakets hovedkontor ligger i Namsos. Forvaltningen er delt inn i seks regioner med egne regionledere for Troms, Salten, Helgeland, Trøndelag og Møre, Østlandet og Sør- og vestlandet. Region lederne har ansvar for drift og utvikling av eiendommene. Etter kjøpet av Borregaard skoger AS, AS Børresen og Borregaard Vafos AS fra Orkla i 2010 har disse skiftet navn til Statskog Glomma AS, Statskog Børresen AS og Statskog Vafos AS.

Økonomisk utvikling

Statskog SF hadde et årsresultat etter skatt i 2009 på ca. 27 mill. kroner. Dette gir en avkastning på foretakets bokførte egenkapital på 9,3 pst.. Avkastningskravet på 7 pst. etter skatt er innfridd

de aller fleste år, men resultatene de siste årene er preget av store engangsposter på inntekts- og kostnadssiden. Disse engangspostene er knyttet til erstatninger fra skogvern, kjøp, salg og omdisponering av eiendom.

I 2010 kjøpte Statskog SF selskapene Borregaard skoger AS, AS Børresen og Borregaard Vafos AS fra Orkla ASA. Disse selskapene eier et areal på til sammen 1,1 mill. dekar hvorav om lag 756 000 dekar produktiv skog. Dette er det største salget av produktiv skog i Norge i nyere tid. Oppkjøpet vil muliggjøre salg av spredte skogeiendommer foretaket eier fra før, noe som vil effektivisere skogsdriften og styrke foretakets økonomi. Konsentrasjon av foretakets skogeiendommer gir grunnlag for effektiv avvirkning av skog og samtidig større fleksibilitet i planlegging og gjennomføring av avvirkning over tid. Oppkjø-

Tabell 6.45 Økonomiske nøkkeltall for Statskog SF

Tall i mill. kroner		
Resultatregnskap	2009	2008
Driftsinntekter	251	247
Driftsresultat	8	39
Resultat etter skatt	28	20
Balanse	2009	2008
Anleggsmidler	175	150
Omløpsmidler	236	223
Sum eiendeler	411	373
Egenkapital	300	282
Sum gjeld og forpliktelser	111	91
Sum egenkapital og gjeld	411	373
Nøkkeltall	2009	2008
Egenkapitalandel	73 %	76 %
Egenkapitalrentabilitet	10 %	7 %
Gjennomsnittlig EK rentabilitet siste 5 år	9 %	
Rentabilitet sysselsatt kapital	2 %	13 %
Utbytte (mill. kroner)	10	13
Utbyttepst.	36 %	68 %
Snitt utbyttepst. siste 5 år	42 %	
Tjenestekjøp fra staten (mill. kroner)	14,7	14,7
Andre offentlige tilskudd (mill. kroner)	2,7	1,6

pet utvider foretakets skogressursbase vesentlig, og gir grunnlag for økt avvirkningsvolum.

Utbyttepolitikken for Statskog SF er fastsatt av Landbruks- og matdepartementet, jf. St.prp. nr. 1 (2001 – 2002). Vedtak om utbytte blir gjort på ordinært foretaksmøte i løpet av første halvår etter resultatåret. Utbyttet blir satt til 75 pst. av årsresultatet i konsernet inntil utbyttet tilsvarende statens innlånsrente multiplisert med den gjennomsnittlige bokførte egenkapitalen til konsernet. I forbindelse med kjøpet av selskapene fra Orkla ASA ble det i Prop 11S (2010–2011) Kapitalforhøyelse og statlig lån til Statskog SF varslet en ny gjennomgang av avkastnings- og utbyttekravene til foretaket.

Samfunnsansvar

Som landets største grunneier av skog- og utmarkseiendommer tar Statskog ansvar for å sikre en effektiv ressursforvaltning til beste for samfunnet. Statskog søker også å være en aktiv samarbeidspartner i ulike lokale og regionale næringsutviklingsaktiviteter på basis av Statskogs forretningsmessige kompetanse som ressurs- og eiendomsutvikler og grunneier. Statskog legger også tilrette for allmennhetens behov for et bredt jakt-, fiske- og friluftstilbud og for det allmenne friluftslivet. Videre driver Statskog et langsiktig arbeid med verdiskaping i samarbeid med andre innen: Utvikling av fornybar energi (vannvind- og bioenergi), ressursutvikling innenfor eiendom og mineraler, skog, sikre viktige naturressurser. Statskog deltar også i relevante FoU-prosjekter og vektlegger miljøhensyn i all forvaltning.

Mål med statens eierskap

Formålet med statens eierskap i Statskog SF er å sikre effektiv ressursforvaltning til beste for samfunnet, tilrettelegge for allmennhetens behov for jakt-, fiske- og friluftstilbud mv. En stor del av Statskogs arealer statsallmenninger der de bruksberettigede i vedkommende allmenning har omfattende rettigheter regulert gjennom fjelloven, statsallmenningsloven og bygdeallmenningsloven. Gjennom statlig eierskap har staten mulighet til å nå ulike politiske mål knyttet til forvaltningen av skog- og utmarksarealer. Virksomheten skal drives på bedriftsøkonomisk grunnlag.

6.4.2 Uninett AS

Selskapsinformasjon

Stiftelsesår: 1993
Statens eierandel: 100 pst.
Eierdepartement: Kunnskapsdepartementet
Antall ansatte: 97

Selskapets formål

UNINETT AS skal utvikle og drive det akademiske forskningsnettverket i Norge, slik at høyere utdanning og forskning tilbys kostnadseffektive kommunikasjonstjenester på linje med det beste av hva som finnes internasjonalt i det akademiske miljøet. UNINETT AS skal være en pådriver i bruk av fremtidsrettede og åpne standarder for elektronisk infrastruktur i Norge, og stimulere til utvikling og konkurranse på dette feltet.

Generelt om selskapets virksomhet

Selskapet har som formål å utvikle et avansert landsdekkende elektronisk tjenestenett for informasjonsutveksling mellom enkeltbrukere og grupper av brukere innen forskning og utdanning i Norge. Dette nettet omtales som forskningsnettverket i Norge. Selskapet deler ikke ut utbytte. Eventuelt overskudd benyttes til selskapets formål. Eventuell formue ved oppløsning av selskapet skal tilfalle aksjeeierne. UNINETT AS driver det akademiske forskningsnettverket i Norge på oppdrag fra Kunnskapsdepartementet. Selskapet leverer nettinfrastruktur med produksjonstjenester og egne testnett med eksperimentelle tjenester.

Ved utgangen av 2009 hadde UNINETT AS 179 institusjoner tilknyttet forskningsnettverket, som er fem færre enn ved forrige årsskifte. Noe reduksjon skyldes fusjonsprosesser i universitets- og høyskolesektoren, det øvrige er stort sett naturlige variasjoner i antall prosjektbaserte tilknytninger. Tilknyttede institusjoner er norske universiteter og høyskoler, ikke-kommersielle forskningsinstitusjoner og andre forsknings- og utdanningsrelaterte institusjoner.

UNINETT AS har også enkelte prosjektbaserte tilknytninger til kommersielle forskningsmiljøer og offentlige institusjoner. UNINETT AS kjøpte i 2008 12,5 pst. av aksjene i Ishavslin AS, og deltar gjennom dette i utbygging av fiberinfrastruktur i Finnmark. Dette skal gi samme nettfunksjonalitet i hele landet, og legge til rette for forskningsprosjekter i nordområdene og forskningssamarbeid med Russland. UNINETT AS skal også legge en fiberoptisk kabel for dataover-

føring mellom Ny-Ålesund og Longyearbyen, noe som vil lette overføringen av datamengdene som samles inn i Ny-Ålesund til innsamlingspunkter rundt om i verden.

Organisasjon

UNINETT AS er morselskap i Uninettkonsernet og har tre heleide datterselskaper. UNINETT FAS AS utvikler og driver felles administrative systemer for universiteter og høyskoler. UNINETT Norid AS er den nasjonale registreringsenheten for .no-domenet. UNINETT Sigma AS administrerer anskaffelse og drift av nasjonalt utstyr for avanserte vitenskapelige beregninger.

Økonomisk utvikling

Årsregnskapet for 2009 viser et underskudd på 14,5 mill. kroner, mot et underskudd på 5 mill. kroner i 2008. Selskapets egenkapital og gjeld per 31. desember 2009 var 257 mill. kroner. Egenkapitalandelen er på 45,4 pst. Selskapet har lagt opp til at nettutbygging skal skje delvis basert på selskapets egenkapital. Slik oppgradering ble startet i 2007 og videreført i 2008 og 2009, hvilket medførte at selskapets egenkapital disse årene er redusert. Investeringene antas å medføre en samlet lavere belastning for selskapet.

Kunnskapsdepartementet ga kroner 22,5 mill. kroner i tilskudd til UNINETT AS i 2010.

Samfunnsansvar

Gjennom arbeidet med forskningsnettet og tilhørende tjenester, kommer UNINETT AS i berøring med den generelle IKT-utviklingen i samfunnet. Som en ikke-kommersiell aktør blir UNINETT AS til tider invitert til å spille inn sin kompetanse og erfaring i utvalg og aktiviteter innen IKT-området som myndighetene initierer.

UNINETT AS' virksomhet bygger på ivaretagelse av sektorpolitiske mål og samfunnsansvar. Gjennom Gigacampus-programmet har selskapet tatt initiativ til at landets universiteter og høyskoler skal effektivisere energibruken i dataromene og øke bruken av videokonferanser som bidrag til regjeringens satsning på «grønn IT». Selskapet ønsker å videreføre dette i det nye eCampus-programmet, som også fokuserer på å forbedre mulighetene til å ta høyere utdanning, uavhengig av livssituasjon og geografisk tilhørighet. UNINETT AS innførte tidlig et såkalt «overgrepfilter» i nettet for å begrense kriminalitet

Tabell 6.46 Økonomiske nøkkeltall for UNINETT AS

Tall i mill. kroner		
Resultatregnskap	2009	2008
Driftsinntekter	213,6	207,0
Driftsresultat	-19,9	-20,0
Resultat etter skatt	-14,5	-5
Balanse	2009	2008
Anleggsmidler	67,1	74,0
Omløpsmidler	189,9	208,0
Sum eiendeler	257,0	282,0
Egenkapital	116,7	131,0
Sum gjeld og forpliktelser	140,2	151,0
Sum egenkapital og gjeld	257,0	282,0
Nøkkeltall	2009	2008
Egenkapitalandel	45 %	46 %
Egenkapitalrentabilitet	-12 %	-4 %
Gjennomsnittlig EK rentabilitet siste 5 år	1 %	
Rentabilitet sysselsatt kapital	-12 %	-4 %
Tilskudd fra staten v/KD (mill. kroner)	45	49
Andre offentlige tilskudd (mill. kroner)	28	13

relatert til barnepornografi. Denne tekniske løsningen er kopiert av akademiske nett i andre land.

Selskapet er opptatt av miljø og energi, og arbeider aktivt med strømsparing, satsning på videokonferanser og andre miljøvennlige tiltak. UNINETT AS støtter aktivt opp om likestillingstiltak ved aktuelle læresteder, for eksempel ved å delta i prosjekter for rekruttering av jenter til IKT-fagene. Selskapet har vedtatt etiske retningslinjer.

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap i UNINETT AS er å sikre drift og videreutvikling av et nasjonalt elektronisk tjenestenett for informasjonsutveksling mellom enkeltgrupper og grupper av brukere innen forskning og utdanning i Norge. Andre institusjoner og brukere kan også tilbys UNINETT AS sine tjenester dersom alternative tjenestetilleverandører ikke finnes og dette er til nytte for selskapets primære målgruppe. Statens eierskap i

UNINETT AS sikrer ivaretagelse av overordnede hensyn knyttet til samordning og videreutvikling av den totale nasjonale infrastrukturen for avansert forskning og høyere utdanning. Selskapet skal ha effektiv drift.

6.4.23 Universitetscenteret på Svalbard AS (UNIS)

Selskapsinformasjon

Stiftelsesår: 2002
Statens eierandel: 100 pst.
Eierdepartement: Kunnskapsdepartementet
Antall ansatte: 76

Selskapets formål

Selskapets formål er å gi studietilbud og drive forskning med utgangspunkt i Svalbards geografiske plassering i et høyarktisk område, og de spesielle fortrinn dette gir gjennom bruk av naturen som laboratorium og arena for observasjoner og innsamling og analyse av data. Studietilbudet skal være på universitetsnivå og fremstå som supplement til den undervisning som gis ved universitetene på fastlandet, og inngå i et ordinært studieløp som fører frem til eksamener og grader på bachelor-, master- og doktorgradsnivå. Studietilbudet skal ha en internasjonal profil, og undervisningen skal foregå på engelsk. Selskapet har ikke erverv til formål. Eventuelt overskudd av driften skal nyttes til formålet.

Generelt om selskapets virksomhet

UNIS ble stiftet som aksjeselskap i 2002 og erstattet stiftelsen Universitetsstudiene på Svalbard som ble opprettet i 1994. UNIS mottar hoveddelen av sin bevilgning over Kunnskapsdepartementets budsjett. UNIS tilbyr verdens nordligste universitetsstudier, og har etablert seg som en sentral aktør og del av forskningsplattformen Svalbard. UNIS har vokst betraktelig siden opprettelsen og spiller en viktig rolle på Svalbard generelt og i Longyearbyen spesielt. UNIS bør fortsette arbeidet med å oppnå gode resultater innen både forskning og utdanning, og regjeringen ser i utgangspunktet positivt på senterets ambisjoner om å bli et ledende internasjonalt senter for arktiske studier.

I 2009 ble det gitt undervisning i totalt 40 emner, hvorav 22 på master- og doktorgradsnivå. 353 studenter fra 29 nasjoner fulgte undervisning og 40 masterstudenter arbeidet med sine oppga-

ver. Dette tilsvarer en aktivitet på 119 studentårsverk. Andelen norske studenter var 35 pst. og om lag 43 pst. av studentene var kvinner.

Styret vedtok i november 2009 en ny strategiplan, som bl.a. setter mål om en styrking av relasjonene til de norske universitetene og en videreutvikling av internasjonalt samarbeid. Sikkerhet, studiekvalitet og miljøvennlig adferd er prioriterte områder. Det er også den videre utviklingen av UNIS som samfunnsaktør i Longyearbyen og på Svalbard for øvrig. UNIS oppnår gode resultater innen både forskning og utdanning. UNIS driver ansvarlig mht. miljøet og har blitt en betydelig aktør og ressurs i lokalsamfunnet.

Økonomisk utvikling

Årsregnskapet for 2009 viser et overskudd på 1,7 mill. kroner, mot et underskudd på 3,4 mill. kroner i 2008. Selskapets egenkapital og gjeld per 31. desember 2009 var 74,2 mill. kroner, hvorav kroner 46,8 mill. kroner er bokført bygningsmasse.

Aksjekapital og annen egenkapital utgjør 9,8 mill. kroner. Egenkapitalandelen er på 13,1 pst.

Tabell 6.47 Økonomiske nøkkeltall for Universitetscenteret på Svalbard AS

Tall i mill. kroner		
Resultatregnskap	2009	2008
Driftsinntekter	97,6	84,8
Driftsresultat	2,9	-2,9
Resultat etter skatt	1,7	-3,4
Balanse	2009	2008
Anleggsmidler	46,8	50,5
Omløpsmidler	27,4	32,4
Sum eiendeler	74,2	82,9
Egenkapital	9,8	8,1
Sum gjeld og forpliktelser	64,4	74,8
Sum egenkapital og gjeld	74,2	82,9
Nøkkeltall	2009	2008
Egenkapitalandel	13 %	10 %
Egenkapitalrentabilitet	19 %	-35 %
Gjennomsnittlig EK rentabilitet siste 5 år	25 %	
Rentabilitet sysselsatt kapital	8 %	-4 %
Tilskudd fra staten (mill. kroner)	83,7	78,7

Kunnskapsdepartementet bevilget i 2009 83,7 mill. kroner. I tillegg hadde UNIS inntekter på 40,5 mill. kroner i prosjektinntekter til forskning og 12,3 mill. kroner fra salg av konsulenttjenester og utleie. Regnskapet for 2009 viser at 47 pst. av varer og tjenester kjøpes lokalt i Longyearbyen. UNIS har tatt grep i 2009 for å få orden på en anstrengt økonomi og er kommet styrket ut av prosessen.

Samfunnsansvar

UNIS har som mål å være en ressurs for lokalsamfunnet i Longyearbyen. Ansatte bor og virker i Longyearbyen og bidrar til utviklingen av både institusjonen og samfunnet, og engasjerer seg i lokale lag, foreninger og øvrig sosialt og kulturelt liv. UNIS er også en ressurs for lokalsamfunnene på Svalbard for øvrig, herunder Barentsburg. Relasjonen til russiske aktører utvikles gjennom samarbeid mellom forskere og et økende antall russiske studenter og ansatte ved UNIS.

UNIS skal utøve sin forskning og undervisning med minst mulig negativ påvirkning på miljøet. Svalbardmiljøloven er et premiss for all virksomhet, og UNIS arbeider kontinuerlig for å begrense miljøpåvirkningene av virksomheten. For øvrig skal sikkerhet ha prioritet under arbeid i felt, slik at feltoperasjoner i regi av UNIS skal være trygge. Selskapets virksomhet faller inn under virkemidler i norsk Svalbardpolitikk, og bidrar til å styrke aktiviteten i Longyearbyen, ut over tradisjonell kulldrift og turisme, jf. også St.meld. nr. 22 (2008–2009) Svalbard. UNIS kan også bidra til at et helårig familiesamfunn kan opprettholdes i Longyearbyen.

UNIS spiller en sentral rolle i videreføringen av den norske polarforskningstradisjonen, i utviklingen av Svalbard som forskningsplattform og i å representere og sikre norske interesser i Arktis. UNIS skal være en pådriver for samarbeid og for god utnyttelse av forskningsinfrastrukturen på Svalbard. UNIS har status som bedrift med inkluderende arbeidsmiljø («IA-bedrift»). Styret har vedtatt etiske retningslinjer og retningslinjer for varsling.

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap i UNIS er å medvirke til at senteret kan gi studietilbud på universitetsnivå og drive forskning med utgangspunkt i Svalbards plassering i et høyarktisk område. Forskningspolitisk anses Svalbard som en viktig arena for internasjonalisering av norsk forskning og for

samarbeid med utenlandske forskere, jf. også St.meld. nr. 22 (2008–2009) Svalbard. Selskapet skal ha effektiv drift.

6.4.24 AS Vinmonopolet

Selskapsinformasjon

Stiftelsesår: 1922
Statens eierandel: 100 pst.
Eierdepartement: Helse- og omsorgsdepartementet
Antall ansatte: 1 824

Selskapets formål

AS Vinmonopolet er et sentralt alkoholpolitisk virkemiddel som gjennom sin enerett til detaljsalg av alkoholholdig drikk som inneholder over 4,7 volumpst. til forbruker skal bidra til begrenset omsetning av alkoholholdig drikk og dermed begrenset skadeomfang.

Generelt om selskapets virksomhet

AS Vinmonopolet ble opprettet 30. november 1922. Selskapets virksomhet skal bestå i omsetning av alkoholholdige varer og av alkoholfrie festdrikker i den utstrekning som selskapet får rett til og på den måte som til enhver tid bestemmes, jf. lov 19. juni 1931 nr. 18 om Aktieselskapet Vinmonopolet (vinmonopolloven) § 3. Etter lov 2. juni 1989 nr. 27 om omsetning av alkoholholdig drikk mv. (alkoholloven) § 3–1 har Vinmonopolet enerett til detaljsalg av alkoholholdig drikk med over 4,7 volumpst. alkohol. Vinmonopolet er et sentralt virkemiddel til oppfyllelse av alkohollovens formål (§ 1–1): «Reguleringen av innførsel og omsetning av alkoholholdig drikk etter denne lov har som mål å begrense i størst mulig utstrekning de samfunnsmessige og individuelle skader som alkoholbruk kan innebære. Som et ledd i dette sikter loven på å begrense forbruket av alkoholholdige drikkevarer.» Vinmonopolet forestår med virkning fra 1. januar 1999 innførsel, engrosomsetning og detaljsalg av alkohol på Svalbard gjennom datterselskapet Nordpolet AS.

Det er de alkoholpolitiske hensynene som begrunner og legitimerer vinmonopolordningen, selv om Vinmonopolet i praksis også skaffer staten inntekter. De alkoholpolitiske rammene setter klare begrensninger for Vinmonopolets forretningsdrift, blant annet ved at Vinmonopolet ikke skal drive salgsfremmende virksomhet. Ordningens effektivitet ligger nettopp i at salget av de

produkter Vinmonopolet har enerett til, skal være begrenset. Det statlige eierskapet som innebærer at privatøkonomiske interesser ikke er styrende for driften er av særlig betydning for at dette formålet kan oppnås. Videre er det en sentral del av selskapets samfunnsoppdrag at det skal sørge for at salget foregår i kontrollerte former, med et særlig fokus på sosial kontroll. Det vil si ikke å selge til mindreårige eller berusede, og forhindre at eldre kjøper alkohol til personer som ikke oppfyller alkohollovens alderskrav. Vinmonopolets virksomhet er for en stor del regulert gjennom vinmonopolloven og alkoholloven med forskrifter. Aksje-lovens regler gjelder ikke for selskapet, med mindre annet er fastsatt i Vinmonopolloven. I henhold til EØS-avtalen artikkel 16 må monopolordningen tilpasses slik at det ikke forekommer forskjellsbehandling av statsborgere fra EU-landene og EFTA-statene når det gjelder vilkårene for forsyning og avsetning. For å sikre at dette kravet overholdes, er det gitt forskrifter om selskapets innkjøpsvirksomhet og etablert en uavhengig nemnd for prøving av innkjøpsbeslutninger, jf. forskrift 30. november 1995 nr. 938 om AS Vinmonopolets innkjøpsvirksomhet mv. og forskrift 16. januar 1996 nr. 24 om nemnd for prøving av AS Vinmonopolets beslutninger om innkjøp mv.

Helse- og omsorgsdepartementets eierstyring vil i betydelig grad gå ut på å føre tilsyn med at de fastsatte normative rammebetingelsene overholdes. Eierstyringen foregår hovedsakelig gjennom det årlige oppdragsbrevet, og ellers ved skriftlig instruks. Som eier forholder departementet seg til styret i Vinmonopolet. Det legges stor vekt på å styre virksomheten i forhold til viktige sektorpolitiske mål, men også med fokus på krav til effektivitet. På grunn av det alkoholpolitiske målet om å begrense omsetningen av alkohol er det ikke satt mål for Vinmonopolets økonomiske resultater utover kravet til mest mulig kostnadseffektiv drift.

Helse- og omsorgsdepartementet har ansvaret både for eierstyringen og sektorstyringen av Vinmonopolet. Denne styringsformen bidrar til å sikre legitimitet i forhold til EØS-avtalen og til at de sektorpolitiske formålene med Vinmonopolet lettere oppnås. Etter EØS-retten kan detaljmonopolet opprettholdes fordi det har som formål å beskytte folkehelsen, og det er derfor av betydning at de sektorpolitiske formålene er førende for all styring av selskapet.

Stortinget har ved flere anledninger gitt føringer for Vinmonopolets virksomhet. I Innst. O. nr. 19 (2004–2005) om lov om endringer i alkoholloven mv. er det flere uttalelser som gjelder rammebetingelsene for Vinmonopolets virksomhet.

Flertallet understreket at det er bred politisk tilslutning til den statlige vinmonopolordningen, og at ordningen er et viktig element i norsk alkoholpolitikk.

Organisasjon

Ved utgangen av 2009 hadde selskapet 1 824 ansatte, som utgjør 1 168 årsverk. Ved lov 12. mai 2006 nr.14 om endringer i vinmonopolloven ble myndigheten til å ansette administrerende direktør endret fra Kongen til styret, jf. Ot. prp. nr. 42 (2005–2006), Innst. O. nr. 42 (2005–2006) og Beslutning. O. nr. 49 (2005–2006). Vinmonopolet har et styre på ni medlemmer. Selskapet har videre en bedriftsforsamling på 21 medlemmer som fører tilsyn med styrets og administrerende direktørs forvaltning av selskapet. Bedriftsforsamlingen har en kontrollkomité som utfører bedriftsforsamlingens løpende kontrollarbeid. Pr. 31. desember 2009 hadde Vinmonopolet 248 butikker i hele landet, hvorav 245 selvbetjente.

Økonomisk utvikling

Vinmonopolets omsetning (eks. mva.) i 2009 var 11 mrd. kroner, hvorav 6 mrd. kroner var alkoholavgifter. Dette er en omsetningsøkning på 652 mill. kroner sammenlignet med 2008. Resultat før innbetaling av vinmonopolavgift var i 2009 på 117 mill. kroner, som er 58 mill. kroner lavere enn i 2008. Vinmonopolet betaler ikke ordinære skatter, men vinmonopolavgift. Denne utgjorde i 2009 20,7 mill. kroner mot 35,2 mill. kroner i 2008. Vinmonopolet betaler både utbytte og en andel av overskuddet til staten. Statens andel av overskuddet fastsettes ved eget stortingsvedtak. Statens overskuddsandel utgjør i praksis statens utbytte i AS Vinmonopolet, siden det ordinære aksjeutbyttet etter vinmonopolloven § 4 ikke kan overstige 5 pst. av aksjekapitalen på 50 000 kroner, det vil si 2 500 kroner. For 2009 fastsatte Stortinget at 50 pst. av overskuddet etter vinmonopolavgift skulle tilfalle staten. Dette utgjør 48,3 mill. kroner. Bokført egenkapital pr. 31. desember 2009 var 584 mill. kroner, tilsvarende en egenkapitalandel på 21,1 pst. Nordpolet AS hadde et resultat på 5,0 mill. kroner i 2009 og 6,0 mill. kroner i 2008. Resultatet i denne enheten er i sin helhet overført til Svalbard-samfunnet gjennom Longyearbyen lokalstyre.

Tabell 6.48 Økonomiske nøkkeltall for AS Vinmonopolet

Tall i mill. kroner		
Resultatregnskap	2009	2008
Driftsinntekter	10 958	10 305
(herav alkoholavgift)	6 013	5 695
Driftsresultat	79	107
Resultat etter skatt	97	140
Balanse	2009	2008
Anleggsmidler	451	435
Omløpsmidler	2 315	2 273
Sum eiendeler	2 766	2 708
Egenkapital	584	417
Sum gjeld og forpliktelser	2 182	2 291
Sum egenkapital og gjeld	2 766	2 708
Nøkkeltall	2009	2008
Egenkapitalandel	21 %	15 %
Egenkapitalrentabilitet	19 %	34 %
Gjennomsnittlig EK rentabilitet siste 5 år	27 %	
Rentabilitet sysselsatt kapital	24 %	43 %
Utbytte (mill. kroner)	48	70
Utbyttepst.	50 %	50 %
Snitt utbyttepst. siste 5 år	44 %	

Samfunnsansvar

Samfunnsansvar har lenge vært en del av Vinmonopolets arbeid. Temaet i årsberetningen for 2009 er samfunnsansvar de neste 5 årene. Selskapet innledet i 2008 et samarbeid med de andre nordiske monopolene om samfunnsansvar for å ta vare på miljøet, bekjempe korrupsjon, styrke menneskerettighetenes stilling og skape anstendige arbeidsvilkår i hele verdikjeden, som også inkluderer produsentene i de ulike vinproduserende land. Arbeidet er basert på de ti prinsippene i FNs Global Compact (innenfor hovedområdene menneskerettigheter, arbeidslivsstandarder, miljø og anti-korrupsjon). Arbeidet skal resultere i felles nordiske etiske retningslinjer og regelverk, som vil bli en forpliktende del av forretningsavtalen med samtlige grossister.

I 2009 ble Vinmonopolets miljøarbeid satt tydelig på dagsorden, gjennom en egen miljøpo-

licy og miljøstrategi. Seks butikker ble miljøfyrtårnsertifisert i 2009, ytterligere 23 samt kjedekontoret følger etter i 2010. I tillegg har selskapet fokus på miljø i forbindelse med innkjøp av driftsmidler, samt avfall og utslipp.

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap til AS Vinmonopolet er å forvalte ett av de viktigste virkemidlene i norsk alkoholpolitikk. Gjennom å begrense tilgjengeligheten av alkoholholdige drikkevarer, kontroll med omsetningen og fravær av privatøkonomiske interesser bidrar Vinmonopolet til å begrense alkoholkonsumet, og derigjennom forebygge sosiale og helsemessige problemer som følge av alkoholbruk. Selskapet skal ha en mest mulig kostnadseffektiv drift.

6.4.25 Regionale helseforetak

Selskapsinformasjon

Stiftelsesår:	2001
Statens eierandel:	100 pst.
Eierdepartement:	Helse- og omsorgsdepartementet
Antall ansatte:	ca. 125 000, tilsvarende ca. 95 000 årsverk

Selskapenes formål

De regionale helseforetakene skal gjennom sitt «sørge for»-ansvar sikre spesialisthelsetjenester til regionens befolkning gjennom å yte gode og likeverdige spesialisthelsetjenester til alle som trenger det når de trenger det, uavhengig av alder, kjønn, bosted, personlig økonomi, etnisk bakgrunn, samt å legge til rette for forskning og undervisning.

Generelt om selskapenes virksomhet

I forbindelse med den statlige overtagelsen av spesialisthelsetjenesten fra og med 2002, ble det etablert fem regionale helseforetak; Helse Øst RHF, Helse Sør RHF, Helse Vest RHF, Helse Midt-Norge RHF og Helse Nord RHF. I 2007 ble Helse Sør RHF og Helse Øst RHF slått sammen til Helse Sør-Øst RHF, jf. St.prp. nr. 44 (2006–2007). Helse Sør-Øst RHF ble etablert for å få til bedre samordning og ressursutnyttelse i den sammenslåtte regionen og i hovedstadsområdet spesielt.

De regionale helseforetakene skal gjennom sitt «sørge for»-ansvar sikre spesialisthelsetjenes-

ter til regionens befolkning. «Sørge for»-ansvaret ivaretas primært gjennom den offentlige helsetjenesten (helseforetakene), men supplert med kjøp av tjenester fra private aktører. De regionale helseforetakene eier underliggende helseforetak bestående av somatiske og psykiatriske sykehus og annen virksomhet innen spesialisthelsetjenesten.

Foretakene er selvstendige rettssubjekter med styrer både på regionalt og lokalt nivå. Foretaksmodellen er tuftet på en kombinasjon av sentralisering og desentralisering. Relativt vide fullmakter er delegert til helseforetakene samtidig med en overordnet styring på viktige områder, blant annet for å sikre at tjenesten utvikler seg i samsvar med nasjonale helsepolitiske føringer og innenfor tilgjengelige ressurser.

Formelle ansvarsforhold mv. er regulert gjennom helseforetaksloven, mens oppgavene virksomhetene skal løse i hovedsak er regulert gjennom andre lover bl.a. spesialisthelsetjenesteloven, pasientrettighetsloven og psykisk helsevernloven.

De regionale helseforetakene skal ivareta følgende hovedoppgaver:

- pasientbehandling
- utdanning av helsepersonell
- forskning
- opplæring av pasienter og pårørende

De regionale helseforetakene har et helhetlig ansvar for drift og investeringer i egen region. Virksomhetene skal drives innenfor de mål, resultatkrav og rammer som fastsettes gjennom vedtekter, beslutninger i foretaksmøtet og vilkår knyttet til Stortingets bevilgninger. De regionale helseforetakene skal samordne virksomheten i underliggende helseforetaksgruppe for å oppnå hensiktsmessig og rasjonell ressursutnyttelse.

Regionale helseforetak skal oppfylle sektorpolitiske mål som fremkommer i nasjonale helsepolitiske, forskningspolitiske og utdanningspolitiske vedtak og planer. Hensynet til brukerne skal legges til grunn for foretakenes samlede virksomhet. De regionale helseforetakene skal sørge for at det etableres nødvendig samarbeid med og veiledning overfor kommunene, både administrativt og medisinsk, slik at pasientene sikres et helhetlig helse- og sosialtjenestetilbud. Det samme gjelder i forhold til samarbeidspartnere som blant annet det statlige barne- og familievernet, samt øvrige aktuelle statlige ansvarsområder.

Helseforetakenes overordnede formål er å yte gode og likeverdige spesialisthelsetjenester til alle som trenger det når de trenger det, uavhengig av alder, kjønn, bosted, personlig økonomi, etnisk

bakgrunn, samt å legge til rette for forskning og undervisning.

Gjennom statsbudsjettet for 2010 bevilges det samlet 99 mrd. kroner til regionale helseforetak. Staten ivaretar eierskapet dels gjennom eierstyring og dels gjennom de årlige oppdragsdokumentene til de regionale helseforetakene, der det stilles vilkår til Stortingets bevilgninger i statsbudsjettet. Eierstyringen av de regionale helseforetakene skjer gjennom oppnevning av styremedlemmer, fastsetting av vedtekter og vedtak i foretaksmøtet, som er de regionale helseforetakenes øverste organ.

Åpenhet rundt prosesser og beslutninger ligger til grunn for arbeidet både i de regionale helseforetakene og i styrene. Fra og med 2003 har foretakenes styremøter vært åpne. Styrene i helseforetakene består av både eieroppnevnte styremedlemmer og ansattevalgte styremedlemmer. Fra 2006 ble det stilt krav om at et flertall av de eieroppnevnte styremedlemmene skal oppnevnes blant foreslåtte folkevalgte. Det er departementet som oppnevner styremedlemmer i de regionale helseforetakene, og de regionale helseforetakene som oppnevner styremedlemmer i sine underliggende helseforetakene. I 2010 ble det oppnevnt nye styremedlemmer både i de regionale helseforetakene og i de underliggende helseforetakene. Styrene bør samlet sett ha en kompetanse som reflekterer de oppgavene styret har og de utfordringene helseforetaket står overfor. I departementets oppnevning ble det lagt særlig vekt på kompetansekrav samt krav til bred representasjon – både geografisk, partipolitisk og aldersmessig. Styrenes samlede kompetanse og brede representasjon skal gjøre styrene i stand til å ta en aktiv og sentral rolle for å utvikle spesialisthelsetjenesten, og samtidig sikre at dette skjer i tråd med nasjonale føringer.

Organisasjon

Samlet er det om lag 125 000 ansatte i helseforetakene, tilsvarende om lag 95 000 årsverk. De enkelte helseforetakene er juridiske og økonomiske selvstendige enheter, og arbeidsgiver for sine ansatte.

De enkelte regionale helseforetak

Helse Sør-Øst RHF

Helse Sør-Øst RHF har ansvar for spesialisthelsetjenester til befolkningen i Østfold, Akershus, Oslo, Hedmark, Oppland, Buskerud, Vestfold, Telemark, Aust- og Vest-Agder. Helse Sør-Øst

RHF har hovedkontor på Hamar og har om lag 150 medarbeidere. Helse Sør-Øst RHF har følgende underliggende virksomheter; Akershus universitetssykehus HF, Oslo universitetssykehus HF, Psykiatrien i Vestfold HF, Sunnaas sykehus HF, Sykehuset i Vestfold HF, Sykehuset Innlandet HF, Sykehuset Telemark HF, Sykehuset Østfold HF, Sørlandet sykehus HF, Vestre Viken HF, samt Sykehusapotekene HF. Sykehuspartner er en egen virksomhet i Helse Sør-Øst. Foretaksgruppen har samlet om lag 70 000 medarbeidere.

Helse Vest RHF

Helse Vest RHF har ansvar for spesialisthelsetjenester til befolkningen i Rogaland, Hordaland og Sogn og Fjordane. Helse Vest RHF har om lag 50 medarbeidere og er lokalisert på Forus i Stavanger. Helse Vest RHF består av Helse Stavanger HF, Helse Fonna HF, Helse Bergen HF, Helse Førde HF og Apoteka Vest HF. I tillegg eies Helse Vest IKT AS av det regionale helseforetaket. Foretaksgruppen har om lag 25 000 medarbeidere.

Helse Midt-Norge RHF

Helse Midt-Norge RHF har ansvar for spesialisthelsetjenester til befolkningen i Møre og Romsdal, Sør-Trøndelag og Nord-Trøndelag. Det regionale helseforetaket har om lag 60 ansatte og har hovedkontor på Stjørdal. Foretaksgruppen består av Helse Nord-Trøndelag HF, St. Olavs Hospital HF, Helse Nordmøre og Romsdal HF og Helse Sunnmøre HF, Rusbehandling Midt-Norge HF og Sykehusapotekene i Midt-Norge HF. Helse Midt-Norge IT (Hemit) og Helsebygg Midt-Norge er avdelinger i Helse Midt-Norge RHF. Foretaksgruppen har om lag 17 000 medarbeidere.

Helse Nord RHF

Helse Nord RHF har ansvar for spesialisthelsetjenester til befolkningen i Nordland, Troms og Finnmark samt Svalbard. Hovedkontoret til Helse Nord RHF ligger i Bodø og har om lag 50 ansatte. Foretaksgruppen består av Helse Finnmark HF, Universitetssykehuset Nord-Norge HF, Nordlandssykehuset HF, Helgelandssykehuset HF og Sykehusapotek Nord HF. Foretaksgruppen har om lag 13 000 medarbeidere.

Selskapene Helseforetakenes Innkjøpsservice AS, Helseforetakenes Nasjonale Luftambulans ANS og Helseforetakenes senter for pasientreiser ANS eies i fellesskap av de regionale helseforetakene.

Interorganisasjon

Mange helseforetak er organisatoriske overbygninger for flere sykehus og andre relaterte virksomheter. Samordning av sykehusene i større enheter til p.t. 27 helseforetak har vært et viktig organisatorisk grep, blant annet for å oppnå større grad av funksjons- og oppgavefordeling innenfor ulike medisinske fagområder.

Generelt er det gjennomført store omstillinger i alle helseregioner og flere foretak har hatt en positiv utvikling når det gjelder ressursutnyttelse. Helse Sør-Øst RHF gjennomførte i 2008 en prosess for å etablere en helhetlig regional strategi for utvikling og omstilling av tjenestetilbudet i regionen. Et resultat av dette arbeidet er etablering av sykehusområder, endringer i foretaksstrukturen og arbeid med omfattende funksjonsfordeling mellom sykehusene i regionen, i tråd med oppdraget som ble gitt ved sammenslåingen i 2007.

Etter helseforetaksreformen i 2002 har de regionale helseforetakene også fått ansvar for tverrfaglig spesialisert rusbehandling og opptreningsinstitusjoner. Ansvaret for pasientreiser er overført fra tidligere trygdeataten og NAV.

De regionale helseforetakene etablerte i 2004 Norsk Helsenett AS. Statsforetaket Norsk Helsenett SF ble stiftet 1. juli 2009 og den 30. oktober 2009 overtok statsforetaket den samlede virksomheten i Norsk Helsenett AS. Se for øvrig omtale av Norsk Helsenett SF under selskaper med sektorpolitiske mål.

St. melding nr. 47 (2008–2009) Samhandlingsreformen Rett behandling – på rett sted til rett tid, ble behandlet i Stortinget den 27. april 2010. Samhandlingsreformen har som siktemål å utvikle en ny framtidig kommunerolle og større likeverd mellom spesialisthelsetjenesten og kommunehelsetjenesten. En større del av tjenestene skal legges til kommunene der det er kostnadseffektivt og til det beste for pasientene. Spesialisthelsetjenesten skal utvikles i enda tydeligere spesialisert retning der dette er nødvendig for å sikre god kvalitet, og ved en økt desentralisering der dette er mulig. En slik styrket desentralisert spesialisthelsetjeneste vil øke muligheten for å gi et helhetlig tilbud til pasienter som trenger bistand fra både første- og andrelinje, bidra til å understøtte kommunehelsetjenestens nye rolle og sikre kompetanseutveksling mellom nivåene i helsetjenesten. Departementets hovedutfordring vil være å innrette sin eierstyring for å ivareta intensjonene i samhandlingsreformen om at den framtidige vek-

Tabell 6.49 Utvikling i korrigert årsresultat RHF 2002–2009 (tall i mill. kroner)

	Helse Øst RHF	Helse Sør RHF	Helse Sør-Øst RHF	Helse Vest RHF	Helse Midt-Norge RHF	Helse Nord RHF	Sum landet
2002	97	-514		-313	24	-120	-826
2003	-29	-697		-524	-461	-262	-1 973
2004	58	-779		-531	-498	-175	-1 925
2005	42	-498		-182	-572	-165	-1 375
2006 ¹	-15	-307		-405	-711	-433	-1 870
Perioden 2002–2006	153	-2 795	-2 642	-1 955	-2 218	-1 154	-7 969
2007 ²			-1 087	-90	-10	-263	-1 450
2008 ³			-425	-141	86	-221	-700
2009 ⁴			-157	156	214	100	312
Akkumulert			-4 311	-2 030	-1 928	-1 538	-9 808

¹ For 2006 vises korrigert årsresultat justert for økte pensjonskostnader på til sammen 1 mrd. kroner som ble unntatt fra balansekravet.

² For 2007 vises de økonomiske resultatene som avvik i forhold til eiers styringsmål der det samlede ordinære årsresultatet ikke skulle være større enn -1,4 mrd. kroner. I tillegg er økte pensjonskostnader på til sammen 3,26 mrd. kroner unntatt fra dette resultatkravet.

³ For 2008 vises de økonomiske resultatene som avvik i forhold til eiers styringsmål der 600 mill. kroner i økte pensjonskostnader ble unntatt fra et opprinnelig krav til økonomisk balanse.

⁴ For 2009 vises ordinært regnskapsmessig resultat ettersom eiers styringsmål var et årsresultat i balanse.

sten i helsetjenesten primært skal skje kommunehelsetjenesten.

Økonomisk utvikling

Økonomiske krav formidles gjennom foretaksmøter og følges opp gjennom foretakenes rapportering til Helse- og omsorgsdepartementet. De regionale helseforetakene følger regnskapsloven og avlegger årsregnskap som fastsettes i foretaksmøtet. Frem til og med 2006 ble det brukt to resultatbegrep for å måle utviklingen i økonomien i de regionale helseforetakene: regnskapsmessig årsresultat, slik det fremgår av de revisorattesterte regnskapene, og korrigert årsresultat, som er det resultatmålet eier styrer etter. Med korrigert årsresultat menes regnskapsmessig årsresultat korrigert for avskrivningskostnader som ikke inngår i balansekravet, jf. St.prp. nr. 63 (2003–2004). Korrigert årsresultat vil vise et bedre resultat enn regnskapsmessig årsresultat ettersom det bygger på andre avskrivningsforutsetninger. Slik det fremgår av St.prp. nr. 1 (2006–2007) ble det fra og med 2007 lagt opp til at det regnskapsmessige årsresultatet til foretakene ikke lenger skal korrigeres. Det ble dermed kun ett resultatbegrep for de regionale helseforetakene; regnskapsmessig årsresultat, som kan leses direkte fra helseforetakenes

årsregnskap. I det regnskapsmessige årsresultatet fremkommer fulle avskrivningskostnader knyttet til foretakenes åpningsbalanse.

Et sentralt styringskrav på det økonomiske området har vært at de regionale helseforetakene og tilhørende foretaksgrupper skal gå i økonomisk balanse.

For de regionale helseforetakene samlet sett var det en sterk vekst i underskuddene fra 2002 til 2003, mens foretakene i 2004 klarte å stabilisere den negative resultatutviklingen og forbedre resultatet noe. I 2005 ble underskuddet ytterligere redusert, mens det samlede underskuddet igjen økte i 2006. I 2007 ble underskuddet noe redusert i forhold til 2006. Denne positive trenden ble videreført, og i 2008 ble underskuddet fra året før halvert, mens tre av fire regionale helseforetak i 2009 leverte et positivt resultat slik at det samlede overskuddet for landet ble på 312 mill. kroner.

Samfunnsansvar

De regionale helseforetakenes arbeid med samfunnsansvar har i særlig grad rettet seg mot å ta miljøansvar og å følge opp arbeidsmiljøet og sykefraværet i helseforetakene, samt forskning og kompetanseutvikling som er lovfestede hovedoppgaver for helseforetakene.

Helse- og omsorgsdepartementet har lagt til grunn at helseforetakene, med sitt betydelige forbruk og en bygningsmasse på om lag 4 mill. kvm, må ta et miljøansvar både gjennom anskaffelser og gjennom egen drift. Det er bl.a. stilt krav om at de regionale helseforetakene skal følge opp regjeringens Handlingsplan 2007–2010 Miljø- og samfunnsansvar i offentlige anskaffelser, herunder etiske krav.

Samlet er spesialisthelsetjenesten en av landets største arbeidsplasser. Dette gir de regionale helseforetakene et spesielt ansvar for tett oppfølging av sykefravær og tiltak for inkluderende arbeidsliv. Arbeidet med å redusere sykefraværet ble videreført i 2010, og det er oppnevnt et utvalg som skal utrede omfanget av, årsaker til og mulige virkemidler mot utstøting og sykefravær i helse-

og omsorgssektoren (Almlid-utvalget). Utvalget skal ferdigstille sin utredning innen utgangen av 2010.

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap av de regionale helseforetakene er å ha et instrument for å oppnå nasjonale helsepolitiske mål. Eierskapet er et sektorpolitisk virkemiddel, og foretakene skal drives kostnadseffektivt. En sentral målsetting med det statlige eierskapet er helhetlig styring av spesialisthelsetjenesten, og bedre ressursutnyttelse for å ivareta og videreutvikle gode helsetjenester til befolkningen. Helseforetakene skal ha effektiv drift.

7 Økonomiske og administrative konsekvenser

Regjeringen vil legge til rette for å videreutvikle og ytterligere profesjonalisere den statlige eierskapsutøvelsen. I lys av utviklingstrekkene innenfor eierskapsutøvelse og et mer dynamisk næringsliv, vil dette medføre økt ressursbruk i eierskapsforvaltningen samt et tettere samarbeid mellom eiermiljøene. Et ledd i dette vil være å styrke Nærings- og handelsdepartementets rolle som et kompetanse- og ressursmiljø for den statlige eierskapsutøvelsen. Regjeringen vil komme tilbake til Stortinget dersom en slik styrking vil medføre behov for økte bevilgninger for den statlige eierskapsutøvelsen.

Regjeringen har varslet i stortingsmeldingen at den ønsker å opprettholde det statlige eierskapet på om lag det samme nivå som i dag, men at det fremmes en egen proposisjon der det er bedt om fullmakt til deltakelse i egenkapitalforhøyelser og til salg av aksjer. En eventuell statlig deltakelse i kapitalforhøyelser foreslås bevilget i etterkant på kap. 950 Forvaltning av statlig eierskap, post 96 Aksjer. Deltakelse i kapitalforhøyelser vil ikke påføre staten nevneverdige økte utgifter til eierforvaltning. Salg av aksjer innebærer en endring i statens formuesplassering som bevilges kap. 3950 Forvaltning av statlig eierskap, post 96 Salg av aksjer.

For også å legge grunnlag for nytt statlig eierskap, varsles det i meldingen en satsing på nye såkornsfond og styrking av Investinor AS. Dette vil bli fremmet i proposisjoner.

Statens eierskap utøves i henhold til selskapslovgivningen. Gjennom å bygge på etablerte og allment aksepterte eierstyringsprinsipper skal staten være en forutsigbar og tydelig eier. Dette vil kunne bidra positivt i vurderingen av selskapene og deres markedsverdi.

Regjeringens eierskapspolitikk innebærer at de statlige selskapene styres med sikte på god avkastning, god industriell utvikling, effektiv drift eller oppnåelse av sektorpolitiske målsetninger. Innenfor disse rammene legges det til grunn at selskapene ivaretar statens forventninger til samfunnsansvar og statens retningslinjer for lederlønn. Regjeringen mener at forventningene på disse områdene understøtter målet om langsiktig verdiskapning, god industriell utvikling, effektiv drift eller oppnåelse av sektorpolitiske målsetninger. En ytterligere klargjøring av målet med eierskapet i selskapene er viktig for å bidra til at eierskapet blir forvaltet på en best mulig måte. Selskapene vil også på en enklere måte kunne definere hovedoppgavene og vite hva som krever eiers medvirkning.

Klare mål har også et demokratisk aspekt. Dersom staten er presis i hva som er målet med eierskapet, vil det i ettertid være lettere å vurdere om dette har gitt staten effektiv anvendelse av den investerte kapitalen, som alternativt kunne ha vært brukt til andre samfunnsnyttige oppgaver. Videre er kommunikasjon av klare mål viktig for tilliten til staten som eier i kapitalmarkedene.

Gode styrevalg fordrer klare meninger om selskapenes utviklingspotensial, styrets innsats og en god oversikt over aktuelle styremedlemmer. Dette krever gode prosedyrer knyttet til styreutvelgelse og et godt opplegg for evaluering av styret.

Nærings- og handelsdepartementet

t i l r å r :

Tilråding fra Nærings- og handelsdepartementet av 1. april 2011 om et aktivt eierskap blir sendt Stortinget.

Vedlegg 1

Retningslinjer for ansettelsesvilkår for ledere i statlige foretak og selskaper (fastsatt av Regjeringen Stoltenberg II 31.3.2011)

Innledningskapittel

Retningslinjene erstatter Retningslinjer for statlig eierskap: Holdning til lederlønn, fastsatt 8. desember 2006.

Retningslinjene har til hensikt å formidle hvilke forhold staten vil legge vekt på i sin stemmegivning når lederlønnfastsettelsen behandles på selskapets generalforsamling, foretaksmøte e.l. De reflekterer også statens holdning til disse spørsmålene i selskaper der lederlønnfastsettelse ikke er egen sak på generalforsamlingen.

Retningslinjene gjelder for statsforetak, regionale helseforetak, særlovselskaper, statsaksjeselskaper, samt allmennaksjeselskaper og aksjeselskaper hvor staten har en direkte eierandel. Selskaper hvor staten har indirekte eierskap eller porteføljeinvesteringer, gjennom for eksempel Argentum Fondsinvesteringer AS og Statens Pensjonsfond, omfattes ikke av retningslinjene.

Retningslinjene gjelder ledende ansatte, jf. definisjoner nedenfor. Eierdepartementene vil legge til grunn et «følg eller forklar»-prinsipp ved håndhevelsen av retningslinjene.

Retningslinjene endrer ikke styrets ansvar eller rollefordelingen mellom generalforsamling og styre.

Der hvor næringsspesifikt regelverk stiller strengere eller mer detaljerte krav til selskapene, har slikt regelverk forrang i forhold til disse retningslinjene.

Med virkning fra 1. april 2011 er fastsatt følgende veiledende retningslinjer:

Definisjoner

- *Ledende ansatte* omfatter daglig leder og andre ledende ansatte, jf. Ot.prp. nr. 55 (2005–2006), som viser til regnskapsloven og allmennaksje-lovens regler om «ledende ansatte».

- Med *godtgjørelsesordning* menes i disse retningslinjene en lønnspakke bestående av ett eller flere av følgende elementer: Fast lønn, variabel lønn (bonus, aksjeprogram, opsjoner og tilsvarende) og andre goder (pensjonsytelser, etterlønnordninger, frynsegoder og tilsvarende).
- Med *opsjoner* som avlønningsform menes her rett til å kjøpe aksjer til på forhånd avtalt pris. Retningslinjene sidestiller opsjonsavtaler hvor eventuell gevinst utbetales direkte uten foregående fysiske transaksjoner (syntetiske opsjoner) med alminnelige opsjoner, jf. regnskapslovens krav til rapportering.
- Med *aksjeprogram* menes ordninger med direkte aksjeeierskap uten foregående opsjon. Dette kan innebære at den ansatte får aksjen som betaling, rabatt ved aksjekjøp eller bonusutbetaling med betingelse om å kjøpe aksjer. Retningslinjene omfatter ikke aksjespareprogram for alle ansatte.
- *Sluttvederlag* omfatter her kompensasjoner i tilknytning til fratredelse og kan inneholde etterlønn, arbeidsfrie perioder, andre finansielle ytelser og naturalytelser.

Hovedprinsipper for fastsettelse av godtgjørelsesordninger

- Lederlønnene i selskaper med helt eller delvis statlig eierskap skal være konkurransedyktige, men ikke lønnsledende sammenlignet med tilsvarende selskaper. Selskapene skal bidra til moderasjon i lederlønnene.
- Hovedelementet i en godtgjørelsesordning bør være den faste grunnlønnen.
- Ordningene må utformes slik at det ikke oppstår urimelig godtgjørelse på grunn av eksterne forhold som ledelsen ikke kan påvirke.

- De enkelte elementer i en lønnspakke må vurderes samlet, med fast lønn, eventuell variabel lønn og andre goder som pensjoner og sluttvederlag som en helhet. Styret skal ha en oversikt over den samlede verdi av den enkelte leders avtalte godtgjørelse, og redegjøre for dette på en lett tilgjengelig måte i selskapets regnskaper.
- Det er hele styrets ansvar å fastsette retningslinjer for godtgjørelse til ledende ansatte. Daglig leders godtgjørelse fastsettes av styret.
- I børsnoterte selskaper og selskaper som ikke defineres som små foretak¹, bør styret etablere et eget godtgjørelsesutvalg, som forbereder styrets behandling av lederlønnssaker.
- Styret må påse at lederlønnsordningene ikke gir uheldige virkninger for bedriften eller svekker selskapets omdømme.
- Godtgjørelse for styrearbeid skal ikke være prestasjonsbasert eller variabel.
- Personer i ledelsen skal ikke ha særskilt godtgjørelse for styreverv i andre selskaper i samme konsern.
- Avtaler inngått før ikrafttreden av disse retningslinjene kan opprettholdes.

Opsjoner

- Opsjoner og andre opsjonslignende ordninger skal ikke benyttes i selskaper der staten har eierandel.

Aksjeprogrammer

- Aksjeprogrammer kan benyttes dersom de er særlig egnet til å nå langsiktige mål for selskapets utvikling, og der de bransjemessige forhold ligger til rette for bruk av slike ordninger. Aksjebasert avlønning må utformes slik at den bidrar til langsiktig innsats for selskapet og bør innebære bindingstid på aksjene på minst tre år.

Variabel lønn

Eventuell variabel lønn skal bygge på følgende prinsipper:

- Det må være klare sammenhenger mellom de mål som ligger til grunn for den variable lønnen, og virksomhetens mål.
- Variabel lønn må være basert på objektive, definerbare og målbare kriterier.
- Kriteriene skal være basert på forhold lederen kan påvirke.

- Flere relevante målekriterier bør legges til grunn.
- En ordning med variabel lønn må være transparent og klart forståelig. Ved redegjørelse for ordningen er det vesentlig å få belyst den forventede og den maksimale utbetalingen for hver enkelt deltaker i programmet.
- Ordningen skal være tidsbegrenset.
- Samlet variabel lønn det enkelte år bør ikke overstige seks måneders fastlønn, med mindre særskilte hensyn tilsier det.

Pensjonsytelser

- Pensjonsvilkår skal være på linje med andre ansattes vilkår i selskapet.
- Pensjonsytelser basert på et pensjonsgrunnlag over 12 G skal, for den delen som går ut over 12 G, organiseres som innskuddspensjon, med innskuddet begrenset til maksimalt 30 pst. av fastlønn ut over 12 G. Innbetaling av innskuddspensjon skjer til en separat juridisk enhet atskilt fra foretaket med bindende virkning.
- Der virksomheten er helt eller delvis finansiert over statsbudsjettet, bør samlet pensjonsgrunnlag ikke overstige 12 G, med mindre konkurransemessige hensyn tilsier det.
- Ved avtale om pensjon skal det tas utgangspunkt i opptjeningstid som gjelder for tilsvarende andre ansatte i virksomheten.
- Det skal tas hensyn til pensjon som er opptjent fra andre stillinger.
- Samlet godtgjørelsesgrad bør ikke overstige 66 pst. av lønn.
- Ut over en eventuell ytelsesordning begrenset til et pensjonsgrunnlag på 12 G, skal det for virksomheter ikke lenger påløpe noen utbetalinger av pensjonsytelser når lederen ikke lenger er ansatt i virksomheten.
- Styret må ha oversikt over de totale kostnadene av pensjonsavtalen før den inngås.

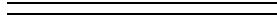
Sluttvederlag

- I forhåndsavtale hvor toppleder fraskriver seg bestemmelsene om oppsigelsesvern i arbeidsmiljøloven kan det avtales sluttvederlag. Sluttvederlag bør ikke benyttes ved frivillig avgang.
- Samlet godtgjørelse for sluttvederlag som inkluderer godtgjørelse for oppsigelsestid og sluttvederlag bør ikke overstige 12 månedslønner.
- Ved ansettelse i ny stilling eller ved inntekt fra næringsvirksomhet som vedkommende er

¹ Lov 17. juli 1996 nr 56 om årsregnskap (regnskapsloven).

aktiv eier av, bør sluttvederlaget reduseres med et forholdsmessig beløp beregnet på grunnlag av den nye årsinntekten. Reduksjon kan først skje etter at vanlig oppsigelsestid for stillingen er ute.

- Sluttvederlag kan holdes tilbake hvis vilkårene for avskjed foreligger, eller hvis det i perioden hvor det ytes sluttvederlag, oppdages uregelmessigheter eller forsømmelser som kan lede til erstatningsansvar eller at vedkommende blir tiltalt for lovbrudd.

Offentlige institusjoner kan bestille flere eksemplarer fra:
Departementenes servicesenter
Internett: www.publikasjoner.dep.no
E-post: publikasjonsbestilling@dss.dep.no
Telefon: 22 24 20 00

Opplysninger om abonnement, løssalg og pris får man hos:

Fagbokforlaget
Postboks 6050, Postterminalen
5892 Bergen
E-post: offpub@fagbokforlaget.no
Telefon: 55 38 66 00
Faks: 55 38 66 01
www.fagbokforlaget.no/offpub

Publikasjonen er også tilgjengelig på
www.regjeringen.no

Forsidefoto: Statkraft (ø.v.), Hydro (ø.h.),
Telenor (n.v.), Aker Solutions (n.h.)

Trykk: 07 Aurskog AS 04/2011

